

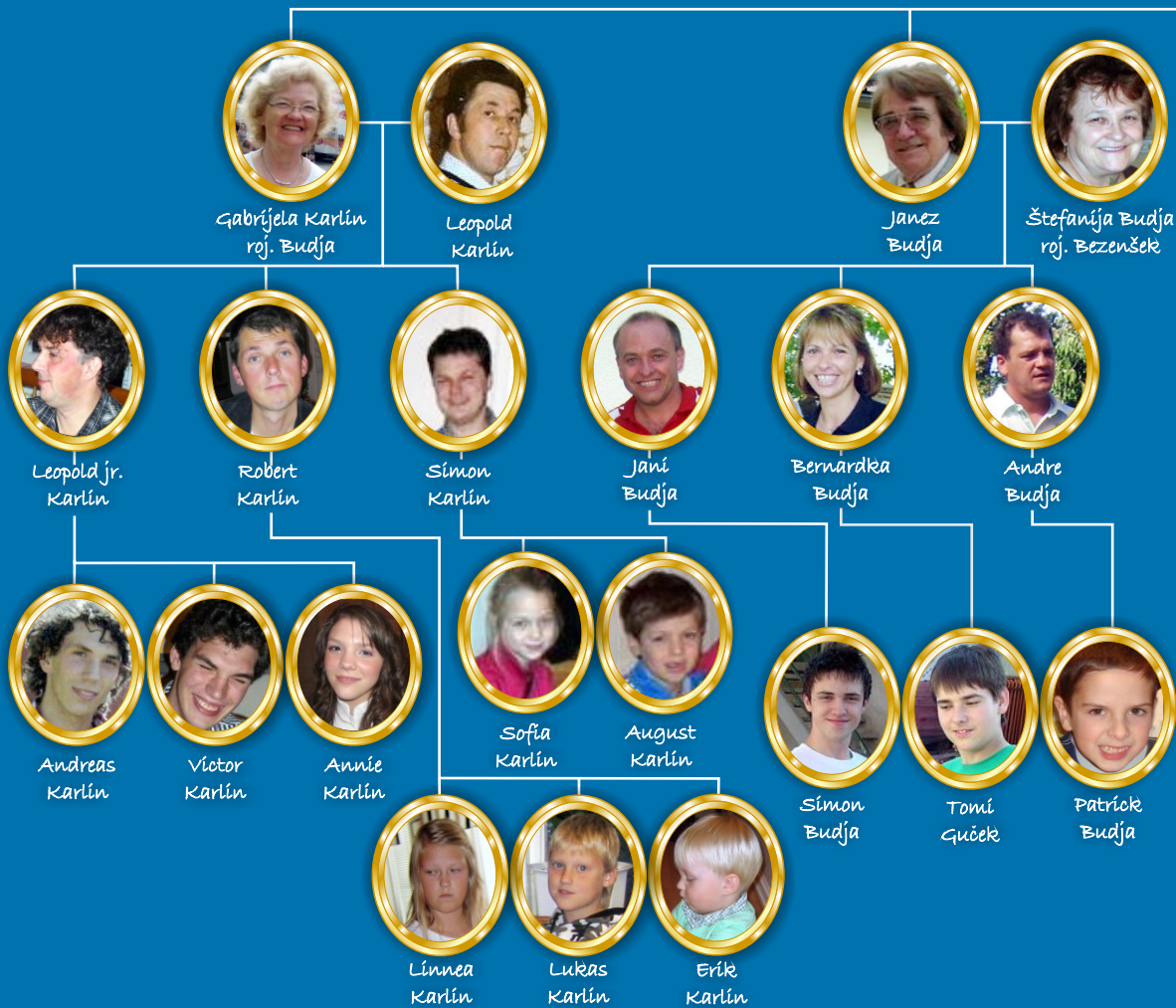
SJÄLVBIOGRAFI

Alla ställer sig förr eller senare frågor: "Vem är jag, varifrån härstammar jag?" Sökandet efter sina rötter är dock mest påtagligt bland människor som av en eller annan anledning har fått lämna sitt hemland. Det är inte bara i Amerika som migrationen pågår, även i Europa och i andra delar av världen flyttar människorna ständigt från och till. Efter andra världskriget har en massiv invandring till Sverige blivit verklighet, och bland hundratusentals andra har även ca 7 000 slovenier sökt sig hit, bl.a. familjen Budja.

Augustina Budja föddes 1945, hon har i boken BILDER UR MITT LIV beskrivit sin egen livshistoria som är starkt inflettad med övriga familjemedlemmars, och även med hennes omgivning i Slovenien och senare i Sverige. Beskrivningarna är stundtals detaljerade, därför kommer bilderna att etsa sig i de samtida och i senare läsares medvetande.

Boken BILDER UR MITT LIV kan ses som ett betydande bidrag till en bättre förståelse av förhållandena i f.d. Jugoslavien och senare i den självständiga republiken Slovenien, samt om författarens vistelsetid i Sverige.

Matjaz Koncilja

Augustina Budja

BILDER UR MITT LIV

En självbiografisk historieskildring av min tid

Europa

SLOVENIEN - SVERIGE

Augustina Budja

BILDER UR MITT LIV

En självbiografisk historieskildring av min tid

Omslag och familjeträden, genealogiska stammar i inlagan: Boris Zmazek

Korrekturläsning: Anne-Marie Budja Solve, Teodora, Dora Tuomainen, Hilena, Lenka Molin, Zvonko Bencek

Korrektur: Suzana Macuh

Copyright 2011 by Augustina Budja

Utgivningen stöds av

Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, Slovenska riksförbundet i Sverige

Självförlag

CIP – publikationen katalogiserad:

Kungliga biblioteket, Stockholm

NUK - Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

BUDJA, Augustina, Gusti: BILDER UR MITT LIV

En självbiografisk historieskildring av min tid

Landskrona, Sverige, 2014

ISBN 978-91-981266-0-0

Tryckeri: Ordgruppen/Författares Bokmaskin, Stockholm 2014

BILDER UR MITT LIV

Källa: Internet

DEL 1

SLOVENIEN

BILDER UR MITT LIV

FÖRORD

Ju äldre ett fotografi blir, desto yngre ser vi ut att vara... När man skapar ett fotografi fryser man ett ögonblick. Redan sekunderna efter ser verkligheten annorlunda ut. Det blir ofta de frysta ögonblicken som förblir våra tolkningar. Bilder talar till oss med egna ord. Varje liten bild har en egen liten historia att berätta för oss.

Varför skriver man en självbiografi? Att ha tillgång till ett arbete med genealogiska (släktforskning) resultat väcker viljan att skarva om dem. Det man skriver vill man få publicerat och man önskar sig en bredare läsarkrets för sin publicering. Jag har levt och bott den största delen av mitt liv i Sverige. Mitt modersmål är slovenska. Tack vare att jag skriver på svenska önskar jag att även svensktalande tar del av innehållet. Under skrivprocessen vaknade många minnen, som är som enstaka bilder, till liv och därför gav jag boken titeln BILDER UR MITT LIV. Jag berättar inte om vad som har hänt, utan vad jag har upplevt, något av det jag har sett, hört och läst om och som enligt mig är värt att minnas. Ingen kan ge bort mer än det man själv har, men alla har en egen livshistoria, som man kan dela med sig av till andra. Vardagen ser olika ut för var och en. Oftast skriver jag i smyg, för att inte framstå som en ensamvarg. Jag är tacksam för de stunder då jag kan sitta för mig själv och grubbla på det som jag vill skriva om. En människa kan vara sluten som en mussla. Först när musslan öppnas, får någon utifrån se dess innehåll - pärlor. Jag skriver främst i mitt eget namn men också för dem, som ännu inte har intresset av att öppna sig.

Historia kommer alltid senare, det går inte att både historisera vårt NU och samtidigt vara verksam i det. Det är inte förrän senare man ser det som verkligen har varit. Att se skörheten i vår moderna civilisation NU är svårt. Vi ser inte förutsättningarna – att all civilisation uppehålls av makt och våld, må det vara från religiös eller världslig sida. Kommunismens järnridå och dess fall samt allt som hände före 1989, allt tycks redan vara bortglömt. Att läsa om världskrigen har blivit nästan överkligt. Det är som att se en spännande film, något som inte kan upprepas. Vi lever i en illusion om att det finns någon förutbestämd harmoni i världen, i verkligheten lever vi i en brutal värld. Rivaliteten finns där och är och har varit en del av tillvarons grundvillkor, trots att kyrkan och skolan lär oss något annat.

Ett stort tack till mina nära och kära, särskilt min dotter Anne-Marie. Hon har läst och påpekat vissa konstigheter i min framställning. Även döttrarna Dora och Lenka samt min Zvonko har varit till en stor hjälp, särskilt med den tekniska biten. Susana Macuh har gjort korrekturen. Ett tack till all! Till utgivningen av boken fick jag ekonomiskt stöd, vilket också är ett moraliskt stöd för mig. Republiken Sloveniens »Urad za Slovence po svet«, en myndighet för utvandrade slovenier har också tidigare gett stöd till mina projekt. Slovenska riksförbundet i Sverige gav mig sitt stöd till utgivningen i form av några förköp av boken. Materialet i boken är inte helt nytt, jag har samlat på det i årtal. Del 1

innehåller minnesbilder från Slovenien, del 2 från Sverige, från dåtid till nutid. Ett avsnitt består också av mina dagboksanteckningar som jag skrev ett tag under åren 1984/86.

För att kunna förändra och skapa mer jämställda villkor måste man ha förkunskaper om hur ojämställdhet ser ut. Det man inte vet har man inte ont av. I Slovenien fick man demokrati först år 1991, då republiken blev självständig efter att i decennier ha varit en del av det kommunistiska ettpartisystem i SFRJ (Jugoslavien). Innan dess har olika främmande makter styrt slovenska provinser och bestämt över slovenerna. Hela min uppväxttid i Slovenien har präglats av en kommunistisk diktatur (jag är född 1945 och utvandrade år 1964), där endast tiden - ett 24-timmars dygn - var ett demokratiskt begrepp, allt annat censurerades. Man fick inte ha egna åsikter. I Sverige har man kommit långt i strävan av att tillgodose medborgarnas enskilda behov. Man vill se människors olikheter som en tillgång, där olika individer respekterar varandra. Olikheterna ger en mångfald som i sin tur kan bidra med impulser till nya idéer, tankar och synsätt. De humanitära visionerna är nödvändiga för att ett samhälle ska kunna föras fram och förbättras.

Hur ser slovenerna på sig själva och hur ser omvärlden på dem? I boken har jag flätat in delar av Sloveniens yngre historia. Områden som har bebotts av slovenier genom historien har ändrat sina gränser väsentligt för att till slut krympas till dagens storlek. Jag föddes, levde och växte upp i Slovenien och mina förfäder föddes under Österrike-Ungerns dubbelmonarki (Avgust Budja, född 1905, Angela Bohanec, född 1916). 1:a världskriget, som rörde om världsordningen bröt ut för exakt hundra år sedan. År 1918 hamnade mina föräldrar i kungariket SHS, en nybildad stat av serber, kroater och slovenier för att senare, 1929 uppleva en ny ordning under diktaturen i kungariket Jugoslavien. Efter andra världskrigets slut hamnade de i SFRJ – den Socialistiska, Federativa Republiken Jugoslavien under Titos ledning, kungens ättlingar fördrevs ur landet. Vi förblev etniskt sett ändå slovenier. Källor om slovensk historia sträcker sig tillbaka i mer än 2000 år och bara för att beskriva 1900-talet för mina läsare skulle det krävas en ny bok. Därför begränsar jag mig till en självbiografisk historieskildring från min tid med vissa historiska inslag.

I bokens del 2 framställer jag mig själv som en pusselbit i nyare svensk historia, en som var med att bygga upp landet till dagens välfärdsstat. Vem är jag, varför finns jag? Vi behöver drömmar, myter, ikoner för att känna att vi lever. Hur upplever jag min omgivning och hur upplever omgivningen mig – några frågor som söker sitt svar. Det är mina känslor, mina minnesbilder och egna upplevelser av dem som huvudsakligen dikterar min berättelse.

Augustina Budja

BARNDOMEN

Dagens byråkratiska ramar väcker en del frågor om min generations tidiga existens: hur kunde vi som var barn under 1940- och 50-talen överhuvudtaget överleva! Idag anses det nästintill vara omöjligt; vi dåtida barn saknade ju mycket av skyddet som idag finns till barnens förfogande. Våra leksaker var färgade med giftiga substanser, oftast baserade på bly. Ingen varnade oss för att inte ta i dem med bara händer eller att slicka dem. Läkemedlen saknade varningstexter och säkerhetskruvar.

De som överhuvudtaget ägde en cykel då, visste inte vad en hjälm var, inga barn skyddades med dagens obligatoriska utrustning. Eluttagen var inte säkrade. Leksakerna vi använde tillverkades oftast av oss själva, vi använde filosofin – man tar, vad man har. Och det gick bra! Mina dockor tillverkade jag av trasiga tyglappar och trästickor från närmaste buskage. Det var det bästa jag visste, att leka med självtillverkade prylar! Vi åt en massa smörgåsar med grisfett och fettgrevar som pålägg. Gott och mättande var det. Idag anses sådan mat vara hälsovådlig. Socker och godis var något sällsynt, frukt och grönsaker fick vi däremot mycket av. Ingen av oss kände till eller än mindre missbrukade droger. Vi uppskattade det ena efter det andra i vår omgivning, ingenting kom av sig självt, vilket vi blev medvetna om genom uppfostran.

Jag är en nyfiken sökare. En familj kan jämföras med ett äventyr; först gäller det att välja eller väljas av rätt livspartner och sedan när man skaffat barn, att få barnen att leva som man själv önskar. Det blir sällan full pott på alla dessa punkter. Dock förlåter barnen sina föräldrar för deras misstag, i alla fall oftast. Den högsta lyckan för föräldrarna idag är att lyckas styra sina barn till lekar i sandlådan så att de inte ägnar all sin tid åt datorer. Så länge jag kan minnas har mina föräldrar hållit oss barn informerade om vad som hände omkring oss. Vi fick vara med och dela på allt nytt. Några datorer fanns det inte i min barndom. Först senare har jag börjat forska i frågor kring mina föräldrar och övrigt släkt. Med hjälp av mina släktingar, bl.a. Boris Zmazek, Olga Budja, Vesna Tišler, Mihael Budja, Klavdij och Vincenc Bohanec m.fl. gjordes det ett familjetråd. Där har vi samlat på hundratals personliga uppgifter om våra släktingar, förfäder och samtida. I slutet av boken visas dessa bilder av familjeträden.

MINA FÖRFÄDER

Foto:
Min farmor Jožefa Budja (Rošker, 1870-1934), farfar Alojz Budja (1869-19??), mormor Alojzija Zmazek (1894-1939), morfar Vincent Bohanec (1884-1966) som den sårade soldaten under 1:a V. kriget 1915; Min mormor

och farfar med deras förstfödda dotter Angela, min mor (1916). August Budja (1905-1987) med sin brorson Milan i famnen och med sin familj – föräldrarna, bror Alojz med fru och äldsta sonen Milan, omkring 1926.

*1935-02-03: Avgust & Angela
Budjas bröllop*

*Min mormor Alojzija dog den 10 maj 1939.
På bilden med min moster Terezija Bohanec,
nunna, med sin klosterföreståndarinna. De
tar en sista hälsning.*

*1939: Mina syskon Jelka (3 år) och Janez (2
år) med mor och far.*

1939: Bohanec med sin far efter deras mors bortgång. Nästa foto är taget några år senare, då barnen var större. Min mor och nunnan Terezija saknas.

1954: Kusinen Slavica och Janez Bohanec samt min lillasyster Olga, i bakgrunden lilla jag, 9 år.

Systrarna Budja: Gabrijela, Olga och Augustina. Fotograf Mirko Brumen.

Grabšinci, huset, där jag föddes den 28 maj 1945; bilden togs år 2008 av Olga Budja.

DE FÖRSTA MINNENA I MITT LIV

De första åren i sitt liv minns man inte så man måste förlita sig på det som andra berättar. Mamma födde mig hemma på gården i vårt eget hus i byn Grabšinci med hjälp av en självlärd barnmorska. Jag har fått höra att jag föddes till mina föräldrars stora glädje. De berättade att jag strax efter födseln hade vissa andningsbesvär och blev alldeles blå i kroppen samt att jag hade svårt att andas och något skrik kom inte från mig i första taget. Det varade en stund innan jag började sprattla och skrika vilket då tydde på att jag kommer att klara livhanken. Det var ju bra eftersom två av mina bröder, Milan och Slavko, föddes och dog i spädbarnsåldern under kriget, innan jag föddes. Det är också en förklaring varför det är sju år mellan min storebror Janez och mig. Mellan stora syster Gabrijela, kallad Jelka och Janez var det knappt två år. Min lillasyster Olga föddes år 1950, nästan fem år senare.

När jag var ca två år gammal flyttade familjen till storstaden Maribor. Vi hyrde ut vårt hus och arrenderade bort vårt jordbruk i Grabšinci till några främmande människor som jag inte minns mycket av. Min pappa fick nämligen ett arbete på Maribors sjukhus som underskötare (bolniški strežnik). Innan dess jobbade han i byn Apače. Han utbildade sig samtidigt eftersom han inte hade en sådan utbildning sen tidigare. Mamma Angela utförde några timmars hushållsarbete hos en förmögen familj i Maribor. Mammans lillasyster Lojzka (Alojzija, född 1924) bodde också hos oss och hon såg efter oss barn när mor och far var på arbetet. Vi bodde rätt centralt i en liten lägenhet nära floden Drava, adressen var - Pobreška cesta (Strandvägen). Drava rinner längs de centrala delarna av Maribor. Idag kallas centraldelen Lent och där förekommer det många kulturella arrangemang under sommarmånaderna. År 2012 blev staden Maribor utnämnd till Europas kulturstad.

1947 gifte sig min morbror Stanko (Stanislav) med en storbondes dotter, Angela, född Poštrak. De nygifta tog över sedan Bohanecs bondgård under förutsättning att de skulle ta hand om Stankos småsyskon och min morfar, han började bli till åren och sjuk. Övriga barn blev lottlösa.

Min far, Avgust Budja, berättade att han blev bonde och ägde en mindre bondgård som han ärvde efter sina föräldrar Alois och Josefa (eg. Alojz och Jožefa) Budja efter deras död. Hans mor Josefa, född Rošker, dog 1934. Årtalet för min farfars död känner jag inte till. Avgust, Gustek som han kallades, föddes den 28 maj 1905 i byn Grabšinci. Farföräldrarna var torpare, svenska motsvarigheten till självägande jordbrukare av en mindre fastighet. Min mor Angela, född Bohanec i byn Godemarci, gifte sig med Avgust Budja år 1935. Hon kom ursprungligen från en grannförsamling, Mala Nedelja (övers. Lilla Söndagen *eller* Lillsöndagen) och var äldsta barnet i ett 10-barns familj. Hennes föräldrar var bönder. Vinc (eg. Vincenzij) och Alojzija Bohanec, född Zmazek var självägande jordbrukare.

Mina syskon, Gabrijela, kallad Jelka föddes 1936 i byn Godemarci och min bror Janez 1938 i byn Kuršinci. Själv föddes jag på en måndag, den 28 maj 1945, två veckor efter andra världskrigets slut (9/5 -1945). Under dopet skulle jag få namnet Angela, efter min mor men efter att prästen lagt sig i fick jag namnet Augustina (eg. Avguština), förkortat Gusti. Namnet fick jag efter min far som hette Avgust, kallad Gustek och som föddes exakt på dagen, 40 år tidigare. Far och jag firade våra namnsdagar och födelsedagar på samma gång. På min tid var namnsdagen viktigast att fira eftersom alla i omgivningen visste vad man hette i förnamn men inte exakt när man var född.

EFTER KRIGSTIDEN

Kriget i Europa avslutades i och med erövringen av Berlin av sovjetiska trupper och den efterföljande ovillkorliga tyska kapitulationen den 8 maj 1945. Andra världskriget var en global väpnad konflikt som pågick från 1939 till 1945 och involverade större delen av världens nationer, inklusive alla stormakter vilka till slut bildade två motsatta militära allianser: de allierade och axelmakterna. Enligt historiska källor var detta det mest utbredda kriget i historien med mer än 100 miljoner människor som tjänstgjorde i militära enheter. I ett tillstånd av "totalt krig" försatte de stora deltagarna hela sin ekonomiska, industriella och vetenskapliga kapacitet till förfogande för krigsansträngningen. Skillnaden mellan civila och militära resurser raderades ut. På grund av att kriget präglades av väsentliga händelser som involverade massdöd av civila, däribland Förintelsen och den enda användningen av kärnvapen i krig, ledde det till att mellan 50 och 70 miljoner människor dödades. Dessa dödsfall gör andra världskriget till den i särklass blodigaste konflikten i hela mänsklighetens historia och detta har pågått för bara ca 70 år sedan!

Men nu var kriget äntligen slut. Idén om ett förenat Europa var fanns hos visionärer och filosofer redan under 1800-talet. Redan Victor Hugo framförde sina idéer om en union av europeiska länder där fred och det humanistiska idealet skulle råda men det skulle dröja länge till och två förödande världskrig skulle härja och Europas ordning skulle först rasa i grunden för att sedan byggas upp på nytt. Ibland hör man någon säga att en utväg ur dagens ekonomiska kris skulle vara ett nytt världskrig – rasera allt för att sedan börja bygga upp det igen. Vilken ironi!

Tiden under kriget och strax efter minns jag ingenting av, dock har jag läst och hört vad vuxna har berättat och på senare tid har jag även fått kunskap genom historieböckerna. Jag, Augustina, Gusti Budja föddes, liksom min far, i en liten slovensk by, Grabšinci, som ligger i hjärtat av landskapet Steiermark (Štajerska) i ett dellandskap i Slovenske Gorice, (översatt: Slovenska Vingårdar). Övriga syskon föddes i närheten av Grabšinci (Gabrijela i Godemarci, Janez i Kuršinci

och Olga i Ormož). Jag kan även tillägga att vinodlingarna i vår del av landskapet Štajerska betraktas som en av de viktigaste näringsgrenarna.

Byborna runtom märkte inte mycket av krigets fälor, min familj miste inte någon familjemedlem i kriget och inte våra grannar heller, men några släktingar blev internerade och förföljda p.g.a. att de vägrade att medverka i konflikten. Det var antingen tyskarna, hemvärdet eller partisanerna som förföljde dem som vägrade medverka. Alla blev på sätt och vis egentligen varandras offer. Syskonen – storasyster Gabrijela, Jelka och storebror Janez hade redan gått i skolan i den några kilometer avlägsna byn Sveti Duh na Stari gori (min översättning – byn Den Helige Anden på det Gamla berget) när jag föddes.

MARIBOR

Broder Budja står och berättar om de senaste åren i Maribor, som är en del av den jugoslaviska motståndsrörelsen. Han nämner att han har varit aktiv i Maribor och att han har varit i kontakt med Krleža och Tito. Han berättar också om de svårigheter som uppstått i Maribor och om de olika grupperna som har varit aktiva i området.

141869

När det gäller det som du frågar om, så har jag varit i Maribor och har varit i kontakt med Krleža och Tito. Jag har varit i Maribor och har varit i kontakt med Krleža och Tito. Jag har varit i Maribor och har varit i kontakt med Krleža och Tito.

... har varit i Maribor och har varit i kontakt med Krleža och Tito. Jag har varit i Maribor och har varit i kontakt med Krleža och Tito.

Två kopior på det arkiverade protokollet, som fördes vid Avgust Budjas förhör 1947/48

Storasyster Gabrijela och min bror Janez var 11 respektive 9 år gamla när vi flyttade till Maribor. De hade tidigare påbörjat grundskolan i Sveti Duh och fortsatte sedan i Maribor. Sådana förändringar är krävande för skolpliktiga barn, ibland har de svårt att hänga med i skolarbeten. Så blev även fallet för mina syskon. Jag var 2 år gammal då. Vi bodde i Maribor i några månader när far plötsligt fördes bort av polisen för ett förhör. Han anklagades för att ha pratat med någon på jobbet och kritiserat den kommunistiska regimen i Belgrad. Något sådant var riskabelt och strängt förbjudet under dåvarande diktaturen, partimedlemmarna betraktade alla som inte samtyckte med regimen, som landets värsta fiender! När de inte hade några grunder till anklagelserna mot en person

hittade de på komprometterande saker bara för att kunna väcka åtal mot personen. Fram till 1948 påverkade Stalins politik Titos kommunistiska parti och sättet att styra landet starkt. Först när Tito själv hamnade i onåd hos Stalin bröt Jugoslavien med Sovjetunionen och Titos kommunister gick sin egen väg.

4141864

ODDELEK ZA ZAŠČITO NARODA (OZNA)
ZA SLOVENIJO
MINISTRSTVA NARODNE OBRAMBE FEDERATIVE JUGOSLAVIJE

Štev. 41707
Datum 31.5.1948

OSEBNI PODATKI

Ime priimek in ime Avgust Budja

Hitro ime Budja

Polje bovinjski

Rojstni dan 28.5.1905

Rojstni kraj Okraj

Ustanoviteljstvo Narodni

Vera Katoliška

Ime obeta

Ime zak. druga

Število otrok

Imena in starost otrok

osebna in šolska izobrazba

katero je bil obvlada

Kraj stanovanja, ulica, šte. a. b. c. d. e. f. g. h. i. j. k. l. m. n. o. p. q. r. s. t. u. v. w. x. y. z.

Ostale stvari

Prostost

Oddelka UDR za Slovenijo	St. reg. mat. objekta	St. šol. registra
Okraj MARIBOR	St. skup. registra	St. reg. št. državljanov
Referent SIVKOV		10501

OSEBNI OPIS

Postava lasje oči

Usta zobje nos

Brki brada posebni znaki

Daktiloskopska formula

Od katerega oddelka je tek. registriran

21. dne

Kopior av Avgust Budjas personliga akt i samband med förhör och fängelsestraff 1947/48.

Först förnekade min far anklagelserna, det hjälpte honom dock inte. Någon i hans arbetskrets hade anmält både honom och två av hans medarbetare, två före detta nunnor. Nunnorna blev efter kommunismens tillträde tvungna att avsäga sig klosterlivet och arbeta på olika sjukhus. Det förekom många tragedier för människor som erkände sin religiösa tillhörighet offentligt. Man hade ögonen på dem och varje liten händelse gjorde att de förföljdes på olika sätt.

Kyrkan och prästerskapet ansågs vara kommunismens fiender nummer ett. Många fick sätta livet till och ännu fler hade drabbats av olika repressalier från myndigheternas sida när de vägrade att ändra sitt ställningstagande. Människor kände sig tvingade och ”vände kappan efter vinden”. Folk som tidigare alltid gått i kyrkan och vars föräldrar var religiösa blev över natten motståndare och oftast de värsta förföljarna av dem som inte hängde med i förändringarna. En del av mina släktingar gjorde så. Trots all förföljelse gifte sig många i kyrkan och döpte sina barn där, diskret och bakom lyckta dörrar för att slippa degraderas i samhället. Min far och båda nunnorna följde inte omvändarna, de förblev kyrkan trogna offentligt. Därför blev de lätta måltavlor för vem som helst som kunde hitta någon hake, om man ville skada dem. Deras och majoritetens medborgerliga rättigheter var starkt inskränkta.

Far förhördes gång på gång, han tvingades till slut att erkänna sig skyldig till vissa delar av anklagelserna, som huvudsakligen gick ut på att han skulle ha sagt

till någon att Tito och hans underordnade partikamrater i Belgrad hade stulit statens tillgångar och tänkte lämna landet med pengarna i fickan. Detta har han i verkligheten aldrig sagt, men fick ta på sig skulden till förtal ändå. Så småningom dömdes han till sex månaders fängelse. Nunnorna fick ett års fängelse var, med motiveringen att nunnorna inte hade några barn att försörja men Avgust Budja hade tre minderåriga, så hans fängelsestraff halverades!

Min far Avgust var då 43 år gammal och mamma Angela var 32 år. Det var 11 år mellan dem. Hon var tvungen att utöka sina timmar med hushållsarbetet för att under makes fängelsetid kunna försörja familjen. Lillasystemen Lojzka fick ta hand om oss där hemma. Angela försörjde även en del yngre syskon eftersom deras mor Alojzija gick bort redan år 1939, 45 år gammal. Min mormor efterlämnade en skara av små barn. Min morfar Vincent Bohanec gifte aldrig om sig så barnen fick hjälpa varandra bäst de kunde. Själv minns jag inte mycket av den tiden men utifrån det mina syskon berättat förstår jag att det inte var i en stad att bära pappas frånvaro i mer än sex månader. Min bror Janez var då ministrant i Marija Magdalenas katolska kyrka i Maribor och tjänade lite fickpengar på att gå upp varje morgon och ministrera för prästen vid gudstjänsterna. Min mamma och storasyster berättade att det på kvällarna och nätterna myllrade av spioner kring vår lägenhet. Det var regeringsvänliga typer som ville sätta dit min mor och min moster Lojzka, om de bara fick chansen. Alla spionerade på alla, så var vårt samhälle uppbyggt på den tiden. Vi fick aldrig veta vad de var ute efter, men de skrämde oss, stora och små så vi kände oss frihetsberövade. Vi vågade inte röra oss eller prata med vem vi ville.

Männen som spionerade på oss under tiden som pappa satt i fängelset visade sig aldrig helt öppet. Vi visste inte var pappa fanns och än mindre fick någon av oss besöka honom. När han efter avtjänad tid i början av 1948 kom ut från fängelset berättade han ingenting för oss om hur det var. Inte ens för mamma vågade han berätta var han varit under dessa sex månader. Det fick vi inte reda på, varken då eller senare. Han fick stränga förbud att berätta och han ville inte utsätta oss eller sig själv för fara om vi visste något. Trots att kommunismen sakta höll på att släppa sitt grepp och vi har bott i Sverige sedan mitten av 1960-talet, vågade pappa ändå inte berätta för oss om den tiden. Han undvek att svara om någon frågade. De mörka hemligheterna från hans fängelsetid gick i graven med honom år 1987.

Vår pappa Avgust Budja upplevde tyvärr aldrig Sloveniens självständighet eller fria demokratiska val. Pappa dog den 8 mars 1987 i Mala Nedelja efter sviterna av sina hjärtbesvär och han begravdes där. Då var Jugoslavien fortfarande en enpartistat. Än idag kan man läsa om människor som på olika sätt utsattes för kommunismens fasor men som inte vill eller vågar berätta om detaljerna. Man känner fortfarande en viss rädsla för det röda partiets grymma makt som skrämde människor till tystnad. Det blev något slags hjärntvätt, vilket

fortfarande speglas i Slovenien när det är val till parlamentet. Många stannar hemma eller så väljer de om de gamla beprövade partierna, trots missnöjet med politiken. Man vet vad man har men inte vad man får... Demokratin är något man måste lära sig att försvara men först måste man förstå vad det går ut på och sådana kunskaper står inte högst upp på prioriteringen. Bristen på ett demokratiskt synsätt blev påtagligt, speciellt i de slovenska skolorna. Det är fortfarande gamla faktorer från kommunisttiden som är normgivande vid högskolorna, majoriteten av lärarna är fortfarande före detta kommunister. I forna systemet kunde ingen bli lärare (läkare, domare, advokat m.m.) om man inte först hade ett medlemskap, tillhörande kommunistpartiet.

Tyvärr blir jag tvungen att tidsmässigt hoppa fram och tillbaka ibland när jag beskriver vissa händelser. Demokratin i Slovenien präglas fortfarande av kommunismens anda (2014). En av de ledande filosoferna i Slovenien, en halvserbiska, Spomenka Hribar är gift med en slovensk filosof, som båda etablerades under kommunismens epok, utropade redan under hösten 1991 den ödesdigra meningen: ”Stoppa högern!” och högerregeringen föll i förtroendeomröstningen år 1992. Hon lyckades fullborda splittringen som fanns i luften redan från början. De vänstra partierna, f.d. kommunister (som återigen vände kappan efter vinden och bara bytte partiernas namn) tog över regeringsmakten och styrde landet nästan oavbrutet fram till 2004, då Janez Janša vann valet och bildade en koalitionsregering. Under hans regeringstid stiftades bl.a. en ny lag om att människor som lidit orättvisor under kommunismen skulle rehabiliteras. Via tidningar och andra medier följde jag händelserna i Slovenien. År 2007 skrev jag till den aktuella myndigheten i Ljubljana för att söka en upprättelse å pappas vägnar fast han då redan varit död sedan många år.

Till min förvåning fick jag snart ett svar på min ansökan. Man uppmanade mig att skriva ett personligt brev om händelserna kring pappas behandling från den tiden och så skulle den berörda myndigheten söka rätt på hans personliga akt, vilken familjen hade rätt till att få insyn i. Då frågade jag mamma om vad hon minns från händelserna och författade utifrån det sedan ett personligt brev. Kort efter fick vi en del kopior från akten. Några av kopiorna valde jag att publicera i denna bok. Ur kopiorna framgick det vad anklagelserna mot pappa gick ut på samt att man har skuggat och förföljt familjen, även hit till Sverige.

Pappa blev i början av 1950-talet kyrkomusiker, organist och alla familjemedlemmar sjöng i hans kyrkliga kör. Detta var tillräckligt för att myndigheterna skulle förfölja oss, särskilt påtagligt blev det för oss barn, som inte fick möjlighet att studera vidare efter grundskolan. Med sången och musiken som hobby fortsatte vi även här i Sverige, där pappa, tillsammans med min bror Janez Budja, år 1968 bildade den första slovenska föreningen i Sverige, kulturföreningen TRIGLAV.

Pappa blev frisläppt från fängelset i början av 1948. Han återgick till sitt arbete på sjukhuset i Maribor. Ingen av oss visste då att han vid frisläppandet fick en hemlig uppgift, nämligen att spionera på sina överordnade, läkarna och övrig sjukhuspersonal. Detta var en uppgift som pappa dock inte var kapabel att genomföra. Så han gick till sin närmaste överordnade chef och anförtrodde sig åt honom om hur det stod till. Läkaren dr. Arko förstod genast vad det handlade om och rådde pappa till att byta jobb. Chefen kontaktade ett annat sjukhus i en mindre stad, Ormož, som ligger vid gränsen till Kroatien, ca 6 mil söder om Maribor.

Nu gällde det först att hitta en lämplig bostad i Ormož. Hela familjen Budja flyttade igen. Pappa fick fortsätta med sitt arbete som vårdbiträde på en TBC-avdelning på sjukhuset. Mamma anställdes där som köksbiträde, mina syskon Jelka och Janez fortsatte att gå i skolan i Ormož och jag som 3-åring lämnades på dagis. Enstaka förövare finns kvar i livet, de som har varit med och begått brott mot människor under och efter 2:a världskriget. Slovenien har inte genomfört någon lustration mot förövarna, ingen lustration mot någon av de skyldiga. Rättsväsendet fungerar inte som det ska. Hemska brott som folkmord och oskyldigt fängslande har inte sanktionerats eller registrerats och de skyldiga har inte straffats. Slovenerna lever fortfarande som två motpoler – den vänstra och den högra. Högern försöker uppnå rättvisa genom att utöka medborgarnas deltagande i den offentliga debatten om det förflutna.

ORMOŽ

Minnena från min barndom hänger samman. Från Ormož minns jag mest tiden på dagiset. Det blev mycket sång och sagor och jag trivdes bra. Vid ett tillfälle spelade barnen upp en pjäs i vilken även jag fick vara med i. Jag lärde mig och framförde en dikt i dialog. Mamma lät sy en ny klänning till mig för att jag skulle likna ett bi, vilket var min roll i pjäsen. Som fyraåring kunde jag dikten Ciciban in čebela (= gossen och biet) utantill och kan den än idag. Dikten handlar om en liten pojke som busar ibland och som biet vill bestraffa. Den är skriven av Oton Župančič, en slovensk skald född 1878, dog år 1949. Dialogdikten på nästa sida är fritt översatt av mig.

GOSSEN OCH BIET = Ciciban in čebela

Ett litet bi flög ner från skyn,
allt lägre kom det lilla biet,
allt närmare och lägre
flög lilla biet ned från skyn.

Hej, lilla biet, vad vill du,
Vart bär dig dina vingar nu?
Säg, varifrån du flyger?
Vart bär dig dina vingar nu?

Var finns den lille gosse,
som busar hela tiden
och sällan sin mor lyder,
var finns han, lille gosse?

I fall att gossen vore här,
mitt snälla, söta, lilla bi,
vad skulle du då göra,
med honom, söta lilla bi?

Om gossen skulle varit här,
hade jag stängt honom i
mitten av hans panna,
om gossen hade varit här.

Men gossen skulle gråta då,
han skulle högljudd skrika,
så alla hade hört hans skrik,
han skulle gråta så.

Ho, han får skrika hur han vill,
förtjänar inga kramar
den som ej lyder sin mamma,
då får han skrika hur han vill.

Hej, tror du att han gråter själv?
Ohejdad gossens mamma
med honom skulle gråta.

Hej, tror du att han gråter själv?

Men inte gråter mamma väl,
då gossens fina byxor
gått sönder när han hoppat.
Men inte gråter mamma väl.

Om gossens fina byxor
gått sönder under leken,
syr mamma fort ihop dem
och pappa kramar om en.

Du vänder upp och ner på allt, mitt
lille gossesnille.

Ja, bäst jag flyger hem igen.
Jag glömde vad jag ville.

O, gossen svarar om du vill,
vad du har ämnat göra,
den gossen ljuger aldrig, bi.
Ja, gossen svarar om du vill.

Om gossen inte ljuger
då får han gärna busa,
bli högljudd och framrusa,
bara att gossen inte ljuger.

Hej då, go-go-go-gossen min! Med
den sången flög då biet bort,
allt högre styrdes färd mot skyn,
långt bort från lille gossens syn.

Några andra minnen från Ormož som etsat sig fast starkt är att jag vid ett tillfälle, tillsammans med andra dagisbarn skulle få en förebyggande obligatorisk barnspruta på ortens sjukhus. När det blev min tur att få sprutan började jag skrika högljutt. Jag slet mig ur händerna på min medföljare och sprang därifrån. Jag skrek hela vägen hem och slapp få ta sprutan, i alla fall den gången. Jag vet inte något mer, om jag fick vaccinet vid något annat tillfälle eller inte och inte heller vilken sorts spruta det handlade om.

Vid ett annat tillfälle var jag med mina syskon och andra bybarn ute på gården. Vi gick och rotade i en källare i vårt grannskap. Där hittade vi många, både äldre och nyare böcker som bara låg där på golvet och samlade på fukt och damm. Många var illa tilltygade, trasiga, andra var fortfarande rena och fina. Vi samlade ihop så mycket vi kunde bära och tog hem böckerna till var och en. En stor mängd blev dock liggande kvar i källaren tills att det några dagar senare kom en lastbil och lastade samtliga böcker och körde bort dem. Ingen visste var böckerna skulle hamna.

Man tisslade och tasslade sedan om att det var religiösa och antikommunistiska böcker det handlade om så man brände upp dem någonstans. Vi räddade lyckligvist några av dem, resten förstördes av regimvänliga idioter. Någon annan förklaring kunde man inte hitta. Om det inte var tyskar, var det egna folket, slovenier som förintade en viss litteratur och förstörde en del av det kulturella arvet, det var för sorgligt! Böckerna vi räddade ligger fortfarande kvar hemma, staplade på en hylla på takvåningen i Mala Nedelja. När jag var liten läste min syster Jelka högt för mig ur dem tills jag somnade. Jag drömde ofta om personerna som figurerade i böckerna och har sedan dess alltid vördat och gillat böcker, jag bokstavligen slukade dem. Om inget annat så tittade jag på bilderna och fantiserade ihop mina berättelser tills jag lärde mig att läsa. Jag minns en illustrerad bok från min barndom som handlade om en flicka, springande för livet under ett vulkansutbrott någonstans i världen. Illustrationen var så levande, än idag kan jag se den framför mig.

När jag behärskade konsten att kunna läsa själv, läste jag mängder av böcker av olika författare, allt som jag kom över verkade intressant. Tyvärr minns jag inte namnen på författarna och på boktitlarna. Men jag har alltid önskat mig att en gång kunna skriva själv. Önskar man sig något så innerligt brukar det förr eller senare slå in.

Att skriva på slovenska, mitt modersmål, brukar inte vara något problem för mig, men så fort jag vill skriva på svenska blir det genast svårare. Jag behärskar den svenska grammatiken, i alla fall teoretiskt men i praktiken är det inte så enkelt att skriva på svenska. När det gäller korrekturen, brukar jag söka hjälp hos mina barn, alla fyra är duktiga på att skriva, men Matej är verkar alltid vara upptagen med annat. Även detta manus har jag fått hjälp med av både barnen och av Suzana Macuh.

RINKO OCH SLOTTSGÅRDEN

Vi hade en liten hund Rinko som Jelka fick i present av pappa. Alla tyckte om vår hund och han var med oss när vi lekte på gården. Ibland lekte barnen i en närliggande park som en gång var grevskapets gård. All adel blev fördriven redan i början av den kommunistiska tiden, många adliga blev avrättade under och efter kriget. Gårdens ägare befann sig någonstans långt borta, om de överhuvudtaget levde. Att leka på gården var också förbjudet för oss. Det fanns några ilskna, betande tjurar där och vi sprang och retade upp dem. Jag var ca fyra år gammal då så för det mesta fick Jelka släpa med sig mig och jag blev säkerligen en riktig belastning även för andra under leken eftersom jag var så liten. Pojkarna lekte ofta krig, de tillverkade själva olika vapen och slogs. Bl.a. minns jag att någon hade en slangbellsa som de sköt stenar med. Någon hittade en rostig pistol också. Pojkarna var beväpnade till tänderna, på låtsats, så klart. Ibland fick vi fly för de stora tjurarna som inte alltid gillade vårt sällskap. Det var nog inte helt ofarligt att utmana ödet med våra lekar där i kohagarna, kan jag tänka mig idag. Barnen var inte riktigt medvetna om faror som lurade och föräldrarna visste inte alltid vad barnen höll på med.

En dag hände det något tragiskt. Vår hund Rinko hade lagt sig i skuggan under en parkerad lastbil för att komma bort från den varma solen. Han somnade bakom framhjulet. Lastbilen stod parkerad framför huset där vi bodde. När chauffören startade och körde i väg med lastbilen hann inte Rinko hoppa ut så han blev helt mosad under bakre hjulet som körde över honom. Vår älskade Rinko blev påkörd av en lastbil! Rinkos olycka lämnade inget öga tort, alla barn grät och skrek och var helt chockade av händelsen. Jelka hittade så småningom en begravningsplats åt Rinko, alla barn följde med i begravningsståget dit. Så slutade Rinkos levnadsdagar och vi barn förlorade en vän. För mig blev det ett av de första mötena med döden på nära håll. Jelka berättade senare att hon hade sett hemska saker hända under och strax efter kriget, då vissa arroganta, korrupta f.d. partisaner som anslutit sig till kommunisterna, kallblodigt slaktade bekanta och grannar utan rättgångar. Dessa gärningar utfördes i syfte som hämnd mot sina bekanta. Människorna som bevittnade dessa bestialiska mord höll senare tyst om händelserna i rädslan för repressalier som de befarade utsättas för i fall de hade berättat för någon.

Vid ett annat tillfälle följde jag med Jelka ner till flodstranden. Floden Drava rinner genom Ormož och får en utökning genom en mynning från bifloden Pesnica. Här blir Drava plötsligt bredare och djupare och strömmen kraftigare. Jelka höll mig i handen och vi skulle göra en längre sväng ner i vattnet för att svalka oss. Och det gjorde vi. Men Jelka bedömde styrkan av Dravas ström felaktigt så vi höll på att tappa greppet och hamnade nästan under vattenytan. Strömmarna höll på att ta oss med. Jelka var tretton år då, jag tyckte att hon var stor och stark. Hon kämpade riktigt tappert och lyckades slita oss bort från

Dravas luriga strömmar. Vi blev skräddade av händelsen, Drava var inte att leka med! Aldrig mer har vi utmanat Drava på det viset och jag har fått stor respekt för alla större vattenmassor. En viss rädsla för vatten har följt mig genom livet. Senare har jag nämligen råkat ut för flera ohyggliga händelser i samband med olika vattenströmmar som lockade mig starkt men som visade sig vara överlägsna mot lilla mig.

Ofta dyker det upp flera ljusa minnen, lite beslöjade, inte riktigt klara men en sak är säker; jag minns min morfar Vincent Bohanec som besökte oss i Ormož. Ibland brukade han ta mig med sig hem till Godemarci, det blev ca 2,5 mil gångväg. Vi gick en genväg över fälten och genom kortare skogspartier. De blommande betesmarkerna och ängarna doftade av nyutslagna blommor i alla regnbågens färger. Synen var fantastiskt vacker, dofterna förföriska. Jag sprang efter fjärilar och morfar varnade mig för små bäckar som också passerade vår väg. En del av vägen gick genom skogen, morfar varnade mig för att inte plocka alla svampar som kom i vår väg. Vissa svampar kunde vara giftiga och jag kunde inte veta vilka som var vilka. Sedan kom mamma och hämtade hem mig till Ormož igen, lika lång väg tillbaka...

MIN LILLASYSTER OLGA

Ännu ett kärt minne dyker upp från tiden i Ormož. Särskilt minns jag den dag då

en av grannpojken kom hem till oss och berättade något helt oväntat för mig. Pojken stammade en aning så från början var jag inte helt säker om jag hade hört rätt. Han fick fram följande: Jo, jag vet att ni har fått en liten fliflicka! På slovenska hördes det ungefär som så: O, jaz vem, da ste do bili malo ke-ke-lino! Det var mer än vad jag visste då och det han sa var till och med sant. En kall januaridag år 1950 kom mamma hem med en liten flicka i famnen. Den 14 januari föddes nämligen Olga. Vi fick en liten bebis, min lillasyster som fick heta Olga!

Olga 14 år, på bilden med sin bror Janezs gitarr som hon fick i arv.

Om jag minns rätt, så var det vår pappa som bestämde vilka namn vi barn skulle få vid dopet. Olga föddes på sjukhuset i Ptuj. Våra liv fick en ny vändning när Olga kom till världen. Jag var för liten och fick inte passa henne själv men det fick Jelka ofta göra när mamma inte var i närheten. Jag blev lite sotis, eftersom

Olga fick amma och ligga i mammas famn och jag bara fick stå och titta på. Så mamma fick börja med att ge mig nappflaskan igen så att jag också kunde sitta i närheten av dem och tuta på mjölken. Så tramsig man kan vara! Tiden gick och vi blev bästisar. Mot slutet av 1950 hände det något oförutsett på föräldrarnas arbetsplats, vilket tvingade oss att lämna Ormož och flytta hem till gården igen, hem till byn Grabšinci. Pappa fick inte vara i fred av sina överordnade på jobbet, de satte käppar i hjulen för honom hela tiden. Hur och vad exakt som hände känner jag inte till i detalj. Han beskylldes för något tjänstefel som han egentligen inte hade begått, dock kände föräldrarna av de politiska orättvisorna som inte slutade att förfölja dem. Mor och far blev till slut tvungna att ge upp sina jobb i Ormož och för en kortare tid återvände familjen till jordbruket i pappas och min födelseby. Det f.d. TBC-sjukhuset i Ormož är idag ett sjukhus, specialiserat på psykiska sjukdomar samt alkoholism-avvänjning.

Problemet med flytten till vår gamla by Grabšinci kvarstod, mamma van-trivdes ju där! Hon sökte efter ett sätt att kunna lämna byn för gott och hon lyckades snart med det igen, dock bara tillfälligt. Jelka avslutade sin skolgång i Ormož och Janez fortsatte skolan i Mala Nedelja igen. Olga var knappt två år gammal och jag fyllde sex år i maj.

Kort tid därefter lämnade vi Grabšinci och hemmet utan att hyra ut det den här gången och nu flyttade vi in hos en gammal kvinna; Ana, i byn Bučkovci, nära Mala Nedelja. Damen behövde tillsyn. Det var meningen att vi skulle ärva efter henne om vi tog hand om henne, hennes enda dotter blev mördad av partisaner strax efter krigets slut. De beskyllde Slavica, som hon hette för förräderi eftersom hon kunde tyska och pratade med tyska ockupanter när någon behövde hennes medling. Detta blev Slavicas död, en bestialisk sådan. Vi bodde hos Ana

från slutet av 1951 till december 1952. Under året som gick blev vi av olika skäl tvungna att återvända till vår bondgård i Grabšinci.

Byn Bučkovci, Čreta; vi bodde i ett av husen på bilden när jag började skolan, hösten 1952. Foto: 2011, taget av Anne-Marie Budja, Solve.

VÅRA SYSSLOR

ALLA HJÄLPTE TILL

Vår familj räknades inte direkt till de fattigaste, men inte till de välbärgade heller. Vi fick arbeta ihop allt vad vi behövde. Barnen var tvungna hjälpa till för att hinna med många sysslor som väntade under årens lopp. Vi hade mycket att göra, tillräckligt med mat, men oftast ont om kläder, skor och pengar. Jag har redan nämnt att vi ärvde kläder och skor efter varandra, en del fick vi från släktingarna, av dem som hade bättre ställt än vi. De unga generationerna har knappast någon aning nu längre om hur man levde på en mindre bondgård i Slovenien för ca 70 år sedan. Jag ska försöka beskriva de viktigaste arbetssysslorna hemma hos oss, vilka jag minns från min barndom.

I min hemby Grabšinci står husen utspridda, det är ungefär mellan tio och hundra meter mellan gårdarna. En del byggdes på en kulle och andra i dalen. Hemma hos oss låg åkrarna och betesmarken nära inpå huset, andras bondgårdar hade inte samma position. Vi hade ca tre hektar åkerbruk, ca en hektar betesmark där även trädgårdslandet låg, samt en liten vingård där ca 600 liter vin årligen odlades fram av blandade vindruvsorter. Vinet var gott, det minns jag väl. Barnen fick smaka lite ibland. Vi gjorde även ett eget äppelvin av äpplen som växte och mognade i vår trädgård. Resten åt vi upp under hösten. Inför vintern torkade vi äpplen, päron samt sviskon och annat som vi sedan åt under vintermånaderna. På det viset fick vi i oss nödvändiga vitaminer och mineraler som frukten innehåller. Eftersom pappa blev organist, kyrkomusiker i början av 1950-talet, övade hela sångkören ofta hemma hos oss. Mamma bakade då en massa brödlimpor och bjöd sedan körmedlemmarna på brödet. Till detta bjöd man på torkad frukt och te av hemplockade örter eller ett glas äppelvin (jabolčnik). Av druv- och äppelmäsken gjorde man en lättdryck, kallad pikola. Den gjorde man genom att tillsätta lite socker och en bestämd mängd vatten och lät sedan blandningen jäsa i tunnor tills den kunde drickas. Några läskedrycker kände man inte till på den tiden.

Vi utfodrade upp till tre eller fyra grisar, några kaniner och två, ibland tre kor i ladan. Korna tilldelades namn så som Linda, Liska, Seka, Jagoda, Rdecka, Breza och annat. Hönsen ingick, liksom alltid i ett hushåll, för att få färska ägg, dels till mat, dels till bytesaffärer. Eftersom det var ont om pengar, bytte vi in ägg mot strösocker, jäst och salt samt annat som inte gick att odla själv. Mjölk fanns på alla gårdar så den gick inte att sälja i affären eller till någon granne. Vi själva fick mängder av mjölk hemma. Mamma lagade många maträtter där mjölk, grädde, smör och färskost ingick. Katterna och smågrisarna fick också ta del av den eventuellt överblivna mjölken, precis som grisarna och korna tog del av den överblivna frukten.

Jag minns så väl att det dagligen fanns något att göra på gården eller på åkern. Bara på söndagarna var vi fria från gårdsarbeten. Då var det dags att gå i kyrkan i stället. De vuxna fick mata djuren och barnen fick dagligen valla och passa korna i trädgården. Det fanns växter som korna absolut inte fick beta på, t.ex. majs, klöver och betor, man fick vara på sin vakt hela tiden. I brist på skor gick vi barfota från tidigt på våren till sent på hösten. Våra föräldrar var mycket religiösa, barn och vuxna, alla gick regelbundet i kyrkan varje söndag och på alla kyrkliga helgdagar. Kristenheten har präglat mig redan från tidiga barndomen.

VÅREN

När snön smälte bort började kvinnorna rensa i trädgården och runt husen. Man krattade förra årets löv och sedan målades husets väggar, i alla fall de yttre. Det var vår mor som brukade vitkalka huset. Hon tog kvasten och målade huset vitt. Under vintern kunde hönsen skada fasaden med att äta den, de behövde nog kalken till äggvärpning. Som ung älskade även jag att äta smulorna av kalken som ramlade av väggfasaden. Senare blev jag ibland sugen på kriter.

Gräset började växa så fort det blev lite varmare och snart var det dags att styra korna på bete (na pašo). Pappa och min bror Janez klippte gräset med lie, som korna åt när det var dåligt väder och de inte kunde släppas ut på bete. Man fick samla och bära in gräset även för att korna skulle få mat. Även grisarna och kaninerna fick lite av gräset. Karlarna rensade fruktträden, de utväxta och övertaliga grenarna klipptes eller sågades bort. Kvinnorna tog grenarna med handyxor och gjorde dem hanterliga till eldning i vedspisen eller i den stora ugnen med öppning i köket. Ugnen värmdes upp vårt stora rum där några av oss sov på natten, bl.a. våra föräldrar. Det stora rummet användes både till vardagsrum och till sovrum.

Redan under vintern sadlades korna med släde, en gårdsvagn lastades med gödsel. Gödseln kördes sedan i stora mängder till våra åkrar, där den fördelades ut för att få en bördigare jord. Man kunde även strö tunt lager med gödsel på gräsmattan för att gräset skulle växa bättre. Korna spillde även på gräsmattan medan de betade, och vägrade sedan beta där ett tag. Vi plöjde våra åkrar, ibland med korna som dragdjur, ibland fick vi anlita en bonde som ägde hästar så det gick snabbare. Eftersom man inte hade pengar att betala bonden med, fick man arbeta av några dagars dagsverke för några timmars plöjning. Oftast fick mamma göra det eftersom pappa inte var riktigt krytt att utföra tyngre arbeten. Han spydde ofta om han ansträngde sig mycket, vilket förekom ibland. Mycket senare, efter att vi bott i Sverige i några år ställdes en diagnos, angina pectoris för pappas besvär. Han hade förstorat hjärta som gjorde att han mådde dåligt vid ansträngning. På våren satte vi potatis i den nyplöjda jorden på åkern.

Allting gjordes för hand. Mamma delade potatisen i flera mindre klyftor för att få fram dugliga potatisplantor.

Redan i april eller i juni var gräset högt nog för att tjäna som djurfoder. Pappa bad grannarna om hjälp med gräsklippningen (košnjo). De brukade hjälpa varandra med mer omfattande arbeten. Att slå gräs var bäst att göra tidigt på morgonen. Gräset fick inte vara torrt, det bästa var när det dagg på grässtråna. Kvinnorna kom med räfsor (grablje), för att kratta det nyklippta gräset. Gräset fick sedan torka i några timmar på traditionellt sätt genom hässjning eller vändning så att solen kom åt alla grässtrån. Om man hade tur med vädret, var gräset torrt nästa dag. Det torra, doftande höet kördes eller bars sedan hem och lagrades som vinterfoder till våra djur. Hö, otröskad säd, halm ... allt foder lagrades ovanpå ladugården.

Under några dagar varje år var det ett hårt arbete för att få ihop tillräckligt med bränsle till spisen och ugnen. Även detta gjordes manuellt, inga maskiner fanns att tillgå. Först sågade man ner trädstammarna och grenarna med såg till lagom långa bitar, sedan klöv man dessa och staplade veden i vedboden för att den skulle torka. Till påsk eldade man upp de stora trädstubbarna med rötter som man drog ur marken i samband med vedinsamlingen. Påskeldar kallades vüzenica. Vi i Prlekija kallade påsken för Vüzen, troligen härstammar ordet från ett germanskt ord. På riksslovenska heter påsken Velika noč (övers. Den stora natten).

Lördagarna var våra städdagar, då skurade man golvet, tvättade, strök osv. Varken städning eller strykning var min favoritsyssla, speciellt eftersom man fick värma strykjärnet på levande glöd från spisen eller ugnen. Jag var ändå tvungen att göra det ibland. När jag var barn kände vi inte till elektricitet, varken till för spisen eller för belysningen. Vi ägde en skog och därifrån hämtade vi ved till vår spis och ugn. Detta gjordes på våren, då en del av träden hade dött p.g.a. vinterkylan eller för att de hamnat under snön. Man sparade friska träd i den mån det gick. Söndagar var våra helgdagar, då ägnade man sig åt det andliga och inte åt det fysiska arbetet mer än det som var nödvändigt. Gud skapade världen på sex dagar, den sjunde dagen vilade Han/Hen.

Därför bör människorna också vila den sjunde dagen, på söndagen. Judarna firar lördagar och muslimer fredagar som sina bönedagar. När jag var liten gick vi till flera mässor på söndagarna och helgdagarna. Vi hade våra roller vid gudstjänsterna vilka vi ansåg var väldigt betydande. Framförallt mamma ville att vi medverkade aktivt både kulturellt och andligt. Påsken infaller alltid på våren och den räknas till den största kristna helgen under kyrkoåret. Påsken symboliserar åminnelsen av att Kristus pinades och dog, på tredje dagen uppstod han från de döda, allt för att frälsa världen. Detta är kärnan i kristendomen. Föräldrarnas fostran sätter en tidig grund för barnens syn på världen. Senare i livet kan barnen själva ifrågasätta och undersöka för att komma till en

uppfattning om hur världen är beskaffad, men grunderna i tidig barndom är viktiga. Under hela sitt liv söker människan efter livets mening. Utan funderingar kring sin existens blir man inskränkt. Vad är den slutgiltiga meningen med livet, pinan och döden? Dessa tankar och frågor är ständigt närvarande och svaren brukar förbli frånvarande. Ändå undrar man. Utan något andligt liv förblir människans inre tomt, känslorna om ensamhet tar över. Det blir lämpligt att söka sig till olika andliga och fysiska aktiviteter för att fylla ut tomheten. Några finner livets mening i religionen, andra i olika ideologier eller sport. Det finns de som söker sig till samtliga.

Påskan infaller alltid första söndagen efter vår utjämnings fullmåne, därför kan datumet variera över en hel månad. Vi barn fick en del nya kläder till påskan. Vi hade alltid ont om pengar så det blev ofta en av våra mostrar som skaffade tyg till oss så att någon av de lokala sömmerskorna kunde sy våra klänningar, förkläden, blusar och annat. Oftast var de nya kläderna för stora från början, enligt planen syddes de stora för att passa oss under hela året tills vi fick nya kläder nästa påsk. Ungefär så skulle jag kunna sammanfatta vår dåvarande garderobsfråga. Jag minns inte hur föräldrarna skaffade skor till oss och hur de såg ut, men det var säkert inga skönheter. Några hittades på vinden bland allt annat gammalt skräp och skorna blev i regel också några storlekar större än vad foten var, för att vi skulle kunna växa i dem ett tag...

När det gäller påskmaten hade vi dukat fram en hel kokt, lättrokt skinka som utgjorde huvudrätten vid frukosten. Till detta blev det kokta kulöra ägg, för att få färg kokades de i lökskal, hemmagjord Kranjska klobasa (kryddad köttkorv) samt riven pepparot så att maten skulle smälta bättre. Vetebröd och en rullkaka - potica med olika fyllningar (valnötter, vallmofrö, marmelad, keso med grädde, m.m.) var också obligatoriska rätter under påskan. Och så kyrkan, att gå i kyrkan var det viktigaste av allt. Vid påskmässor blandades starka dofter i kyrkan, det luktade starkt från alla håll och kanter, innan kyrkbesöket åt sig mätta på påskmaten. Även dessa dofter hör till mina minnen...

Bikten och kommunionen under påskhögtiden hörde till det andliga. Dessa seder och bruk sitter kvar i mig, mest som minnen. Jag har själv börjat släppa på en del av dessa seder och jag har tyvärr inte heller lyckats få mina barn att känna något inre glöd till det religiösa livet. Nu är de vuxna och de håller på att tappa den delen av sina kristna rötter som också utgör en del av den slovenska identiteten. Det svenska sekulariserade sättet att se på kyrkan passar dem bättre. Kanske kommer de att leta sig tillbaka när de blir äldre. Kanske finner vi alla livets mening i det religiösa innan livet är slut, kanske.

Exakt 40 dagar efter påskan, (Vnebohod, den 9/5 2013) infaller Kristihimmelsfärdshelgen och 20 dagar senare kommer alltid pingsten. Även denna helg blev väldigt högtidligt firad hemma hos oss. Men främst i kyrkan. Och våren var framme med all sin skönhet. Här i Sverige firar vi också pingsten

(Den Helige Andens helg). Liksom många gånger förr träffas ett antal Sverige-slovenor i Vadstena, den 18 maj 2013 ägde träffen rum för 40:e gången. Den slovenska pingsträffen flyttades till pingstafton för att resande från när och fjärran ska hinna vila ut innan arbetsdagen på måndagen efter, som sedan några år tillbaka är en vanlig arbetsdag i Sverige.

SOMMAREN

I juni mognade körsbären i Slovenien. Vi hade flera körsbärsträd som växte på vår gård. Oftast var det mängdvis med körsbär på dem så det var riktigt härligt när körsbären kom. Då visste man att sommaren var nära. Inga problem längre för barfota barn, vi frös inte längre på morgnarna när korna skulle beta. Vi barn fick klättra och plocka frukter hur mycket vi ville. Vi satte dit en stege för att lättare komma åt dem. Pappa brukade varna oss för att inte gå för långt upp eller längst ut på grenarna. Han brukade även alltid skoja med att säga att ”man måste alltid anstränga sig för att komma upp, men ner kommer man alltid” (på ett eller annat sätt...). Ibland var det nära att jag snubblade och föll men lyckades ändå fånga en gren och blev hängande där tills jag kom på ett sätt att komma ner på marken igen. Körsbären är godast att inmundigas direkt när man plockar dem själv från trädet.

I juli började vi med skörden. Först var det dags för vetet och strax efter för rågen. När man hade skördat klart, tröskade man säden och så brukade man så majs och andra snabba växter på samma ställe där vetet och rågen växte innan. Då kom även morötterna och betorna i jord. Då sådde man även bovete och hirs, inte varje år men vartannat. Ibland sådde vi havre. Det tar inte så lång tid för dessa grödor att växa och mogna så man kunde skörda dem innan vintern kom. Jag får inte glömma att nämna att vi sådde och skördade brytbönor, pumpor och solrosor också, oftast samtidigt som majsen. Det skulle ta flera sidor för att kunna beskriva alla sysslorna som förekom i samband med skörden. Dessa detaljer väljer jag att hoppa över. Även alla dessa arbeten utfördes för hand, helt manuellt utan några maskiner.

Våra bergstrakter försvårar maskinellt arbete även idag, dock förekommer maskinerna i stor utsträckning. Redan i augusti var det dags att klippa gräset igen. Man behövde mycket djurfoder till vintern. Vintrarna under min barndom tycks ha varit längre än vad de är i våra dagar. Det blev samma procedur som när man torkade höet för att få hem det efter några dagar i solen. Under tiden när halmen från rågskörden torkade så använde man en del av den med/för att förnya och täcka halmtak på husen. I byn eller i grannbyarna fanns det specialister som bara sysslade med halmtakreparationer (pokrivači). De flesta husen var täckta med halm då. Vårt hus var också ett av dem. Det brukade finnas behov av reparation varje år innan vintern kom. Resten av halmen malde

man ner till djurunderlägg eller till foderblandning. Till stallet användes ofta bok- och eklöv som man krattade ihop i skogen innan snön föll.

Helgdagarna under sommaren var och är fortfarande fåtaliga enligt den katolska kalendern. Den 15 augusti firas Jungfru Marias upptagning till himlen (Vnebovzetje). Detta var inte en arbetsfri dag under min uppväxt, eftersom kommunismen inte erkände religiösa helgdagar. Inte ens julen var helig för dem. Man firade nyårshelgen, den 1:a och 2:a januari vararbetsfria dagar samt arbetarnas helg den 1:a och 2: maj. Den 25 maj firades Titos födelsedag, en arbetsfri helgdag som kallades Ungdomens dag (Dan mladosti). De kyrkliga helgdagarna firade man inom privata sfären. Vi gick alltid i kyrkan under de kristna helgdagarna, det vill säga att den dagen skolkade man från skolan, vilket var illa sett i sig.

HÖSTEN

Från augusti till september var det tid att ta upp potatisen. Under 1950-talet följde den fruktade coloradoskalbaggen med importen från Amerika till våra potatisåkrar. På söndagarna blev bönderna i Slovenien (kanske på andra ställen också) under flera år tvungna att ge sig ut på åkrarna för att plocka bort coloradoskalbaggen från potatisplantorna. Man hoppades kunna förinta dem men tyvärr misslyckades det. Nu förgör man dem med hjälp av med besprutning, dock inte helt. De återkommer varje år. I våra skogar fanns det olika svampar att plocka (t.ex. Karl-Johan svamp, kantareller, m.m.), valnötter, kastanjer samt en del olika skogsbär. Tiden var inne för att börja plöja igen. När åkern var plöjd och rensad blev det dags att så. Vi odlade främst vete (pšenico), råg (žito), bovete (ajdo), hirs (proso) och majs (koruzo) och så odlade vi morötter. På hösten efter skörden av vetet och rågen sådde vi betor, mest för att senare använda som grisfoder. Så gjorde man år efter år. Oftast utförde huvudsakligen mamma dessa arbeten och vi andra hjälpte till.

I oktober plockades vindruvorna (trgatev). Man hjälptes åt med detta också. Grannarna och släktingarna ställde upp gratis och hjälpte till. Numera är vindruvorna mogna redan i september, förmodligen har man planterat tidigare druvsorter i Slovenien. Vi hjälpte våra grannar med liknande sysslor och de i sin tur hjälpte oss. Det var vanligt att grannar och släktingar hjälpte varandra med allt större arbeten och även vid olika familjefester umgicks man. Mamma bakade bröd och en mängd av rulltårter, potice med olika goda fyllningar. Några av dessa recept på kakor beskrev jag i min bok Receptboken, Slovenska maträtter, skriven på svenska, självförlag 2006.

Vi pressade de nyplockade vindruvorna under samma dag som de plockades. Först blev det en jättesöt saft, mäska. Sedan fick saften jäsa i stora tunnor under ca två månader innan det mognade till vin. Vinframställningen är ett omfattande

göromål. Man tappade sedan om saften, druvmusten (vinski mošt) som den kallas några gånger. Den 11 november, när man firar Mårten gås i Sverige, firar man sankt Martin i Slovenien, Sveti Martin, som förvandlar druvsaften till vin. Även i Slovenien brukar man servera gås till middag då. Nu var det tid att plocka hem majsens, morötterna och betorna samt skörda bovetet, hirsens och havrens. Åkern blev tom igen och man kunde plöja den och allt började om från början. Mor och far sådde vete och råg i den plöjda jorden och först då var vi någorlunda beredda på att vintern skulle komma. Helgdagarna på hösten var inte heller så många.

I Slovenien infaller Allhelgonadagen (Dan vseh svetih) alltid den 1:a november. Helgen firades med besök på kyrkogårdar och den varade i två dagar. Mest firad var dock helgdagen den 29 november, då firade man (forna) Republiken Jugoslaviens födelsedag (1945-1991). Den 29 november 1943 anrättade antifascistiska rådet för nationell befrielse av Jugoslavien i staden Jajce, Bosnien & Hercegovina, grunderna för efterkrigstidens Jugoslavien som en federal republik som proklamerades vid samma tidpunkt 1945.

Republikens dag (lokalt namn: Dan Republike (Дан Републике) firades två dagar i följd, den 29 och 30 november och var enligt stadga den viktigaste högtiden i hela SFRJ. Datumet "29. XI. 1943" var en framträdande plats på den jugoslaviska vapenskölden. I grundskolan valdes förstaklassare in i Pionjärorganisation, först som Ciciban-medlemmar och detta skedde på eller i dagarna kring firandet av Republikens dag. I Sverige har man scoutörelser i stället, barnen väljer själv om de vill tillhöra scouterna, vilket man däremot inte fick i f.d. Jugoslavien. Barnen tvingades helt enkelt i organisationen. Skolan anordnade alltid en högtidlig fest (proslava) för samtliga skolbarn där barnkör, teater, diktläsning med mera blev huvudsakliga aktiviteter. Det tyckte i alla fall jag var bra. Stadsborna tog tillfället att besöka sina släktingar på landsbygden under dessa arbetsfria dagar.

VINTERN

Allt kan inte beskrivas här, dels för att jag saknar de rätta uttrycken på svenska för alla slags sysslor som vi utförde och dels för att det är för omfattande att beskriva allt, dag för dag, så jag väljer ut det som står till buds för mig. En bild säger mer än tusen ord och jag har valt att publicera några foton på bestämda sidor som en illustration till min berättelse i Bilder ur mitt liv.

Vintertid i Europa börjar strax före jul. Slovenien har samma årstider som Sverige och de har samma klock- och dagtid som här. Min barndom blev fylld med sång. Ibland var vi upp till 30 personer i det stora rummet. Alla barn fick vara med, även min lillasyster Olga, som då var rätt så liten. Även hon sjöng med oss. Dessa sånger har etsat sig djupt i vårt medvetande och vi bär dem med

oss än idag. Alla vi inhämtade de vackra slovenska visorna, både kyrkliga och folkliga, vilka kören övade på och framförde. Minst en gång i veckan samlades alla körmedlemmar. Det var en härlig tid! Det fanns alltid folk som berättade vitsar, nyheter från andra byar och allt annat möjligt. Jag lyssnade med stora öron på vad människor hade att berätta och det var inte lite kan jag minnas. Det blev en slags allmänbildning, där samhällskunskap ingick. Ibland träffar vi de gamla körmedlemmarna, dem som fortfarande är kvar i livet och alla minns med värme tillbaka på tiden från våra unga år, då sång och musik under pappas ledning var vår ledstjärna.

Först efteråt, när vi redan var bosatta i Sverige, fick min familj reda på att minst en person placerats bland körmedlemmarna för att spionera på mina föräldrar. Ibland kunde personen i fråga knappt sjunga så man kunde ha sina aningar, men riktigt säkra blev vi aldrig på vem eller vilka de var. Kommunismen byggdes på spioneri och angiveri. Under 2007, när jag ansökte om pappas journaler i Slovenien så att myndigheterna skulle postumt rentvå honom från förtrycket och orättvisorna som han fått utstå i Maribor och senare i Ormož, fick jag se i de bifogade protokollsutdragen att en av våra närmaste grannar var en av spionerna. Hon hade dock inte något särskilt att rapportera så det blev inte direkt några konsekvenser av det. I protokollet figurerade ytterligare namn på personer som jag inte känner. Nu är pappa död sedan snart 27 år tillbaka och jag hoppas verkligen att inga spioner är ute efter någon av oss längre...

Hur som helst, på vintern övade vi minst en gång i veckan. Pappa regisserade också flera pjäser där han oftast använde skådespelare från kören. Även vi barn och vår mor var med i lämpliga roller. Mamma var sufflös och vi spelade barn som figurerade i pjäser han satt upp. Men det blev även många andra sysslor som vi fick göra på vintern. Under de långa vinterkvällarna fick vi bl.a. skala solrosfrön och pumpafrön, vi var tvungna att rensa hönsfjädrar från hönor som man slaktat under året. Fjädrarna användes för att förnya och byta ut innehållet i kuddar och täcken. Kan man idag ens föreställa sig hur livet utan radio, dator och TV kan vara?! Man skulle bli tvungen att fylla innehållet med något meningsfullt och det kanske inte vore så illa ändå.

Här ska jag inte glömma nämna vår tvätt, som alltid utfördes för hand. Vi slaktade djuren för att få kött och av benen som blev kvar från slakten tillverkade vi den nödvändiga tvålen. Jag kan inte och har aldrig kunnat tillvägagångssättet hur man gjorde. Det kunde mina föräldrar. Mamma tvättade ofta i slutet av veckan, storsyster Jelka hjälpte henne med tvätten och med matlagningen i köket. Olga och jag fick sedan skölja tvätten i en större vattenpöl (mlaka). Senare, när vi blev större, fick vi gå till grannens vattenpöl som var några hundra meter bort. Där brukade vi busa och stänka vatten på varandra tills vi båda blev alldeles genomblöta. Idag tycker jag att vi hade himla tur som inte ramlade i vattnet. Ingen av oss kunde ju simma och pölen låg enslig i en skog,

undagömd från omvärlden. Idag skulle jag inte våga utsätta några barn för samma risk men vi hade tur ändå. Den där vattenpölen var flera meter djup och fylldes med källvatten, som sedan rann vidare i en ränna och mynnade ut i en mindre bäck. Numera finns den inte kvar. Ca 200 m därifrån byggdes år 2010 en fyrstjärnig SPA-anläggning och bad, Biotherme. Vattnet till thermalbassängerna i byn Moravci vid Mala Nedelja kommer ur marken från flera hundra meters djup och är över 40 grader varmt vid källan. Bassängerna är i bruk året om, många turister besöker stället. Under de senaste decennierna har det blivit en känd turistort. Under min barndomstid fanns inte någon badbadanläggning där. Först senare, under 1950-talet upptäckte man varmvattenkällan i samband med att man borrade efter olja. I stället för olja fann man varmt källvatten.

Det här var ett urplock av de sysslor som jag minns från min tidiga barndom trots att mycket redan fallit i glömska. Helgdagar under vintertiden var relativt många, de flesta var dock inte offentliga. Grisslakten hörde till familjehögtiderna. Det började med advent när man dagligen besökte kyrkan. För att underlätta tiden under den mörka vintern lyste man upp vägen med hemmagjorda facklor. St. Nikolaus (Sv. Miklavž) firades den 6 december och då fick barnen besök av en utklädd Nikolaus med följe. I det utklädda följet ingick oftast några änglar men också några jävlar med riktiga kedjor som skulle inge barnen respekt och avsky för djävulen. Den snälle Nikolaus pratade med barnen i huset, frågade dem om de varit snälla och lydiga. De fick höra några moraliserande ord på vägen, om hur de skulle bete sig. Sedan fick de sjunga eller be en bön, Fader vår, var den vanligaste bönen som alla kunde. Efteråt fick barnen små presenter, oftast i form av torkad frukt, kanske lite godis, vantar och/eller en mössa. Strumpor kunde också vara med i påsen ibland. Det var stort för barnen att bli delaktiga i St: Nikolaus firandet. Tiden kunde inte gå fort nog i väntan på julen.

Luciadagen den 13 december firade man inte alltid. Ibland kom det däremot en utklädd person, insvept i ett vitt lakan med ett grisöga på en tallrik som skulle symbolisera martyren den heliga Sankta Lucia. Det blev mest skrämsel med det hela, jag minns att jag blev väldigt skrädd av att se ett öga på tallriken i händerna på någon som liknade ett spöke. Senare visade det sig att det var vår far som spökade. Enligt det jag minns var det inte alls roligt. I Sverige firar man Lucia på ett helt annat, mycket trevligare sätt. Det blev en glad överraskning för mig, när jag för första gången upplevde luciatåget med de vackra sångerna och de vitklädda barnen. Verkligen något att glädjas åt!

Julen var den högtid vi barn längtade mest efter. Oavsett om julen inte var erkänd som helgdag av staten, den faller ju på olika veckodagar, så firade familjerna den stort. Inte förrän på julafton klädde vi granen. Pappa arbetade en gång i tiden i Österrike, där skaffade han några glaskulor som vi sparade till julpyntningen. Andra familjer hade inte julgranskulor så det blev extra fint

hemma hos oss. Utöver pyntet hängde man för det mesta upp hembakade hjärtformade månar och stjärnformade kakor i julgranen, samt några äpplen och apelsiner om man hade tillgång till det. Alla hade inte det. Under hela julen, som enligt katolsk sed varar till den 2 februari, plockade man ner kakor, frukt och ev. godis. På den tiden fanns det inte fotokameror i varje hem, inte hos oss heller så det finns inte några bilder sparade från den tiden. Det är bara minnena som lever kvar.

Vår familj vistades mycket i kyrkan under alla helgdagarna. Pappas tjänst krävde fullt engagemang av både honom och mamma. Mamma var egentligen den pådrivande kraften, även när det gällde att få oss alla till kyrkan. Det var både jätteroligt och jobbigt ibland eftersom man inte hade mycket tid över till fritid och annat. Det var förmodligen meningen också, men samtidigt lärde vi oss att umgås med folk, att kunna tala för sig och det viktigaste – att sjunga! Sången är något som varar hela livet.

Den 28 december firade man Värnlösa barns dag (Nedolžni otroci, Tepežni dan, Pametiva). Kalendern säger: Oskyldiga barn. Då minns vi de barn som kung Herodes lät mörda för mer än 2000 år sedan, i rädslan för att förlora sin tron, när han hörde att den nyfödda konungen kom till världen. Eftersom han inte visste var detta barn, den nye kungen (Jesus) befann sig, befallde han mord på alla pojkar som var yngre än två år. I samband med Värnlösa barns dag samlades vi yngre barn och gick från hus till hus i närmaste grannskapet för att önska husfolket Ett Gott Nytt År.

Vi önskar er Ett Gott Nytt År, må ni
förbli friska och glada och må ni alla
leva i kärlek, så att vi nästa år kan

komma igen och hälsar på. Och vi
tar tacksamt emot de gåvor ni
skänker oss idag. (min övers)

Lyckönskningarna åtföljdes av att vi barn smiskade de vuxna i rumpan med käppar eller liknande så som flätade påkar eller vanliga träpinnar. Vi fick då som tack för besöket och lyckönskningarna lite pengar, frukt, kanske godis, valnötter, några ägg i present. När dagen var slut delade man dagens skörd, den fördelades lika mellan alla. Redan några dagar senare inväntade man det nya året, oftast hemma hos sig, tillsammans med de vuxna. Jag kan även tillägga att hela forna Jugoslavien inte firade jul och nyår på samma tid. Utöver olika alfabet och språk fanns det även olika religioner och traditioner i respektive delrepubliker. Serber, montenegriner, en del bosnier och makedonier har en ortodox kristen tro och firar vissa helgdagar två veckor senare än RKC – romerska katoliker. Bland dessa helgdagar var och är jul och nyår. En del bosnier och kosovoalbaner är muslimer. När det gäller politik i forna förbundsrepubliken SFRJ förde man en gemensam politik bara på tre områden – inom ekonomi, försvar och utrikespolitik. Allt annat bestämde man på regional nivå i respektive republik.

ALLVARET OCH SKOLAN

*1955, Mala Nedelja: Bilden från 3:e klass. Jag och min lillasyster Olga, 5 år, sitter på 2:a resp 3:e platsen till höger om lärarinnan, Suhač Nada.
1959 – min 7:e klass, blandade åldersgrupper: Lärarinnorna Rozika Dover och Anica Pepelnik, som också var körledare.*

Vår familj var inte bland de fattigaste, men det betyder inte att vi var rika. Vi var tvungna att hushålla noggrant för att få livet att gå ihop. Begreppet att man lever bra eller dåligt är inte något absolut. Det beror på den miljö som man lever i. Om alla runt omkring skulle vara rika och vi fattiga, då skulle vi må dåligt. Vi var dock ungefär på samma nivå som de flesta i vår omgivning. Mat fanns det gott om, pengar var den egentliga bristvaran, i alla fall hos oss. Kostnaderna för ett skolbarn i Slovenien är fortfarande höga. Föräldrarna var och är fortfarande tvungna att själva köpa nästan allt som behövs till skolan.

När det gäller mitt modersmål slovenska, tillhör min dialekt den som är längst ifrån det slovenska bokmålet. Det är den prleška dialekten som talas istället, en variant av den tysk-slovenska (štajerska) dialekten. Prleška anses nästan vara ett eget språk och har annorlunda ordföljd och ordförråd, den står tyskan nära men ändå inte. En någorlunda dialektfri slovenska lärde jag mig att tala och skriva först i skolan, men en viss brytning kunde jag inte göra mig av med. I min dialekt har man liknande vokaler som i svenskan, nio eller fler, trots att det bara finns fem vokaler i skriftspråket. Ingen har hittills katalogiserat alla dialekter i Slovenien, inte heller den prleška dialekten, tyvärr. Jag förmodar att det skulle vara ett omfattande arbete. Oftast är det intresset som styr. Jag läste aldrig tyska i skolan, men jag läste serbokroatiska (en benämning på serbiska, kroatiska, bosniska) under senare årskurser. Landområdet Prlekija i landskapet Štajerska framstår nästan som ett eget rike med en unik historia som präglar alla som kommer därifrån. Genom tiderna har det varit en mängd belästa män som har sitt ursprung i mina trakter, författare, filmare, politiker, präster och andra kända förgrundsgestalter.

Jag var sju år fyllda när jag började skolan, först i Mala Nedelja. Redan efter första terminen i första årskurs flyttade vi tillbaka till Grabšinci och jag fortsatte att gå till skolan i Sveti Duh (Den Helige Anden), där också mina syskon Jelka och Janez gått en gång. Janez avslutade grundskolan samma år som jag började och Jelka slutade två år tidigare. De studerade inte vidare. På grund av alla flyttar vi var med om och många skolbyten hade de inte speciellt goda slutbetyg från grundskolan. Och p.g.a. pappas politiska status hade de ingen möjlighet att få företräde i något avseende eller ännu mindre att tilldelas något stipendium och några högre studier var därmed inte aktuella för dem.

Jag minns inte om någon av föräldrarna följde med mig till skolan under de första dagarna, förmodligen gjorde de det. Möjligtvis ett av syskonen som var så pass äldre så de kunde sköta den delen. Men som sagt, jag kommer inte ihåg än det ena eller än det andra. Min gångväg till skolan var dryga 2 km. Jag hade inga jämnåriga skolkamrater så jag fick dagligen gå till skolan själv. Stigen ledde genom en mindre skog, resten var mest betesmarker, en smal gångbro av plankor förde mig över en bäck som heter Turja som i våra trakter uttalas Tyrja. Min skolväg fortsatte genom ett lätt kuperat landskap mot Sveti Duh na Stari Gori. Stara Gora betyder på svenska Det Gamla Berget. Där gick jag i två år.

Strax innan andra terminen i årskurs tre började, flyttade vi igen och denna gång flyttade vi definitivt från Grabšinci. Vi sålde nämligen vår gamla bondgård och vi köpte en annan bondgård i närheten av mammas hemby, i byn Moravci, ca 1 km från centrum av Mala Nedelja. Där fortsatte jag min skolgång, i samma skola som jag en gång gick i, då i första klass. Grundskolans namn var France Belšak. Vi blev dock inte långvariga i Moravci heller utan flyttade kort därefter ännu närmare Mala Nedeljas centrum. Centrumet där kallas pürga, uttrycket är också ett gammalt ord som fått en tysk påverkan. Vi fastnade för ett hus i utkanten av centrum, alldeles i närheten av kyrkan och skolan. Efter kommunisternas maktövertagande 1945 bytte man år 1952 ut byns namn från Mala Nedelja till namnet Bučkovci (Bučkovci). Detta gjorde man för att Mala Nedelja (Lilla Söndagen, på tyska Klain Sontag) påminde byns kommunister om religion. Det tyckte i alla fall några av de styrande extrema bypolitikerna i kommunen. Inte förrän 1995, några år efter Sloveniens självständighet, bytte man tillbaka till Mala Nedelja.

Jag valde att läsa under hela min uppväxt i stället för att gå ut och leka med andra barn så som andra gjorde. Det föreföll kanske inte som riktigt »normalt« att ett barn låste in sig och läste. Eller ännu värre, när jag skulle till åkrarna för att utföra något arbete, tog jag med mig en bok som jag gömde under förklädet, satte mig där och läste. Som sagt, jag läste allt jag kom över, det blev också en del klassiker. Jag läste dem inte för att de var klassiker utan för att jag fick tillgång till dessa på ett eller annat sett. Mamma blev ofta arg och besviken på mig när jag läste i stället för att arbeta. Hon hotade med att bränna böckerna och ibland gömde hon dem så jag letade förtvivlat efter dem, för att kunna lämna tillbaka dem jag lånat. Min lillasyster Olga fick utföra mina sysslor ibland, inte sällan var det genom utpressning eller byteshandel som jag fick henne att utföra vissa göromål men på så vis fick jag min vilja igenom. Idag är jag inte så stolt över mig själv, p.g.a. hur jag betedde mig mot henne på den tiden... Men läsningen betydde allt för mig.

Jag kommer även ihåg att vi aldrig hade några pengar till förfogande hemma. Många levde i självförsörjande hushåll där man bytte varor med varandra. Så var det även hos oss. Om man lyckades sälja några ägg, frukt eller en del av säden hade man lite pengar att röra sig med, men det var inte många på landsbygden som ville köpa dessa varor, alla hade ju sitt hemma. När vi skulle handla det nödvändigaste, som jäst, socker och salt fick vi göra en bytesaffär med ägg eller frukt i den lokala livsmedelsbutiken i Mali Moravščak. Ofta skickades jag till en avlägsen affär hos Simon i Moravski vrh för att utföra bytesaffären. Jag frestades då av det nyinköpta strösockret som packades i en papperspåse eller av jästpaketet som jag fick med mig hem. En liten bit var jag tvungen att ta av jästen i alla fall. Det blev sedan inte lätt att dölja den avnötta delen på jästen så att mamma inte skulle upptäcka att det fattades en bit, vilket hon förvisso aldrig gjorde eller så låtsades hon inte märka något. På den tiden

fanns det varken bussar eller bilar som man kunde åka med. Man var tvungen att gå till fots i alla väder och till alla ställen i närheten som man ville till.

Strumporna stoppades, man kastade inte några med håll utan man fick stoppa dem om och om igen. Till slut blev strumporna som en slags sköld som höll kylan ute. På slöjdtimmarna i skolan lärde vi oss att sticka, stoppa håll i strumporna och sy upp kläder. Bara om barnen gick bort någonstans, till kyrkan eller skolan, fick man ta skorna på sig. Det är svårt att jämföra dagens och dåtidens fattigdom. I Sverige blev människorna fattiga före kriget, i mitt hemland fortsatte fattigdomen en bra bit även efter kriget. Barndomen är en viktig del av ens liv. Att inte ha några pengar alls skulle idag vara otänkbart i västvärlden, då var det inga konstigheter. Man formas av omständigheterna som man lever i. Nu köper jag ofta saker som jag egentligen inte alltid har behov av. Det är något psykiskt som tvingar mig att alltid ha vissa saker i reserv – tänk om ditten... tänk om datten.

Jag kunde i alla fall avsluta min åttaåriga skolgång i Mala Nedelja med ett väl godkänt betyg. Det samma gällde Olga, hon hade mer tur med att få börja och avsluta sin skolgång på samma skola. Som jag redan har berättat tog pappa i början av 1950-talet över organisttjänsten i kyrkbyn Bučkovci, som jag väljer att kalla Mala Nedelja. Från början ledde han kyrkans kör för att sedan också ta över en parallell, icke kyrklig sångkör där även flera av kyrkans körsångare var med. På landet känner folk till allt om alla. Det blev inte lätt att vara aktiv inom olika kulturområden när alla visste att pappa var halvtidsanställd i kyrkoförsamlingen, men det fanns ingen annan person som kunde ta över kören så pappa fick hålla på med körledandet trots allt. Ofta blev han dock trakasserad av myndigheterna, poliser var ofta med när pjäser sattes upp. Någon gång fick man stryka vissa meningar i pjäsen, när myndigheterna ansåg att de var för religiösa eller fann något annat »fel« i dem. Det var en kämpig men intressant tid.

En viss mobbing och en s.k. institutionell diskriminering mot vår familj pågick ständigt under alla år bara för att pappa sysslade med kulturarbete. Under påsken brukade man tända påskbrasor varstans där de inte hotade några byggnader. Under skärtorsdagen, långfredagen och påskafton tände man brasorna enligt gammal tradition. Grannarna samlades på ett gemensamt ställe, vid en brasa. Olika sällskapslekar, som gjorde samlingen ännu intressantare pågick. Flickor och pojkar kunde umgås fritt under de vuxnas uppsyn, under dessa möten blev det mycket skratt och fniss. Dessa seder förbjöds under kommunismen. Många trotsade förbudet genom att elda och samlas kring bålet någonstans på ett skyddat, avlägset ställe. De som vågade trotsa förbudet, tog t.ex. fram en tom konservburk som fortfarande hade locket på, borrhade ett hål på botten av burken, tog av locket, satte in en bit frätande karbid, spottade på den och tände på innehållet så att det small högt. Detta upprepades gång på gång. Det skulle

symbolisera Kristi uppståndelse ur graven. Om man blev påkommen bestraffades man med dryga böter och/eller med fängelse under en viss tid.

En av pjäserna som pappa regisserade hette *Prisege ob polnoči* – Eden vid midnatt. Min mor Angela Budja medverkade i pjäsen som sufflös. Hon står på tredje raden, plats 2 och framför henne sitter regissören, min far Avgust, i hatt. I mitten sitter min storasyster Jelka, bredvid henne kan man urskilja lillasyster Olga som kramas av en skådespelare (hennes far i pjäsen). Jag sitter på första rad som nr 2 från vänster, med en kopp i handen. Vår bror Janez bodde inte hemma längre, han finns heller inte med på bilden. Janez flyttade hemifrån redan som 17-åring. Han följde med en grupp säsongsarbetare från våra trakter som skulle plocka humle i Savinjska dolina. Där kunde man tjäna en extra slant under två veckors tid. Janez blev dock kvar efter humlesäsongen och sökte arbete i en kolgruva nära orten Griže. Han flyttade aldrig hem efter det utan blev kvar där och arbetande på olika ställen.

I skolan blev jag och min lillasyster Olga mobbade både privat och offentligt av flera lärare. De mobbade oss för att vi var med i en viss pjäs eller i sångkören. Vi gästade andra orter och uppträdde en hel del med sång och teater. Jag utsattes för olika sorts orättvisor. Hela tiden var vi barn i familjen Budja tvungna att bevisa att vi var minst lika duktiga som andra elever, vi var t.o.m. tvungna att vara kunnigare än de andra för att bedömas som likvärdiga. Som tur var så stärktes min och Olgas självtillit, trots lärarnas behandling. Vi blev nästan tvingade till att medverka i olika skolaktiviteter, vi var alltid med i sångkören och när det gällde att uppträda i skolpjäser fick vi båda vara med där också. Jag blev utvald som soloartist i barnkören, vilket egentligen var en ära men det förstod jag inte förrän senare. Inför varje skolfest var jag tvungen att lära mig en dikt av någon känd poet som jag sedan skulle deklamera utantill.

Tillslut blev det många dikter att deklamera utantill genom åren. Oftast lärde jag mig dikter av en av de mest kända slovenska poeterna, France Prešeren (1800-1849). Han har bl.a. skrivit dikten, som efter att Slovenien förklarats självständig, har utnämnts till slovenska nationalsången (1991). Jag gjorde det mer än gärna. Ibland verkade det som om lärarna drog in mig i alla dessa aktiviteter som bestraffning, kanske i uppfostringssyfte (hjärntvättning) vad visste jag. Ibland var det jobbigt att behöva klara av allt detta, men samtidigt älskade jag att få vara med, både i pappas aktiviteter och i skolans. Så allt kändes bara roligt!

Ofta såg Olga och jag efter våra kor som var på bete. Under tiden fantiserade vi både om allt som var möjligt och omöjligt. Ibland kom storebror Janez och lekte med oss. Vi klättrade i träden och annat. Storasyster Jelka fick hjälpa till i hemmet. Olga och jag sjöng och diktade och vi kom på ett nytt språk som bara vi kunde kommunicera på. Vi lade till egna ändelser till varje stavelse i orden, pa, pe, pi, po, pu, beroende på vokalen i stavelsen.

Det nya, hemliga språket som Olga och jag hittat på, lät så här:

*Vapad skapa dupu göpörapa ipidapag? (Vad ska du göra idag?).
Eller också: Kopom, såpå skapa vipi lepekapa! (Kom så ska vi leka!)
Låpåt oposs sjupungapa! (Låt oss sjunga!).
Opolgapa, mipinns dupu, hupur depet vapar? (Olga minns du hur det var?)*

MALA NEDELJA I KORTHET

Mala Nedelja, omkring 1941

Mala Nedelja, Lilla Söndagen nämns för första gången år 1441 under namnet Sonntaglein unter Rakespurg, år 1480 som Klein Sonntag. Namnet bildades efter kyrkan Heliga Treenighet (Sveta Trojica), eller St Trinity. Kyrkan i Klein Sonntag byggdes under 800-talet, från början som något slags hedniskt tempel till den slaviska

guden. Kyrkan hette "Maria i Eklövskrans (Hrastje), eftersom det var tillägnad Jungfru Maria. Runtom växte mäktiga ekar. Enligt källor byggdes kyrkan av en slavisk prins Pribina som tack till hans lojala adelsmän av slavisk härkomst vilket omvittnar flera namn på byarna runt: Radoslavci, Bodislavci, Godemarci, Moravci. Mala Nedelja har i jämförelse med sin storlek ett stort antal sakrala tecken, 15 kapell och 27 inslag i byarna inklusive de monument som påminner om den mordiska sjukdomen under 16-talet – pesten.

Kyrkan av den heliga Treenigheten i Mala Nedelja är byggd i gotisk stil och ligger på en höjd av 279 m, därifrån skådas underbara vyer över den Pannoniska slätten som sträcker sig ända fram till orten Razkrižje, Lendavske kullar, staden Murska Sobota, Prekmurje Goričko och bergskedjan Pohorje ovanför staden Maribor. Bergskedjor från grannländerna – Kroatien i syd, Ungern i öst samt Österrike i norr syns också i fjärran. Gränserna till dessa länder ligger ca 2 mil från Mala Nedelja. Religiösa konflikter, smittsamma sjukdomar och turkiska räder blev ett stort hinder för byggnationerna av ortens kyrka. Dateringar av tornet är från år 1521 och på en pelare i mittskeppet och södra sidan av dörrarna är från 1547. Kyrkogården har funnits vid kyrkan fram till 1788. Sedan befallde kejsaren att flytta den och donerade mark nordost om kyrkan, där kyrkogården ligger än idag.

SLOVENIEN I MITT HJÄRTA

Allt som har hänt är historia. Varje resa börjar med ett första steg. Det kan ses som en tragedi att önska sig något som man inte uppnår. Men när man uppnår det önskade börjar ofta en ny tragedi gestalta sig. Att skriva är att skapa känslor och att uppleva något nytt med kropp och själ. Ju äldre jag blir, desto mer följer jag och intresserar jag mig för händelserna i Slovenien, dels via medier, dels genom att fysiskt årligen besöka landet.

På den politiska scenen har det varit mycket turbulent i Slovenien sedan dess att landet blivit självständig. Slovenien är en parlamentarisk demokrati med president, som mest har representativa plikter. I parlamentets underhus, nationalförsamlingen, får de italienska och ungerska minoriteterna tillsätta var sin representant. Regeringskoalitionerna har varit bräckliga med skifte av samarbetspartners och en prägel av personmotsättningar som grundar sig på den kommunistiska tiden under SFRJ (f.d. Jugoslavien). Parlamentets misstroendevotum har tvingat bort Sloveniens regeringschef Janez Janša efter bara ett år. Han tvingades att avgå i mars 2013 efter att ha stämplats av KPK, (en kommission mot korruption tillsatt av den slovenska vänstern) misstänkt för korruption. I slutet av november 2013, efter att ha störtat Janša, avgick även hela KPK-kommissionen. Det blev tydligt att de slutfört sin uppgift! Under ett år vid makten genomförde Janšas regering en del stora ekonomiska reformer, pensionsreformen och några sociala reformer, vilka gjorde honom impopulär.

Hans regering var på god väg att stoppa de värsta korrupta makterna som drar ner Slovenien till en ekonomisk kollaps. Därför stoppades han.

I Slovenien pågår sedan länge vissa processer där de motsatta politiska polerna anklagar varandra för vem som har stulit landet. Man pratar om farbröder från bakgrunden som påverkar vänsterns politiska beslut i negativ riktning och som förblir anonyma för allmänheten. I december 2012 fick Janšas regering genom en del reformer, mycket skulle nu falla på plats och Slovenien skulle äntligen börja må bättre igen, men så anklagades Janez Janša för att ha undanhållit förändringar av sin förmögenhet till myndigheten som kontrollerar politikerna mot korruption, KPK. Vänstern samlade genast ihop folk till gatuprotester trots att de flesta tajkuner – personer med oförklarlig förmögenhet, bl.a. Ljubljanas borgmästare (2006--), mångmiljonären Zoran Jankovič – kommer från deras egna partier. Janšas regering sattes i gungning. Tre av de fem politiska partierna som ingick i Janšas koalitionsregering hoppade av, en efter en, i syftet att tvinga Janša att avgå. En ny premiärminister skulle utses under tiden som Janša rentvåddes från korrupta misstankar.

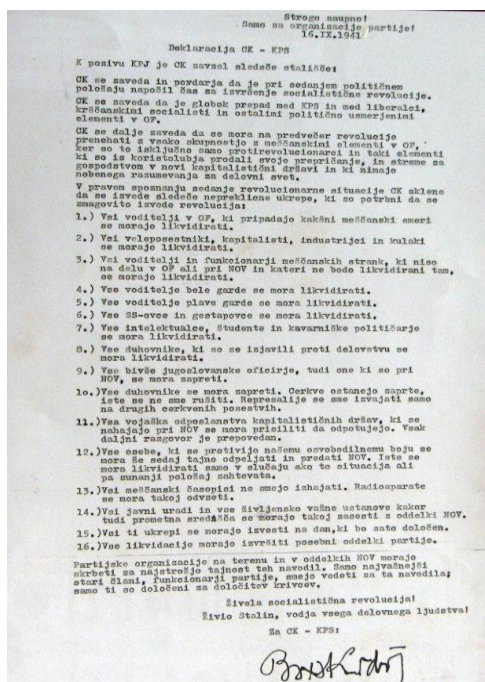
Parlamentet röstade för att avsätta Janša och ny regeringsbildare blev Alenka Bratušek från det största oppositionspartiet, PS - Positiva Slovenien. Därmed fick Slovenien sin första kvinnliga regeringschef. Bratušek som leder landets regering säger att hon prioriterar en uppmjukning av Janšas "överdrivna" krisåtgärder, enligt henne, för att "normalisera livet". Detta lyckades inte Bratušek med, hon genomför ännu hårdare reformer som drabbar de sämst ställda människorna i landet. Än finns det ingen ekonomisk bättring i sikte. Just nu granskar EU läget i de slovenska bankerna, om några dagar väntas resultaten komma. Enligt en känd amerikansk författare med två hemländer och slovenskt påbrå, Louis Adamič, finns det krafter som är oändligt starkare än förnuftet och kunskapen. Vilka är de? Jo, okunnighet och dumhet! Janša undanröjdes av de gamla kommunistiska krafterna som räknas till vänstern utan att få möjlighet att försvara eller förklara situationen som han hamnade i för allmänheten. En ny vänstervriden regering, under ledning av Alenka Bratušek, har tillträtt den 13 mars 2013 (detta hände samma dag som en ny katolsk påve valdes i Vatikanen, argentinaren Fransiskos I. Han valdes av kurian efter att påven Benedictus XVI:s frivilligt avgick på grund av hälsoskäl en månad tidigare!). Eftersom jag bär mitt hemland Slovenien i mitt hjärta önskar jag att det ska gå bra för landet. Jag känner en viss maktlöshet krypa allt närmare, det är inte lätt att se den negativa utvecklingen på långt håll och inte kunna göra något åt det.

I min beskrivning hoppar jag från min barndomstid till nutid. Jag försöker att knyta samman dåtid med nutid, allt har en orsak och konsekvens. Jag gjorde just ett försök att betona vissa frågor, varför det blev som det blev. På kommande sidor avslutar jag min berättelse om min ungdom, tiden när jag fortfarande bodde i mitt älskade Slovenien.

SVITERNA AV ANDRA VÄRLDSKRIGET

Andra världskriget började 1939 och den 6 april 1941 svepte de tyska bombplanen över Ljubljana för första gången och förstörde bl.a. Ljubljanas radiostation. Landshövdingen Banen, var landshövding över Dravskabanatet (slovenskt territorium), dr. Marko Natlačen fann sig och bildade ett nationalråd redan på anfallets första dag. Detta råd började forma en egen armé, den slovenska legionen, men den 11 april fick aktiviteterna ett abrupt slut då de italienska bersaglierna intog Ljubljana. Snart därefter sönderföll det första Jugoslavien. Under andra världskriget var det slovenska området omringat av fyra fascistiska/nazistiska stater och delades i lika många delar. Tyskland la beslag på allt norr om Ljubljana (ty. Laibach), Italien tog över större delen av det som återstod, Ungern ockuperade ett stycke i nordost och Kroatien ett stycke i sydost. På kommande sida publicerar jag en kopia av ett avslöjande dokument som utfärdades i samband med folkmorden och utrensningarna i Slovenien efter kriget. En kopia av ett slovenskt original och texten bredvid är här jag översatt till svenska. Det här är ett exempel på ett av alla hemliga dokument (källa: Portal Politik), utfärdat av kommunisttoppen redan 1941 och senare, se nedan.

Detta ledde till att tiotusentals sloverer fick sätta livet till. Förutom Edvard Kardelj var även Ivan Maček och Mitja Ribičič, två kända och fruktade slovenska kommunister från den tiden, som behöll sina höga positioner under hela Jugoslavien-tiden inblandade i vad som hände då. Alla tre är numera döda, Ribičič dog i november 2013. Deras barn har vissa privilegier i Slovenien även idag. Kardeljs barnbarn har varit ordförande i ekonomidomstolen och sonen till Ribičič var författningsdomare fram till 2012. Numera sitter han på en av EU:s viktiga poster!

Strängt hemligt!

Bara till partiets organisation

14. 09, 1941

Deklaration CK – KPS (Centralkommittén – Slovenskt Kommunistiskt Parti)

Till KPC:s uppmaning antog CK följande ståndpunkt:

CK är medveten och betonar att det i det nuvarande politiska läget är dags att utföra en socialistisk revolution. CK är medveten om att det finns en djup avgrund mellan KPS och de liberala, Krist socialistiska och övriga politiskt riktade element inom OF (Osvobodilna Fronta = Befrielsefronten).

CK är också medveten om att man före revolutionens genomförande, helt måste helt med varje form av gemenskap med borgerliga element inom OF eftersom samtliga uteslutande är anti-revolutionärer och element som pga. egennytta har sålt sina övertygelser och strävar efter herraväldet inom en kapitalistisk stat och som inte har den minsta förståelse för arbetarklassen.

Enligt den grundläggande insikten av den nuvarande revolutionära situationen beslutar CK följande oåterkalleliga nödvändiga åtgärder, för att revolutionen segervisst kan genomföras:

1. Alla ledare inom OF, som tillhör någon borgerlig linje måste likvideras.
2. Alla storbönder, kapitalister, industriägare och kulaker måste likvideras.
3. Samtliga ledare och funktionärer i borgerliga partier som inte medverkar i OF eller i NOV (Folkbefrielsefronten) och som inte likvideras där, måste likvideras.
4. Alla ledare av den vita garden (belogardisti) måste likvideras.
5. Alla blå garders ledare måste likvideras.
6. Alla SS-medlemmar och Gestapo-medlemmar måste likvideras.
7. Alla intellektuella, studenter och restaurangpolitiker måste likvideras.
8. Alla präster som har yttrat sig mot arbetare måste likvideras.
9. Alla jugoslaviska f.d. officerare, även de som är med i NOV, måste likvideras.
10. Alla präster måste fängslas. Kyrkorna måste förbli stängda, men de ska inte rivas. Repressalier kan utföras på övrig kyrklig egendom.
11. Alla militära formationer från kapitalistiska stater som finns inom NOV, måste tvingas att lämna landet. Alla vidare samtal är förbjudna.
12. Alla personer som motsätter sig vår befrielsekamp måste redan nu i hemlighet överlämnas till NOV. De ska dock likvideras bara i fall situationen eller yttre påverkan kräver detta.
13. Alla borgerliga tidningars utgåvor måste upphöra. Man måste beslagta alla radioapparater.
14. Alla offentliga verk och alla livsviktiga verk så som alla infrastrukturella centra måste med det samma besättas av NOV-avdelningar.
15. Alla dessa åtgärder måste utföras samma dag som beslutas för detta.
16. Alla likvidationer måste utföras av särskilda parti-avdelningar.

Partiska organisationer på terrängen och inom avdelningar NOV måste hålla dessa instruktioner ytterst hemliga. Bara de mest pålitliga gamla medlemmarna, partiska funktionärer får känna till dessa instruktioner, bara de kan vara beslutfattare i frågan om vilka som är skyldiga.

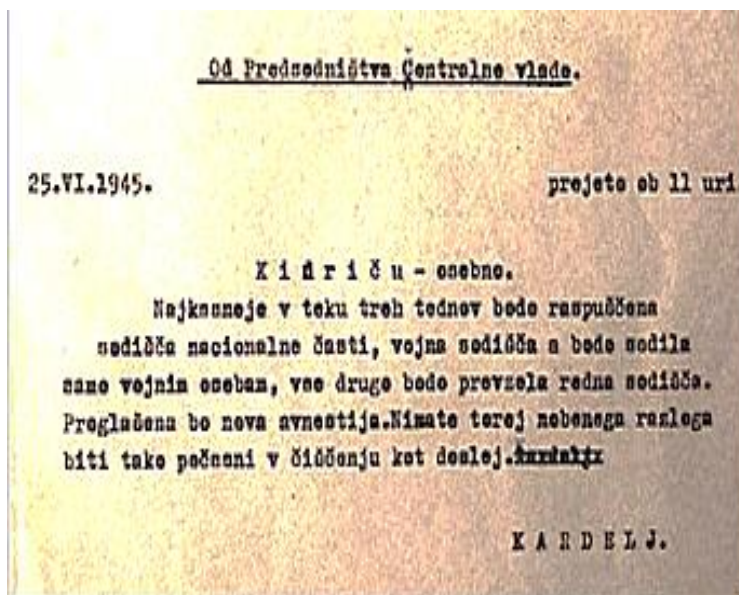
Leve, den socialistiska revolutionen!

Leve Stalin, allas arbetarfolks ledare!

För CK – KPS

(Underskrift Boris Kidrič)

Av ett annat brev mellan Edvard Kardelj (OBS! Ljubljanas Filosofiska fakultet bär fortfarande hans namn!) och en annan, lika fruktad kommunistisk ledare, Boris Kidrič tydliggör att även han uppmanar till att "städa" bland de politiska motståndarna:

"Till Kidrič - personligen. Senast inom tre veckor ska man upplösa de nationella hedersdomstolarna, militärdomstolarna kommer att döma endast militära personer, alla andra kommer att övertas av ordinarie domstolar. En ny amnesti kommer att utlysas. Därför har ni ingen anledning att vara så långsamma i "städningen" som hittills.

Kardelj"

TONÅREN

1958, Mala Nedelja: Konfirmation. Jag fick min första klocka av mitt konfirmationsvittne (birmanska botra), pappas kusin Nežika, Agnes Rošker.

VÄNSKAP OCH KÄRLEK

Redan vid 10-års ålder började jag skriva poesi. Jag skrev dikter till olika tillfällen, dop, bröllop, födelsedagar, m.m. När jag var ca 12 år fick jag i uppgift av min skolfröken, Anica Pepelnik, att skriva en kort novell till ett tävlingsbidrag. Jag minns inte längre vad historien handlade om, men den bedömdes som bra och jag tilldelades andra pris (första priset fick Jelka Senčar, hon var ett år yngre). Tack vare detta fick jag möjligheten att åka till en barnkoloni. Under två veckor fick jag kampa helt gratis i Kroatien tillsammans med andra ungdomar från min del av Slovenien. Flera av barnen hade fått sina resor som bonus eller så var deras föräldrar av den rätta politiska färgen, vilket också var poänggivande för deras barn. Vi bodde i alla fall i Veruda, i närheten av Pula, en fantastiskt gammal stad från romarrikets tid, tillhörande den kroatiska Istrien.

Det var första gången jag fick se och bada i havet. Att få se Adriatiska havet var en upplevelse som jag aldrig kommer att glömma. På barnkolonin sov alla ungdomar i tält, pojkarna för sig och flickorna för sig, men ändå rätt så nära varandra. Pojkarna busade med flickorna på olika sätt på nätterna, bl.a. »underminerade« de våra sängar så att de rasade ihop när vi skulle lägga oss. Flickorna hämnades genom att sätta dit pojkarna. Vid ett tillfälle strödde vi mjöl på några av pojkarnas sängkläder så att de fick tvätta sig ordentligt på morgonen innan vi samlades. Om man kom försent till samlingen fick man ett lindrigare straff. T.ex. var man tvungen att utföra vissa sysslor som inte var så roliga så som att skala en större mängd potatis, diska eller städa toaletter m.m. Det fick även pojkarna göra ibland. På kvällarna tände vi stora brasor ute i naturen. Många stannade kvar och satt runt den romantiska lägerelden och sjöng, även jag. Någon av våra följeslagare, lärare eller annan vuxen spelade gitarr och vi sjöng många sånger innan det var läggdags. Jag fick höra mängdvis av nya låtar och tillförde själv några som var nya för andra. Jag minns att det var en härlig tid!

Under de första dagarna på kolonin försökte jag lära mig simma i havet. Detta uppmärksammades av några killar som ville göra sig roliga på min bekostnad. Det kom några stycken, de tog fast mig och slängde mig ner i vågorna, mot min vilja så klart! Jag höll på att drunkna innan någon observant person kom och räddade mig ur vattnet. Innan jag drogs ut hann jag dock svälja en del av det salta havsvattnet så att jag spydde och mådde riktigt dåligt efteråt. Det värsta var att jag sedan den händelsen inte tålde lukten av havet, inte ens på långt håll. Jag blev illamående så fort jag närmade mig stranden. Därför blev det ingen simning eller ens ett dopp i havet mer för min del då. Synd, där rök min chans att lära mig simma. Men jag hade roligt ändå, jag fick många nya bekanta med vilka jag höll sporadisk kontakt med via brev ett tag efteråt.

Den första kärleken glömmer man aldrig. Dock är det lite svårt att minnas exakt när den började gro. När jag var ca 13 år blev jag kär i en rar, ett år äldre kille på min skola. Egentligen var det han som först gav mig sin uppmärksamhet och på så sätt väcktes mina känslor för honom. Under några år var vi inte tillräckligt många i klassen för att kunna bilda en egen klass, så man blandade elever i olika åldrar i en klass, som samsades under vissa vecko-timmar. Vi två träffades några gånger varje vecka. Man behövde inte säga något till varandra, redan åsynen av honom gjorde att jag kände mig lycklig i hans närhet och han visade samma känslor för mig när vi träffades. En gång bjöd han mig på bio, min lillasyster Olga följde med oss, hon satt mellan oss. Vi höll varandras händer, bakom Olgas rygg. Det kändes bra och jag tror att vi blev kära i varandra. Janko var enda barnet och levde tillsammans med sin mor som var änka. Hans pappa dog under sista krigsåret så han mindes inte honom. Janko var en duktig och redig kille, han kunde sjunga vackert och var en duktig elev i samtliga skolämnen. Ingen buse som många andra var. Han var med i skolans barnkör och det gjorde det ännu roligare för mig att vara med där också. Något senare började han även sjunga i min pappas kör.

Janko slutade skolan ett år före mig. Under sommarlovet flyttade han till sin moster i Maribor för att utbilda sig och få ett yrke. Under det första året kunde han ibland komma cyklandes från Maribor, ca 4 mil åt ena hållet, för att hälsa på mig. Dessa, oftast nattliga besök, ogillades av hans moster och av hans mor. De blev oroliga att han inte skulle klara av utbildningen om han fortsatte med sina nattliga vandringar. En gång när Jankos mor och jag möttes på gatan, skällde hon anklagande ut mig. Hon påstod att om han misslyckades i skolan skulle jag bära skulden. Hon förbjöd mig att träffa hennes son så länge han läste. Jag blev ledsen och arg, hennes sätt att behandla mig var fel. Det var inte jag som cyklade iväg för att träffa honom utan tvärtom! Förtvivlandes gjorde jag slut med Janko när han kom för att hälsa på gången efter. Jag berättade inte för honom att hans mor skällde ut mig utan jag sa att jag inte ville att han skulle komma mer så länge han gick i skolan. Janko blev väldigt ledsen och besviken, men jag kände mig djupt sårad i min stolthet p.g.a. hans mors ord och ville inte ta tillbaka mitt beslut just då.

EFTER SKOLTIDEN

Tiden gick och jag slutade skolan och försökte komma vidare. Så småningom hamnade även jag i Maribor, år 1963. Under tiden träffade Janko en ny tjej som han sedan fick ett barn med. Förhållandet mellan dem tog dock slut innan barnet föddes. Jag var fortfarande besviken på hans mor och kunde inte förstå att han gick och skaffade sig en annan tjej. Vi träffades vid ett tillfälle på en gata i Maribor och han frågade mig om jag skulle vilja sjunga i hans nybildade orkester. Det ville jag helst av allt, men min stolthet tillät mig inte att tacka ja.

Därför avböjde jag. Han blev ledsen över mitt beteende. Nu blev det tydligt att det var definitivt slut mellan oss. Jag höll på att glömma honom. Livet gick vidare. Ibland tänkte jag dock på hur det skulle gå för oss, om vi fortsatte utan hans mors inbladning. Undra kan man alltid göra.

Under sommaren 2011 fick jag veta att Janko, avlidit, efter att ha varit sjuk en längre tid. Han bodde och begravdes i Maribor. Då kom minnena från min barndom tillbaka igen, synd att vi aldrig hann träffas mer för prata med varandra om våra öden. Först nu blev det helt klart för mig att våra vägar aldrig mer kommer att mötas igen...

Efter min grundskoleutbildning ville jag fortsätta läsa på närmaste lärarhögskola i Murska Sobota. Jag ville bli SH-lärare med musik som tillägg. Detta var mitt mål under hela min skolgång. För att lättare kunna klara inträdesprovet på lärarhögskolan och för att vara på säkra sidan läste jag avancerad matematik under sommaren efter att jag slutat grundskolan. Jag klarade inträdesprovet galant, men nu återstod det att bli godkänd till ett stipendium för att säkra den ekonomiska delen. Där blev det stopp. Jag fick avslag på stipendieansökan med motivering att mina föräldrar utgjorde två föråldrade faktorer som skadade och hindrade mig i min utveckling. Pappa fick svaret personligen av högskolerektorn som var med och behandlade ansökan. Han hade yttrandet av min klasslärare, vår granne, L Kosi som grund för sin bedömning.

Enligt deras bedömning ansågs jag vara olämplig att få stipendiet eftersom föräldrarna var aktiva i RKC, i vår romersk-katolska kyrka och för att jag påverkades av dem. Utan stipendiet var det omöjligt för mig att ens drömma vidare om läraryrket. Det blev höjden av alla orättvisor som dittills drabbat mig under åren. Vad gör jag nu?!

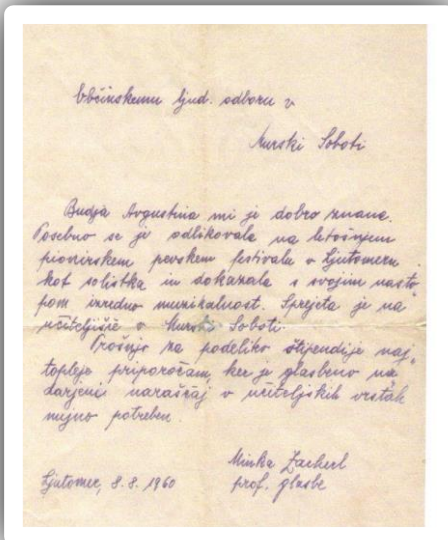
MINA STEG IN I VUXENVÄRLDEN

Mamma önskade ur djupet av sitt hjärta att jag skulle stanna hemma efter skolans slut och hjälpa till med jordbruket, både hemma och hos andra bönder runtom så som jag delvis redan hade gjort under min uppväxt. Syskonen Janez och Jelka hade ju flyttat hemifrån för gott och Olga var fortfarande liten, 10 år, när jag slutade skolan, men jag hade andra planer med mitt liv och pappa stödde mig trots mammas invändningar.

Jag visade upp ett rekommendationsbrev när jag lämnade in antagningsansökan till lärarhögskolan i Murska Sobota år 1960. Det var en begäran från en känd musikprofessor från Ljutomer. Hon följde min sångbana från grundskolan. Sångkören som jag var med i tävlade under flera år med flera andra skolor och deras körer i Pomurje och vår kör vann oftast tävlingen, även år 1960. Professor Zarherl rekommenderade mig till musik- och sångpedagogutbildningen på

Lärarhögskolan samt till stipendiet. Tyvärr var det till ingen hjälp för mig, jag fick leta vidare efter en annan utväg.

Till den kommunala folkliga styrelsen i Murska Sobota

Budja Augustina känner jag mycket väl till. Främst har hon utmärkt sig i den årliga pionjärfestivalen i Ljutomer som solist där hon visade en ovanlig musikalitet genom sitt framträdande. Hon är antagen till Lärarhögskolan i Murska Sobota.

Jag rekommenderar varmt hennes ansökan om att tilldelas stipendiet, ett tillskott av musikbegåvade ungdomar inom läraryrket behövs.

*Ljutomer, 1960-08-08 Minka Zarherl,
musikprofessor*

(Min översättning)

Just då kunde jag inte göra mycket åt situationen. Efter ett tag åkte jag till min storasyster Jelkas familj i Škofja Loka. Hon bodde och arbetade där. Jelka ordnade ett arbete till mig, barnpassning hos en familj med tvillingar, och där stannade jag i några månader. Sedan fick jag veta att en av mina kusiner, Slavko Budja, tjänstgjorde som chef vid statens Järnvägar, på lokalkontoret i Škofja Loka. All byråkrati var statlig under kommunismen. Jag hade aldrig träffat Slavko Budja tidigare, vi umgicks inte eftersom pappas bror Alojz och hans barn var högt uppsatta tjänstemän vilket betydde att de var medlemmar i det kommunistiska partiet. För dem skulle umgänget med oss innebära en konflikt med partiets bestämmelser. Man fick strängt taget inte umgås eller hjälpa personer som inte var medlemmar i partiet även om de var släkt. På den tiden var jag faktiskt inte helt medveten om att det rådde en sådan ordning i samhället. Mycket senare förstod jag att så var fallet, men det var inte förrän en mängd dokument publicerats och gjorts tillgängliga.

I alla fall begav min storasyster och jag oss till min kusin, Jelka hade redan träffat honom någon gång innan. Vi hälsade och jag la fram mitt ärende till Slavko och frågade om han kan hjälpa mig med att hitta ett arbete i hans firma eller där han har möjlighet att lägga in ett gott ord för mig. Jag märkte genast att han inte var villig att hjälpa mig men det sa han inte rent ut. Vi blev inte väl bemötta hos familjen, det hela kändes fel. Hans sätt att prata med mig var väldigt kyligt och avvisande. Förmodligen skulle hans egen position vara i gungning om han hjälpte mig, vad vet jag?! Senare, efter Sloveniens självständighet träffades vi några gånger men händelserna från den tiden kom aldrig på tal.

För ca två år sedan berättade hans fru Mihaela, änka sedan 2010, att hon hade bråkat med sin make efter att vi hade gått därifrån. Hon sa att hon inte tyckte om Slavkos sätt att behandla mig. Då bekräftade hon även att medlemmarna i partiet spionerade på varandra och att familjen redan hade vissa problem eftersom hennes egen bror var präst i den katolska kyrkan. Nu vågade min kusin inte äventyra sin position med att ha en ickekommunistisk släkting i sin omgivning. Idag förstår jag varför men då var det obegripligt och oförlåtligt tyckte jag. Alltså var det bara att återvända hem till Mala Nedelja igen. Nu var jag redan försent ute med att söka in på någon annan utbildning. Som en sista utväg sökte jag till lärling på ett hotell i Ljutomer för att utbilda mig till servitris. Jag blev antagen. Men under de veckorna jag var på hotellet fick jag mestadels stå i köket och skala potatis.

»Ska jag skala potatisen nu?«, brukade jag fråga.

»Ja, gör du det«, blev svaret.

Det blev en massa potatis, dag in och dag ut – potatis från morgon till kväll. Jag tyckte inte det var något för mig så jag började tappa lusten och till råga på allt så hände det en »olycka« under min sista natt där. Jag bodde nämligen på ett av hotellets rum tillsammans med ett annat köksbiträde. Det var då det hände - jag kissade i sängen någon gång under morgontimmarna efter att köksbiträdet gått upp för att börja jobba, som hon brukade, en timme före mig. I rummet fanns det en toalett och ett handfat samt kallt vatten i ledningarna. Jag försökte desperat att tvätta lakanen i det kalla vattnet utan att ha tillgång till något tvättmedel. Fläcken blev bara större och gulare, lakanet ville inte släppa spåret från mitt kiss så jag gav upp. Jag hängde det nedkissade lakanet över en stol och lämnade rummet. Men i stället för att gå till köket gick jag raka vägen hem. Jag skämdes så! Ingenting skulle kunna få mig att stanna. Min resväska lämnade jag kvar på rummet och gick till fots den 1,2 mil långa vägen hem till Mala Nedelja.

Mamma blev väldigt glad över att se mig. Pappa såg något bekymrad ut och frågade vad som hade hänt. I början ville inte jag berätta vad som var orsaken till att jag hoppat av mitt arbete. Så småningom kom det fram, att jag vantrivdes i köket med att skala potatis, någon kokerska ville jag inte bli. Jag berättade också vad som hade hänt och att jag skämdes för mycket för att kunna stanna kvar eller överhuvudtaget visa mig där igen. Senare cyklade pappa till Ljutomer för att hämtade min väska. Han har aldrig berättat vad som blev sagt när han kom för att hämta mina saker och i årtal visade jag mig inte på hotellet igen.

Några år senare bytte hotellet ägare. Namnet ändrades från hotell Zenkovič till hotell Jerusalem och först då, under ett semesterbesök, vågade jag gå in för att beställa en hrenovka z žemljo, en wienerkorv med fralla. Men då hade jag sedan många år varit bosatt i Sverige...

MIN FÖRSTA ANSTÄLLNING

Nästa tillfälle att komma hemifrån var först när en textilfabrik i Ljutomer öppnades hösten 1962. Jag sökte och fick anställning under förutsättning att först under några månaders tid flytta till Maribor för att utbilda mig till textilarbetare. Jag sökte upp pappas kusin, mitt konfirmationsvittne, Agnes Rošker och bad henne att hjälpa mig att hitta någonstans att bo, tills min lärotid skulle vara över. Agnes kallades Nežka och var pappas kusin på min farmors sida. Jag fick bo hos henne. Hon bodde i sin brors hus på Belokranjska ulica i en enrumslägenhet med ett litet garderobsutrymme, där fick jag bo tillfälligt. Jag träffade dock aldrig hennes bror så jag vet inte om han överhuvudtaget visste att jag var inneboende där. Lärotiden drog ut på tiden, efter två månader hittade Agnes ett annat boende åt mig, jag fick då bo hos hennes bekant, en äldre dam. Där var boendet något bekvämare. Jag fick ett eget rum och en riktig säng att sova i. Ibland lagade damen också middag till mig.

Ingen på MTT-fabriken i Maribor eller i Ljutomer brydde sig om att kalla tillbaka mig till dotterbolaget MTT i Ljutomer, så jag blev kvar i Maribor. Tiden som vi avtalat boende hos den vänliga damen om rann ut så jag fick flytta igen. Den här gången flyttade jag till Koroška cesta för att bo hos en tredje person, som också var bekant till gudmor Agnes. Efter några månader där träffade jag två tjejer på jobbet som hyrde ett rum hos en ensamstående mamma med två barn på Tyrševa ulica. De erbjöd mig att dela rum och bo med dem. Vi skulle dela på kostnaderna också så klart. Jag minns att vi betalade 4 500 dinarer för hyran och ytterligare 500 för elen. Min månadslön då var ca 28 000 dinarer.

Till lägenheten hörde en gemensam toalett, som fanns ute i trappan. Jag var tvungen att låna pengar för att kunna köpa mig en vinterkappa. Kappan kostade ca 36 000 DIN och jag köpte den på avbetalning. Till detta köp behövde jag hitta en borgenär som skulle garantera att avbetalningen fortlöpte månadsvis. Det blev min kollega Lojzka som blev min borgenär. De sista slantarna på avbetalningen som jag inte kunde betala fick hon stå för. Jag slutade på MTT i juni 1964 och några år senare skickade jag pengarna till henne från Sverige. Nu blev det tydligt att jag glömdes bort i Ljutomer och att jag skulle stanna i Maribor. Efter alla prövningar hittills accepterade jag att så blev fallet. Vi tre rumskompisar arbetade tre skift, morgon, eftermiddag och natt, sex dagar i veckan. Vi hade olika skift alla tre, så vi träffades sällan på rummet. Den ena brukade sova efter nattsiftet så det var inte så roligt att vistas på rummet och heller inte för att störa den som sov. Vi hade ingen tillgång till köket så vi åt ute på en offentlig bespisning, en självserveringsrestaurang (Samopostrežna restavracija) i närheten av lägenheten. Maten där var bra och den kostade inte så mycket. Man fick välja rätter som man var sugen på och hade råd med.

MINA SLÄKTINGAR

FAMILJEN BUDJA

I början av boken finns en del foton som föreställer mina förfäder, både Budja och Bohanec. I slutet av boken finns sju bilder av familjeträden, Bohanec, Budja samt Zmazek och Šijanec.

Min far, Avgust Budja, tog hand om sina föräldrar en gång i tiden. Två av hans äldre syskon, Arne och Ferdinand dog unga. Hans storebror, Alojz, flyttade hemifrån i sin ungdom. Han läste vidare tack vare att föräldrarna betalade och skaffade sig ett lämpligt yrke inom järnvägsbranschen. Han tog aldrig hand om sina föräldrar. Meningen var att pappa på sikt skulle ta över Budjas bondgård och det gjorde han. Pappas far dog under 1920-talet. Hans mor dog 1934 efter att ha varit sjuk och dement i några år. Tyvärr har vi aldrig pratat med pappa om detaljerna från den tiden så att mycket av det sagda här blir bara ett antagande. Först efter min farmor gått bort hittade min far sin följeslayerska genom livet, Angela. De gifte sig 1935. Pappa var då 30 år gammal och mamma var 19 år.

Pappas bror Alojz, kallad Slavko, krävde sin del av arvet efter att deras mor gått bort. Dock fick han ut sin lott redan tidigare tack vare att föräldrarna hjälpte honom ekonomiskt under studietiden. Det uppstod en konflikt om arvet mellan min far och min farbror som kostade dem bägge broderlig kontakt och familjära känslor för en lång tid framöver. Under min barndom träffade jag aldrig min farbror eller hans två söner, Milan och Slavko. Orsakerna var flera. Dels var det arvsfrågan, dels det ideologiska läget i landet som stod hinder. Efter andra världskriget var man tvungen att välja mellan att ansluta sig till kommunismen eller förbli utanför. Min far valde det andra alternativet, hans bror det första. Alojz Budja var partimedlem, likaså hans söner och deras familjer. Detta gav dem vissa privilegier i samhället såsom vidare utbildning, läkarvård, bra jobb, högre lön och senare även högre pension. Min pappa och hela vår familj blev kvar i den ickekommunistiska sfären och fick därför ofta stå tillbaka i frågan om de medborgerliga rättigheterna i Titos diktatoriska Jugoslaven.

FAMILJEN BOHANEK

Min mor i sin tur var det äldsta barnet i en familj med ett 10-barns skara. Hon fick ta hand om sina yngre syskon tills det blev för svårt att försörjas hemma. Mammans lillasyster Marica blev bortlämnad till fastrarna Johana (Ivana) och Treza (Terezija). De gifte sig aldrig och ärvde efter sina släktingar. Mamma fick flytta hemifrån för att bli piga hos en förmögen familj i en något avlägsen by, Veržej. Där träffades mina föräldrar. Innan dess träffades de sporadiskt på sångövningarna. När de fortfarande var singlar var de båda sångare i Mala

Nedeljas kyrkokör. Efter att de gift sig, fick de året därpå först en dotter, Gabrijela, kallad Jelka. Hon föddes i oktober 1936. I januari samma år föddes min mammas yngsta syster Ljudmila, kallad Milica. Deras mor, Alojzija Bohanec, född Zmazek, insjuknade strax därpå. Hon besökte aldrig någon läkare, på den tiden var det inte så vanligt att söka vård. I januari 1938 föddes min bror Janez. Min mormor blev allt sjukare, förmodligen drabbades hon av livmodercancer eftersom hon hade blödningar och typiska besvär som utmärker just livmodercancer. Min mor, som var äldst och redan hade ett eget hushåll och två barn tillsammans med min far, fick ta hand om sina yngre syskon. Deras mor dog 1939, bara 45 år gammal. Det blev en del småbarn kvar i familjen Bohanec som miste sin mor. Mammas bror, Stanko, föddes 1922. Han var 17 år när deras mors gick bort. Enligt min morfar Vincent Bohanec var Stanko den rättmätige arvingen eftersom han var äldst av pojkarna Bohanec. Flickorna kom inte på tal som arvingar. De fick finna en annan utväg i livet.

Terezija, kallad Rezka Bohanec, född 1917 var ett år yngre än min mor. Hon bestämde sig för att bli nunna. Hon hade en olycklig kärlekshistoria bakom sig. Bland annat detta fick henne att söka sig in till klosterlivet. Föräldrarna främjade henne i sitt beslut. Det var mode att minst ett av barnen skulle bli en kyrklig tjänare, antingen som präst eller som nunna. Kvoten fullbordades med Rezkas beslut.

1939 kom det hemska 2:a världskriget, kriget, som rubbade allt hos alla. Kriget berörde slovenerna på ett mycket negativt sätt. Både under och efter kriget var ingenting sig likt mer. Min morbror Stanko kämpade med att överleva, bl.a. ville tyskarna och de slovenska partisanerna mobilisera honom till kriget. Detta tvingade honom slutligen att desertera och han hamnade i otaliga svåra situationer. Alla andra fick kämpa för att få mat för dagen. Den näställdsta sonen, Franc Bohanec, kallad Franček, född 1923 var min morfars älsklingsbarn. Han flyttade så småningom också hemifrån och fann sig till rätta någonstans i närheten av Maribor. Senare gifte han sig, fick två flickebarn och skilde sig efter några år. Flickorna delades mellan far och mor, den äldsta, Veronika, kallad Verica, tillföll sin mor och den yngsta, Magdalena, kallad Majda, sin far. Mor Tinka lämnade Verica till ett fosterhem någonstans, pappa Franc lämnade Majda till sin lillasyster Marica, som också en gång var adopterad av sina fastrar i byn Kuršinci. Kusinerna, syskonen Verica och Majda, saknade helt kontakt med varandra och med sina biologiska föräldrar ända fram till vuxen ålder. Detta orsakade dem en viss psykisk ohälsa som de dras med än idag. Nästa barn i familjen Bohanec var Alojzija, kallad Lojzka, född 1924. Som 15-åring var hon på väg att flyga ut från det trygga familjeboet när hennes mor gick bort, men vart skulle hon ta vägen? Det dröjde några år innan hon flyttade till Maribor. Under ett år mellan 1947/48 bodde Lojzka hos min familj som då var bosatt i Maribor. Denna tid beskriver jag lite närmare på andra ställen i min bok.

Alojz, kallad Lojzek, född 1928 och Avgust, kallad Gustek, född 1933, fostrades av mina föräldrar under några år under krigsåren tills pojkarna blev mogna att ta sig till respektive utbildningar i Maribor. Anton, kallad Tonček, född 1931, fann sig också till rätta i Maribor. Omkring år 1956 flydde Tonček illegalt till Tyskland. Under några decennier hörde man inte från honom. Strax efter försvann även hans bror Avgust, kallad Gustek, med smeknamnet Picek. Sedan visade det sig att både Tonček och lillebror Avgust hade det bra ställt i Tyskland. I dag bor morbror Avgust Bohanec i Los Angeles, Kalifornien med sin fru och familj. De har en dotter, Yolanda, som är barnlös och en son Vincent, som har fyra barn, tre flickor och en pojke med sin fru, Angela.

Omkring år 1948 gifte min morbror Stanko sig med Angela Poštrak, en oäkta dotter till en förmögen bonde. Det är viktigt att poängtera ”oäkta”, eftersom utomäktenskapliga barn särbehandlades på ett negativt sätt i många samhällen då liksom nu. Föräldrarna gjorde upp att hon skulle få med sig en rejäl bröllopsgåva när hon gifte sig med Stanko. Min morfar, Vincent Bohanec och Angelas styvfar, gamle Poštrak ingick alltså ett s.k. handelsavtal. Angela smittades nämligen av en bekant, jämnåriga Kavas, med den hemska könssjukdomen syfilis under kriget. Han i sin tur smittades av någon annan kvinnlig bekant under kriget. Hon behandlades inte i tid för att bli helt botad.

Stanko fick några barn med Angela. De två förstfödda dog strax efter födseln. Barnen Slavica och Janez överlevde dock. Enligt deras mor Angelas senare utsaga var det inte Stanko som var deras biologiske far, utan en granne, Vajda, som hon hade sporadiska utomäktenskapliga förbindelser med. Slavica kanske var Stankos dotter, menade hon, men inte Janez. Detta berättade Angela på sin dödsbädd för sin son, Janez Bohanec. Sedan dess avskydde Janez sin far Stanko, vilket utmynnade i många svåra tragedier inom familjen efteråt. Angela dog och resten av familjen sattes på svåra prov. Men det är en annan historia. Syskonen Terezija, Alojzija, Marica och Anton Bohanec förblev barnlösa. Resterande sex fick barn, jag har åtta kusiner på mammas sida. På pappas sida blev det bara två kusiner, båda är döda sedan några år tillbaka. Milan fick en dotter, som jag aldrig har träffat. Slavko fick en dotter Andreja och en son Mihael. Andreja har vi träffat vid ett tillfälle, Mihael träffade vi senast under sommaren 2013 då han besökte oss i Prlekija tillsammans med sin fru. Andreja och Mihael har två barn var. Mihael Budja har en arkeologiexamen från humanistiska fakulteten. Under studietiden fick han ett erkännande från Prešeren fonden. Han disputerade vid universitetet i Zadar (Kroatien).

Vi har inte alls hållit kontakt med pappas släktingar, så jag känner inte till om det finns överhuvudtaget några kusiner på farmors sida eller några kusinbarn. Inför min konfirmation valde dock min far en av sina kusiner på farmors sida, ut den ogifta Nežika, Agnes Roškar till mitt konfirmationsvittne. Senare bröts vår kontakt helt För knappt två år sedan har vi via internet fått kontakt med barn till

några av min mammas redan avlidna kusiner, Gabrijela, Franček och Slavko Bohanec. De är barn till min morfars bror, Franc Bohanec, som var organist (kyrkomusiker) på orten Sveti Miklavž, (S:t Nikolaus) i närheten av Ormož. Även hos familjen Bohanecs har arvsfrågan spelat ett spratt för dem, fast för ca hundra år sedan. Min morfar ärvde familjens bondgård, resten av syskonen blev mer eller mindre arvlösa. De tvistade om de ett tag och sedan bröts umgänget mellan dem och släktbandet ramade.

Mammas kusin, Franček Bohanec, återvände efter studierna på Teologiska institutet i Maribor (före 2:a världskriget) till civilsamhället och blev under sitt yrkesliv bl.a. en känd författare och skolrektor. Han blev såklart också partimedlem. Likaså blev det med kusinen Slavko. Efter sina teologiska studier blev han under den kommunistiska epoken till och med slovensk skolminister under ett mandat under Jugoslavien-tiden. Deras syster Gabrijela stannade hemma på familjens bondgård och det gick inte så bra för henne. Hon gifte sig med en brevbärare som senare blev alkoholist. De fick tre barn, två söner och en dotter. Frančeks och Slavkos barn har alla fått en gedigen högskoleutbildning. Frančeks äldsta dotter, min nästkusin Vesna Bohanec, gift Tišler, doktorerade i kemi och är nu pensionerad, hennes bror är prof. dr. Borut Bohanec prefekt, dekanus vid institutionen för Agronomi inom områdena: växtbioteknik, vävnadsodling, växtförädling, cytogenetik och syster Breda är läkare. Slavkos son, Marko Bohanec har doktorerat på högskolan för teknik och management i Nova Gorica och är professor i datavetenskap. Deras barn är också högutbildade. Men i dessa tider är det svårare att hitta ett lämpligt arbete även för dem som är högutbildade. Tiderna förändras verkligen och inte alltid till det bästa för alla...

Nu håller vi kontakt med dessa nästkusiner både via Internet och personliga besök. Vi frågar oss varför vi inte visste om varandra, att vi överhuvudtaget fanns! Min mamma nämnde ofta sin farbror Franc och sina kusiner Franček och Slavko Bohanec, som hon till och med passade ibland när de var små. Pojkarna lekte tillsammans med mammas yngre syskon, särskilt med Lojzek som var jämnårig. Efter kriget bröts kontakten totalt. Vi visste ingenting om deras familjer. Man anade att det blev så p.g.a. ideologiska skäl. Precis så var det. Min familj blev undanskuffad i ett samhälle som prioriterade människor som vände kappan efter (den politiska) vinden för sin egen vinnings skull. Det gjorde aldrig vi, varken våra föräldrar eller vi barn. Var det klokt eller dumt – en obesvarad fråga. Dock har man värvat min bror Janez till partipolitik under en kortare tid. Han fick t.o.m. sin parti-legitimation vilken han kort tid därefter var tvungen att lämna tillbaka eftersom han inte lydde ledningen. Han fick nämligen i uppgift att spionera på folk och rapportera till myndigheterna. Det var mycket vanligt, att folk måste utföra liknande smutsjobb för att bevisa sin lojalitet. Janez vägrade underordna sig på den punkten och förlorade både jobbet som skatteindrivare och sin legitimation. Detta kunde ha varit en av orsakerna varför

han senare flyttade till Sverige. Sin historia vågade han berätta för oss först mycket senare, när vi alla redan bodde i Sverige.

Vi har flera släktingar i Slovenien och utomlands som vi inte träffar ofta eller inte alls. Vad jag vet har en del av dem har blivit bortvända p.g.a. kommunistisk hjärntvätt. Få har dock lyckats klättra på samhällets trappor. De flesta förblev mer eller mindre medelmåttor, inklusive min närmaste familj. Och det är lika bra. Jag har aldrig strävat efter en högre position än vad jag klarat av på egen hand. För att kunna komma upp sig på bekostnad av andra, det är inte min stil. Vi i vår familj har varit kyrkan trogna, fört vårt kulturarv som består mest av sång och musik vidare och levt ett stillsamt liv i Sverige. Det fanns vissa aviga sidor i våra liv också, så klart, men oftast har de skrivits av andra, orsakats av vår omgivning. Man vet ju inte hur livet skulle gestalta sig om vi levde kvar i Slovenien. Idag känns det bra som det är.

MIN EGEN FAMILJ, FÖRÄLDRAR OCH SYSKON

- Moravci 1956: Mina föräldrar Angela och Avgust, syskonen Gabrijela, Janez, Olga och jag

- Grannfrun Marija med barnen, barndomsvän Marina Lah, morbror Tonček Bohanec; - Hela familjen Budja, Mala Nedelja, 1984.

AVGÖRANDE STEG

TINKO, MARTIN PREVOLNIK

På matbispisningen träffade jag en man, min framtida make, pappan till tre av mina fyra barn, Martin Prevolnik, kallad Tinko. Han var ofta där med sin lillebror Ludvik, kallad Pubi eller Puba. Aldrig var de där i sällskap med någon kvinna. Tinko sökte min uppmärksamhet och till slut lyckades han fånga den. Han brukade ofta sätta sig vid mitt bord under lunchen. En gång berättade jag oavsiktligt för honom om var jag arbetade och hur mina skift var. En vacker dag stod han utanför fabriksporten efter att jag slutat för dagen. »Hej, jag ville träffa dig«, sa han helt enkelt. Jag blev både smickrad och förvånad, men faktiskt mest förvånad. Han följde mig sedan ända fram till huset jag bodde i, på Tyrševa. Lite längre upp på gatan fanns det en stor park. Ibland gick vi runt i parken och senare kunde han invitera mig till någon restaurang på kvällen, där det fanns levande musik. Ibland dansade vi och roade oss. Vi kunde inte umgås hemma hos någon av oss, jag bodde med två flickor och han med sina föräldrar. Eftersom det alltid var han som stod för notan när han bjöd på restaurang, verkade han ha det bra ställt ekonomiskt

Tinko berättade för mig att han var bagare och att han just nu sökte efter ett arbete. Så småningom följde han med mig hem till Mala Nedelja, dit jag åkte med bussen var tredje lördag, då jag jobbade morgonskift och sedan på måndagen började jobba vid 22.00 på kvällen. Då betraktades detta som långledigt. Först under 1970-talet reformerades 6-dagars arbetsvecka till 5-dagars arbetsvecka. I Sverige blev det först 1973. Nåväl, Tinko, som min nye pojkvän kallades följde med mig till mina föräldrar. Vid första mötet tyckte pappa mycket om honom, mamma var lite försiktigare. Hon ville veta det ena och det andra om honom och hans familj. Jag visste inte mycket själv så det blev inte mycket av detta.

ALLTING HÄNDE SÅ FORT

Några månader tidigare träffade jag en annan pojke, Peter. Han hade delvis ryskt påbrå, mamman var slovenska och pappan en rysk soldat. Peter träffade aldrig sin far. Vi blev kära och även han var och hälsade på hemma hos oss i Mala Nedelja några gånger tidigare. Min lillasyster Olga blev väldigt förtjust i Peter och jag gillade honom också, men något mer blev det inte. Under tiden mötte jag som bekant Tinko och han tog beslag på mig helt. Peter förstod att det var slut mellan oss. Han blev väldigt ledsen och jag saknade honom också ett tag. Tinko gav sig dock inte och han vann tvisten mot mig då.

1959: Humleplockning i Savinjska dolina;

1964: Olgas konfirmation, Mala Nedelja, Gusti med lille Poldi Karlin samt hela kyrkokören;

Juli 1964: Min bror Janez och Štefka Budjas bröllopsdag, efterfesten hemma hos våra föräldrar i Mala Nedelja

Hur var det med kärleken, blev Tinko och jag verkligen kära i varandra och hur kom det sig att vi fortsatte och blev ett par? Något djupare måste ha funnits mellan oss, annars skulle livet se annorlunda ut. Han var faktiskt en god människa men hade lätt för att låta sig påverkas av sin omgivning, särskilt hans släktingar. Och så var han en riktig kvinnokarl och det blev inte alltid så bra. Efter att vi umgåtts ett tag, i slutet av 1963, bjöd Tinko hem mig till sina föräldrar. De verkade snälla. Ludvik, som också bodde hemma, var inte där just då, storebror Stanko bodde också i huset med sin fru Lojzka. De bodde i källarvåningen. Tinko hade sex syskon, två av dem – Marija, Marica som hon kallas och Mirko, som kallas Fritz, bodde med sina familjer i Sverige. Storebror Franc med familj var bosatt på orten Pesnica utanför Maribor. Han hade sin egen familj där.

Nu hade vi, Tinko och jag haft sällskap i några månader. April 1964 gick mot sitt slut, förstamajhelgen närmade sig. Den 1:a och 2:a maj var man ledig i Slovenien redan då, som nu. Tinko planerade en utflykt till den 1000-åriga staden Ptuj och förbokade ett rum på det enda stadshotellet där. Först besökte vi Ptuj museum och sedan åt vi och festade på hotellet. Vi dansade och hade kul tillsammans. Senare blev det dags att gå till sängs. Vi hade bara ett rum att gå till, så där hände det saker som jag inte räknade med men som Tinko säkert planerade. Under den natten på hotellet blev jag med barn.

Graviditeten fick jag bekräftad, då mensen uteblev månaden efter. Vad skulle jag göra nu? Jag måste berätta för Tinko hur det står till. Han blev glad över nyheten och friade till mig – låt oss gifta oss! Gifta oss? Mitt liv höll på att få en ny vändning. Vi hade ju ingenstans att bo! Han bodde fortfarande hos sina föräldrar tillsammans med två av syskonen och svägerskan! Det fanns inte plats till mig heller och så tyckte jag att vi inte kände varandra så bra egentligen för att binda oss för livet. Men vad hade jag för val, om jag inte ville bli en ogift mor?

De sista två veckorna i juli månad hade mina två rumskompisar semester och jag bodde själv i vårt rum också jag hade tid att grubbla över situationen. Jag bestämde mig för att gå med på att gifta mig. Graviditeten gick in i den tredje månaden. Då avslöjade Tinko sin hemlighet för mig och berättade att han tidigare redan varit gift och hade två barn, en dotter, Rosita, och en son, Rosando, med sin f.d. hustru Mira. Han berättade att de skildes pga. att hon varit otrogen. Jag blev väldigt besviken på honom och främst ledsen eftersom han inte berättade om detta tidigare, men han fick mig att tro på honom vad än han kom med. Jag blev uppfostrad i en religiös familj där det var märkligt om en kvinna födde ett utomäktenskapligt barn och enligt katolsk kyrkan kan man gifta sig kyrkligt bara en gång, skilsmässan erkänns inte. Hur jag än vände och vred så verkade vår situation inte så bra, inte enligt mina mått. Ändå samtyckte jag till att vi skulle gifta oss, om så än bara borgerligt. Att föda mitt barn

utomäktenskapligt var otänkbart för mig då. Jag kände en del kvinnor i mina barndomstrakter som fått barn utan att vara gifta. Både barnen och kvinnorna var illa sedda av samhället på den tiden. Man blev stämplad för livet trots att barnen inte kan välja sina föräldrar eller platsen där de föddes. Ett utomäktenskapligt fött barn kallades »pankrt«, bastard eller oäkting, oavsett sätt barnet blivit till (om kvinnan blev förförd, lurad eller våldtagen). Självt såg jag spöken i just detta, därför var giftermål det enda riktiga för mig då. I Tinkos förklaringar fanns ofta en massa lögner inflätade, det kom jag på snart. Han berättade saker som det passade honom. Längre gick jag på hans förklaringar, han hittade ett lämpligt tillvägagångssätt som han märkte att jag skulle nöja mig. Först senare kom jag på hans sätt att framställa saker, hans berättelser skulle tas med en nypa salt, vilket blev väldigt jobbigt i längden. Just då var det viktigast att börja planera vårt borgerliga bröllop som skulle äga rum inom kort, i alla fall innan graviditeten blev för påtaglig.

VI GIFTE OSS

Vi gifte oss den 24 juni 1964 på stadshuset vid Rotovž i Maribor, Rotovžki trg. Den dagen slutade jag jobba på textilfabriken i Maribor utan att först säga upp mig. Jag hade också packat mina saker och lämnat lägenheten för att flytta hem till föräldrarna. Tinko kontaktade sina två syskon i Sverige. De erbjöd honom att komma till Landskrona, först på besök och sedan skulle vi bestämma om vi båda skulle flytta till Sverige. Jag var 19 år och Tinko var 32 år. Vårt bröllopsvittnen var min bror Janez och Tinkos bekant, som jag inte minns namnet på. Janez bjöd oss på middag på en fiskrestaurang där jag för första gången åt en fiskrätt med stekt

lax. Sedan åkte vi hem till mina föräldrar där jag skulle bo tills något annat ordnades. Vid hemkomsten efter ceremonin bjöd mamma på traditionell hönsoppa som förrätt och stekt höna med sallad till som huvudrätt. Tinko stannade över natten hos oss i Mala Nedelja, för att dagen efter ta bussen till Maribor.

Hur säkra var vi egentligen på att vi passade ihop? Vad hade vi gemensamt, Tinko och jag? Vilka intressen förenade oss två? Hade vi några gemensamma mål och hur skulle vi i så fall nå dem? Hur väl kände vi varandra? Kommer det att vara tillräckligt för vårt förhållande att få ett barn tillsammans? Dessa och andra liknande frågor dök upp i mitt huvud efter att vi kom hem till mitt

föräldrahem. Jag hade ändå en viss tillit till min man, att han skulle visa ansvar så att saker och ting skulle falla på sin plats. Han var ändå 13 år äldre än vad jag var och hade redan ett misslyckat äktenskap bakom sig. Detta borde få honom att bruka allvar, tänkte jag.

Dagen efter vår vigsel reste min nyblivne make Tinko Prevolnik till Sverige. Vi levde inte alls tillsammans innan dess. Jag blev kvar hos föräldrarna. Vi höll sedan kontakten via brev. Några telefoner fanns ännu inte för allmänheten då. Han skrev ofta och mycket. Varje brev innehöll en längtan och kärleksfulla förklaringar. Han ville att jag skulle komma efter honom till Sverige. Snart kom jag på att han inte var helt ärlig i mångt och mycket, vilket gjorde att jag började leva mig in i rollen att bli en ensam förälder ändå. Då när han var långt borta kunde jag inte föreställa mig att se oss två tillsammans, men så började Tinkos bror, Puba, komma hem till oss för att övertala mig att resa till Sverige. Han och hans flickvän Štefanija skulle också resa så vi kunde resa tillsammans. Ett tag tyckte jag att det var ett omöjligt förslag.

Från början var det uteslutet att jag skulle gå med på det. Jag visste ju ingenting om Sverige eller om hans syskon som bodde där, men så småningom gav jag efter Tinkos och svågerns påtryckningar; jag skulle ju bara på ett besök under några veckor, men barnet skulle födas i Slovenien och jag skulle absolut komma tillbaka innan dess.

Vi skramlade ihop pengar till pass och visum som hämtades i Zagreb. Sedan var det tågbiljetten som också kostade en slant. Mina föräldrar hjälpte mig med pengarna som behövdes. Omkring den 12 oktober 1964 tog jag farväl av mina föräldrar. Tårarna rann när mamma följde på bussen med mig till Maribor. Vi övernattade hos en släkting, mammas bror Lojzek och hans familj. De bodde på Koroška cesta nr 1 i Maribor.

Nästa dag återvände mamma med bussen hem till pappa igen och jag följde med svåger Ludvik och Štefanija till järnvägsstationen i Maribor för att sedan ta tåget till Sverige. Vi bytte tåg i Wien. Resan tog oss nästan två dagar. När vi kom till Köpenhamn steg vi av tåget och tog färjan till Landskrona. Den resan tog ca en timme. Där vid färjestationen i Landskrona väntade Tinko på oss tillsammans med sin bror Fritz, Friderik, också kallad Mirko. Tinko bodde då hos sin bror och hans familj på Kolonigatan i Landskrona.

Att leva är en mycket mera komplex process än min framställning här visar. Allting gå inte att beskriva i en bok, det hela lämnar många tankar kvar mellan raderna. Men historien om min barndom och min tonårstid i Slovenien slutar här.

Nya kapitel om mina visuella BILDER UR MITT LIV i Sverige fortsätter på kommande sidor...

2012: ett panorama flygfoto taget på Mala Nedelja; vårt hus ligger längst fram till höger vid vägkanten.

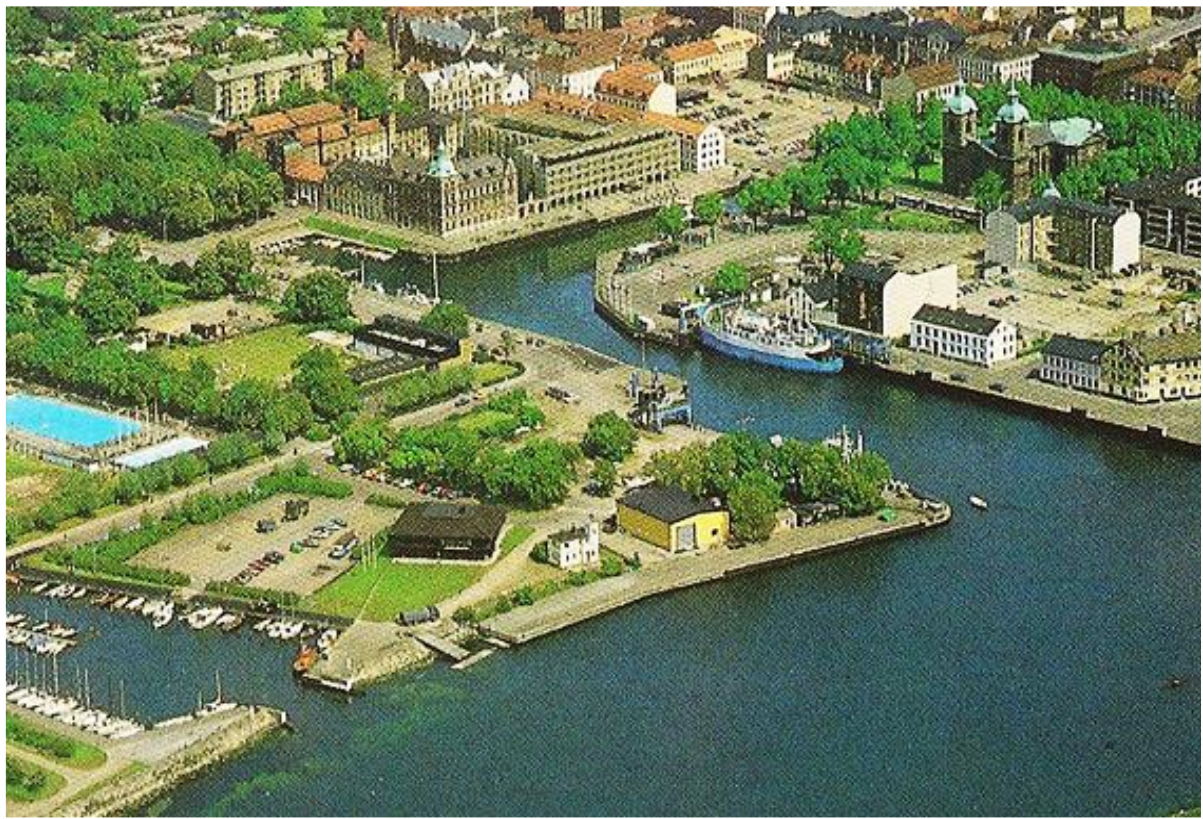

Järnvägs-och busstationen i Maribor, Källa: IT

BILDER UR MITT LIV

Dana Scarlett
© M Turaga

1965: Färjeläget i
Landskrona Källa: IT

DEL 2
SVERIGE

MÖTET MED DET OKÄNDA

ANKOMSTEN TILL SVERIGE

I mina ungdomsår under uppväxten i Slovenien drömde jag mig ofta bort och önskade att kunna resa hemifrån för att hamna någonstans utomlands och pröva lyckan där. Främst tänkte jag då på Österrike, Austria, vårt närmaste grannland i norr. Jag visste ingenting om Sverige, varken om landets språk, kultur eller religion och även det geografiska läget var helt obekant för mig. Men när jag i oktober 1964 gick med på att besöka min make och hans släktingar där försökte jag ta reda på lite mer om Sverige. Det enda jag visste sedan innan var att Sverige låg i Skandinavien och att det var i norra delen av Europa. Jag förmodade också att det var kallt där året om och att man levde på fiske och skogsbruk. Ingenting som kändes tilltalande direkt. Jag lyckades inte få fram mycket mer.

Tänk så förvånad jag blev när vi en vacker höstdag kom med färjan Scarlett till Landskrona och steg av vid färjestationen där! Solen sken från en molnfri himmel och från kajen kunde man se både Köpenhamn och ön Ven. Trädkronorna vid Sofia Albertina kyrka var fortfarande gröna, löven hade inte börjat falla än. I Slovenien hade vissa trädtoppar redan blivit halvnakna och när jag lämnade landet låg en tjock höstdimma över landskapet. I Landskrona var det riktigt solsken och det var relativt varmt i luften trots att en pust av sunnanvind drog lätt från söder.

Min då nyblivne make Tinko och hans storebror Fritz (Friderik, Mirko) väntade på oss vid kajen. Vi hälsade på varandra. Tinko presenterade oss och sedan körde Fritz oss alla hem till sig. Han hade en stor amerikansk bil, jag minns inte av vilket märke, men den var flott tyckte jag. Prevolniks familj bodde i en av barackerna på Kolonigatan, där hyrde de en fyrarums lägenhet. Barackerna var byggda för ungerska flyktingar 1956, då stora skaror ungrare kom till Sverige efter den sovjetiska invasionen i Ungern. Ungrarna har sedan flyttat och spridit ut sig över landet. Lägenheterna i barackerna blev lediga så att nya skaror av flyktingar och arbetskraftsinvandrare kunde bo i dem. Mirko och hans fru Katarina hade själva fyra barn. Utöver familjen bodde även Katarinas lillasyster Erika och hennes treåriga dotter Renata där. Sedan i slutet av juli bodde också min man Tinko hos dem och nu kom även jag att bo där och dela vardagsrummet med min man under några veckor.

Under de följande dagarna åkte vi runt i Skåne med Mirko, Fritz som han kallas än idag. Vi hälsade på hos hans bekanta, för det mesta var de slovenier som av olika anledningar flytt och invandrat till Sverige några år tidigare. Före 1964 var det nästan omöjligt att få utresetillstånd i dåvarande Jugoslavien och än mindre ett pass för att kunna lämna hemlandet. Bland annat hälsade vi på en familj,

Kovačič i Kristianstadstrakten och en annan, Koradžija i Billesholm. De ägde mindre gårdar med bl.a. grisuppfödning och bjöd oss på Kranjska klobasa – kranjska korven som tillverkades hemma efter slovenskt recept. Man kunde även köpa hem dessa korvar, vilket vi gjorde. På den tiden fanns det inte några utländska varor på hyllorna i de svenska affärerna, varorna erövrade marknaden först mycket senare.

Tiden gick och snart hade det gått två veckor sedan jag kom till Sverige, nu började jag tänka på att återvända tillbaka till Slovenien. Men då hände det något otroligt; vi fick ett erbjudande om att kunna hyra en två rum hos en kroatisk familj på Suellsgatan i Landskrona. Tinko hade sitt bagerijobb och tjänade relativt bra så vi hade råd att hyra lägenheten. Men nu gällde det för mig att bestämma mig om jag ville stanna i Sverige eller återvända hem till mor och far. Tinko ville att jag skulle stanna och han tänkte inte heller åka tillbaka. I Slovenien var det nämligen otänkbart att kunna få tag på en egen lägenhet någonstans, särskilt eftersom jag hade lämnat mitt jobb i Maribor och Tinko planerade att stanna i Sverige. Alternativet var att bo hos mina föräldrar. Det var en tid, då allting hände i min omgivning, jag fick träffa nya människor, alla var i samma båt som jag, de invandrade till Sverige för några år sedan. Flera hade redan anpassat sig och skaffat sig ett bra liv i Sverige. När jag behövde utträta något och hade svårt med det svenska språket fick jag hjälp av min svåger och svägerska. Tinko talade tyska och ofta gick det bra att använda sig av tyskan på den tiden, flertalet av de äldre svenskarna behärskade tyska då. De första mammakläderna fick jag låna. Egentligen fick jag ärva dem av en kroatiska, fru Djurdjica Topolovec och en del av min svägerska, Marija Varga (Prevolnik). Det var stora kläder så jag fick plats i dem. Min mage blev större och större. Katten, som jag håller i famnen på nästa bild, fick jag av min svärmor Marija Prevolnik (Dremel), den hette Cica och var väldigt kelig.

STANNA ELLER ÅTERVÄNDA

Jag visste inte hur jag skulle göra nu. Skulle jag vända tillbaka till mina föräldrar och bo där eller stanna hos min man och försöka få äktenskapet att fungera?! Det kändes som att jag nu hade lämnat min barndom bakom mig för alltid. Jag väntade också vårt första barn i januari och då kändes det rätt att bestämma mig för att stanna. Tinko blev väldigt glad över mitt beslut, likaså hans släktingar Mirko och Marija, de ville behålla sin bror i närheten. Vi tackade ja till lägenheten. Den första november 1964 flyttade vi till vår första, egna lägenhet, bara dryga två veckor efter att jag kommit till Sverige. Det kändes jättebra. Lägenheten var på andra våningen, fullt möblerad, det fanns ett utrustat kök med gasspis och skåp så vi behövde inte handla någon möbel. Något sådant boende kunde man inte få tag på i Slovenien! Om man nu överhuvudtaget lyckades få hyra en lägenhet, fick man möblera den själv, både kök och rum var ens eget

ansvar. Så detta kändes rent fantastiskt att ha allting på plats! Toaletten var dock ett utedass nere på gården som alla fyra hyresfamiljer i huset använde. Det gjorde inget, för sådana toaletter hade vi i Slovenien också på den tiden.

Redan i slutet av oktober gick vi till Pastorsexpeditionen i Landskrona och jag registrerades som nyinflyttad till Sverige. Det frågades efter mitt medborgarskap. Då upptäckte jag att jag betraktades som jugoslav och att försöka hävda en slovensk etnicitet eller medborgarskap visade sig vara omöjligt. De svarade att de hittills inte hade hört talas om slovenier i Sverige. Jag var en av de första från Slovenien som invandrat med ett riktigt resedokument, d.v.s. med ett giltigt pass, de flesta invandrare i Sverige hade flyktingstatus, de lämnade hemlandet illegalt. Under hela 1960-talet kom det ca 7 000 slovenier till Sverige.

Enligt vissa officiella uppgifter uppgick det sammanlagda antalet invandrare från forna Jugoslavien i Sverige till ca 80 000 stycken. Inom SFRJ, som namnet på Jugoslavien förkortades till, fanns det då sex republiker – Slovenien, Kroatien, Serbien med två autonoma provinser – Vojvodina och Kosovo, Bosnien & Hercegovina, Montenegro och Makedonien. Idag är de självständiga stater med ytterligare ett land – Kosovo som bröt sig från Serbien och förklarade sig självständigt 2008.

24 december 1964: Min första julafton i Sverige. Vi köpte oss en

TV och en fotokamera som vi använde flitigt. Bilden var tagen av min make Martin, Tinko Prevolnik. Klänningen fick jag låna av min granne på Suellsgatan 19, fastighetsägarens fru Djurdica Topolovec. Hennes make hette Josip Topolovec.

För att inte vara helt sysslös i vår nya lägenhet erbjöds jag att passa min svägerskas barn. Tinkos syster Marija, Marica och hennes man Franc Varga hade då fem barn, tre pojkar och två flickor. De bodde i en egen fastighet med hyresgäster i, på samma gata som vi fast några hus längre bort. Jag funderade fortfarande på att kanske återvända till Slovenien innan barnet kom, men det stannade vid funderingar. Min kropp blev större och större, tiden då barnet skulle födas kom allt närmare.

Någon gång i mitten av januari blev vi bjudna på ett kroatiskt bröllop. Paret Jasminka Topolovec och Stefan Majdek hade funnit varandra och skulle gifta sig. Bröllopet firades i Malmö katolska kyrka och efterfesten hölls i

Asmundtorps Folkets hus. Jag minns talet som ett av parets bröllopsvittnen höll. Han berömde de nygifta och avslutade talet med orden – Gud och kroater! Jag blev imponerad av de stolta kroaterna. Det var där jag för första gången åt den goda kroatiska maträtten – kåldolmar, gjorda på surkål och köttfärs samt kokt rökt fläsk i. Jättegott!

1965: Några av gästerna på Majdeks bröllopsfest i Asmundtorps Folkets hus

TEODORA, DORA

Utöver Tinkos släktingar umgicks vi med ett annat slovenskt par i grannskapet, Greta och Marjan Budin, som bodde i en lägenhet hos min svägerska och hennes man, Franc och Maria Varga. Den 30 januari satt vi hos Budins och småpratade. Vi brukade ta färjan till Danmark och handla där. En del matartiklar kunde köpas mycket billigare i Danmark än i Sverige. Danskarna brukade komma till Sverige för att handla kaffe. Den svenska kronan var då ca 20 % starkare än den danska. I början av 1990-talet vände detta, då devalverade man starkt och den danska kronan blev betydligt starkare än den svenska. Idag är det vin och öl som kan köpas billigare i Danmark, knappast något annat. Färjetrafiken mellan Landskrona och Köpenhamn upprättades strax efter kriget i samband med visning av filmen ”Borta med vinden” som danskarna massivt kom till Sverige för att se. Då fanns det fortfarande mycket trafik mellan länderna och man planerade att skaffa en färja till.

Budins och vi två brukade bjuda varandra på middag och så satt vi hos dem en söndags kväll när de första värkarna kom. Jag fick plötsligt ont i magen. Först visste jag inte vad det berodde på, jag trodde att det var maten som kanske inte passade, men så blev värkarna värre och påtagligare. Ingen av oss hade bil då, telefon var också en lyxvara som vi inte ägde. Tinko blev tvungen att cykla i väg för att hämta sin bror Fritz. Vi kunde inte språket och Fritz hade bil. Det var kallt ute och snön låg på marken. Fritz körde mig till BB i Landskrona, där jag skrevs in och sedan lämnades ensam med personalen. Karlar fick inte vara med vid förlossningen på den tiden.

Värkarna avtog så småningom och jag kunde sova under några timmar för att hämta ork tills förlossningsarbetet kom igång på riktigt, vilket var dagen efter. Först på eftermiddagen kom värkarna tillbaka och de var mycket smärtsammare

för varje timme som gick. Jag kunde inte ett ord svenska. Barnmorskorna och sjukhuspersonalen fanns hela tiden i närheten av mig men vi kunde ju inte kommunicera med varandra! De var dock vana vid liknande situationer och visade stort tålamod och var behjälpliga så mycket de kunde. När värkarna var som värst minns jag att jag ropade efter min mamma. Ingen kom och höll mig i handen när jag ropade, jag fick klara det själv. Och det gjorde jag.

Min dotter Teodora, som har smeknamnet Dora, föddes den 31 januari 1965 vid 22-tiden. Hon var välskapt, jättesöt och vägde ca 3 800 gram vid födseln. När jag för första gången höll det lilla knytet i famnen försvann all smärta och oro! Tinko kom på besök och blev väldigt glad för sin lilla dotter. Dora och jag stannade på BB för eftervård i en hel vecka. Det kändes skönt att bli omhändertagen av BB-personalen under Doras första levnadsdagar. Jag hade ingen mamma i Sverige som skulle kunna hjälpa mig med bebisen hemma.

ETT OVÄNTAT BESÖK

Strax efter att min Dora kom till världen började även mina övriga familjemedlemmar komma till Sverige, på besök. Först kom min bror Janez. Han dök upp redan den andra februari 1965. Då låg jag fortfarande på BB i Landskrona. Dora fick sitt namn efter en kejsarinnan Teodora som jag läste om i en slovensk historieroman när jag var liten. Boken skrevs av F. S. Finžgar och den heter "Under den fria solen", (originatitel Pod svobodnim soncem). Jag hade lovat mig själv då, att om jag någonsin får en flicka, ska hon att hetta Teodora.

Janez och hans fru Štefanija fick den 15/12 1964 sin förstfödde son, Jani.

Efter ca en veckas BB-vistelse var det dags att komma hem. Tinko och min bror, Janez ville överraska mig med en färdiglagad middag vid hemkomsten. De stekte en kyckling som såg väldigt knaprig och fin ut, men när vi satte oss till bords och började skära upp kycklingen, märkte vi att den inte var speciellt bra genomstekt trots att den hade en gyllenbrun skorpa ovanpå. Redan vid första tuggan fick vi en förklaring varför den verkade seg. Janez kryddade den med fel krydda helt enkelt. Istället för att salta kycklingen sockrade han den! Tyvärr gick det inte att äta den. Han menade dock väl så vi skrattade åt händelsen långt efter och den kan verka roligt än idag. Både Tinko och Janez är borta nu. Tinko dog efter en bilolycka 1988 och Janez efter att för andra gången på 13 år drabbats av stroke år 2010, vilket blev hans död.

Fritz och Tinko har kafferast på bageriet. Min första arbetsplats var Parajett.

I samband med vår dotters födelse fick vi en engångssumma utbetald från Försäkringskassan som ett bidrag till det nödvändigaste. I stället för att köpa en barnvagn för ersättningen köpte vi en bil. Bebiskläderna ärvde Dora från sina kusiner och andra bekanta som hade småbarn. Vår första bil blev en begagnad Ford Taunus. Körkortet fick Tinko strax innan. Eftersom jag inte var förvärvsarbetande under graviditeten fick jag inte rätt till föräldraledighet och inte heller någon föräldrapenning. När Dora var några veckor gammal började jag arbeta som lokalvårdare. På den tiden kallades det städerska. Jag städade några timmar varje dag på tryckeriet Parajett i Landskrona.

Där arbetade jag under några månader, tills Katarina, min svägerska, fick in mig som städerska på färjorna Scarlett, Linda och Dana, som seglade dygnet runt mellan Landskrona och Köpenhamn. Färjorna var fullsatta med passagerare, särskilt under veckosluten. Man kunde köpa mat och dryck billigare än i någon vanlig restaurang på land. Även cigaretterna var billiga, man kunde köpa ett begränsat antal askar så att själva båtbiljetten inte kostade något. Många rökte på den tiden, även jag. Det var först senare man började föra en kampanj mot rökning. Folk var inte medvetna om skadorna som rökningen kunde orsaka. Städarbetet pågick under nätterna.

Många dåtidens invandrare, bland dem också slovenier, hade fått sin första anställning vid Varvet som syns i bakgrunden på fotot. Under 1980-talet avvecklades Varvet och många blev arbetslösa. Detta orsakade många familjekriser och i synnerhet i Landskrona. Staden har inte lyckats hämta sig riktigt sedan dess.

Nåväl, Tinko och Janez kunde ta hand om lilla Dora då. Tinko började sitt arbetspass på bageriet kl. två på natten och kom hem vid åttatiden på morgonen. Min bror Janez fick snart ett arbete vid Parajett på dagtid. Även han köpte en begagnad bil med sin första lön. Det var en Simca om jag minns rätt.

Vår lilla Teodora, Dora döptes i den fina katolska kyrkan i Malmö. Hennes gudmor var min svägerskas syster, Erika. Under samma dag gifte sig paret

Budin, Greta och Marjan. Både dop och vigsel förrättades av den dåvarande slovenske prästen Josef Flis, som tjänstgjorde i Sverige mellan åren 1962-72. Efterfesten med mat och dryck hölls hemma hos min svåggers familj på Kolonigatan. Svåggerskan Katarina var väldigt duktig på att anordna stora kalas.

Dora med sin mor och far på dopdagen; Dora med gudmor Erika och prästen Josef Flis i Malmös katolska kyrka. Tinkos första bil, vid bilen står Fritz, Janez och Tinko och väntar på gästerna efter dopet.

Fyra månader hade gått sedan Dora föddes och jag märkte till min stora förvåning att jag var gravid igen. Inte heller nu var jag särskilt glad över graviditeten, hur skulle vi klara två små barn och arbeta samtidigt?! Men jag gjorde inget åt saken, jag arbetade vidare på nätterna trots att jag mådde illa. Jag spydde ofta, dels p.g.a. graviditeten, dels för att det var så äckligt att städa en massa smutsiga toaletter och restauranggolv på färjorna. Samma år fick jag byta arbetsplats och började som montörskan på Järnkunst, en fabrik i Landskrona som tillverkade vägbelysning. Fabriken finns kvar än i dag, fast under ett annat namn och med en annan ägare.

Efter semestern i juli 1965 kom Janez tillbaka till oss, den här gången med sin fru Štefanija, som vi kallar Štefka. De gifte sig ca en månad efter oss i Slovenien, i augusti 1964. Den 15 december samma år fick de en son som fick namn efter sin far Janez och kallas för Jani. Han var nu ca åtta månader gammal och fick stanna kvar hos Štefkas föräldrar i Zadobrova, en by nära staden Celje. Från början ämnade ingen av oss att stanna i Sverige och så var det även för min bror och hans fru. Därför lämnades sonen kvar i Slovenien. De ville tjäna ihop lite extra pengar för att sedan kunna starta något eller i alla fall skaffa sig en egen bostad i Slovenien. Så blev det ju inte för alla, men min bror och hans familj fullföljde sina planer efter ca 12 år i Sverige.

1965/66; Nyårsafton i Asmundtorp, orkestern var två tyska pojkar som kunde spela slovensk folkmusik. Festen anordnades av paret Fritz och Katica Prevolnik. På bilden: Tinko, svägerskan Štefka och jag.

Nåväl, jag var gravid och nu var vi redan fem personer som delade på två rum och kök. Jag minns att Tinko dagligen kom hem med en bakad stor limpa franskbröd som han betalade av i slutet av varje vecka. Det blev en dyr affär eftersom vi var väldigt glada för det brödet. Det svenska brödet föll oss inte i smaken, de flesta sorterna var sötade och det tyckte vi inte om. Ingen kom på tanken att baka bröd själv heller! Men i alla fall, vi delade på kostnaderna. Svägerskan Štefka fick också snart börja på ett tillfälligt jobb på Öresundshotellet i Landskrona som köksbiträde. Det blev mycket diskande för hand då eftersom diskmaskinerna kom senare. I Slovenien jobbade Janez som busschaufför och Štefka (Štefanija) som kassörska på en bank i Celje.

Så småningom hittade vi en affär i Malmö som sålde italienska makaroner, spagetti, majsmjöl och polenta. De hade även billigare matolja och osötat bröd i sitt sortiment. Där fanns också italienska korvar och andra köttvaror som liknade de slovenska som vi kände igen från förr. Vi åkte då och då till Malmö för att storhandla matvaror som annars inte gick att köpa i de vanliga svenska matbutikerna. Några köpcentra fanns inte på den tiden, de började växa fram först under 1970-talet (EPA, TEMPO, DOMUS, m.fl.).

FAMILJERNA VÄXTE

Det började närma sig ett nytt år, 1965 höll på att rinna ut och 1966 stod framför dörren. Štefka berättade att även hon blivit med barn. Oj då, nu var vi två gravida kvinnor med sina respektive män och min dotter Dora som snart skulle fylla ett år! Det började bli lite trångt hemma hos oss. Men ingen klagade direkt, utom hyresvärden och husets ägare, som bodde under oss på bottenvåningen. Han tyckte att vi var för högljudda ibland och så höjde han vår månadshyra något eftersom vi använde mer vatten, el och gas som ingick i hyran. På den tiden fick man lön veckovis. Hyran kostade oss ca en veckas lön som Tinko fick från bageriet.

Mirko, Fritz och Katarina Prevolnik, Katica som hon kallas, började med att anordna stora privata fester, ämnade främst för slovener. Festerna hölls på Folkets hus i Asmundtorp. Det ligger ca en mil från Landskrona. Man anlätade en tvåmansorkester, två tyskar som kunde spela tysk folkmusik och som i sin tur liknade slovensk folkmusik. Polka och vals utmärker denna folkmusik. Nyårsafton satt vi fyra – Štefka, Janez, Tinko och jag där och inväntade det nya året 1966 tillsammans med en del slovener från när och fjärran. Även en del kroater brukade komma till våra slovenska fester, deras musik liknar vår. Paret Prevolnik anordnade liknande fester några gånger om året i flera år, tills de flyttade till Billesholm. Dessa fester hade mycket djup innebörd, man träffade olika landsmän och förblev bekanta och i vissa fall också vänner för livet. Flera äktenskap stiftades genom dessa möten också.

Livet gick vidare, månaderna också. Min andra graviditet gjorde att jag fick dåliga blodvärden. Jag behandlades med järnmedicin som jag fick genom sprutor, under vissa perioder var jag veckovis inlagd på BB-avdelningen för att behandlas intravenöst och intensivt. Jag fick också en del problem med mina tänder, det gjorde ont här och där. Värst var det med en främre tand som absolut behövdes lagas. Men jag var både rädd och fattig för att gå till tandläkaren. Det fanns inte några subventioner för tandläkarvården då så jag bedövade smärtan med Magnecyl och fick i stället ont i magen av medicinen. Vi var redan i början av mars månad. På morgonen den 7 mars somnade jag om efter att ha sovit dåligt på natten.

Kvällen innan fick jag min hemska tandvärk igen. På morgonen tog jag två värktabletter för att stilla smärtan. Och så somnade jag på sängen helt påklädd, liggande på rygg. Plötsligt vaknade jag av en känsla som om någon hade slagit mig över magen. Ingen fanns i närheten så jag måste ha drömt om det. Jag reste mig ur sängen och då kom fostervattnet rinnandes! Då förstod jag varifrån känslan av ett slag kom. Jag kallade på Stefka som satt i rummet bredvid och berättade för henne om situationen.

Štefka (Štefka) väckte min man som med all hast fick köra mig till BB. Hon tog hand om lilla Dora som då var dryga 13 månader gammal och behövde skötas om hela tiden. Mitt problem var bl.a. att jag svullnade i vänstra kinden på grund av den hemska tandvärken som jag fick dagen innan. Nu var värken borta men jag såg inte klok ut. Det blossade upp en jättesvullnad under mitt vänstra öga och ett blåmärke trädde fram. Personalen som tog emot mig på BB var alldeles förskräckta vid synen av mig. Min man kunde tyska och lite svenska så han förklarade för dem att det var p.g.a. min tandvärk och inte något annat som svullnaden och blåmärkena uppstod. Personalen gav mig genast antibiotika eftersom de menade att det kunde vara farligt att låta svullnaden vara obehandlad. Man kunde drabbas av blodförgiftning m.m. sa de. Förlossningsvårkarna hade inte kommit igång än så jag kunde kureras ett tag innan förlossningsarbetet kom igång.

Tinko stannade hos mig tills värkarna blev starkare under eftermiddagen. När värkarna började komma på allvar blev han tillsagd att gå hem och lämnade mig ensam där. Det gick fortfarande inte att ha sin man närvarande vid förlossningen. Nu kunde jag åtminstone lite svenska så det kändes mindre övergivet och mindre hemska att vara själv på förlossningsrummet. Men jobbigt var det ändå, värkarna tilltog och blev starkare för varje timme som gick.

HILENA, LENKA

Den 7 mars 1966 vid 21-tiden föddes vår dotter Hilena som fick smeknamnet Lenka. Min lilla sötnos var välskapt och vägde ca 3 750 gram. Hon mådde bra, men jag hade fortfarande tandvärk och det passade mig utmärkt att bli omhändertagen av BB-personalen. Vår andra lilla dotter fick namnet Hilena på grund av att hennes far uppgav namnet muntligt för sköterskan som frågade om namnet och Tinko uttalade Helena lite slarvigt. Det uppfattades som Hilena av sköterskan så hon skrev in namnet Hilena och sen ändrades det aldrig. Lenka kunde senare själv ändra det men hon menar att det blir bra så. Det är roligt att ha ett lite udda namn tycker hon och jag håller med. Lenka döptes i Bjuv, samtidigt som en annan slovensk pojke.

Min tandvärk var borta numen jag blev tvungen att åtgärda mina tänder förr eller senare. Några pengar till tandläkaren hade vi inte. Så jag bad min granne,

kroaten Mato Zetović om ett lån. Han ställde upp och lånade mig 2 000 kronor. Det var mycket pengar år 1966! Jag fick betala av skulden under flera månader. 19 plomber lades i min mun. Några av dem håller än idag, 48 år senare.

Från början av 1960- och 70-talet blev katolikerna förvisade till olika lokaler för att kunna hålla sina gudstjänster och andra ceremonier inom kyrkan. Bara större städer hade tillgång till en riktig kyrka. Mindre orter och städer var tvungna att hyra olika lokaler vid olika tillfällen för att träffas och utöva sin katolska tro.

April 1966: Lenka döptes i Bjuv av prästen Jožef Flis, gudföräldrar blev paret Janez och Štefka Budja.

Vår första lägenhet, Marko Zetović, Janez & Štefka och jag spelar ett

sällskapsspel.

Så blev det även när mina barn var små. Under senare 70-talet hyrde katolikerna en villa som kallades det katolska kapellet på Midhemsvägen i Landskrona, där man byggde om lägenheten på bottenvåningen till en större sal och installerade ett altare och bänkar så att folk kunde sitta under gudstjänsterna. Först i mars 1995 köpte katolska biskopsstiftet i Stockholm en äldre kyrkbyggnad av Metodisterna vid Slottsparken nära stadens centrum. Kyrkan ligger vackert och centralt i Landskrona och kyrkans skyddshelgon är Den Helige Johannes Döparen så kyrkan kallas Johanneskyrkan.

1966: Min svägerska Marija Varga med maken Franc, deras döttrar Susana och Beba samt mina döttrar Dora och Lenka (i Bebas famn).

1967/68: Dora och Lenka hos sin pappa.

Maj 1968: Lenka & Dora med familj.

Julen hos Janez, som tog bilden.

INGEN TID TILL FUNDERINGAR

Dagarna i Sverige gick fort, månaderna också. Jag har burit på många existentiella frågor angående Tinko och mig som dock aldrig besvarades. Vilka var våra gemensamma mål, skulle vi stanna i Sverige eller återvända till Slovenien? Hur skulle vi bo i Slovenien i så fall, hur skulle vi klara oss ekonomiskt?

1967 i Slovenien; Tinko, Olga och jag, våra grannar och kusiner.

Det fanns en mängd frågor som vi borde ställa oss innan vi hamnade inför äktenskapets plikter. Nu var det sent påtänkt. Vi hade redan fått barn. Kring frågan om vi skulle ha flera eller om det skulle bli två, talade vi aldrig om med varandra. Några preventivmedel ville Tinko inte ens föra på tal, han skulle vara försiktig och jag skulle inte bekymra mig om det sa han. Har vår kärlek varit tillräcklig stark för att hålla längre än bara på papperet genom giftermålet? Var själva giftermålet viktigare än att få vårt förhållande att fungera? Eftersom vi levde och upplevde vår barndom på var sitt håll och inte kunde relatera den till varandras, fattades det pusselbitar i våra liv för att kunna anpassas automatiskt efter mallen. Lika barn leker bäst. Gäller det för alla? Tinkos ålder var också ett hinder för att kunna betrakta både vår barndom och framtid, svårt att fatta vissa viktiga beslut ur våra gemensamma perspektiv. Frågor, som vi borde ställa oss själva och varandra innan vi ingick partnerskap eller äktenskap och som rörde barnen hade vi inte tänkt på innan vi skaffade dem; hur skulle vi fostra dem, vem skulle ansvara för vad? Och hur skulle vi göra med våra inkomster, vem skulle ta hand om vad, när det gällde räkningar, inköp och alla dagliga utgifter och sparande? Dessa frågor kom ändå upp under tiden och det blev allt svårare att bemästra dem.

Hur skulle vi spendera vår fritid, skulle vi besöka släktingar, vänner, tillsammans eller var för sig? Föreningslivet som just bildats, hur skulle vi prioritera så att tiden räckte till? Jag hade inte körkort då, det blev Tinko som ansvarade för våra resor. Angående hushållsarbetet, vem skulle göra vad, så att inte allting lastades på den ene eller den andre? Och hur skulle vi föra vår kommunikation, när skulle det passa bäst att vädra våra problem och planera våra liv? Majoriteten av dessa frågor glömdes bort i all hast, vi prioriterade att först att gifta oss och sedan att flytta till Sverige. Det visade sig snart vara i fel ordning, vi borde börjat från början och inte någonstans i mitten. Det är lätt att vara efterklok numen det fina var att vi fick tre fina barn tillsammans! Allting tog dock ändå slut mellan oss efter några år.

EXISTENSIELLA FRÅGOR

FRÅGOR OM RELIGION OCH POLITIK

Allt i ett samhälle handlar om politik och många religionsfrågor ingår också. Majoriteten av slovenerna är katoliker. Kommunismen gjorde människorna till sluga individer och svikare. För att lyckas uppnå en karriär inom yrkeslivet ”vände många kappan efter vinden” som man säger. Slovenernas seder och kultur bygger på kristna värderingar i likhet med övriga västländer. Vi blir födda som ett oskrivet blad. Genom fostran sätter föräldrarna grunden för sina barns tänkande. Först senare kan barnen tänka självständigt, kritiskt granska och ifrågasätta saker och ting. Det gäller religionsfrågor, vänskap, plikt känslor och andra samhällsliga frågor.

Själv anser jag att religionen fyller ut en inre tomhet, den ger människan sin särprägel i jämförelse med annat levande på jorden. Religionen svarar delvis på frågor om meningen med livet, smärtan och döden. Den kristna läran inger människan hopp om det eviga livet, där man kommer att möta sina avlidna nära och kära i någon form. Kristendomen, i synnerhet katolicismen, är hoppets religion om man tolkar den rätt. En gång beskrev min goda vän, Ulla Ring i Landskrona katolicismen som en positiv religion, den ger människan meningen med livet i en positiv riktning och jag kan hålla med henne. Saken kan vara problematisk när människor tolkar innebörden av katolicismen så som det passar var och en, oftast på bekostnad av sin medmänniska vilket är rena motsatsen till hur den borde tolkas.

Religionsfrågor är av stor vikt för människans identitet, betydligt viktigare än partipolitisk tillhörighet tycker jag. Religionen präglade mig sedan barnsben och partipolitiska medvetenheten inföll långt senare. Man kan förändra sina politiska övertygelser men knappast sina religiösa. Trots de periodiskt uppkommande tvivlen och oavsett att vi kritiskt synar vissa religiösa frågor, vissa präster och vissa individer tillhörande vår kyrka, förblir man katolik. Min katolska tro sitter fast, orubbad i mitt hjärta. Religionen genomsyrar allt i våra liv, medvetet eller omedvetet. Den liksom göder vår mänskliga intelligens. Alla våra viktiga beslut baseras på vår religiösa tillhörighet. Att tala om präster och påven är inte det samma som att tala om religionen. Man kan ha sin tro i hjärtat utan att prata om den. Prästerskapet och religionen är två skilda teman, kyrkan utgör bara ett stöd till de troende anser jag. Ingen är en renodlad ateist i hjärtat, ingen. Alla tror på någon högre makt som styr allt levande. Varför kämpa emot sin tro?!

En av de stora förlusterna i en invandrares liv framträder just när ens barn och barnbarn börjar tappa fotfästet i föräldrarnas etnicitets- och religionsfrågor. Det händer ofta p.g.a. omgivningens påverkan. Det blir fel när även den etniska identiteten i släktleden rubbas. Är man sloven eller svensk? Hur länge är man

den ena och när framträder svenskheten? För min del blir jag helt slovensk när jag befinner mig i Sverige. Men det blir inte så klart när jag återvänder till Slovenien, då övergår min slovenska medvetenhet ofta till svenskheten. Jag jämför gärna saker och ting mellan dessa två kulturer. Omgivningen gör att man känner sig utanför. Jag undrar hur det blir i framtiden. Vi är kristna. De ekumeniska frågorna som börjat föra oss samman under 1960-talet borde snart utplåna skillnaderna som annars fortfarande sätter käppar i hjulen mellan protestanter och katoliker för att kunna leva fullt ut sida vid sida.

Den alltmer framskridande neoliberalismen i USA och Europa kväver människans möjlighet att växa. BNP och tillväxten är dagliga huvudfrågor som genomsyrar våra samhällen. Man lägger allt mindre vikt på människans själsliga och kroppsliga välbefinnande, det är pengarna och kapitalet som styr våra liv. De miljontals arbetslösa står mer eller mindre permanent på samhällets aviga sidor. Vi som har det bra ställt tycker kanske synd om dem, något mer gör vi dock inte åt saken så länge kriser inte drabbar oss själva. Egoism och egocentriskt tänkande är vad som styr oss. I Slovenien lever människorna numera i en marknadsekonomi som de inte riktigt förstår sig på.

Det har nu gått över tjugotre år efter kommunismens kollaps och trots att många är högutbildade blir de inte riktigt klara över hur en marknadsekonomi fungerar. Kan det kallas rättvist när t.ex. en chef i en ledande position tjänar 170 gånger mer än en vanlig genomsnittlig löntagare?! Nej, anser jag. Och sådant händer i våra samhällen. Lagarna tillåter dessa skillnader och det görs inte tillräckligt mycket av politikerna för att ändra dem. Det enda som var bra med Hugo Chavez politik (+ 2013) var ändå att han förordade ett maximum för företagets vinster, max 30 % i vinst var tillåtet, resten skulle återinvesteras och delas bland de anställda. Men blev det så, har inte de rika ändå hittat vägar att lura staten?

Nu har jag bott i Sverige i 50 år, mina barn har redan vuxna barn. Samtliga döptes i den katolska kyrkan. Konfirmationen valde barnbarnen att få i en protestantisk församling tillsammans med sina svenska skolkompisar. Och för detta krävdes det att de konverterade från katolicismen till protestantismen. Jag valde att inte blanda mig i deras val. Egentligen fick jag aldrig frågan. Det skulle ändå inte göra någon skillnad, kanske skulle det leda till konflikter så jag lät bli att framföra min åsikt i frågan. Samtidigt grubblade jag på om mina barn och barnbarn gjorde detta av sin religiösa övertygelse, av likgiltighet eller av ren okunskap om vad de olika religionerna innebär, vad som skiljer och vad som förenar dem. Vi tillber ju samma Gud, Jesus Kristus och det må vara det viktigaste. Min dotter Anne-Marie menar att katolska kyrkan borde ändra kristendomsundervisningen, t.ex. från 9 års studier till ett år. Man läser ändå religionskunskap i skolan som ett eget ämne. Det är en omöjlighet att få barnen att gå på undervisningen under hela grundskolan, menar hon. Är det något att tänka sig att kunna genomföra?

RELIGION OCH MORAL

Humaniora växer fram i anslutning till en kulturell tradition. Bryter man den grenen som man sitter på överlämnas allt åt marknadskrafterna. Historien och filosofin kommer för sent, vi kan inte både historisera vårt NU och vara verksamma i det. Det är först senare man ser det som verkligen har varit. Även dagens unga har svårt att se skörheten i vår moderna civilisation. De ser inte förutsättningarna – att all civilisation uppehålls av makt och våld, må det vara religiöst eller världsligt. Allt som hände före 1989 tycks vara bortglömt. Jag tänker då främst på kommunismens järnridåer och dess fall.

Under 1900-talet vände filosofin till det våldsamma och brutala, och människans tro på förnuft och humanitet vändes hastigt till fruktansvärda katastrofer. Alla framsteg tog plötsligt slut. Martin Heidegger och Ludwig Wittgenstein fanns bland seklets mest inflytelserika filosofer. Båda brottades med en av 1900-talets viktigaste frågor, nämligen sökandet efter ett alternativ, när människan plötsligt ställdes på bar backe utan hjälp efter att moderniteten krossat alla gamla hierarkier och trosföreställningar. Konjunkturer och tidsstämningar påverkar filosofernas dagordning, det är klart. Med tanke på Förintelsen och de båda världskrigen samt konsekvenserna blir det tydligt. Heidegger ställde sig i nazismens tjänst och Wittgenstein i arméns.

Ett bra exempel är ett möte i München 2004 mellan dåvarande ultrakonservativa kardinal Ratzinger, senare påve Benedictus XVI (2005-2013) och den vänsterradikale Jürgen Habermas. Ett möte som, lite överraskande slutade i samförstånd. Religionskritikern Habermas fruktade nämligen ett urspårat sekulärt samhälle, där de ekonomiska intressena går före respekten för mänskliga rättigheter. Den dramatiska och våldsamma nittonhundratalshistorien driver människor framför sig. Nittonhundratalet är krigens, våldets, totalitarismens, samt befrielsens, revolutionernas och de radikala experimentens, men också den planetariska teknologins århundrade.

Det filosofiska tänkandet under efterkrigstiden har i stort handlat om att förstå de katastrofer som den första hälften framkallade. Hur kunde den mest avancerade vetenskapliga och intellektuella civilisationen i världen inom loppet av några decennier sjunka ner i absolut barbari? Det är och förblir kanske den största frågan som det lämnat efter sig. En viss filosofi förblir evig, vissa frågor obesvarade. Men utan moral kan mänskligheten inte fungera eller överleva.

I min självbiografi har jag utgått från min privata sfär. Också min och andras religion är något väldigt privat, den är som en lång, lång resa genom livet som berör miljarder människor i alla tider. Enligt Bibeln skapade Gud både det onda och det goda. Människan har fått sin fria vilja, hon kan välja mellan gott och ont. Det har pålagts oss ett stort ansvar att göra rätt. Hur kan det då vara att vi är beredda att offra våra barn, främst pojkar, när vi skickar dem ut i krig!? Så

gjorde redan Abraham, när han var beredd, men slapp fullfölja, att offra sin enfödde son på Guds befallning. Var fanns hans fria vilja då? Livets och religionens filosofier är fyllda av konflikter. Vi kan vrida och vända dessa frågor om och om igen utan att få någon klarhet. Kan vi vänta oss Guds revansch efter sekulariseringen?!

SPRÅK OCH ROTLÖSHET

Ibland kan språket vara den avgörande faktorn för hur man känner sig, vem man är. Språket blir ett identitetsmärke. Enligt mitt slovenska ursprung tillhör jag en dialektminoritet i Slovenien, prleška. De stora skilda dialektgrupperna i Slovenien, över 40 i antal, har sina historiska grunder och orsaker som jag inte ska gå in på här. Mitt prleška ursprung har präglat mig sedan barndomen så som andra slovener präglats av sina respektive landskap och dialekttillhörigheter. I Sverige är jag en invandrare som aldrig kommer att behärska det svenska språket till fullo, oavsett ”hur duktig jag är på att skriva”, brytningen i uttalet sitter kvar. Frågor som ”varifrån kommer du?”, ”trivs du i Sverige” förekommer ständigt och pekar ut mig som icke svensk. Namn och efternamn är andra kännetecken som påpekar det.

På det språkliga planet har barnen inga hinder att integreras i Sverige. Frågan är om det är bra eller dåligt för deras identitetsutveckling, kanske är det något mittemellan. Allting har två sidor. Och hur är det med de religiösa frågorna, då majoritetssamhället är protestantiskt? Dessa frågor väcker ständigt nya frågor utan svar, inte bara när det gäller mina barn och barnbarn, utan frågorna berör alla invandrare i Sverige. Och som jag nyss hörde i SR P1 när en aktiv imam i Sverige yttrade sig med funderingar kring att det inom kristendomen finns skillnader; det finns ju en svensk kyrka, en anglosaxisk kyrka, en tysk- och en romersk katolsk kyrka med flera, vilket borde kunna överföras till islam också så att det finns en svensk eller en västerländsk variant av islam utöver den konservativa, menade han. Gud är det väsentliga, allt annat kring människans religionsutövning är oviktigt även för muslimska kvinnor att bära sjal eller inte. För ca 100 år sedan var de svenska och slovenska kvinnorna tvungna bära huckle, huvudbonad när de befann sig utomhus. Idag finns det varken förbud eller påbud att bära huckle. Tiden står inte still.

I Sverige är det rotlösheten som hotar oss i stället. För min familj var det ovärderligt att mina föräldrar och syskon levde och lever kvar i Sverige. Andra slovener hade inte samma tur så de känner sig ofta rotlösa. Man håller på att tappa sin religion, men också känslan för sin etniska tillhörighet. Vem är jag, vilka är mina barn, är de slovener eller svenskar? Slovenerna i Slovenien tycker att vi är svenskar bara för att vi bor i Sverige. I Sverige tycker man att vi är slovener. Hur känner vi själva, vilka är vi?

KRISTENDOM

Vid en kort tillbakablick hämtade jag lite fakta om kristendom i Sverige. I jämförelse med de slovenska trakterna började kristendomen ta fäste bland slovenerna under 900-talet och i slutet på 1000-talet under feodalismen gjordes de första nedskrivningarna på slovenska, i latinsk skrift. När den slovenska katolska missionen i Sverige firade sitt 40-års jubileum år 2002 blev jag ombedd av den nuvarande slovenske prästen Zvone Podvinski att författa ett häfte som i korta drag beskrev katolska historiken inklusive slovenernas historia i Sverige. Jag blev då tvungen att forska en hel del för att få fram vissa nödvändiga fakta. Tack vare detta fick jag en mängd nyttig kunskap på köpet eftersom jag granskade flera källor som behandlade religionsfrågor i Sverige.

Ungefär samtidigt kom katolicismen till Sverige. Den genomfördes från sent 900-tal till sent 1000-tal av människor som kommit i kontakt med kristendomen i andra länder. Det skedde både genom handel och genom kristna trälarna. Ansgar som ibland kallas "Nordens apostel" kom till Birka omkring 830 och grundade den första kristna församlingen i Sverige. Det första tydliga tecknet på att kristendomen fått fotfäste i större skala är Olof Skötkonungs dop, omkring år 1008. Den förste kände biskopen i Sverige var biskop Turgot av Skara som dog omkring år 1030. Under 1100- och 1200-talen etablerade sig flera olika klosterordnar i Sverige. Alvastra, Nydala och Varnhems kloster grundades av cistercienserna. Dominikaner och franciskaner öppnade konvent bland annat i Visby och Skara. Kyrkans viktigaste person i Sverige under 1300-talet var utan tvekan den heliga Birgitta. Hennes uppenbarelser fick stor betydelse, både andligt och politiskt över hela Europa. Med tiden lyckades hon utverka ett tillstånd av påven för att grunda Den helige Frälsarens order vilket ledde till klosterbygge i Vadstena efter hennes död. Heliga Birgitta är idag Europas skyddshelgon.

Under 1500-talets början kom dock den svenska staten, liksom övriga stater i norra Europas västerländska kulturområde att bryta med påven och lämna den katolska kyrkan. Beslutet att överge den katolska kyrkan och dess lära bestod dels av en politisk/ekonomisk del, dels av en rent inomkyrklig teologisk utveckling. När det gäller den första delen stod slagfältet främst vid riksmötet i Västerås 1527 och vid Uppsala möte 1593 med kungen Gustav Vasa och hertig Karl som respektive härförare. I och med Uppsalamötet 1593 bekräftades reformationens seger i Sverige samt idén om enhetskyrkan. Därmed var den svenska kristenhetens brytning med påven i Rom ett faktum. I Sverige var politik religion och religion var politik under denna tid. (jämför Koranen och muslimer idag). Beslutet ska även anses som en markering mot kung Sigismund och hans katolska anhängare. Dessa, liksom alla katolska trosbekännare, utvisades från Sverige. Med Örebro stadga 1617 skärptes reglerna ytterligare och alla katoliker försvann ur Sverige.

Få katoliker fanns dock ändå kvar i Sverige även under 1500- och 1600-talen. Ett antal svenskar som inte i hjärtat bytt tro, men inte ville fly landet fanns kvar. Hela tiden kom dessutom invandrare från katolska länder som bara låtsades övergå till protestantismen men egentligen var kryptokatoliker. Under senare perioder kom några jesuiter som drev teologisk utbildning på Riddarholmen. Johan III tog emot katolsk kommunion och förde allvarliga förhandlingar med Rom om en svensk återgång till katolicismen, något som bland annat föll på att Rom inte ville ge efter för kungens vilja att skapa en sorts mellanting mellan katolicism och protestantism i Sverige. I och med Sigismunds trontillträde kom en stor mängd katoliker till Sverige, därefter utvisades de dock. Drottning Kristina hade också katolska präster som samtalspartner vid hovet. 1654 abdikerade hon och ett år senare konverterade till katolicismen.

Några decennier in på 1600-talet gavs det laglig rätt för ambassadörer från katolska länder och deras husfolk att utöva sin tro, liksom för visst krigsfolk och viktiga köpmän som var katoliker och uppehöll sig i Sverige. Även invandrare från katolska länder började i smyg delta i legationernas gudstjänster. För svenska konvertiter gällde dock dödsstraff om de avslöjades. På 1720-talet tilläts en större mängd katolska textilarbetare att invandra, främst från Tyskland, och man blev tvungen att ge dem en begränsad religionsfrihet. Även de fick rätt att besöka legationskapellen och fira mässan där, om det skedde diskret och bakom lyckta dörrar; därmed utvecklade sig legationskapellen till regelrätta församlingar. Det är från denna tid begreppet främmande trosutövare används om katoliker.

Först 1781 infördes toleransediktet som gav utländska katoliker i Sverige rätt att ha egna kyrkor och uppfostra sina barn katolskt. En apostolisk vikarie tillsattes för ledningen av arbetet i Sverige. Sedan 1873 har det varit tillåtet även för svenska medborgare att tillhöra katolska kyrkan utan att riskera utvisning. De medborgerliga rättigheterna var dock inskränkta. De sista diskriminerande lagarna togs bort 1951; fram till dess var det förbjudet för katoliker att utbilda sig och arbeta som lärare, sjuksköterskor eller läkare. Under senare delen av 1900-talet har invandringen av katolska trosbekännare ökat kraftigt. Bland dem finns även slovenar, kroater, italienare, polacker, slovakar, tyskar och österrikare. De katolska biskoparna i Sverige:

- Johannes Evangelista Erik Müller, 1953 - 1957
- Ansgar Nelson, 1957 - 1962
- John Taylor, 1962 - 1976
- Hubertus Brandenburg, 1978 - 1998
- William Kenney (hjälpbiskop), 1987-2006
- Anders Arborelius, 1998 –

Stockholms katolska stift, som omfattar hela Sverige, har ca 90 000 medlemmar och är därmed en av Sveriges största kyrkor. År 1998 fick katolikerna i Sverige sin förste svenskfödde biskop sedan reformationen, Anders Arborelius. Stiftets katedral är Sankt Eriks katolska domkyrka som är belägen på Södermalm i Stockholm. Katolska domkyrkoförsamlingen i Stockholm har drygt 8 500 medlemmar.

Under de senaste åren har antalet människor i Sverige, som valt att konvertera till katolska kyrkan, ökat. Svenska blivande präster utbildas vid S:t Sigfrids prästseminarium i Uppsala och de akademiska studierna sker vid Newmaninstitutet. En del av studierna fullgörs vid något av de påvliga universiteterna i Rom. Utbildningen tar normalt totalt sju år och omfattar studier i filosofi och teologi, praktiskt pastoralt arbete samt andlig och liturgisk formering. Under senare decennierna har en del utländska präster kommit till Sverige, bland annat polacker, slovenier och kroater.

Katolska kyrkor: Mala Nedelja, den Heliga Treenighets kyrka och i Landskrona Johannes Döparens kyrka

IDENTITETSFRÅGA

Katoliker kallar sitt samfund för ”katolska kyrkan”. Så även i Sverige fram till senaste sekelskiftet. Men när svenska samfund fick en ny rättslig status år 2000 och de stiftelser som dithills juridiskt byggt upp den katolska kyrkan i Sverige upplöstes, förlorade kyrkan rätten till namnet. Stiftet hade aldrig skyddat namnet, men flera små samfund, bland andra Liberalkatolska kyrkan och Gammelkatolska kyrkan, motsatte sig att någon skulle få kalla sig bara katolska kyrkan. Nödlösningen blev att göra som i Storbritannien där man länge talat om ”roman catholics” för att inte sammanblanda med den anglikanska högkyrkligheten som ofta kallats Anglo katoliker. Katolska kyrkan består av kristna kyrkor av såväl östliga som västliga riter som erkänner påvens (biskopen

av Rom) överhöghet. Att referera till hela katolska kyrkan som romersk-katolsk är således missvisande, då det enbart syftar på den del av kyrkan som följer den rit inom den latinska delen av katolska kyrkan som inte har någon patriark mellan sig och påven. Men även de ortodoxa kyrkorna i öst benämner sin kyrka som romersk-katolsk. Stockholms katolska stift upprättades 1953.

Hur som helst, jag blev katolik genom att mina föräldrar och samtliga förfäder, så långt det går att spåra tillbaka, var utövande katoliker. Min identitet byggdes upp med hjälp av kristendomen. I Sverige överväger protestantism, vi katoliker befinner oss i underläge. Dock är vi alla kristna. Min barndom var starkt präglad av kyrkans aktiviteter. Trots kommunismen som såg snett på utövande katoliker, förblev jag kyrkan trogen. Jag hade aldrig identifierat mig varken som kommunist eller som jugoslav. Därmed inte sagt att jag inte finner vissa kyrkliga förordningar som föräldrade och rent av felaktiga. Man kan peka ut mycket som är fel, kvinnas ställning är ett av dem, prästernas celibat ett annat, den kyrkliga vigseln som den enda rätta det tredje. Möjligheten att få genom en skilsmässa om man är vigd i kyrkan är också minimal, vilket också känns fel. Människorna hamnar utanför pga. vissa omöjliga lagar som kyrkan har stiftat. Många fel har begåtts av kyrkans män genom historien. Jag säger av män, för att det är männen som bestämmer i kyrkan. Dock har religionen burit med sig mycket av det goda också, ett hopp och en tro på ett liv efter döden, bland annat. Med tron på Kristus som vår Frälsare blir det lättare att leva.

Den gyllene regeln som Jesus implementerade vid sin bergspredikan innefattar en stor del av människans livsfilosofi, en princip för användning av empati vid etiska ställningstaganden: ”Allt vad ni vill att människorna skall göra för er, det skall ni också göra för dem”, eller »Behandla din nästa så som du vill att din nästa behandlar dig och att kärleken mot din nästa övervinner allt«. Jag vet att min mor ber för oss alla, levande och avlidna och önskar att alla hennes barn,

barnbarn och övrig efterkommande släkt ska finna livets mening i sin kristna tro. Genom vår tro hyser vi hopp om att vi alla en gång efter döden ska ses och mötas igen i paradiset. Genom trons mysterium kommer vi att leva vidare i varandra. Detta är grunden för en troende katolik.

Vadstena klosterkyrka (Östergötland, Linköpingsstift)

VI HAR BLIVIT FLER

FÖRÄLDRARNAS ANKOMST

Den 14 maj 1966 hämtade vi mina föräldrar i Graz, Österrike med bilen. 1966

var Slovenien fortfarande en delrepublik i SFRJ och så skulle det vara fram till 1991. Mina föräldrar kämpade med sin lilla bondgård för att kunna leva och överleva. Pappa var aktiv i kyrkan och mamma stödde honom på alla sätt och vis. Något ekonomiskt uppsving för oss privatpersoner eller för

landet var inte i sikte då. Elektriciteten hade börjat komma till landet några decennier tidigare, men min familj hade inte råd att installera detta ljusbringande element. Man tände en fotogenlampa när kvällen föll och fick nöja sig med den. Gick man ut från huset på kvällen, ja, då tände man en fotogenlampa som man kunde hålla i ena handen och göra något annat med den andra. Vatten hämtade man i brunnen som vi hade hemma på gården. Först när elektriciteten redan var ett faktum i byn och när en kommunalreservoar byggdes, gick man över från brunnsvatten till kranvatten, detta var någon gång under 1970/80-talet. Det fanns ingen telefon i byarna heller.

Hur som helst, min mor och far skrev till oss under våren 1966, de ville besöka oss i Landskrona, främst för att träffa och se våra två döttrar, Dora och Lenka. Än hade min lilla familj inte varit i Slovenien, dels för att vi hade ont om pengar, dels för att min dåvarande make inte kunde återvända till Slovenien, eftersom han hade vissa obetalda räkningar och för att han tidigare vid flera tillfällen hade flytt gränsen från det ena landet till det andra (från Slovenien till Österrike och tillbaka). Han hade förbjudits att passera genom Österrike också. Min bror och svägerska tog hand om våra små barn under tiden och vi åkte till Graz, där föräldrarna väntade på oss hos en bekant sedan pappas ungdomstid, då han under 1930-talet säsongvis arbetade där. Den 14:e maj 1966 hämtade vi dem och kom till Landskrona den 15 maj. Min pappa August skulle fylla 61 år den 28 maj och mamma hade just fyllt 50 år exakt en månad tidigare så de var direkt inga ungdomar när de kom till Sverige.

Mammas far, min morfar Vincent Bohanec, hade just gått bort så hon kunde lämna hemmet under en längre tid. Innan dess hjälpte min mor sin 13 år yngre syster Marica med att ta hand om deras far under några år. Efter ankomsten till Sverige bodde mina föräldrar tillsammans med oss på Suellsgatan, vi ordnade

det på något sätt. Både mor och far stannade kvar i Sverige under en lång tid. Hemma hade de hamnat i en konflikt med arvingarna till f.d. ägaren av huset, Janko Prelog, som dog hastigt när han färdades med sin moped mot Ljutomer efter att köpeaffären med mina föräldrar genomfördes. Arvingarna ville ogiltigförklara köpet och få tillbaka huset. De anlidade en stjärnadvokat.

Mina föräldrar fick också anlita en offentlig försvarare i Ptuj. De trodde att arvingarna skulle vinna och att köpet skulle hävas på deras bekostnad. Föräldrarna skulle hamna på bar mark, förlora allt. Så de ville inte vara närvarande i Slovenien när domen föll. Mamma tog snart hand om våra barn och pappa fick ett städjobb på Varvet, arbetarnas garderob i Landskrona. Han stannade där han till pensioneringen 1970. Redan under den tiden pensionerades man först vid 65-års ålder i Sverige. Många av våra landsmän var anställda på Varvet på den tiden.

Min lillasyster Olga hade flyttat hemifrån efter grundskolans slut 1965 och var sedan dess bosatt i Škofja Loka hos storasyster Jelka och hennes make Leopold, Poldi Karlin. Då hade jag redan bott i Sverige i nästan ett helt år. Olga gick som lärling på en frisörsalong, hon ville utbilda sig till hårfrisörska i Škofja Loka och praktiserade på en frisörsalong i staden. I Karlins lägenhet bodde också Jelkas barndomsvän Cilka Košti. Hon arbetade på en fabrik någonstans i närheten, boendet var tillfälligt menat. Innan dess hade dessutom Karlins familj utökats med en son, lille Poldi jr. Han föddes den 15 februari 1963 och var nu drygt tre år gammal. De väntade ett till barn i september 1966.

GABRIJELAS FAMILJS ANKOMST

I juli åkte min bror Janez och svägerska Štefka på semester till Štefkas hemtrakter, där deras lille son Jani fortfarande bodde kvar hos hennes föräldrar. När de sedan återvände, tog de med sig familjen Karlin, Polde, Jelka och lille Poldi. Polde (Leopold) fick strax en anställning på Varvet, han var snickare till yrket. Alla vi, åtta vuxna och tre barn, trängdes ett tag hemma hos oss på Suellsgatan tills Janez och Štefka hittade en mindre lägenhet hos familjen Varga, på samma gata. Štefka fick en liten dotter, Bernarda den 18 augusti 1966.

1966: Gabrijela, Leopold och lille Poldi, Leopold Karlin,

Gabrijela födde sin andra son, Robert, den 29 september 1966. Nu letade vi efter något större att bo i och fick i oktober år 1966 tag på en stor lägenhet på Strandgatan i Landskrona. Mor och far följde med oss dit. Familjen Karlin blev bodde kvar på Suellsgatan 19 i några månader till. Sedan flyttade de till kvarteret Gripen, likaså gjorde Janez med familj det. De bodde grannar.

*Hösten 1966: Alla utom Janez med familj bodde fortfarande hos Tinko och mig.
En utflykt till Landskronastrand.*

BERNARDKA OCH ROBERT FÖDDES

Min bror Janez och Štefanija väntade sitt andra barn. Sonen Jani föddes den 15 december 1964 och bodde kvar hos Janez svärföräldrar. Bernardka föddes den 18 augusti 1966. Efter min syster Jelkas ankomst i juli var det uppenbart att även familjen Karlin väntade tillökning. Robert föddes den 29 september 1966. Under den tiden hade vi redan flyttat till varsin lägenhet. Janez bodde hos min svägerska Marija Varga och Gabrijela flyttade snart till en mindre lägenhet i Gripen. Mor och far flyttade med oss till Strandvägen.

Robert föddes den 29 september 1966. Som jag redan nämnt, blev 1960-talet den tid då flest slovener kom till Sverige inom loppet av några få år. Sedan blev det stopp med arbetskraftsinvandring, marknadens krafter var nöjda och mättade, efterfrågan tillgodosedd. Nu var bara lillasyster Olga kvar i Slovenien. Hon bodde i Karlins lägenhet i Škofja Loka tillsammans med Jelkas ungdomsvän, Cilka Košti. Olga hade då två år kvar av sin frisörutbildning. Vi höll kontakten via post. Bara större firmor hade råd att ha egen telefon. Även i Sverige hade inte telefonerna kommit till allmänheten än.

Familjerna hade utökats och blivit större. Våra män hade än så länge varsitt arbete att gå till och kvinnorna passade barnen tills föräldradigheten var slut. Sedan återgick vi till våra jobb och mamika passade våra barn på dagtid. Ingen av dem var skolpliktig ännu. Under somrarna åkte vi till Slovenien, Tinko och jag även till Italien under några år, där vi kampade tillsammans med Fritz och Katarina, Katica Prevolnik.

SMÅBARNSÅREN

1966: Hemma igen efter dopet av Robert Karlin och Bernardka (Bernarda) Budja gudföräldrar (botri) Karlin och Prevolnik. I bakgrunden; Štefka med Lenka och Janez med Dora i famnen.

Präster i den svenska kyrkan får vara gifta, det finns även kvinnliga präster, vilket jag ser som ett normalt tillstånd. Hur ska man kunna ge råd och fostra andras barn när man inte har egna?! Katolska präster håller fast vid celibatet, vilket jag inte ser någon mening med. I Slovenien fanns det enstaka ensamstående föräldrar som hade barn och man tisslade och tasslade om att prästerna var barnens fäder. Kvinnorna betraktades som udda, någon slags syndarer och deras barn ansågs vara faderlösa stackare. Vilka onödiga tragedier!

Mina barn föddes i rask takt efter varandra. Självklart var jag inte tillräckligt mogen för att kunna bestämma mig för att skaffa barn men det bara hände. Som man sa på den tiden – barnet blir till snabbare än en peng hamnar i fickan (otrok pride prej kot dinar v žep!) Ett slovenskt ordspråk helt enkelt, så kändes det för mig också då. Visst var det härligt att få söta, friska flickor, men att vara mamma var inte lika enkelt. Och på den tiden tog sig papporna friheten att inte ta hand om barnen mer än nödvändigt. Både hushåll, förvärvsarbete och föräldraskap lades övervägande på mig. Och allt detta i ett främmande land, där jag inte kunde förvänta mig någon hjälp av släktingarna som inte fanns här och då det sociala nätverket inte kommit till stånd. Det kändes tungt ibland, men jag var ung och frisk och lyckades övervinna mycket av det svåra.

De flesta föräldrar upplever att det är jobbigt när man inte får tillräckligt med sömn när barnen är små. I mångt och mycket upplever man saker på samma sätt som jag själv gjorde. Genom att berätta om mitt eget liv, om något som jag inte tyckte var så bra hos mig, något som upplevdes som jobbigt, öppnar jag upp för andra människor att berätta om det som trycker dem eller om det som har varit besvärligt i deras ungdom. Jag brukar uppmuntra människor att berätta högt om sitt grubblande. Ofta visar det sig att vi är mer lika varandra än man skulle kunna tro. Och så slipper man anlita psykolog när man är öppen och berättar. Genom att våga öppna sig och prata om sina upplevelser lättas trycket som gjorde att man gick och skämdes, skammen och skuldkänslorna minskar och man mår bättre. Så upplever jag det och jag tror att även andra gör det. Att gå och grubbla över något som hände för länge sedan och som man inte var direkt skuld till eller kunde påverka är att bekymra sig i onödan. Detta gäller för både psykiska och fysiska problem, för psykisk och fysisk hälsa och ohälsa.

Omgivningens reaktioner kan vara den tuffaste delen att förutspå, när man vill avslöja sitt inre och söka förståelse. Fördomarna är ett gissel för många som är utsatta. Att skriva ner sina memoarer är alltså mitt sätt att lätta på trycket, att vädra min egen inställning och att tänka efter. Och eftersom jag märker att mitt minne börjar svikta och att jag lätt glömmer saker, tycker jag att enda sättet att förebygga glömskan är att skriva ner det jag fortfarande minns. Jag försöker plocka fram alla minnen som är värda att minnas.

Många av mina bekanta och släktingar i Sverige har gått bort under min vistelse-tid i Sverige. Många vänner och bekanta i Slovenien har dött eller skingrats för vinden, så varje spår efter dem har försvunnit för mig. Jag känner mig vilsen ibland, snart blir det min tur. Det positiva för min del är att jag ofta har min kamera med mig och jag brukar fotografera alla viktigare händelser i min väg. Till min hjälp för att minnas tar jag ofta foton som det finns gott om i min samling. Det blir lättare att kunna återgå till det nedskrivna om man vill plocka upp någon bild ur sitt liv, något enstaka minne. Fotografierna är värdefulla för mig.

MIN NYA YRKESVÄG

Efter att, strax efter förlossningen, ha arbetat på färjorna fick jag senare under 1965 börja på Järnkost. Arbetsspassen var förlagda på dagtid och jag valde att sluta som städerska på färjorna. Jag arbetade på ackord vid bandet som montör tillsammans med sju andra kvinnor. Jag kunde ännu inte svenska och tyckte att det var väldigt tungt, stressigt och jobbigt och jämförde arbetet med helvetet på jorden. Jag hoppades på att kunna vänja mig med tiden. Man fick fem minuters rast varje heltimme. Rasten använde de flesta av oss till att röka en hel cigarett, kanske bara en fimp eller till ett snabbt toalettbesök.

Och så gick det som ett snabbtåg vidare i åtta timmar, exklusive tid för obetald lunch- och kafferast, sex dagar i veckan. År 1919 infördes 8-timmars arbetsdag och 5-dagars arbetsvecka infördes först under åren 1971 – 1973. Jämför med att en åtta timmars arbetsdag infördes i Australien redan 1856. En lagstadgad 40-timmars arbetsvecka i Sverige kom först år 1973! Kafferast och lunch inkluderades inte i arbetstiden (vilket fortfarande görs i Slovenien, år 2013!), i praktiken var det ca nio timmar som man vistades på arbetsplatsen. Nu, 40 år senare, kan man konstatera att vi i västvärlden har kört fast i 40 timmars arbetsvecka, plus övertid. I jämförelse med 1960- 70-talen har samhället dock omorganiserats så att lönearbetet har blivit mindre omfattande. Andra typer av aktiviteter tar större plats i våra liv i Sverige idag: arbetsmarknadsåtgärder, universitetsstudier med studiebidrag och studielån, pensionärliv.

Hur som helst, när mina föräldrar kom till Sverige gick jag tillbaka till jobbet i förtid, meningen var att dryga ut vår hushållskassa. Jag visste faktiskt inte om att det var brottsligt att avbryta sin föräldraledighet genom att återgå till arbetet. Det blev jag snart medveten om, Försäkringskassan kontaktade mig med ett krav på att betala tillbaka föräldrapenningen. Jag bestraffades också i rätten med dryga dagsböter för att ha brutit mot lagen. Att under rättegången försöka förklara att jag inte kände till att detta var olagligt, hjälpte inte. Okunnighet var ingen friande orsak. Jag minns att man frågade mig spydigt om det var tillåtet att göra så i Jugoslavien. Jag svarade att jag inte visste det eftersom båda mina barn var födda i Sverige. Domen blev orättvis, tyckte jag då och det tycker jag fortfarande. Det värsta var att jag behövde en tolk vid rättegången!

Jag ville inte återgå till Järnkost mer efter min barnledighetstid av den enkla orsaken att jag inte klarade tempot och jobbet där. Inget tillfredställande moment eller ännu mindre något utvecklande fanns med vid arbetet. Lönen var relativt bra men min självbild grumlades så jag sökte mig till Landsverks verkstadsskola för att bli svarvare. Till dagens motsats var det lätt att byta jobb på den tiden. Upplärlingstiden varade i ca 6 månader. Vid sidan av min utbildning lärde jag mig behjälpligt svenska språket på köpet. Efter utbildningen fick jag genast en anställning som svarvare på en fabrik, Thulin-verket, som idag dock inte längre finns kvar under samma namn. Man har flyttat verksamheten och en del

arbetsuppgifter och företaget fick andra ägare och ett annat namn. Där jobbade jag i drygt ett år.

OLGAS FÖRSTA BESÖK

1967: Framför vår bostad på Strandvägen 89 i Landskrona;

1967: Olga på besök i Landskrona, vi hade lånat grannens båt till fotot; Olga uppträdde som solist med flickkvartetten i Škofja Loka efter att vi åkte tillbaka med henne efter besöket i Sverige.

Det var sommaren 1967 som en taxibil kom körandes in på gården hemma hos oss på Strandvägen. Vem kunde det vara som kom åkande med taxi? Snart fick vi veta att det nämligen var Olga som kom åkandes ända från Malmö! Hon överraskade oss helt med att ta tåget från Ljubljana till Köpenhamn, därifrån tog hon färjan och åkte sedan med taxi hem till oss. Hon hade kontaktat vår kusin Slavko Budja som gick i godo för henne så att hon skulle kunna lämna landet för detta utlandsbesök. Det var inte lätt att få utresetillstånd för minderåriga då. Olga var bara 17 år. Hon läste tyska i skolan så hon klarade sig bra genom att fråga sig fram under resan.

Själv hade jag semester och Tinko var arbetssökande så vi tillbringade mycket tid med att visa lillasyster Olga runt i Skåne. Olga tyckte mycket om de skånska slätterna och de danska smørrebrøden. Även svenska smörgåsar blev hon förtjust i, samt mycket annat, som hon fick se och smaka på under sitt besök i Sverige. Vädret var för det mesta fint så det var en behaglig sommar som vi tillbringade tillsammans. Vi bodde fortfarande på Strandvägen, alldeles intill havet där det brukade lukta alger när vindarna drog från Öresunds håll. Mamma trivdes inte speciellt bra där eftersom det blåste så gott som varje dag. Hon såg ingen tjusning i att bo vid havet. Vi andra gjorde det, det vill säga pappa, Tinko och jag. Barnen var små då, så de hade inga egna åsikter direkt.

Tiden gick alldeles för fort, så det blev snart dags för Olga att åka tillbaka till Slovenien för att fortsätta sin frisörutbildning. Hon hade ett tredje år kvar. Vi hjälpte henne ekonomiskt genom att skicka några tjugolappar SEK med brev till henne varje månad från Sverige. Några bankkonton hade man inte på den tiden. Tinko och jag skulle köra henne tillbaka till Slovenien igen, mor och far samt båda barnen följde också med oss. Vi brukade ofta sitta hopträngda och övertaliga i bilen när vi reste till Slovenien. Och massor med bagage lastades med. Vi sov aldrig över någonstans, det var direktfärd mot södern som gällde. Barnen satt i knä på vuxna, några bilbälten fanns inte på den tiden.

HÖSTEN 1967

*1967: Strandvägen, mina föräldrar, Dora och Lenka, jag och fam. Lakota;
1969: På en slovensk färja Koper i Landskronhamn, Fritz, Katica och jag.*

1969: På besök hos föräldrarna

1969/1970: Nyårsafton

I slutet av juli återvände vi till Sverige igen. Tinko blev arbetslös efter att ha blivit osams med sin chef, arbetsgivaren på bageriet. En morgon krockade de med varsin bil i en korsning när de var på väg till jobbet. Chefen tyckte att det var Tinkos fel och Tinko menade att det var chefens. De kunde inte alls komma överens och blev riktigt osams istället. Tinko fick böta efter chefens anmälan och det satte punkt för fortsatt karriär för Tinko som bagare. Han slutade omedelbart på bageriet. Efter det hade han inte något fast jobb mer. Han försökte lite här och där men det blev inget långvarigt. Han drev runt dagarna i ända, alltid med bil, jag hade varken körkort eller tillgång till bilen då. På grund av hans arbetslöshet och rastlöshet började vissa orosmoln komma in i vår

familj. Problemen blev allt mer påtagliga. Pappa arbetade på Varvet, mamma tog hand om våra barn och hushållet, jag återvände till mitt svarvarejobb på fabriken. Så småningom började dock även Tinko arbeta på en firma i Eslöv som långtradarchaufför.

Nov. 1970 i Landskrona: den nyfödde André Budja i mamma Štefkas famn.

Vi bodde ute vid Landskronas havsstrand på Strandvägen, mamma tog hand om alla sina barnbarn, även Bernardka och ibland också Poldi och Robert medan vi jobbade. Lägenheten var stor nog så att alla fick plats. Pappa cyklade till sitt jobb på Varvet och jag till mitt på Thulinverket. Tinko och jag hamnade allt oftare i bråk, vi gled ifrån varandra mer och mer. Han hjälpte knappt till med försörjningsbördan, jag fick stå för de mesta av utgifterna för hushållet, barn och räkningar.

Mina föräldrar hittade snart en egen lägenhet i kvarteret Gripen i Landskrona. På hösten 1967 flyttade de ifrån oss. Barnen fortsatte att vistas mycket hemma hos mina föräldrar, så jag brukade också gå dit efter att ha slutat jobbet. Mamma lagade mat till oss alla. Hon bakade bröd också, det blev billigare och godare med hembakat. Tinko strosade också runt efter att han slutade jobbet. Han var sällan hemma med barnen. Jag fick aldrig veta var han befann sig när han inte var hemma. Han sa ofta att han var hos sina föräldrar, som också bodde i Landskrona. Till slut tyckte jag att det var lika bra att han inte var hemma, för han gjorde mig ofta besviken och barnen blev ledsna. Och när man märker att det är bättre att vara ifrån varandra och all längtan är borta, då återstår inte

mycket kvar i ett förhållande. Så kändes det även för mig gällande Tinko. Han var aldrig hemma efter sitt arbetspass och jag anade hans snedsprång.

Jag började vänja mig vid Tinkos frånvaro och med tiden kändes det kändes mindre jobbigt. På jobbet träffade jag en trevlig man som var intresserad av mig. Han övertalade mig till att träffas utanför arbetstiden några gånger men snart fick jag reda på att han var gift. Vi slutade träffas. Tinko fick reda på detta och blev vansinnigt svartsjuk. Först då började han förstå att jag inte längre tålde vad som helst från hans sida. Det var första gången på länge vi pratade ut om oss och vårt förhållande och vi beslutade att försöka hålla vårt äktenskap samman. Under oktober månad blev jag gravid igen utan att graviditeten var planerad. Detta fick mig att anstränga mig extra mycket för att vår samvaro skulle hålla.

FLYTTEN

Under en höstmånad kom vi på att husägaren, som vi hyrde vår lägenhet av, lurade oss med att ha kopplat sin elström till vår elmätare. Vi fick några ovanligt höga elräkningar, därför gick jag till elkontoret och frågade om de kunde undersöka varför det var så. Vår spis gick nämligen på gas och vi försökte vara sparsamma med elektricitet. Då skickades en anställd hem till oss för att kolla

vad som var galet. Personen kom i underfund med att husets ägare använde el som kopplats till vårt elnät och sedan på vår räkning. Han hade gjort det med flit genom tjuvkoppling. Ägaren blev sedan anklagad för bedrägeri och vi slapp betala sista elräkningarna. Därför ville vi inte bo kvar där längre.

1967: På hösten flyttade vi till Kolonigatan i Landskrona.

Tinkos bror Fritz och hans familj bodde kvar på Kolonigatan och de fick på något sätt reda på att en av lägenheterna i barackerna där familjen bodde blev ledig. Vi ansökte om lägenheten och flyttade dit utan att bry oss om uppsägningstiden 3 månader för den gamla lägenheten på Strandvägen, vilket annars är lag i Sverige. Vi fick hyra en fyrarumslägenhet för en billigare peng och den låg i närheten av föräldrarnas bostad i Gripen. En av våra bekanta, en sloven, Mirko Koletnik, frågade oss om han kunde bo i ett av rummen. Han tänkte flytta till Slovenien snart, så det skulle bli billigare för honom att hyra in

sig hos oss än att ha en egen lägenhet. Allt för att han skulle spara mer. Vi gick med på det och Mirko, fick bo hos oss.

Föräldrarna fick under tiden ett underrättelsebrev från deras advokat i Slovenien, han meddelade dem att tvisten angående husköpet i Mala Nedelja utföll till deras fördel. Olga blev kallad som vittne till några rättegångsförhandlingar under tiden mor och far var i Sverige. Även några grannar blev kallade som vittnen för att säga sitt. De målsägande arvingarna efter den hastigt avlidne Janko Prelog som sålde huset till oss förlorade alltså målet. De var tvungna att stå för alla kostnader i samband med rättegångens åtalsfråga i att häva köpet. Det blev ju en fantastisk nyhet för både föräldrarna och oss andra. Lite rättvisa fanns det kvar i hemlandet trots allt! Vi fick behålla vårt hem i Slovenien.

Tiden bara rusade i väg. Jag slutade jobba några veckor innan det blev dags för förlossningen. Nu hade det redan kommit en mängd slovener till Landskrona. Man sökte upp varandra och det var många som ofta kom hem till oss och hälsade på. På kvällarna spelade vi kort och dansade till slovensk, kroatisk och svensk musik. Jag minns att norskan Venke Myhre blev jättepopulär just då så hennes vinylskiva gick varm om kvällarna. Trio TiViDi och Avsenik var också populära. Jag hade för övrigt spenderat mycket pengar på att köpa vinylskivor vilka vi sedan spelade vid våra sammankomster hemma hos oss. Tinko var fortfarande sällan hemma.

Två gånger i veckan hade vi sångövningar hos mina föräldrar på St. Olofsgatan i Gripen. Pappa spelade orgel och vi sjöng i kyrkan när den slovenske prästen, Josef Flis, kom till Landskrona, ca en gång i månaden. Orgel har en fantastisk klang, det är lätt att bli förtjust i körsång om man har orgeln som följe. Vi sjöng även för polska präster som höll gudstjänster på svenska varje söndag och helgdagar. Våra sångövningar och sångframföranden lade en första grund till det senare föreningslivet i Landskrona.

Tinko körde lastbil för Jörgen Salmöse i Eslöv. Han brukade vara borta i flera dagar eftersom han körde uppåt landet men även utomlands ibland. Min far blev sjukskriven p.g.a. diagnosen angina pectoris som han just hade fått. Han mådde ofta dåligt efter hårt arbete som han utförde, han blev illamående och kräktes. I mitten av juni åkte föräldrarna med tåg till Slovenien. De tog med sig Dora, 3 år och Lenka, 2 år för att underlätta för mig som väntade mitt tredje barn. Jag var också sjukskriven p.g.a. foglossning i samband med graviditeten. Det blev väldigt jobbigt för mig att gå längre sträckor eller att utföra vissa göromål.

ANNE-MARIE

Den 28 maj 1968 fyllde jag 23 år. Jag var inne på min sjunde graviditetsmånad. Under andra halvan av juni månad var Tinko borta ovanligt länge. Han hörde inte av sig heller så jag flyttade tillfälligt in till min syster Jelka, till familjen

Karlin, för att inte vara hemma själv när det var dags för barnet att komma. Veckorna gick utan att Tinko syntes till och jag beslutade mig för att göra slut. Vårt äktenskap var redan sedan en längre tid i upplösning, trots att vårt tredje barn var på väg. Alla gnistor slocknade. Jag bad Jelka och Polde att inte släppa Tinko in hemma hos dem om han skulle komma och leta efter mig. Han hade nämligen en förmåga att övertala mig till det han ville uppnå.

Tinko kom, precis som jag trodde, tre dagar innan förlossningen. Först fick han Polde att lyssna på hans förklaringar, sedan gick han över till Jelka och han övertalade dem. De släppte in honom till mig i alla fall. Först ville jag inte ha med honom att göra, men han gav sig inte så jag följde slutligen med honom hem. Tinko visste precis hur han skulle ta mig. Jag har nämligen vid flera tillfällen fast beslutet vid att göra slut men han lyckades övertala mig och få mig tillbaka igen, hur jag än lovade mig själv att inte ge efter. Han sa att han så gärna ville vara med när vi fick vårt barn och jag hade svårt att neka honom rätten till det. Så jag följde med honom hem till vår lägenhet och hoppades att det skulle ordna sig på något sätt.

Den 15 juli var det dags att åka in till BB i Landskrona. Efter ett normalt förlossningsarbete föddes Anne-Marie på kvällen, samma dag. Hon var välskapt och vägde ca 3 300 gram. Återigen fick Tinko så klart inte vara med vid händelsen nu heller. Min söta minsting Anne-Marie fick sitt namn efter Larry Finnegans sång ”Den enda flickan jag har, hon heter Anne-Marie...” Jag gillade den låten och blev förtjust i namnet Anne-Marie som upprepades ett antal gånger i låten. Anne-Marie var så söt så man inte kunde ta ögonen från henne. Hon föddes med mycket hår på huvudet och var mest lik en liten docka.

På den tiden stannade man kvar på BB i ca en vecka efter förlossningen. Så blev det även då. Jag födde tre barn under en tid av tre år, förhållandena har inte förändrats nämnvärt. Efter ca en vecka kom jag hem med vår nyfödda. Tinko verkade mycket ångerfull och var allmänt älskvärd mot oss två. Han till och med överdrev i sin omsorg för barnen så pass intensivt att han fick mig att följa med honom till Slovenien för att hämta Dora och Lenka, som fortfarande var hos mina föräldrar. Konstigt, men jag lydde honom slaviskt. Vi lämnade dock vår fem veckor gamla bebis Anne-Marie hos hans svägerska Anica Prevolnik och åkte söderut, mot Slovenien. Jag har på senare tid ofta grubblat och frågat mig själv hur Tinko i all värld kunde få mig att lämna Anne-Marie och avbryta amningen så tidigt. Ibland finner man inget försvar för sitt handlande. Jag påmindes dock om min dumhet och dristighet genom att bröstet ständigt värkte och det rann.

I slutet av augusti återvände vi till Sverige med båda barnen. Dora var tre och ett halvt och Lenka drygt två år gammal då. Föräldrarna kom senare med tåget. Tinko fortsatte köra lastbil för Eslövs firma tills han återigen började visa tecken på sin rastlöshet. Han själv kunde inte heller förklara varför han var så rastlös

som han var. Tinko saknade förmågan att lyssna på en, att sitta med andra och bara vara. Han fick mig också att bli överaktiv i vissa anseenden. I början av oktober ville han tillbaka till Slovenien igen.

Anne-Marie döptes av prästen Jožef Flis i ÖV-huset i Landskrona i början av november 1968, min syster Olga Budja var gudmor.

Marjeta Benko och Tone Magdalenc tyckte mycket om lilla Anne-Marie.

15/07-1969 i Maribor, Anne-Marie fyller 1 år. Hösten 1969 lekte hon med Jože Bajec på Marjeta och Jože Krageljs bröllopsfest. Anne-Marie var omtyckt av alla som kom i kontakt med henne.

SIMON KARLIN FÖDDES

När vi återvände till Sverige var min syster Jelka redan höggravid. Jag var föräldraledig efter Anne-Maries födelse i juli. Nu var även mina föräldrar tillbaka i Landskrona efter att ha varit i Slovenien under sommaren. I början av oktober 1968 var det dags för Jelka att åka in till BB för att föda. Familjen Karlin utökades med en liten pojke som fick namnet

Lille Simon i mamma Jelkas famn. Simon döptes samtidigt som Anne-Marie i november 1968, hans gudföräldrar var min make Tinko Prevolnik och jag. På nedre bilden - efterfesten.

Simon. Han föddes den 5/10, förlossningen gick bra. Polde och Jelka Karlin hade nu tre pojkar och Tinko och jag hade tre flickor. Jag hade nu börjat släppa tanken om att återvända till Slovenien men familjen Karlin funderade fortfarande i dessa banor. De skulle spara och återvända en dag. De bodde kvar i Gripen och vi i baracken på

Kolonigatan. Hyrorna var relativt låga så man kunde unna sig annat också.

Polde och Jelka började se sig om efter att köpa ett hus och de höll på att spara till handpenningen. Att betala av på huslånen ansågs också vara ett sätt att spara. Till skillnad för Tinko och mig som slösade för det mesta på resor, särskilt Tinko som hela tiden var på resande fot, vilket inte var billigt. Jag betalade hushållsräkningarna och han hade bilen att ta hand om. Försäkringar, bensin och reparationer låg på hans bord, jag hade vårt uppehälle och allt annat att ta hand om.

OLGAS ANKOMST TILL SVERIGE

Olga meddelade att hon klarat frisörutbildningen och fått sitt gesällbrev och Tinko fick en idé om att hämta hit Olga, till Sverige. Denna gång skulle vi

övertaska henne och komma utan att meddela det i förväg. Vi åkte i början av oktober, barnen tog mina föräldrar hand om under tiden.

När vi kom ner till Slovenien, begav vi oss först till salongen där Olga jobbade. Hon blev väldigt överraskad när vi dök upp bara så där, utan förvarning. Hon hade heller inte bestämt sig om hon ville flytta till Sverige än. Så detta kom helt

oväntat. Så småningom sa hon att hon ville det. Hon var ensam i salongen när vi kom och var tvungen att jobba till stängningsdags. Nu gällde det att meddela hennes chef att hon skulle sluta hos dem och flytta till Sverige. Vi åkte hem till dem för att lämna nycklarna och berätta om Olgas planer. De blev helt utom sig, de ville att Olga skulle stanna kvar på salongen och jobba hos dem nu när hon avslutat sin utbildning. Det blev inte lätt att få dem att acceptera verkligheten, till slut gick de dock med på det för vad kunde de annars göra?

1968 i Zagreb: Vi var tvungna åka till Kroatians huvudstad, Zagreb för att hämta passen och visumen till Olga och Marjeta. På bilden: Gusti, Marjeta, Tinko, Tone (Olgas dåvarande pojkvän) och Olga.

På väg tillbaka till Mala Nedelja svängde vi in på en restaurang i närheten av Ljubljana, i Medvode, där en f.d. granne från våra hemtrakter, Marjeta Benko, var tillfälligt anställd som köksbiträde. Vi hälsade på henne och berättade att Olga skulle följa med oss till Sverige. Marjeta fick tårar i ögonen och sa att hon också ville följa. Från början visste vi inte om Marjeta menade allvar, men det visade sig att så var fallet, så vi erbjöd faktiskt Marjeta att följa med oss.

Både Olga och Marjeta saknade ett giltigt pass så vi blev tvungna åka till Zagreb dagen därpå för att få deras pass utfärdade. Olga tog adjö av sin dåvarande pojkvän Tone. Snart blev allt det nödvändiga ordnat och vi fyra var på väg till Sverige. På den tiden var resan genom Österrike och Tyskland mycket jobbigare och mer tidskrävande än nuförtiden. Man åkte över bergen, som det fanns gott om i Österrike. Ofta krånglade bilarna i Alpernas uppförbackar, man hade inga kylningssystem i bilarna, det blev varmt och svettigt. Det fanns inte motorvägar överallt och inga tunnlar i Österrike som annars skulle förkortat det bergiga Alplandskapet. I Tyskland förde motorvägarna oss genom storstäder som München, Nürnberg, Hamburg, vilket var väldigt tidskrävande i jämförelse med nu. Förr kunde körningen ta över trettio timmar åt ena hållet mot dagens sexton eller sjutton timmar.

MARJETA BENKOS ANKOMST

Vi kom tillbaka välbehållna efter att ha kört ca 160 mil. Marjeta skulle bo hos oss och Olga skulle bo hos våra föräldrar i Gripen. Olga fick snart sin första anställning på en textilfabrik, Schlasberg, som numera inte finns mer. Redan under 1970-talet la man ner och avvecklade nästan all textilindustri i Sverige. Marjeta stannade hos oss i nästan två år, hon hjälpte till i hushållet mot att få mat och logi eftersom hon inte hittade något förvärvsarbete att gå till. Åren därpå kom många unga slovenier till Sverige. Nu blev man tvungen att ha ett jobb säkrat för att kunna stanna. På den tiden var det relativt lätt att få ett jobb. Språkkunskaperna efterfrågades inte, man brydde sig inte så värst mycket om invandrarnas själsliga behov, tyvärr. Många kunde knappt svenska trots att de bott i Sverige i tio år eller mer. Ju längre tid som förlöpte utan att ha läst svenska, desto svårare blev det att fylla språkluckorna senare. Många förblev halvspråkiga.

1976 återvände Marjeta till Slovenien, efter att först ha bildat familj, gift sig och fått två barn i Sverige. Familjen Kragelj bosatte sig sedan i Laska vas nära Celje, där Marjetas make, Jože Kragelj, ärvde en tomt av sin mor och där de byggde sig ett hus. De bor fortfarande där, dock på varsitt håll, de skildes något år senare efter att de kommit tillbaka. Båda barnen, Angelo och Tanja, bor kvar i huset med mor Marjeta. Jože har gift om sig med Radmila, Radica och de byggde ett nytt hus i närheten av det gamla huset. De har funnit sig till rätta i Slovenien. Jože blev också politiskt aktiv på lokalorten vilket han var ända fram till sin pension i början av 2000-talet.

VI BÖRJADE TA FOTFÄSTE I SVERIGE

SLOVENSKA FÖRENINGEN TRIGLAV BILDAS

Föreningsmedlemmarna: Avgust Budja, Marjan Ušaj, Janez och Štefanija Budja, Angela Budja, Olga Budja, Tinko Prevolnik, Katja och Nevenka Ušaj, Magdalena Ivič, Jože Kragelj, Gabrijela Karlin, Avgušтина Prevolnik (Budja) samt Jože Bajec. 1969 - Avgust och Angela Budjas vardagsrum, pappa nyttjade varje ledig stund till att sätta sig bakom sin harmoniska orgel med fotpedaler eller sitt piano som han höll på att behärska. 1970: Systrarna Budja under ledning av sin far Avgust, fyrstämmig sång. 1971: Folkets hus i Landskrona: Blandad sångkör under ledning av Avgust Budja.

Vid den här tiden hade hela den närmaste familjen flyttat till Landskrona. Det fanns ett behov av att träffas också med övriga slovener i Landskrona på ett mera organiserat sätt. Hemma hos oss var det alltid fullt med folk som sökte sig till sina landsmän. Landskrona hade då ca 16 000 invånare. Vid en tillbakablick kan jag minnas att det fanns minst 300 slovener i Landskrona med omnejd, jag hade tillgång till de flesta adresserna tack vare mitt senare

föreningsengagemang. Dessa slovener utgjorde en bra grund till att kunna bilda en förening, en kulturförening, där sång och musik skulle vara ledande motton. Familjen Budja var den drivande faktorn redan från början. Så tidigt som i slutet av 1967 regisserade min bror en slovensk pjäs som var över hundra år gammal, en komedi skriven av författaren Anton Tomaž Linhart, titel: Županova Micka – Borgmästarens Mitska.

Ett år senare bildade min far och min bror en slovensk förening; som kom att bli den första slovenska föreningen i Sverige, som registrerades på Kulturförvaltningen i Landskrona den 1 december 1968. Föreningen fick namnet Kulturklubben TRIGLAV. Triglav, efter det högsta berget i Slovenien som symboliserar slovenskheten. Janez gjorde den administrativa delen och pappa ledde kören. Vokaltrion systrarna Budja bildades också tillsammans med sångkören Triglav, allt under ledning av Avgust Budja. Föreningens ordförande blev Janez Budja, hans fru Štefanija utsågs till sekreterare, jag blev vald till kulturreferent.

Så sent som 2011 fick jag i uppdrag att sammanställa vårt föreningsarkiv i Landskrona. Med stöd av Urad za Slovence po svetu, en avdelning på slovenska utrikesdepartementet, dokumenterade jag arkivet genom att sammanställa det och kopiera över det till CD-skivor. Genom insamlingar av dokument fick jag djupare kunskap om föreningslivet i Landskrona, allting om hur det började och hur det fungerade sedan.

Redan 1969 höll kören och systrarna Budja några konserter för slovener och deras vänner i Landskrona och i Malmö. Samtidigt med Triglavs bildande, bildades även Kulturförvaltningen i Landskrona. Slovenerna inledde ett jättebra samarbete med kulturlivet i Landskrona. Man anordnade gemensamma konserter med andra svenska sångkörer. Det kändes fantastiskt bra att kunna

leva ut sina intressen, sång och musik. Jag har skrivit dikter sedan barnsben och kunde nu läsa dem för en slovensk publik. Vi hade även provat utföra flera teaterföreställningar, men det stannade vid att framföra några sketcher i samband med konserter.

*1970: Augustina,
Gabrijela, mor och far,
Olga och Janez efter en*

av de första konserterna i Sverige, familjen Budja utgjorde kärnan av musikaktiviteterna i den slovenska föreningen i Landskrona.

Fram till 1990-talet, då svensk skola och föreningslivet kommunaliserades, upprätthöll slovenerna ett gott samarbete med kulturförvaltningen i Landskrona. Sedan kommunaliseringen blev vår förening likställd med andra invandrarföreningar, med dem som hade asiatisk och afrikansk bakgrund. Vi hamnade i en situation där det rådde envägskommunikation. Plötsligt hade slovenerna ingenting att säga till om längre, vi blev inte längre kallade till allmänna möten med andra föreningar i Landskrona utan vi kallades tillsammans med övriga, yngre invandrarföreningar.

Det blev mycket märkligt och orättvist att man drog alla över en kam, milt sagt märkligt. Samtidigt bröt f.d. Jugoslavien samman. Slovenien har deklarerat republikens självständighet (25/06-1991), men till att börja med hade Sverige hade svårt att acceptera dessa förändringar. Myndigheterna menade att det var lättare för dem att sköta det administrativa med bara ett land i stället för sex länder, som Jugoslavien efter sitt sammanbrott bestod av. Även Sovjetunionen föll sönder till flera olika länder vilket var extra besvärligt att hålla reda på i Sverige tyckte man. Då hade slovenska föreningen i Landskrona redan funnits i 23 år. De svenska myndigheterna envisades med att kalla alla slovenska föreningar för jugoslaviska, trots slovenernas ständiga invändningar och påpekanden om att respektive förening är slovensk.

Från början hade vi inte någon särskild lokal att vistas i. Medlemsantalet i föreningen växte från år till år. Kören blev också allt större. Alla som ville och kunde sjunga, fick vara med. Vi övade hemma hos mina föräldrar i Gripen, så det blev livat av allt folk som kom och gick. På sätt och vis var vi redan vana vid trängseln hemifrån när pappa ledde sångkören och övade i hemmet. Janez hittade ett billigt piano för 50 kronor, pappa kunde nu öva själv och ackompanjera oss vid sångövningarna. Ibland undrade grannarna vad vi höll på med. En granne lite längre bort i området skrek kvädesord och kallade oss för Tito-folket. Vi visste inte om vi skulle vara ledsna, känna oss sårade eller förbli likgiltiga. Så småningom fick folk reda på vad vi höll på med, att det var sång och musik och då blev våra aktiviteter accepterade. De första artiklarna om vår förening publicerades i lokaltidningarna 1969, så alla visste.

1968: Under flera år anordnade paret Fritz och Katica Prevolnik flera slovenska fester i Asmundtorp.

Strax efter att föreningens blivit till, öppnade även Folkuniversitetet sitt kontor i Landskrona. Ulla Ring blev lokalchef. Hon erbjöd oss slovener att ha sina övningar och möten i Folkuniversitetets lokaler på Rådhusorget, vilket vi gärna hade. Hon timanställde mig som sångledare för personer med utvecklingsstörning som i regel var svenskar, under några år. Där lärde jag mig en del svenska seder och bruk och på köpet även otaliga svenska visor och utvecklade mina språkkunskaper. Jag minns att det t var en intressant tid.

15/7-1969: Anne-Marie 1 år

OLGA OCH DRAGO KOSTANJEVEC GIFTE SIG

Olga och Drago träffades under en fest som min svåger, Prevolnik Fritz och hans Katica, anordnade i Asmundtorp. De blev kära i varandra vid första ögonkastet. Drago var son till min dåvarande svåggers, Stanko Prevolniks fru, Lojzka. Hon var gift sen tidigare och hade en son med Franc Kostanjevec i Maribor. Sonen Drago kom till sin

mamma på besök under sommaren 1968 och blev kvar i Sverige. Olga bodde hos våra föräldrar. Så småningom flyttade Drago in hos dem och då tyckte de att det var dags att gifta sig inom kort, vilket de gjorde på hösten 1969 i den katolska kyrkan i Helsingborg. Snart flyttade Olga och Drago till en egen lägenhet på Vasagatan i Landskrona.

Våra föräldrar var alltid glada för barn, särskilt för oss, sina egna och för våra barn. De saknade umgänget när vi var borta. Så därför blev det naturligt att Lenka stannade den större delen av tiden hos mina föräldrar, hon sov över och reste med dem när de reste. Hon ville det själv och mor och far blev glada att det fick vara så. Jag hade ingenting emot det heller eftersom jag själv dagligen besökte föräldrarna. Vi i vår familj var väldigt bundna till varandra, kan man säga. Förresten passade mamma också en del andra slovenska barn och senare även svenska småbarn när deras föräldrar jobbade. Det gjorde hon tills det från att politikerna kom ett krav på att alla verksamma dagmammor måste skaffa sig

en utbildning för att kunna bli just dagmammor. Vår mor var då redan till åren så hon valde att inte utbilda sig utan slutade att arbeta som dagmamma. Hon tog sedan några timmars städjobb istället.

Under våren 1970 öppnade Janez och Štefka ett café på Skolallén i Landskrona. Lokalen hade några stora utrymmen, det fanns ett extra stort rum, där föreningen hyrde in sig. Nu hade vi övningar i lokalen, alla möten hölls också där. Janez fick samtidigt fler kaffegäster eftersom medlemmarna kom och gick där. Vi höll mindre fester i lokalen också, såsom födelsedagar samt jul- och nyårsfester.

BÖRJAN TILL SLUT

Man hoppades på att livet i Sverige skulle förbli ett bra liv, men så blev det inte för alla. Förhållandet i min egen familj med Tinko hade blivit mer och mer ansträngt. Det hela var på väg att avslutas. På vintern 1970 blev vi tvungna att flytta från Kolonigatan. Barackerna var byggda för att hålla i högst 10 år och nu hade det gått 14 år sedan de byggdes. En vattenledning i köket hos oss sprack och den kunde inte repareras mer. Landskronahem hittade en lägenhet åt oss, dit vi kunde flytta. Vi flyttade till ett nybyggt område på Ringvägen. Det blev en trerumslägenhet på andra våningen. Mirko Koletnik, som bodde ett tag hos oss, hade då redan flyttat och bodde numera i Slovenien. Där bildade han familj. Han förolyckades senare i en bilkrasch när han körde sin gravida fru till förlossningen i Ljubljana. Mirko dog i kraschen, barnet som föddes då överlevde, men fick en CP-skada och frun klarade sig. Nu var det bara Marjeta

som bodde kvar hos oss. Hon flyttade med oss till Ringvägen. Under tiden kom Tinko hem med en bekants tjej från Maribor, Slavica, som egentligen kom till Sverige för att flytta ihop med pojkvännen, Tone Magdalenc. Men deras förhållande höll inte, så vi tog emot henne tillfälligt, annars skulle hon vara tvungen att flytta till Maribor igen.

1969/70: Marjeta Benko och Jože Kragelj gifte sig.

Och det var inte allt. Min svägerska Anica Prevolnik berättade för mig att Tinko numera besökte dem dagligen, efter att hennes brorsdotter Lidija Vrabel från Maribor flyttat hem till dem. Lidija var då 16 år gammal. Anica menade att jag

borde se efter Tinko mer, så att inget olämpligt skulle ske mellan honom och Lidija. Jag viftade bort varningen som lät osannolik eftersom Tinko då nästan var 39 år och Lidija 16. Men Anica var säker på sin sak, så hon slängde ut Lidija. Då tog Tinko med henne hem och bad att även Lidija skulle få stanna hos oss, tills hon hittat något annat boende. Eftersom jag inte tog Anicas påpekanden på allvar, fick Lidija stanna hos oss.

På sommaren 1970 körde Tinko mig, våra tre barn och Olga till Slovenien. Drago jobbade ännu, han skulle komma efter oss. Tinko återvände till Sverige efter några dagar. Marjeta, Slavica och Lidija blev kvar i vår lägenhet på Ringvägen. Under tiden träffade Marjeta en kille i Landskrona, Jože Kragelj, som hon senare under året gifte sig med. Hon flyttade hem till honom, Slavica hittade en ny kille, Ivan, i Malmö och flyttade dit där de också gifte sig. Nu blev Tinko själv hemma med Lidija, som bodde kvar hos oss. Vid den tiden fanns det varken telefoner eller internet i min hemby i Slovenien, så jag visste inte hur det förhöll sig hemma i Sverige under tiden då jag var borta.

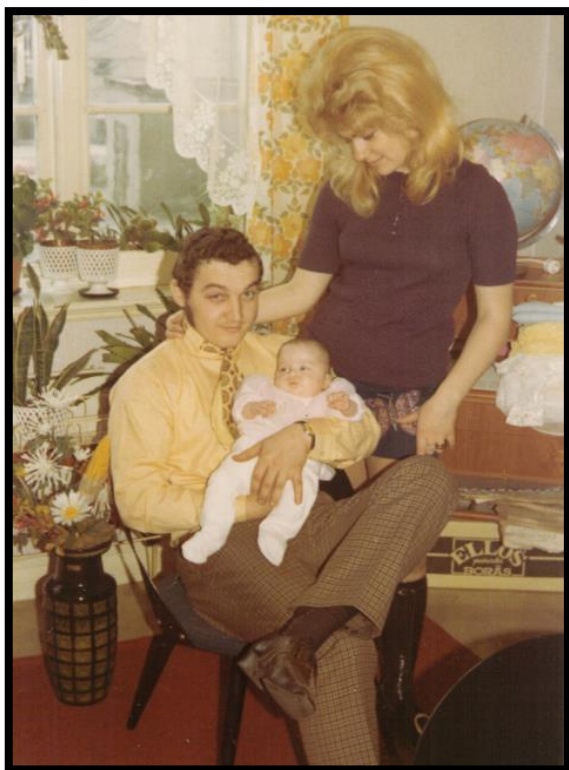
OLGA VÄNTADE BARN

Olga märkte snart att hon väntade barn. Våra föräldrars hus renoverades under tiden vi var i Slovenien så vi vistades mycket hos moster Marica i byn Kuršinci, där vi även sov över. Štefka, vår svägerska som själv kört med bil till Slovenien, kom på besök emellanåt och körde oss lite varstans eftersom Olga och jag inte hade tillgång till bilar ännu. Vi var hemma hos Štefka i byn Zadobrova nära orten Vojnik och hälsade på hennes föräldrar Jože och Ana Bezenšek. Där bodde även Štefkas och Janezs lille son, Jani. Vid ett tillfälle körde Štefka oss till Murska Sobota. Vi svängde in på hotellet Diana, där det var allmän dans. Vi roade oss ett tag och sedan körde hon oss hem till Mala Nedelja. Drago kom till Slovenien i juli för att hämta Olga, då fick även han reda på att de väntade sitt första barn. Glädjen var stor. Dock mådde Olga inte så bra i början av graviditeten. Hon var ofta illamående och kunde inte äta vissa rätter som hon tyckte om. Detta hörde till hennes tillstånd. Olga och Drago åkte snart till Adriatiska havet för att avnjuta några semesterdagar tillsammans. Tinko kom och hämtade mig och barnen. Min pappa var redan pensionerad och föräldrarna stannade i Slovenien under längre tid än vanligt.

Vid hemkomsten till Sverige fick jag veta att Lidija hade flyttat och bodde tillsammans med sina föräldrar och syskon, som flyttat till Sverige under den gångna sommaren. Vi hade då redan installerat egen telefon. Lidija ringde mig en dag och berättade att det gick ett skvaller om att hon och Tinko skulle ha vänstrat under tiden jag var borta. Själv hade jag inte hört något ännu så jag struntade i ryktet. Marjeta bodde sedan några månader hos sin man, Jože Kragelj och Slavica har jag inte hört av sedan hon flyttat till Malmö. Hon blev också gift. Vi blev ensamma med våra barn igen och vårt liv verkade gå åt rätt håll.

ANDRÉ OCH LEONIDA FÖDDES

Den 5 november 1970 föddes Štefkas och Janezs tredje barn. De fick en son, André. Några månader senare, den 30 januari 1971, föddes Olgas och Dragos förstfödda dotter, Leonida. Familjerna växte, vi blev fler och fler. Ingen tänkte längre på allvar att återvända till hemlandet. Vi blev uppslukade av allt nytt i det nya landet Sverige som tagit emot oss på ett bra sätt. Och eftersom hela vår familj bodde i Landskrona, inte långt från varandra, hade vi ingen direkt hemlängtan någon av oss. Om vi hade bott kvar i hemlandet hade vi aldrig haft möjlighet att bo så här nära varandra. Innan vi kom till Sverige var vi utspridda över hela Slovenien, Gabrijela bodde i Škofja Loka, Janez i Celje och jag i Maribor. Olga bodde fortfarande hemma hos föräldrarna.

1971: Leonidas stolta föräldrar; Mamma med alla sina barnbarn i parken.

André och Leonida döptes under våren, Tinko och jag valdes ut som gudföräldrar inför Leonidas dop, Andrés gudföräldrar blev makarna Karlin. Vi bodde kvar på Ringvägen, en bit bort från mina föräldrar. Tinko var borta i flera dagar, ibland veckor. Han körde lastbil eller så hittade han på något annat. Jag visste aldrig vad han sysslade med och han gav mig sällan några pengar till hushållet men han skötte om bilen och använde den själv. Vi, eller han, hade en Mercedes Benz. Jag hade fortfarande inget körkort så bilen var helt i Tinkos händer, jag fick klara mig utan under tiden han var borta. Och som sagt, Tinko var borta mycket. Jag hade fått ett tillfälligt jobb på Scarlettfärjorna mellan Landskrona och Köpenhamn igen. Barnen var små och det gick inte att ha ett helt dagtidsjobb. Dora var sex år, Lenka fem och Anne-Marie tre år gammal.

Det gick alltså inte att lämna dem ensamma. Mina föräldrar ställde upp med barnpassning barnen sov hos dem när jag var på jobbet.

Sommaren 1971 följde Dora med Tinkos föräldrar till Maribor. Lenka och Anne-Marie blev kvar hos mig i Landskrona. Och som vanligt, försvann Tinko och var borta i flera veckor. Jag visste inte vart han tog vägen. Jag ringde till Tinkos arbetsplats i Eslöv för att höra mig för om var han kunde befinna sig. Chefen berättade då att Tinko sagt upp sig på jobbet för flera veckor sedan och fått semestern utbetald för han skulle på semester. Jag kände en klump i halsen för kanske anade jag något, men inte detta! Dagen efter träffade jag en annan bekant, som sa att Tinko och Lidija lämnat Sverige tillsammans för ca tre veckor sedan för att åka till hennes släktingar i Berlin. Då fanns det ju inget tvivel mer om vad han höll på med. Jag beslutade mig snabbt för att söka upp en advokat och lägga in ansökan om skilsmässa. Nu började helvetet bryta loss!

1967/68: Våra män ställde upp på fotografering; min bror Janez, maken Tinko, min pappa Avgust och min svåger Polde Karlin. Det var julafton och alla samlades kring julbordet hemma hos Janez och Štefka på Bryggaregatan i Gripfen. Oj, vad fort tiden har runnit i väg... .

KRISER

SKILSMÄSSA

Ibland får man en känsla av att hjärnan slutar att fungera av allt ont som man utsätts för. Då letar man efter nya vägar för att återgå till det normala... Jag tog döttrarna Lenka och Anne-Marie samt det nödvändigaste – kläder, leksaker - och flyttade in hos mina föräldrar. Lilla Dora var då hos Tinkos föräldrar i Maribor. Sedan letade jag upp en advokatbyrå i Landskrona och ansökte om skilsmässa. Jag förklarade situationen och gav advokaten fullmakt att föra min talan.

Efter någon vecka dök Tinko upp hos mina föräldrar, där jag befann mig med barnen. Han hade med sig Dora. Hans förklaring var att han varit och hämtat Dora och att det drog ut på tiden innan han kunde komma tillbaka till Sverige. Jag visste att han ljög och upplyste honom om att jag ville skiljas och att ärendet redan fanns hos en advokat.

Detta besked överraskade Tinko helt. Han försökte få mig att ändra mig och när det inte lyckades, började han gråta som så många gånger förr. Han klandrade mig och sa - hur jag kunde göra så mot honom och barnen, för inte trodde jag väl att jag skulle få vårdnaden om vi skiljdes! Jag blev jättearg och i min ilska tog jag en askkopp som låg på bordet och slog honom över axeln med den. Han blev inte skadad, men chockad. Barnen blev så klart också rädda och de slöt sig genast till sin far. Detta utnyttjade han och när han insåg att jag menade allvar med hotet om skilsmässa, tog han barnen med sig bilen och körde iväg. Det hela gick så fort att jag inte hann reagera. Detta fick jag ångra bittert! Och helvetet som bröt lös, dröjde sig kvar ett bra tag! Några svåra år väntade och det skulle komma att dröja länge innan livet återvände till det normala.

Jag blev kvar hos mina föräldrar och när jag dagen efter vårt möte skulle till vår lägenhet på Ringvägen för att hämta barnen och extra kläder, nekades jag att komma in. Tinko hade bytt ut låset på ytterdörren! Heller ingen svarade när jag ringde och kallade. Jag kontaktade genast advokaten för att få råd om hur jag skulle gå vidare. Han rådde mig till att ligga lågt, d.v.s. invänta på rättegången och absolut inte bråka med Tinko eftersom detta kunde användas mot mig. Så jag försökte med att komma in i lägenheten genom att gå dit oftare. Allt var tyst inne i lägenheten, det verkade som om ingen var hemma. Jag kunde inte göra något just då. Oron och längtan efter barnen malde. Jag försökte att få tag i dem om och om igen.

VAR FANNS BARNEN?

1969: Våra barn, i Mala Nedelja och Landskrona

Några dagar senare följde min pappa med mig för att försöka få kontakt. Då öppnade farfar Franc dörren och alla tre barnen var hemma med honom. Barnen blev jätteglada att se oss. Farfar berättade då att han passade barnen medan Tinko körde lastbil igen och var borta i flera dagar. Farmor ville inte passa barnen så han fick själv vara med dem. Jag bad honom att lämna över flickorna så att de kunde följa med mig. Han vägrade för att han var rädd för vad Tinko skulle säga. Till slut gick han med på att Dora och Anne-Marie kunde följa med, Lenka skulle stanna kvar trots att jag bad honom om att även Lenka skulle få följa med. Då började hon tveka och ville hellre stanna kvar där. Vad skulle jag göra, jag kunde inte tvinga henne med våld därifrån. Vi bestämde att jag skulle komma att hämta henne dagen därpå. Pappa och jag tog var sitt barn, pappa tog Dora och jag Anne-Marie och cyklade i väg, hem till Gripem, där min mor väntade.

Vi kom några hundra meter och då hände det något hemskt på vägen. Jag cyklade först med Anne-Marie på pakethållaren och då jag märkte att någon ryckte i henne. När jag vände huvudet var hon borta! Tinko hade kommit förbi med lastbilen och tagit Anne-Marie under körningen och satt henne i bilen. Innan dess hade han, på samma sätt, plockat Dora från min far. Det hela gick så snabbt att vi inte hann reagera innan det var försent. Tinko körde iväg med flickorna. Vi vände tillbaka mot lägenheten men blev inte insläppta. Det som hände, kändes obeskrivligt hemskt.

Jag ska inte gå in på detaljer hur skilsmässoprocessen förlöpte. Men det blev helvetets svårt för alla parter. Tinko skaffade sig en del vittnen till rättegången som fick vittna mot mig om att jag var en dålig mor och att han var en lämpligare vårdnadshavare. Vittnena som blev kallade till förhören fick sådana typer av frågor från Tinkos advokat som var till Tinkos fördel. Han smutskastade mig och vände en del av våra gemensamma bekanta mot mig, bara för att få sin vilja fram. Barnen och deras välbefinnande struntade han i. Tinko straffade mig genom barnen och lät hans far passa dem. Oftast passade han dem

även på nätterna eftersom Tinko var bortrest. För det mesta förblev barnen instängda, inlåsta i lägenheten, så att jag inte skulle få tag på dem. De kom aldrig ut på gården för att leka eller umgås med andra barn. Processen drog ut på tiden eftersom flickornas pappa ofta var utomlands med lastbilen. Det gick månader innan man kom fram till något beslut.

VÅRDNADSFRÅGAN

Att få barn är en gåva. Vid en av rättegångarna beslutades det att barnen skulle få komma till mig vartannat veckoslut, de skulle bo kvar hos pappan eftersom de redan för det mesta var där och det var jag som lämnade vår lägenhet. Jag hamnade i underläge eftersom jag saknade både lägenhet och fast jobb. Jag jobbade tillfälligt som köksbiträde på Landskrona-färjorna igen, men bodde hos mina föräldrar. Jag insåg snart att jag hade gjort fel i att flytta hemifrån och lämna lägenheten till Tinko, men hur skulle jag kunna veta det då? Min advokat tröstade mig med att vårdnaden om barnen snart skulle tilldelas mig, bara jag

ordnade mitt boende. Så jag letade efter en lämplig bostad att flytta till. Jag var inte svensk medborgare och hade inte samma ekonomiska rättigheter som svenskarna hade. Utöver barnbidragen var jag inte berättigad till att få bostadsbidrag och underhåll eller annat ekonomiskt bistånd. Om jag lyckades skaffa mig en bostad skulle jag själv stå för hela kostnaden. Jag ansökte om att få svenskt medborgarskap för att kunna få vissa privilegier såsom ekonomiskt bistånd.

1971: Döttrarna Dora, Lenka och Anne-Marie

Vid andra tillfället när jag träffade barnen avslöjade de att farfar behandlade dem, särskilt Lenka dåligt. Hon var periodisk sängvätare. Detta mobbades hon för av farfar och han var väldigt grym mot barnen. Bl.a. hotade han flickorna med ett svärd som Tinko en gång hittat på vinden och hängt upp på väggen i vardagsrummet. Han fick dem att göra saker som är alldeles för svåra att återge här. Jag beslutade då för att inte lämna tillbaka barnen till Tinko. Måndagen därpå sökte jag upp min advokat och anmälde farfar för hans kränkningar och misshandel mot barnen.

Det blev en del förhör, flickorna fick med hjälp av en slovensk tolk, Magdalena Ivič, berätta om vad som pågick hos farfar och att deras pappa nästan aldrig var hemma. Det beslutades att jag inte fick vara med på förhören för att inte påverka barnen berättelser. Dora var då sex år, Lenka fem och Anne-Marie tre år. De

fick genomgå läkarundersökningar. Man hittade inga fysiska men så farfar gick fri från alla anklagelser i brist på bevis. Barnens utsagor togs inte på allvar! Men jag tilldelades omedelbart vårdnaden om barnen. För barnen blev det i alla fall något positivt i det hela tragiska, de slapp återvända till sin far och till den vidriga behandlingen som deras farfar utsatte dem för.

LIVET RULLAR VIDARE

Den som söker, den finner. Efter att ha bott hos mina föräldrar ett tag fick vi tag på en fin trerumslägenhet på Hantverkargatan i Landskrona 1972. Min lön räckte knappast till hyran och alla andra utgifter. Jag ansökte om barn- och bostadsbidrag. Barnens far skulle hjälpa till ekonomiskt fram till att jag klarade mig själv. Men han gjorde det aldrig. Skilsmässan blev också klar så jag fick min frihet. För att bli berättigad till barn- och bostadsbidrag i Sverige krävdes det att man var svenskt medborgare. Ansökan var inlämnad men den drog ut på tiden. Under tiden fick vi ta emot socialbidrag för att klara ekonomin. Dora började gå i förskolan.

Vid ett tillfälle kom Tinko hem till oss för att prata med mig. Han frågade inte efter barnen, utan han ville få mig att ta honom tillbaka. Då vaknade alla mina sinnen till liv. Jag blev så arg att jag kunde klösa ut ögonen på honom och slänga ut honom över balkongen. Hur kunde han understå sig och vara så fräck egentligen?! Då dök en tanke upp i mitt huvud, hur skulle jag bli av med honom för gott? Jag började hota honom med att jag skulle skvallra för Lidija att han var ute efter mig så att hon också skulle göra slut mellan dem och slängde ut honom. Det hjälpte, banne mig, han kom aldrig tillbaka igen, inte ens för att träffa barnen.

Jag kände snart ett behov av att skaffa en bil och började på körskola för att ta körkort. Egentligen var det Olga som anmälde mig till körskolan, så jag blev på sätt och vis tvungen att fullfölja utbildningen. Det visade sig vara svårt att kunna gå hemifrån med tre små barn samtidigt, man har ju bara två händer. För att underlätta för oss, beslutade jag mig för att köpa en begagnad bil. Jag sparade ihop lite pengar och började sedan leta efter en bil på egen hand. Valet föll på en bil av märket Falcon. I början av 1972 träffade jag en ny kille, Mile Jević. Under tiden flyttade Tinko ihop med Lidija och den 4 januari 1973 fick de en son, Glenn. Och trots den utdragna processen fick vi slutligen igenom vår skilsmässa i Sverige. Vi båda ansågs vara otrogna mot varandra, vilket anfördes som skäl till skilsmässan.

Tinko försummade sin umgängesrätt helt och kom aldrig för att träffa barnen, vilket jag tyckte var bra. Men barnen saknade honom då och då. Först började Dora grundskolan på Seminariet och ett år senare även Lenka, min pappa hjälpte oss och följde med barnen under den första tiden. Anne-Marie var hos mina

föräldrar på dagarna. Jag arbetade dagtid som städerska på varuhuset Wessels i Landskrona. Efter skolan vistades barnen hemma hos mina föräldrar tills jag slutade på jobbet och hämtade dem. Anne-Marie visade stark ångest när en bil ute på gatan körde förbi och tutade. Och bilarna var många. Hon kunde sitta ihopkrupen i soffan och skaka i hela kroppen ibland. Så kunde det inte fortsätta, jag måste göra något åt saken.

Vi kontaktade min moster Terezia, Rezka Bohanec, mammas ogifta syster i Ljubljana. Hon var en före detta nunna som inte hade några egna barn. Ibland Moster Rezka gav oss kläder och olika leksaker när vi var små. Eftersom hon jobbade på ett apotek som farmaceut kunde hon komma hem till oss med små papperskartonger. Moster läste till farmaceut som vuxen efter att klosterlivet förbjöds efter kriget. Dessa kartonger och askar i olika storlekar blev våra leksaker, särskilt Olga och jag uppskattade dem högt när vi var små. I brist på annat lekte vi genom att göra olika figurer och former av askarna. Jag frågade nu Rezka om hon var villig att ta hand om min Anne-Marie under några månader, tills situationen i Landskrona lugnat sig. Både moster och Anne-Marie gick med på det. Över julhelgen 1973 körde jag Anne-Marie till Slovenien.

Moster Rezka och Anne-Marie besökte ofta släktingar i den andra ändan av Slovenien, i landskapet Prlekija. De åkte buss. Min mor hade två av syskonen – Stanko och Marica som bodde kvar där, nära sig. Under sommaren åkte även mina föräldrar dit till sitt hus som de lät rusta upp under tiden. Anne-Marie blev på ett fantastiskt sätt omhändertagen av släktingarna där och höll sakta på att glömma otrevligheterna i Landskrona.

Till hösten 1974 hämtade jag dock hem henne till Landskrona igen, det var dags för henne att börja gå i förskolan. Från början vantrivdes Anne-Marie på förskolan, hon tyckte att fröken där var orättvis mot henne. Språkkunskaperna var inte de bästa eftersom hon bodde i Slovenien ett tag. Och för övrigt var våra barns första språk slovenska, genom oss och genom mina föräldrar som aldrig behärskade det svenska språket ordentligt, vi talade slovenska i hemmet. Anne-Marie behövde först känna sig trygg med sin omgivning, språket blev alltså ett problem bara i början.

Nu bodde alla tre barnen tillsammans med mig. Jag sällskapade med Mile fram till slutet av 1975. Därefter drog han iväg till sina föräldrar i Bosnien. Han var också glad i andra kvinnor och jag tyckte att jag hade fått nog av kvinnokarlar. Jag beslutade mig för att göra slut, dock försökte han komma tillbaka men det gick jag inte med på. Strax efter träffade jag en annan kille, Vinko, mest för att glömma Mile som tagit sig vissa friheten och förstört för oss, barnen och mig genom sina snedsprång. Förhållandet med Vinko blev också kortvarigt. När det inte finns någon längtan och inte några varma känslor till den andre, då finns det heller inte någon kärlek. Och så ansåg jag att det var lika bra att göra slut och gå vidare.

TVÅ SLOVENSKA FÖRENINGAR I LANDSKRONA

1975 i Jönköping: Kärnorna i de båda föreningarna, i Landskrona, Triglav och Slovenija

Slovenerna höll på att etablera sig i Sverige. Genom vissa politiska beslut stängde man gränsen för arbetskraftsinvandring. Man började ta emot en viss kvot flyktingar från hela världen i stället. Då hade redan 7 000 - 8 000 slovenier kommit till Sverige. För det mesta var det unga människor, några kom hit med familjer, andra bildade familj först efter ankomsten till Sverige. Ofta gifte man sig med en landsman eller landsmaninna men även blandäktenskap förekom.

På den tiden kände inte allmänheten till den hemska sanningen om slovenska kommunisternas ogärningar som numera sipprar fram och inte att även Sverige 1945 utlämnat några hundra balter till Stalins Sovjetunion tillsammans med flera tusen tyska flyktingar som efter krigets slut sökte skydd i Sverige. Man brydde sig inte om de enskilda fallen då utan skickade dem massivt till en säker fångenskap, tvångsarbetsläger och i vissa fall döden. Detta hörde jag i ett TV-program den 19 december 2012, jag fick kalla kårar efter att få reda på det. Jag påmindes om händelserna i Slovenien under samma tid, då man genom axelmakternas svek skickade tillbaka tusentals slovenska flyktingar från Österrike, där de bokstavligen slaktades och slängdes i massgravar. Jag trodde något helt annat om Sverige och om socialdemokratin här. För det var en socialdemokratisk regering som svek människorna som var i nöd! Enligt ett avtal som ingicks med Stalin skulle alla förlorare överlämnas till segrarmakterna, oavsett vilka skäl de enskilda människorna hade för att ha hamnat i den givna situationen. Många balter blev ju tvångsrekryterade av Tyskland till att strida mot ryssar. De hade inget val, ändå bestraffades de.

Man kan absolut jämföra det svenska uppförandet med sveket och sanningen om de slovenska flyktingarnas situation i Österrike. Efter axelmakternas medling, med England i spetsen, överlämnades tiotusentals slovenska flyktingar, f.d. motståndsrörelsens kämpar som motsatte sig kommunismen i Slovenien och i Jugoslavien. De motsatte sig även ockupantmakten under Hitler och Mussolini, men vägrade att ingå i den kommunistiska ordningen. Efter kriget var de tvungna att lämna landet för att undkomma repressalier från regimens sida. De samlades i flera läger i Österrike. Efteråt vågade människorna inte prata om det så de yngre slovenerna kände inte till sanningen om den kommunistiska regimens kriminella handlingar som pågick under högsta ledning av Tito.

Först efter kommunismens fall och Sloveniens självständighetsförklaring började man leta efter massgravarna i landet. Man hittade nära 700 massgravar och nära 100 000 människoskelett från efterkrigstiden. Alla gravarna är dock inte upptäckta ännu. De flesta som dödades var slovenier, men även kroater och tyskar förekom bland offren. Både barn, åldringar och kvinnor fanns bland offren. I Slovenien har ingen skyldig fått stå till svars för sina gärningar. F.d. kommunisterna skyddar varandra och tiden går

Jag har redan i korta drag, i ett av mina föregående avsnitt, beskrivit min familjs politiska utsatthet och förföljelserna i hemlandet. Förföljelserna sträckte sig till och med till Sverige. Pappa utövade kyrkomusik i kyrkan även här. På basis av körsång och hela familjens medverkan bildades den första slovenska föreningen i Sverige. Under Belgrads diktat skickade slovenska regeringen i Ljubljana flera mindre delegationer till oss i Landskrona. Det fanns både politiska funktionärer och journalister bland dem. Oftast var de mina/våra gäster, de bodde hemma hos mig under sina vistelser i Landskrona. På dagarna åkte de runt för att träffa andra slovenier. Vi trodde att de ville oss väl. Men snart visade det sig att de var ute efter att krossa föreningen TRIGLAV. Och riktigt, 1973 lyckades de splittra slovenerna i Landskrona på ett sätt som märks än idag.

Landskrona 81 mars - 1974

Slovenska kören sjunger Musikprogram vid museet

LANDSKRONA. Det var en av de mest intressanta och spännande programmen som hölls vid museet i Landskrona under pågående utställningen "Slovenska motståndsrörelsen".

Programmet bestod av en rad sånger som sjöngs av en av de bästa slovenska kören som varit i Landskrona.

De som var närvarande vid programmet var bland annat...

Den slovenska kören Triglav under framförande vid en tidigare tillfälle.

SAP-kretsen i Landskrona diskuterar organisationen

LANDSKRONA. På onsdag...

...diskuterades organisationen...

...och det blev en...

LJUSARE TILLVARO

ORKESTER LASTOVKE, SVALORNA

*Vår orkester under 25 år:
SVALORNA, THE SWALOVS eller
LASTOVKE på slovenska.*

Orkestern Svalorna var helt slovensk från början. Senare kom några svenskar och andra att medverka. Svalorna hade ofta hjälp med sången av olika familjemedlemmar; här medverkar Zvonko Bencek, Ilko Stopinšek och Gabrijela Karlin.

Orkestern valde namnet SVALORNA för att vår slovenska grupp i Sverige betraktade sig som flyttfåglar, liksom svalorna flög tog vi oss från norr till söder, fast i olika riktningar vid olika årstider. Ibland är det svårt att återberätta på ett helt korrekt sätt när exakt allting i mitt liv verkligen hände och i vilken kronologisk ordning. Det kan därför hända att händelserna inte följer en exakt ordning, men i stort stämmer beskrivningarna här så som jag minns dem.

På våren 1972 beslutade några av oss inom föreningen att bilda en orkester. Det började med att jag och min lillasyster Olga blev vokalister hos en kroatisk grupp. Orkestern Skåne, som den hette, bestod av serber, kroater samt mig och Olga som var slovenska. Men sedan ville vi slovenska vara för oss själva så vi bildade en egen orkester. Olga och jag blev vokalister, bror Janez var vår gitarrist, Olgas make, Drago var trummis och landsmannen Vinko Krajnc spelade dragospel. Nämnas kan att Vinko var gift med Štefka. De fick senare en son, Armand. Armand blev boxare, bl.a. världsmästare. Men detta hände mycket senare när Armand var en mogen pojke.

Så småningom lärde Vinko sig att även spela orgel. Föreningen köpte en liten elorgel av märket Farfisa som orkestern fick använda vid spelningarna. Vi började med att öva och öva. Övningarna pågick två till tre gånger per vecka. Ibland blev det sena kvällar och nätter. Trots mina problem med Tinko och senare med Mile och Vinko, fann jag glädjen och meningen med livet genom sången och musiken. För varje övning som gick utökade vi vår repertoar. Under tiden öppnade Olga en egen frisørsalong. Snart blev vi i orkestern mogna till att försöka prova våra musikkunskaper på med en fest. Janez anordnade vår första stora fest någonstans i Helsingborg. Jag minns inte exakt var. Trots att efterfrågan efter slovenska sammankomster var stor, hade man på den tiden ingen slovensk förening där då.

Festen gick av stapeln och den blev trevlig och lyckad. Slovenska föreningen fick in lite pengar så vi köpte en del instrument. För att kunna betala av musikinstrumenten hade orkestern Svalorna ett avtal med föreningen om att spela för ett lägre gage för dem. Gaget från andra spelningar tillföll orkestern. Så småningom fick vi massor med spelningar på olika håll. Pengarna kom väl till användning för mig som hade tre barn att försörja och övriga medlemmar i orkestern var också glada för pengarna som kom in genom våra spelningar.

POLITIKENS PÅVERKAN

I Landskrona pågick hemspråksundervisningen för de barn som önskade det. Läraren hette Franc Šprah. Efter reformen 1975 i Sverige blev hemspråksundervisningen mycket efterfrågad. Då tillfrågades även jag om jag kunde jobba som hemspråkslärare i slovenska. Sverige ansvarade själva för anställningen av hemspråkslärarna utan någon påverkan från Slovenien

angående vilka som fick jobbet. Och jag fick jobbet. Varken jag eller Franc Šprah hade någon slovensk lärarutbildning i botten. Jag började min vidareutbildning i Sverige först några år senare (1982). Någon lärarexamen lyckades jag aldrig få, trots mina omfattande studier, allt från Komvux till Lunds universitet. Om detta berättar jag något mer om senare i boken.

1973 hände en tragisk utveckling. I Landskrona bildades då ytterligare en ny slovensk förening. Föreningen tog namnet Slovenija. Föreningen som bildades var en motpol till den första föreningen Triglav. Vår familj, som i Slovenien redan betraktades ha hamnat på fel sida av den ledande politiska strukturen, blev alltså även här sedd som icke duglig. Slovenerna i den andra föreningen uppmuntrades av olika delegater, både från Slovenien och av dem som verkade i Sverige, att bilda en ny förening och på så sätt splittra enigheten bland slovenerna i Landskrona (söndra och härska). De flesta slovenier här var för naiva för att förstå den egentliga poängen med en förening till. Men en ödesdiger delning bland slovenerna blev ett faktum. Oenigheten finns kvar än idag, trots att många aktörer på båda sidor redan dött och några till och med har flyttat. Vi som är kvar känner av denna tragiska delning än idag.

Det politiska läget i Slovenien hade fortfarande inte blivit vänligare, trots införandet av demokratin och fria valen efter republikens självständighet 1991. Slovenier i Sverige speglar i miniatyr det faktiska läget i hemlandet genom att de delat sig i två läger – det vänstra och det högra. Till det vänstra räknas partierna som härstammar från den kommunistiska tiden i forna federationsstaten SFRJ. De ombildas under olika namn till varje valtillfälle. Till den högra politiska polen räknas de partier som inte har ett kommunistiskt förflutet och som är föregångare av slovensk självständighetssträvan, de s.k. vårpartierna (pomladne stranke).

Det är dock inte helt enkelt att klassificera partierna så strikt. Det ledande skiktet för de vänstra står för en stor majoritet av nyrika i Slovenien. Många av dessa fick sin rikedom genom korrupktion. Rikedomerna har man skaffat sig på ett eller annat oförklarligt sätt. Mycket mygel förekom under nationaliseringsperioden i början av 1992 och framåt. En del av den egendom som genom tidigare beslag tillhörde staten, skulle nu delas ut till medborgarna genom avnationalisering. Lagen om avnationaliseringen antogs 1991 med syfte att korrigera de orättvisor i form av beslagtagna fastigheter och annan egendom som staten beslutade att ta från ägarna, utan att ge dem möjlighet att överklaga. Den s.k. agrara reformen sattes i gång i slutet av andra världskriget och varade i fyra decennier, tills Jugoslaviens sammanbrott 1991.

De flesta ur vänsterklickerna är högutbildade, de tilldelades höga positioner i samhället och därmed privilegier så som bättre betalda jobb, m.m. De hade råd att ge sina barn en högre utbildning och det ger dem en överhand i samhället. De hade bl.a. tillgång till ett semesterparadis och gratis sjukvård med förtur.

Vänstern använder många fula knep för att komma åt de ledande högerpolitikerna. Mest utsatt för en sådan behandling var Janez Janša, som bl.a. dömdes (5/6-2013) till fängelse för antydd korruption men som aldrig bevisades. Rättsväsendet ligger i händerna på vänsterklicken i Slovenien. Janša överklagade domen men hans trovärdighet sjönk hos en del av folket och det var det som var målet för f.d. kommunisterna.

HISTORIA I KORT

De äldsta spåren av människor i Slovenien är cirka 250 000 år gamla. En benflöjt som hittats i en bosättning från neandertalmänniskor nära Cerkno kan vara världens äldsta funna instrument. I en Cro-Magnon-bosättning i Potokgrottan har världens äldsta nål hittats. Veneter, illyrer och kelter bebodde området under bronsåldern och förromersk järnålder. Rika fynd från urnfältskulturen och Hallstattkulturen från dessa tidsperioder har hittats i Slovenien. Under romarnas styre delades landet in i Romerska rikets tionde kärnregion Regio X Ventia et Histria (västra Slovenien, med östgräns ungefär vid den nuvarande slovenska huvudstaden Ljubljana), det autonoma kungadömet Noricum (senare nedgraderat till provins) i norra Slovenien, provinsen Pannonia i sydöstra och östra Slovenien, samt provinsen Dalmatia i sydligaste Slovenien. Slovenien var en del av Romerska riket fram till Västrops sönderfall.

Furstendömet Karantanien, den första protoslovenska och den första stabila slaviskspråkiga staten, grundades på 600-talet. År 745 förlorade Karantanien sin självständighet till förmån för Frankerriket och den kristna missionen i området intensifierades för att slutgiltigt omvända slovenerna och bayrarna. Under andra hälften av 900-talet skrevs de freisingiska skrifterna som var de första slovenska och även de första slaviska skrifterna skrivna på det latinska alfabetet.

I början av medeltiden talades det alpslaviska språk som blev slovenskan i ett ungefärligt område från den nuvarande tjeckiska gränsen i norr, längs linjen Linz-Lienz genom nuvarande Österrike, till nuvarande italienska Sydtyrolen i sydväst, Adriatiska havet och Istrien i söder, och i sydost till Balatonsjön i nuvarande Ungern. Slovenska som majoritetsspråk överlevde enbart det landområde som idag utgör Republiken Slovenien. Under medeltiden var dagens Slovenien delat främst mellan Venedig och Bayern. På 1300-talet kom det mesta av Slovenien att hamna under det habsburgska Österrike. Få adelsfamiljer av slovensk börd hade någon större politisk betydelse i det medeltida Europa. Grevarna av Celje, efter att de 1436 blev graderade till furstar är ett undantag. Barbara av Celje blev tysk-romersk kejsarinna 1433. Celje-ätten uppfattades som ett hot mot Habsburgarnas makt. Genom ett avtal mellan familjerna bestämdes att den ätt som överlevde den andra skulle ärva den andras egendomar. Den siste Celje-fursten Ulrik den II som var barnlös, lönmördades

1456 under ett tornerspel och Habsburgarna tog över Celje-ättens alla ägor. 1400- och 1500-talen karaktäriseras av bondeuppror.

Reformationen var viktig för den slovenska nationella identiteten. En betydande del av slovenerna konverterade till protestantism och grunden för vad som kunde ha blivit en slovensk protestantisk nationell kyrka lades. De första böckerna på modern slovenska trycktes av protestanter, däribland bibeln 1584, och ambitionen var att skolgång på slovenska skulle införas i varje socken. Nyckelpersoner i den slovenska reformationen var Primož Trubar, Sebastjan Krelj, Jurij Dalmatin, Adam Bohorič och Felicijan Trubar. Habsburgarna såg reformationen och de spirande nationskänslor som ett hot mot rikets stabilitet och inledde därför en motreformation. Motreformationen (under 1600-talets tre första decennier) var inte blodig i de slovenskspråkiga områdena, men systematisk. Protestanterna tvingades att återigen konvertera till katolicism, eller landsförvisades. Många av de mest välutbildade och förmögna valde att gå i landsflykt. Protestantiska kyrkor och kyrkogårdar förstördes och alla tryckta böcker (utom bibeln) på slovenska brändes. Några få exemplar av Primož Trubars *Cerkvena Ordnunga* ("kyrkoförordningen") från 1564, grunderna för en slovensk nationell protestantisk kyrka, överlevde.

Nationalkänslan hos slovenerna hölls sedan undertryckt till upplysningstiden. Under 1700-talet intresserade sig vetenskapsmän, dramatiker och konstnärer allt mer för det "slovenska" och det slovenska språket. 1779 förnyades vetenskapsakademien *Academia Operosorum* i Ljubljana. Medan den tidigare vetenskaps-akademien var humanistisk till sin själ men latinsk till språket, blev den förnyade akademien språkligt och nationellt upplysningsmässigt utpräglad slovensk. 1797 trycktes den första slovenskspråkiga tidningen *Lublanske Novice* (Ljubljanas nyheter). Slovenien förblev i det habsburgska väldet ända fram till första världskrigets slut, då Österrike-Ungern kollapsade år 1918. Slovenerna valde att ingå i serbers, kroaters och sloveners kungadöme, som efter 1926 kom att bli känt som Jugoslavien och som efter 1929 blev en diktatur (med kravet på ett land, ett språk).

Efter en tid av italiensk och tysk ockupation efter andra världskriget återbildades Jugoslavien som en socialistisk förbundsrepublik den 29 november 1945. Under Josip Broz Titos ledarskap bestod Jugoslaviens inre sammanhållning, men efter Titos död 1980 ökade splittringen mellan delstaterna. Slovenien genomförde under 1980-talet steg mot ökad demokrati och yttrandefrihet och blev det första land som bröt sig ur och förklarade sig självständigt från Jugoslavien den 25 juni 1991, samtidigt med Kroatien. Sloveniens väg mot självständighet gick genom att 93 % röstberättigade gick och röstade och att ca 88 % av dessa röstade för Sloveniens självständighet den 24 december 1990. Efter att ha klarat sig lindrigt undan de jugoslaviska krigen kunde Slovenien snabbt närma sig Europeiska unionen ekonomiskt och politiskt. Landet gick med i Nato den 29 mars 2004 och

blev medlem i Europeiska unionen den 1 maj samma år. I den monitära unionen ingick Slovenien under Janez Janšsas regering i januari 2007. Den 1:a januari 2008 blev Slovenien ordförandeland för den Europeiska unionen.

Folkkultur i Slovenien blev en blandning från de germanska, slaviska och latinska kulturerna. Därför uppfattar slovenerna ofta sitt land som "landet Mittemellan". Förfäderna som gett slovenerna deras språk, anlände till Alperna, Pannonien och Istrien, och de bosatte sig i en region med en befolkningskontinuitet sedan forntiden. Assimileringen skapade förutsättningar för den etnogenes som formade slovenerna och den slovenska folkkulturen. Venedig ökade också sitt inflytande i regionen från och med 1000-talet och venetianska patricier och ämbetsmän bosatte sig i städerna, främst längs kusten, vilket skapade ytterligare en kanal för kulturella interaktioner. Folkkulturen i Slovenien är diverse, präglad av de geografiska förutsättningarna (Alperna, Medelhavet, Dinariderna och Pannoniska slätten). Närmast besläktad är den slovenska kulturen med den österrikiska och i kustlandet med den friuliska och venetianska.

I det gammal-slovenska samhället var bönderna fria och organiserade i bysamfällena med byting, där majoritetsbeslut fattades under demokratiska former. Bytingen var underordnade regionala ting som fungerade som domstolar vid större tvister. Då frankerna tog makten över slovenska områden på 700-talet, kom slovenernas politiska och självständiga ställning att försvagas. Feodalsystem av frankiskt snitt infördes och levde vidare i Österrike som de slovenskspråkiga områdena till stor del kom att ingå i. Periodvis hårda förhållanden för bönderna ledde till upprepade bondeuppror. I de slovensketniska områden som styrdes av Venedig fick slovenerna dock full administrativ autonomi och det gamla tingssystemet levde vidare ända till 1797, då tog Habsburgarna kontroll över venetianska Slovenien. Renässansen, reformationen och upplysningstiden formade också slovenernas medvetande. Det finns således en lång tradition av demokratiska beslutsvägar, individualism och samarbete hos slovenerna, kvalitéer som är grunden för effektiva statliga institutioner i ett modernt samhälle.

Av tradition ser slovenerna det som en allmän rättighet att röra sig fritt i skogen och använda dess resurser i form av bär och svamp, vilket återspeglas i det gamla slovenska ordet "gmajna" ("gemensamt land") för skog. Således finns i Slovenien en motsvarighet till den svenska allemansrätten.

Slovensk materiella kulturen är knuten till geografin i landet, men är till stor del av nordligare karaktär än man kanske förväntar sig av landets geografiska läge i Centraleuropas södra utkant. Gott om skog gör trä till ett vanligt material i den traditionella arkitekturen i den alpina och föralpina delen av landet. I kustlandet dominerar stenarkitektur av mediterrän typ.

Den nuvarande regeringen under ledning av Alenka Bratušek tillkom på dessa privilegierande grunder (den 13 mars 2013), utan att ett nyval hade utlysts. Janša avsattes mot sin vilja. Man erkänner förvisso att Janša utförde ett bra regeringsår, dock förebrår man honom enligt Bratušek "överdrivna" krisåtgärder för att "normalisera livet". Dessa skulle mjukas upp nu under Bratušeks regering. Dock blev det inte så. För några veckor sedan förhandlade Bratušek till sig en förtroendeomröstning i parlamentet med ett budgetförslag i vilket man genomförde höjningar av olika skatter och andra ekonomiska försämringar för slovenerna. Hennes krisåtgärder slår Janšas med stora mått.

I mitten av december 2013 kom beskedet om att de kristyngda bankerna i Slovenien behöver kapitaltillskott på 4,8 miljarder euro. Allt detta kom fram enligt stresstester. EU-kommissionären Olli Rehn räknade med att beloppet troligen kunde täckas av den slovenska staten utan att det krävdes ett nödlån. Ingenting är helt klart ännu.

OM SLOVENSKA DIALEKTER

Det bör nämnas att slovenska språket har uppskattningsvis 48 enskilda dialekter. Denna mångfald anses ha geografiska, politiska, historiska, samhälleliga och andra orsaker. Enligt Wikipedia finns det åtta stora dialektgrupper som är uppdelade till fler inom gruppen: 1) dolenjska, talas i landskapet Dolenjska, 2) gorenjska, talas i Gorenjska, 3) koroška [koroshka] talas i Koroška, 4) primorska, talas i Primorska, 5) štajerska [shtajerska] talas i Štajerska, 6) panonska, talas i Prekmurje, 7) rovtarska, talas i Štajerska, 8) blandade kočevska [kochevska] dialekter talas i delar av Dolenjska. Varje landskap delas i ett antal dialektområden som kan skilja sig stort från varandra.

Den slovenska rezijanska (resianska) dialekten, som numera ligger i Norra Italien har p.g.a. sin isolering från det övriga slovenska talspråksområdet bevarat ålderdomliga element som i den moderna slovenskan inte längre finns kvar. Som enda slovensk dialekt har det också bevarat ett perfektivt preteritum (aorist). Det har ett från slovenskan avvikande alfabet som också innehåller w. Eftersom Rezija/Val Resia ligger i Italien och dalen är öppen mot väst, påverkades ordförrådet och uttalet av italienskan. I södra Österrike bor sedan 1:a världskrigets slut en större slovensk minoritet och har slovenskan som modersmål. De har ett speciellt rullande r i sitt uttal. På tyska kallas det slovenska språket för windisch. I det sydöstra gränsområdet mellan Slovenien och Kroatien talas dialekter som ligger mellan slovenska och den kajkaviska dialektgruppen.

Själv arbetade jag som slovensk hemspråkslärare i Sverige sedan 1976. Det visade sig att det fanns stora svårigheter just p.g.a. dialektala skillnader hos de slovenska barnen. Slovenerna kom från olika delar av Slovenien och barnen

talade olika dialekter. Det hände att barnen hade svårigheter att förstå varandra sinsemellan samt att förstå bokmålet som jag tyckte var lämpligast att använda mig av vid undervisningen. Jag fick dock anpassa mig till barnens nivå och försökte kommunicera trots de olika dialekterna som barnen talade i hemma. Och det gick bra, barnen lärde sig en hel del och jag med.

Zvonko Benceks dialektområde är prekmurski och talas i landskapet Prekmurje (Zvonko är min pojkvän sedan 1977). I Slovenien sätter man fortfarande olika stämplor på folk som kommer från olika dialektområden. Av erfarenhet vet jag att det anses mindre fint om man kommer från mitt Prlekija. När jag började skolan och vid ett tillfälle berättade något för min fröken på prleška, blev jag avbruten och tillrättavisad av min annars snälla fröken Heda: här ska vi tala slovenska, Budja, bara så du vet! Hon kom från trakterna kring Maribor och lyssnade inte på vad jag sa, utan på hur jag sa det. Det glömmar jag aldrig.

STANDARDSPRÅKET

Det slovenska litteraturspråket hade sin början på 1500-talet då den protestantiske prästen, författaren och översättaren Primož Trubar valde den centrala dialekten som talades i Ljubljana som standardspråk. Dialekten bestod i grunden av en blandning av de största dialekterna från regionen Dolenjska (Nedre Krain) som var Trubars hemtrakter, från regionen Gorenjska (Övre Krain) och regionen Notranjska (Inre Krain). Han valde att använda den latinska skriften framför den glagolitiska, efter att hans första två böcker hade tryckts med det glagolitiska alfabetet. År 1550 gav Primož Trubar ut den första slovenska tryckta boken, Katekizem (Katekesen) och med den även en annan liten bok, Abecednik (ABC-boken).

Den första kompletta slovenska bibeln gavs ut 1584 och den översattes av Jurij Dalmatin, en slovensk protestantisk författare, poet och översättare. Samma år kom den första slovenska grammatiken skriven av Adam Bohorič, som bidrog med sitt arbete till att slovenskan skrivs med en variant av det latinska alfabetet och använder sig av följande 25 bokstäver:

A B C Č D E F G H I J K L M N O P R S Š T U V Z Ž

Ytterligare ett antal bokstäver används i namn av icke-slovenskt ursprung: Ć Đ Q W X Y Ä Ę Ő Ü. Accenter sätts ibland ut ovanför vokaler för att skilja på ord med samma stavning men olika betydelse.

Fonetik (ljudlära) Vokalljuden har olika värden; o och e kan vara långa och korta, öppna eller slutna samt med fortsatta subtila variationer i uttalet. Variationerna är inte markerade i skrift och måste läras genom att lyssna noggrant och repetera ord och ljud. Betoningen i orden kan variera mellan stavelserna från ord till ord. T.ex.

gôri na góri gorí = det brinner uppe på berget.

A a	B b	C c	Č č	D d	E e	Ff
	G g	H h	I i	J j	K k	L l
[a]	[b]	[ts]	[tʃ]	[d]	[ɛ,e,ə]	[f]
	[g]	[x]	[i]	[j]	[k]	[l,w]
M m	N n	O o	P p	R r	S s	Šš
	T t	U u	V v	Z z	Ž ž	
[m]	[n]	[ɔ, o]	[p]	[r]	[s]	[ʃ]
	[t]	[u]	[v]	[z]	[ʒ]	

Morfologi (formlära) Slovenskan är grammatiskt komplex med många böjningar med sina sex kasus för substantiv, adjektiv och pronomen, tre genus och fyra tempus. Språket har som sagt tre numerus; förutom singular och plural även dualis - till exempel ett hus - hiša, två hus - hiši, flera hus - hiše (exemplet visar numerus-ändelser i feminin form).

Slovenskan räknas till de sydslaviska språken, men somliga anser att språket borde rankas som ett västslaviskt språk. Den äldsta kända inflyttningsvågen av slovenernas slaviskspråkiga förfäder till dagens Österrike och Slovenien kom från ett västslaviskt kulturområde, vilket, bland annat, arkeologiska fynd som klassats tillhöra Prag-kulturen visar. Slovenskan skiljer sig från kroatiskan och serbiskan i att ha behållit ålderdomliga proto-slaviska grammatiska funktioner och lexikala egenskaper som indikerar en högre ålder och har en stark lexikal anslutning till den nordslaviska typen. Exempelvis så finns det språkligt ovanliga dualis kvar i slovenskan, vilket förbinder det med sorbiskan, ett västslaviskt språk. Användningen av supinum förbinder det med tjeckiskan och genitivformen i negationer förbinder det med den baltoslaviska språkgruppen. Till skillnad från kroatiskan och serbiskan karakteriseras slovenskan av ett stort antal dialekter - det sammanlagda antalet på ca 50 dialekter och subdialekter indikerar också en hög ålder på språket.

Freisingfragmenten, skrivna på slovenska, är de äldsta bevarade funktionella skrifterna på ett idag ännu existerande språk i Europa. Enligt expertanalys så blev de till när biskopssätet i Freising 973 e.Kr. under biskop Abraham fick slovenska områden i sin egendom. Av de tre olika texterna, som Freisingfragmenten består av, var troligen predikan avskriven från ett två hundra år äldre underlag från Čedad/Cividale del Friuli, där den aquileiske patriarken hade sitt säte - det var till denna de slovenska regionerna då tillhörde kyrkligt.

I slutet av 1500-talet gjorde motreformationen att utgivningen av böcker på slovenska saktades ner. Då började det tyska språket dominera inom administrationen och handeln och som studerandespråk användes latin. Slovenska talades på landsbygden och i kyrkan, medan man i städerna använde både slovenska och tyska som samtalsspråk.

Den franska revolutionen och humanismen förde med sig ett uppsving av den nationella medvetenheten i de slovenska områdena i början av 1800-talet. När Napoleon ockuperade de slovenska områdena 1809 uppstod för en kort period i historien den slaviska staten Illyrien med Ljubljana som huvudstad och det slovenska språket började användas av stadsborna medan också undervisningen i grundskolan skedde på slovenska. Tiden av uppsving för det slovenska språket representeras bl.a. av poeten Valentin Vodnik, lingvisten Jernej Kopitar och poeten France Prešeren.

Vindelitierna och de nordliga Noricumborna började germaniseras av sina nordliga tyska grannar. In på dalmatiernas område kom kroater (rvati) och serber, till Pannonien kom först langobarder och efter dem avarer resp. obrer och/eller serber samt bulgarer. Langobarderna flyttade sedan 568 från Pannonien till Venetien och grundade där sitt langobardiska kungarike, som snart romaniserades. Romaniserade var också veneterna eller sloveneterna från vilka området fått sitt namn. Endast på Noricums område uppstod på den tiden det första slovenska riket efter romarrikets fall, som kallades Karantanien eller Provincia Sclaborum och Marka Vinedorum. Slaverna delas alltså upp mellan ursprungsbefolkningen slovener eller veneter och de andra som flyttar in senare, som inte är slovener, utan anter (se nedan). Båda har slaviskt språkligt påbrå, men är av olika ursprung. En av de avgörande faktorerna för att Slovenien idag finns som ett eget, distinkt och självständigt land är språket. 1921 var hälften av befolkningen i Kroatien och nära 68 % av serberna analfabeter, samtidigt som hela 91 % kunde läsa och skriva i Slovenien.

SLOVENSKAN – ETT SÄREGET SPRÅK

Att skriva en bok är att arbeta med ett säreget språk. Det har sagts att en orsak till att slovenskan både fick en framträdande kulturell roll och blev bevarad var att även adeln talade slovenska. De fragment och budskap som kom till under de följande 500 åren efter år 1000 vittnar om en bred användning, men kanske lite osystematisk odling av kultiverad slovenska i det kyrkliga och sekulära livet. Klagenfurtmanuskript, Stičnamanuskript, Venetieslovenska (Čedadski) och Castelmontemanuskript (Starogorski rokopi) som kom till under 1300- eller 1400-talen talar om en tro och ett hopp hos folket. Texterna beskriver bl.a. den enastående ritualen kring installationsceremonin av Kärntens hertigar, en-staka verser från riddarpoeter som Ulrik Lichtenstein och Oswald Wolkenstein samt Turjaška manuskriptet uppmärksammar att det slovenska språket inte bara var ett språk för undersåtarna utan också aristokraterna under medeltiden. På 1500-talet översatte biskopen Bonomi i Trieste Calvins, Erasmi och Vergilii arbeten till slovenska. I inventarielistor från början av 1600-talet framgår att adelspersoner hade protestantiska böcker på slovenska. Slovenska var det tolfte språket bibeln översattes till. Bibelöversättningen utkom 1584. I Sverige gavs

visserligen hela bibeln ut 1541 på svenska men där fanns kung Gustav Vasa som drev på.

Biskopen Bonomi skriver följande om slovenerna: Jag vet inte varifrån detta folk fått dessa traditioner och ett så specifikt språk och kan inte förbinda dem med de sydliga grannarna, eftersom deras språk påminner mer om bohemernas (tjeckernas) och slovinernas (slovakernas). Att detta folk lever i Pannonien, Istrien, Venetien, Noricum, Carniola, Liburien, Slavonien och delvis i Dalmatien kan tillskrivas endast detta faktum att de lever på sitt område väsentligt längre än deras sydliga bröder och att deras ursprung får sökas i självaste antikens begynnelse. År 623 samlade kung Samo, som av de frankiska kronisterna uppges vara av frankisk börd, de flesta slovenska regionerna - Karantanien, Pannonien, Rakoška, Moravska, dessutom tjecker och lusiska (lužiška) sorber - i ett slovenskt. Primära historiska källor dokumentet Excerptum de Karentanis, Conversio Bagoariourum et Carantanorum in Auctarium Garstense, uppger att Samo regerade i Karantanien - in Quarantanis, dvs. in Karinthiam. Kung Samo regerade över alla dess regioner i hela 35 år, vilket var länge för den tiden. Berättelsen om hans liv ingår i trilogin Sagan om Karantanien, skriven av Ivan Sivec (se del 7 i Slovensk historia av Vesna Jakše).

Själv är jag en stolt sloven. Man kan faktiskt beundra slovenerna för att de, trots alla motgångar, har utvecklat och behållit sitt säregna språk. Många kulturer, nationer och språk har försvunnit under historiens gång i världen. Slovenerna har försvarat och behållit sitt territorium trots många krigsränder genom tiderna. Det ses fortfarande som ett under att Slovenien utropade och fick sin självständighet 1991, trots omvärldens ignorans i början och det övermäktiga jugoslaviska armens hot och vapenskrammel.

Sloveniens huvudstad, Ljubljana; källa IT

FLER HÄNDELSER JAG MINNS

1971: Fröet till orkestern Lastovke; 1973: 1976: Ett vänskapsmöte inför föreningarna Triglav och Slovenijas sammanslagning; Möten i Gripen; 1976:Utflykten; 1975; Picknick tillsammans med föreningsmedlemmar och vänner, familjen Menhart på besök från Slovenien.

MUSIKEN FRODADES

Jag är säker på att mitt intresse för olika aktiviteter väcktes genom sången, kören, teaterspelet med pappa och i skolan. Även mobbingen och förtrycket i skolan gjorde att jag växte och engagerade mig mer i vissa större frågor än det var vanligt bland folk i allmänhet. Kriser och det medfödda trotset samt nyfikenheten stärkte mina drifter.

Min lillasyster Olga och hennes make Drago köpte 1974/75 ett hus i utkanten av Landskrona i kvarteret Örja. Ett tag hade Olga en egen frisörsalong på Järnväggsgatan. Hon var utbildad både till dam- och till herrfrisör. Jag hjälpte till ibland med att tvätta och rulla kundernas hår. Vissa kvällar hjälpte jag Janez och Štefka i deras café, Petit bar, på Skolallén med att servera gästerna. Allt för en liten peng som betalning vilket var till hjälp i mitt hushåll. Orkestern Svalorna hade nu blivit en mycket populär musikgrupp som var väldigt efterfrågad av de nybildade slovenska föreningarna i hela södra Sverige. Ibland blev det rätt stressigt att hinna leva vid sidan av alla aktiviteter. Jag hade alltid svårt att vara stilla och bara vara. Det var hela tiden något som fånglade mig och som jag ville ägna mig åt på fritiden. Den känslan sitter i fortfarande trots att jag närmar mig 70 år. Mest av allt saknar jag våra musikaktiviteter som håller på att avta helt. Mina systrar orkar inte riktigt med sången längre och jag är väldigt beroende av deras medverkan.

Orkestern Svalorna fick ofta hela tre spelningar under veckosluten, på olika ställen i Sverige. Det blev dock för mycket för Vinko, hans fru ville inte att han skulle vara borta så mycket så han fick sluta spela i Svalorna. Även Janez kunde inte alltid följa med oss p.g.a. sin verksamhet så även han slutade i orkestern. Olga var självlärd i gitarrspel så hon fick ta tag i den delen. När hon var barn tog hon över tog över Janezs gitarr vilket gjorde att hon lärde sig att spela. Vi fick snart tag på en annan kille, Pavle Blagojević från Älmhult, som var mycket begåvad och kunde följa med oss på spelningarna. Hans föräldrar var ungerska serber så Pavle hade en bred musikkunskap även när det gällde serbisk musik.

Vi fick en del spelningar även i montenegrinska, makedonska, kroatiska och serbiska föreningar. Pavle ersatte Vinko Krajnc. Även i Danmark anlätade man

oss några gånger, dock i en montenegrinsk och i en serbisk förening. Någon slovensk förening fanns inte i Danmark. Där fick vi insyn i deras respektive kultur, det fanns en del kulturella skillnader hos oss, det jugoslaviska folket, främst inom språket och musiken men även beteendet och inom andra områden. I hemlandet fick vi aldrig tillfälle att träffa folk från andra republiker på samma sätt, det blev först möjligt i Sverige och i Danmark! Intressanta upplevelser, som hade fyllt många sidor om man hade skrivit om dem. Orkestern Svalorna utökades snart med ytterligare en medlem, basisten Peter Bernardi. Han kunde också spela på trummor vid behov. När Bernardi slutade spela i orkestern blev Josef Sternad från Malmö vår basist under många år framåt. Egentligen blev han kvar så länge orkestern fanns. Utöver Olga som gitarrist hade orkestern även haft några andra gitarrister genom åren, först var det en som hette Ulf, efternamnet minns jag inte, sedan kom Vinko Mrak från Ljubljana. Vi fick också Bjarne Bertelsen från Malmö samt Tomas Knutsson. Bjarne var duktig på dragspel, orgel och sång också. Under Bjarnes, Tomas och Josefs tid var orkestern Svalorna anslutna till Musikförbundet i Sverige och fick en del spelningar genom förbundet, bl.a. på färjan mellan Helsingborg och Travemünde, på vissa firmafester, på en restaurang i kurorten Båstad, samt på andra ställen.

Under 1975 drabbades västvärlden av en djup ekonomisk kris, mest p.g.a. av oljeransoneringsen, en s.k. oljekris. Man befarade plötsligt att oljan snart inte skulle räcka till allt och alla. Priserna steg och arbetslösheten ökade. Även i Sverige blev den ekonomiska krisen kännbar. Plötsligt var det inte längre självklart att tillväxten och välståndet skulle vara för evigt. Ekonomin skakades i grunden. Den obekväma sanningen som följde med krisen fick människorna att tappa tron på utvecklingen och framtiden. De flesta invandrande slovenier här kände också en oro inför framtiden. Det kom som en chock när flera slovenska familjer plötsligt beslutade sig för att återvända till Slovenien eller flytta till något annat land i världen. Bland dessa familjer fanns också min brors familj. Janez beslutade hösten 1976 att återvända, tillsammans med sin fru och son, till hemlandet. André var då fem år gammal, dottern Bernardka hade gått i fjärde klass på Tupaskolan i Landskrona. Vi kom överens om att hon skulle stanna hos oss fram till sommarlovet 1977 för att avsluta sin fjärde årskurs här. Sedan skulle jag köra henne till Slovenien där hon skulle fortsätta sin skolgång i femte klass.

Och så blev det. Bernardka berättade senare hur svårt det var att anpassa sig till det slovenska skolsystemet. Lärarna var helt annorlunda i Slovenien än i Sverige. Hon blev ofta utsatt för mobbing, mest p.g.a. att hon kom från utlandet. Eftersom hon gått de första fyra åren i en svensk skola innan hon blev tvungen att flytta med föräldrarna till Slovenien var inte hennes slovenska så bra i början. Sverige var Bernardkas hemland och det svenska språket behärskade hon bättre än det slovenska. Allt detta gjorde att hon hade svårt i den slovenska skolan från

början. Skolorna i Slovenien intalar fortfarande (år 2014) barnen om lögnaktiga historier från efterkrigstiden då kommunismen rådde. På grund av empatibrist och i brist på tillräckliga kunskaper kunde inte lärarna sätta sig in i Bernardkas situation.

I f.d. Jugoslavien betraktades för övrigt alla utvandrare som mindre värdiga medborgare oavsett orsakerna till att de lämnade landet. Under sina resonemang blandade manpolitiska flyktingar med ekonomiska utvandrare. När utvandrarerna besökte hemlandet stoppades de ofta vid gränsen. Redan i tullen trakasserades de resande på olika sätt. Många utvandrare blev senare kallade till den lokala polismyndigheten, där de förhördes om ditten och datten. I Sverige placerades enstaka människor ut i större folksamlingar, t.ex. i föreningar där de spionerade på sina landsmän. Man anade detta men man kunde inte göra något för att förhindra det. Av vissa landsmän fick vi reda att de förhördes bl.a. om orkestern Lastovke, vilka medlemmarna var, vilka vi spelade för, o.s.v. De förhörde aldrig oss i Slovenien.

Janez och Štefka återvände till sina hemtrakter. Först bodde de hos Štefkas föräldrar tills de köpte ett hus i Šempeter som de skulle bygga klart. Janez köpte en grävmaskin som han jobbade med vid motorvägsbygget. Snart sålde de det halvfärdiga huset i Šempeter och köpte en stor, äldre restaurang i staden Šentjur, ca en mil från Celje. Deras ordnade en bostad för dem själva på övre våningen. Štefka drev restaurangen och Janez jobbade med grävmaskinen. André hade inte börjat skolan än. Čven familjen Kragelj, Marjeta och Jože med barnen Angelo och Tanja bestämde sig för att återvända till Slovenien under detta år. Familjen Pukmaister, flyttade också i samma veva. Detta blev en stor förlust för föreningslivet i Landskrona. Janez var ju verksam i föreningen Triglav, Pukmaister och Kragelj var under senare år aktiva i föreningen Slovenija. Man började fundera på att slå samman båda föreningarna till en.

DOMINIKA FÖDDES

Under sena hösten 1975 blev Olga gravid igen. Olga och Drago väntade sitt

andra barn. Orkestern Svalorna hade under hela den tiden spelningar på olika håll i Sverige. Ibland saknades en gitarrist och då fick Olga ställa upp med sin gitarr. Vi spelade på olika bröllopfester och födelsedagsfester, i Vadstena, för olika föreningar, firmafester, valkampanjer och annat.

4/9-1976: Dominikas föräldrar, farmor och gammelfarmor

Den sjätte juni 1976 anordnade föreningen Triglav en stor picknick för medlemmarna. Redan då firade man Den svenska flaggans dag, dock var det inte en arbetsfri dag på den tiden. Min bror Janez Budja ägde ett gammalt hus i byn Säby nära Landskrona som han senare sålde, innan familjen återvände till Slovenien. Vi kunde hålla till på hans gräsmatta, grilla, leka och sjunga. Slovenerna från Landskrona med omnejd samlades där och hade kul tillsammans. Vädret denna dag var strålande vackert och gräset var grönt, så man tog med sig stora filtar hemifrån för att kunna sitta eller ligga på marken. I Sverige slutar skolåret vid den här tiden så det blev mycket att fira den dagen. Sommarlovet var här!

Plötsligt fick Olga värkar som inte ville ge sig. Maken Drago körde henne till förlossningen i Helsingborg. Kompisen Josef Sternad från Malmö var med som sällskap. BB-avdelningen i Landskrona avvecklades några år tidigare så föderskor från Landskrona blev hänvisade till Helsingborgs förlossningsavdelning. Drago kom dock snart tillbaka med Josef. Eftersom värkarna avtog tyckte han att han inte behövde stanna kvar hos Olga men Olga fick ändå stanna kvar. Mot kvällen meddelade hon att hon fött en liten flicka. Förlossningen blev svår för Olga. Drago hade missat tillfället att närvara och stötta henne, vilket inte kändes bra. Olga fick själv kämpa sig genom förlossningsarbetet, som visade sig vara mer komplicerat än väntat.

6/6-1976: Dominika visas upp av sin mamma Olga...

Dominika, som den nyfödda fick heta, föddes i sätesbjudning, vilket innebär att barnets ända kommer ut först vid födelsen. Idag genomför man oftast kejsarsnitt vid liknande födslar. För det mesta är det svårt att hitta en orsak till att ett barn ligger i säte när det är dags att föda. Oftast är det barnmorskan på mödravården som misstänker att fostret ligger i säte när hon försöker känna fostrets läge i livmodern. Med ultraljud kan diagnosen fastställas. Hos Olga upptäcktes inte detta i tid.

Som tur är går det att föda ett barn som ligger i säte, men senare studier har visat att det kan finnas en ökad risk för barnet vid sätesförlossningar. Därför har man

på senare tid infört att alltid göra kejsarsnitt om barnet ligger i säte trots ett vändningsförsök. Ibland upptäcks inte sätet förrän förlossningen är långt framskriden, det kan till exempel hända om kvinnan är en omföderska, vilket Olga var. En upprätt förlossningsställning underlättar barnets passage ut om man inte hinner vända ställningen. Ingenting av detta visste man på den tiden, Olga fick ingen upplysning om varför det blev som det blev.

En förlossning handlar inte bara om det nyfödda barnet, den handlar minst lika mycket om personen som ska ta hand om och älska sitt barn. Och ta hand om ett barn gör man bäst utan psykos, depression och underlivsskador som kan förekomma vid födslar om man inte behandlas på rätt sätt. Olga och Drago hade då varit gifta i sju år. Man brukar säga att efter sju år uppstår den kritiska tiden för ett äktenskap. Jag hade ju själv erfarenhet av att efter sju år inte kunna hålla ihop äktenskapet längre. I familjen Kostanjevec uppstod också flera kriser, de flesta var orsakade av extern inblandning.

Dominika föddes med en liten defekt kromosom. Detta visste man inte när hon föddes. När Dominika 2005 själv fick ett barn, Johanna, som föddes med Down Syndrom, uppdagades hennes kromosombild. Samtidigt har man från forskarnas sida antytt att Dominikas kromosomavvikelse troligen beror på några ärftliga faktorer. Olga genomgick en undersökning i samband med denna antydning men man fann inte felet hos henne. Då förmodade man att det ligger i Dominikas fars släkt, hos Drago och hennes farmor Lojzka. Tyvärr avled farmor i samma veva. Det hela stannade vid detta, någon vidare undersökning gjorde

man inte.

*31/1-1977,
Doras 12:e
födelsedag
firas...*

EN NY BÖRJAN

ZVONKO

Föreningen Triglav i Landskrona anordnade en bussresa som gick till Vadstena i regel varje år under de första två decennierna. Bussen kördes först av min bror Janez och senare av landsmannen Vinko Slanič, och slutligen av Toni Jedrejčič. Janez var föreningens ordförande under de första åren efter bildandet, mellan 1968-76 och fram till att han och hans familj flyttade tillbaka till Slovenien.

Den 28 maj 1977 var det dags att åka till Vadstena igen. Jag hade just fyllt 32 år samma dag. Dagen innan hölls den tredje slovenska kulturfestivalen i Olofström, anordnad av föreningen Slovenija, Olofström. Det blev ett stort evenemang där några hundratals slovenier från hela Sverige närvarade. Arrangemanget var i Volvos lokaler som rymde många människor. En orkester kom från Slovenien och den kallades Alpina herdarna (eg. Planšarji). Vi från föreningen Triglav medverkade i kulturprogrammet med barnkören Vågorna (Valovi), systrarna Budja och Svalorna. Efteråt övernattade vi på ett vandrarhem i närheten för att dagen därpå fortsätta med bussen till Vadstenas fjärde Pingsträff.

Pingsten firar man 40 dagar efter påsk, därför varierar datumet några veckor fram och tillbaka. För att fylla bussen och få en billigare resa till Vadstena om vi var fler, plockade vi upp slovenier från olika orter, på vägen dit. Vi hämtade upp resenärer i Helsingborg, Åstorp och även i Jönköping. Vi brukade ha matsäck och dricka med oss hemifrån. Man sjöng och skojade under hela resan som varade i över fyra timmar. Från Landskrona till Vadstena är det ca 40 mil. Man fick starta tidigt på morgonen för att hinna dit innan tolv, när mässan i klosterkyrkan började. Uppsamlingarna av slovenerna på vägen dit var också tidskrävande men oftast gick det bra och vi hann i tid. Innan allting började skulle man också hinna uträtta ett toalettbesök och eventuellt kunna klä om.

Även år 1977 stannade vi till på olika ställen och hämtade upp folk. I Jönköping kom några glada människor, vissa av dem har vi redan träffat året innan, men vi kände dem inte närmare. Det är ändå ca 27 mil dit från Landskrona. Nu fanns det en speciell person bland de tillkomna, en man som var på ett väldigt vitsigt humör. Han såg ut att inte ha sovit mycket under den gångna natten men han berättade roliga historier, så hela bussen skrattade åt hans berättelser. Jag hade mina döttrar med i bussen, alla tre satte sig i närheten av Zvonko som vi fick reda på att han hette och lyssnade på hans historier. Han berättade sina vitsar på svenska så att även barnen kunde följa och förstå dem.

Barnen omgivning var mestadels svensk så de höll på att halka efter med slovenskan. De hade nu gått i skolan ett tag, Dora i sjätte, Lenka i femte och Anne-Marie i tredje klass. Skolåret 1976/77 närmade sig sitt slut. På fritiden umgicks de med svenska kompisar. Hemspråksundervisningen pågick i Landskrona men den gav inte så mycket eftersom det bara varade i 40, högst 80 minuter per barn i veckan. Det avgörande för språket var hemmet, om man var konsekvent och pratade slovenska med barnen hemma, då behöll barnen sitt modersmål, annars inte.

Hur som helst, alla på bussen lyssnade på Zvonkos vitsar. De flesta var riktigt roliga och orsakade högljudda skrattsalvor. Vi åt av smörgåsarna och sjöng emellanåt. Barnkören Vågorna skulle uppträda, även den vuxna kören Triglav, nu under ledning av Olga eftersom mor och far redan var i Slovenien. Samtliga grupper övade lite på bussen. Vi hade vårt program att framföra i Vadstena. Systrarna Budja ingick också i kulturprogrammet. Under dansen spelade vi, vår orkester Lastovke. Det var fjärde gången vi samarbetade i Vadstena. 1977 kom även en ny slovensk präst till Sverige, Jože Drolc, som verkade bland slovenier och stannade här i 16 år. Vår förening Triglav medverkade vid samtliga Vadstenaträffar med sång och musik, först i kyrkan och sedan i festlokalen. Sverige-slovenerna började känna igen som kom från Landskrona, för ofta var det vi som höll igång kulturprogrammet och dansen. Det hände ofta att det p.g.a. orkesterns medverkan dröjde till sena kvällen innan vi blev klara inför avfärden hem.

På vägen hem stannade vi i Huskvarna, nära Jönköping, för att släppa av folk från bussen. De, som inte somnade på bussen var bjudna att följa med in i ett tvåfamiljshus, ägt av familjerna Belec och Gustin. De hade en vinkällare och flera sorters vin som de själva hade tillverkat. Vinet var jättegott, det smakade precis som hemma i Slovenien.

Även Zvonko steg av bussen där och skulle hem till sitt. Husmodern i huset, Anka, lagade kaffe, de som ville dricka vin fick göra det och så skojade vi hit och dit med varandra. Zvonko kom och frågade mig om jag minns honom från förra året. Nej, svarade jag och det var sant. Det var så många nya människor, mest trevliga som jag mötte i Vadstena så det var svårt att lägga någon särskild på minnet om man inte var speciellt intresserad. Men nu bad Zvonko mig om mitt telefonnummer så att han skulle kunna ringa mig en dag. Först vägrade jag ge honom numret, sedan fick han det. Jag minns att han antecknade numret på tapeten vid familjen Gustins köksdörr. Vi tackade för det vänliga bemötande och sa adjö till Jönköpingsborna.

Under vardagsstressen och sysslorna i Landskrona höll jag på att glömma Zvonko och övriga medpassagerarna. Redan efter några dagar ringde telefonen. Det var någon från Jönköping, en manlig röst som ville tala med mig. Mannen berättade vem han var och att han var intresserad av att träffa mig igen. Hans

behagliga basstämma i telefonen och vänliga ord fick mig att bli intresserad. Jaha, hur skulle detta gå till då, frågade jag? Han berättade att han just då varken hade körkort eller bil, så han skulle komma med tåget på en avtalad tid. Varför skulle vi träffas, tänkte jag för mig själv. Zvonko menade att vi hade mycket att prata om och att vi skulle ta chansen att träffas i alla fall. Jag hade inga motargument så jag gick med på hans förslag. På den tiden stannade tåget i Helsingborg så jag skulle hämta honom där.

”Men, hur ska jag kunna känna igen dig” frågade jag.

”Jag kommer att ha en mörk skinnjacka på mig och stå på trottoaren utanför stationen” blev hans svar.

En kort tillbakablick blir kanske nödvändig här för att belysa min dåvarande situation. Under en spelning i Landskrona på nyårsafton 1975/76 träffade jag Vinko Zemljič, en kille från Malmö. Han härstammade från en av mina grannbyar i Slovenien. Vi båda hade lämnat varsitt kraschat förhållande bakom oss och vi försökte inleda ett fungerade förhållande men det misslyckades. Han ville stanna nära mig, trots att jag gjorde klart för honom att det inte kommer att fungera. Vi kämpade för att hålla samman ett tag men det visade sig att vi hade alldeles för olika intressen i livet och att det var lika bra att bryta upp. Vi gjorde slut under våren 1977. Nu finns inte Vinko längre, han dog hösten 2012.

Separationen pågick just när Zvonko kom in i bilden. Zvonko kände till detta förhållande, han var till och med bekant med Vinko när han bodde i Jönköping med sin familj. När paret Zemljič skildes, hjälpte Zvonko Vinkos fru med att flytta från deras gemensamma hem. Zvonko var skild sedan några år tillbaka. Hans f.d. fru Hedvika bodde kvar i Jönköping med deras gemensamma dotter Inger, 13 år samt Hedvikas son, Mladen. Själv var jag ju också skild sedan 1973 och hade några misslyckade förhållanden bakom mig. Därför kände jag mig tveksam till att ingå i en ny relation med Zvonko.

ZVONKOS FÖRSTA BESÖK I LANDSKRONA

Hösten 1977: Zvonko och jag

Zvonko kom till Landskrona i början av juni och jag körde till Helsingborg för att hämta honom. Hemma hade jag förberett flickorna på att killen från bussen till Vadstena var på väg att besöka oss. Flickorna blev glada över att träffa honom igen och det kändes bra för mig också, att de var positiva till vårt möte.

Zvonko väntade på mig på trottoaren utanför stationen i Helsingborg, precis som vi hade avtalat. Det var lätt att känna igen honom. Plötsligt dök minnena från

Vadstena upp igen och jag mindes glädjen som han spred omkring sig där. Och han var faktiskt snygg, nyrakad och prydlig. Och trevlig var han, som bara den. Jag blev kär i honom vid första mötet och han verkade också vara glad i mig. Han började med att kalla mig Mojca, vilket jag tyckte var ett fint smeknamn. När vi kom hem till Landskrona hälsade flickorna honom välkommen och de trivdes bra tillsammans. Allting kändes bra.

Sommaren 1977: Zvonko bekantar sig med mina släktingar och kompisar.

Zvonko stannade över helgen, vi gick omkring i Landskrona och han tyckte om de gamla gatorna och framförallt Landskronakusten. Sedan körde jag honom till tågstationen i Helsingborg. Han var tvungen att återvända tillbaka, för jobbet skull. Han arbetade på Munksjö pappersfabrik i Jönköping. Det kändes plötsligt svårt att ta farväl från honom. Vi kramades och lovade att ringa varandra igen. Nu stod sommarlovets inför dörren, inom kort tänkte jag köra med barnen till Slovenien. Bernardka bodde också kvar hos oss eftersom hennes föräldrar – min bror och svägerska återvände till Slovenien året innan. Min pappa blev ålderspensionerad redan 1970 och mamma var deltidsarbetande så de kunde vistas i Slovenien under längre perioder på somrarna

Zvonko och jag ringde varandra nästan dagligen. Samtalen kunde pågå i timmar. Vi skrev också till varandra eftersom telefonräkningarna blev skyhöga. Det var billigare med brev. Jag berättade för Zvonko att jag skulle till Slovenien med barnen. Då sa han att han skulle vilja följa med men att hans semester började först i juli. Jag hade lovat barnen att köra dem till Prlekija direkt i början av sommarlovet och Bernardka skulle till Zadobrova, till hennes föräldrar. Zvonko och jag kom överens om att jag skulle köra barnen till Slovenien och sedan återvända för att köra tillbaka ner i juli igen, tillsammans med Zvonko. Orkestern Lastovke hade några spelningar i slutet av juni som jag kunde vara med på då, när jag kom tillbaka från Slovenien.

SOMMARLOVET 1977

Jag var anställd som SV2-lärare på heltid. Min första bil var utbytt mot en nyare SAAB som jag hoppades skulle hålla ett tag. Vi packade våra väskor och for iväg mot södra Europa. Utöver mina tre barn var även syskonbarnen - Bernardka, Leonida och Robert med i bilen. Redan i norra Tyskland, ca en mil från Puttgarden, körde jag på en annan, stillastående bil framför oss. Jag såg att bilen inte rullade, men trodde att den skulle köra iväg, tills det var för sent att stanna. Tror gör man i kyrkan! Min bil fick sig en ordentlig smäll, barnen och jag kom undan utan några skador och vi kunde, efter polisens inblandning, köra vidare. Belysningen gick sönder, delvis även bromsarna. Karossen var inbucklad men det gick ändå att åka vidare med bilen.

När vi hade fått polisens medgivande, kunde både vi och den påkörde bilisten köra vidare. Felet var förstås mitt, det fanns ingen tvekan om det. Men skadorna var mest påtagliga på min bil, den andres bil var det knappt någon skada på. Resten av resan gick bra, dock blev vi stoppade i Österrike av polisen igen, jag körde för fort. På grund av våra språkbrister kunde vi fortsätta köra vidare. Polisen gav upp sitt försök att göra sig förstådd. Ibland har man tur ändå! Efter nästan en 24-timmar lång körsträcka utan längre uppehåll kom vi äntligen välbehållna hem till mina föräldrar. Dagen efter körde jag hem Bernardka till hennes föräldrar och fortsatte sedan mot Ljubljana. Där bodde min moster Terezija Bohanec, Rezka, som en gång tagit hand om Anne-Marie i Ljubljana. Hon ville sälja några av sina böcker för att kunna betala advokaten som hon anlidade efter en tvist som uppstått om hennes lägenhet. Jag och mina systrar, Jelka och Olga, ville köpa mosterns böcker som hon sålde relativt billigt så jag lastade hundratals böcker i min plåtskadade bil och återvände till föräldrahemmet i Prlekija.

Prlekija, Gornja Štajerska (eg. Övre Steiermark,) är en del av landskapet som vår familj härstammar ifrån. Det bör nämnas att vår ursprungliga dialekt, prleški, skiljer sig kolossalt från det slovenska bokmålet. Det finns större dialektal

skillnad där än mellan skånska och rikssvenska dialekter, ja, större skillnad än mellan det danska och det svenska språket! Man fick vara en duktig språkkännare med bra gehör för att kunna göra sig förstådd i Ljubljanastrakten när man kom från områden kring Ljutomer, så som vi gjorde. Om dialekter i Slovenien har jag skrivit i korthet på föregående sidor.

ÄVENTYRRERRESAN TILLBAKA TILL SVERIGE

Som mina läsare redan är vana vid, hoppar jag ibland hit och dit i min historia. Så blir det även här. Efter några dagar hos mina föräldrar i Slovenien var det dags att köra tillbaka mot Sverige igen. Bilen var överfull med böcker och annat som jag köpte hos min moster Terezija i Ljubljana. När jag skulle passera gränsen till Österrike, blev jag stoppad av den Österrikiska tullpolisen. De påpekade bilens brister, bl.a. hördes oljud från handbromsen när jag saktade ner. Jag fick order om att genast söka upp en bilverkstad där man skulle fixa till det nödvändigaste så att bilen skulle vara körduglig för att fortsätta resan. Jag blev då tvungen att lyda ordern och sökte upp en bilverkstad i Graz. För att få bilen reparerad nästa dag var jag tvungen att övernatta och det gjorde jag i bilen. Reparationen kostade mig mina sista slantar, betalkort fanns inte på den tiden. Jag hade dock lite pengar kvar för att kunna tanka och köpa biljetten till färjan.

Det kändes bra att ha fått bilen i ordning igen. Färden mot Sverige gick sedan bra och mot kvällen samma dag steg jag av färjan i Danmark. Dagarna i Skandinavien vid den tiden kring midsommar är långa, kl. 22.00 är det fortfarande relativt ljust ute. Jag tyckte att vägarna i Danmark var rätt så tråkiga. De var och är helt raka på vissa ställen, man kan se kilometervis framför sig och det är knappt några bilar som kör. På vissa ställen syns det hur jorden kröks mot horisonten. Danmarks landskap är helt platt. Jag tryckte på gaspedalen och ökade farten för att komma hem till Sverige i tid. Orkestern Svalorna skulle ut och spela på kvällen. Plötsligt kom en motorcyklist körande bakom mig och körde om mig. Han saktade ner farten och jag körde om honom. Så höll vi på ett tag i några kilometer.

Jag trodde att motorcyklisten skojade med mig med sina omkörningar och därför skojade jag tillbaka, ända tills han körde förbi mig igen och överraskande sträckte ut sin stoppflagga framför mig – det visade sig att han var en civilklädd polis! Jag stannade till vid vägkanten och han kom mot mig med en sträng blick. Polismannen bad mig stiga ur bilen och visa körkortet. Jag gjorde som han sa. Sedan frågade han om jag vet hur fort man får lov att köra i Sverige. Javisst, svarade jag. Då läxade han upp mig med att samma regler gällde i Danmark och att jag hade överskridit hastighetsbegränsningen med 12 km/tim. Jag bad om ursäkt, men det hjälpte inte. Han skrev ut en böteslapp som jag skulle betala från Sverige. Tur i oturen, tänkte jag, för jag hade knappast några pengar kvar på

mig! Nu kunde jag fortsätta köra vidare. Trots att jag hade bråttom tillbaka, passade jag mig noga för att hålla rätt hastighet. Denna resa blev inte som jag hade tänkt mig, men det kunde varit värre, tröstade jag mig med. Det blev bucklor på bilplåten, en kostsam reparation i Graz och böter för fortkörning i Danmark, men ingen människa skadades. Till slut kom jag hem till Landskrona och hann precis duscha och klä om innan det var dags att dra vidare till en spelning någonstans i södra Sverige. Nu slapp jag köra själv, jag åkte med i Josef Sternads bil, basisten från Malmö. Så slutade detta äventyr, men snart väntade nya.

VAR BÖRJAR ELLER SLUTAR KÄRLEKEN?

Kärleken börjar alltid hos en själv. Vem kan bättre svara på frågor om vad jag själv vill eller inte vill, om inte just jag själv. Först och främst ska man vara klar med att man måste tycka om sig själv, se till att man själv mår bra för att sedan kunna älska och hjälpa andra. Det är viktigt att vara medveten om sina egna önskemål. Vad är det jag vill? Man bör prioritera saker som är nödvändiga för ens eget välbefinnande, mycket av det som man önskar sig för stunden är inte alltid bra för en.

Det är viktigt att vilja ta hand om sig själv, så att man inte lastar sina bekymmer på någon annan i onödan. Människor, som tycker om sig själva, ser till att äta gott, sova tillräckligt, motionera tillräckligt efter behov och underhåller sina sociala och intima relationer, mår bra. Man ska sätta sina gränser, kunna säga nej till saker som är skadliga. Att umgås med människor som uttrycker sin glädje när man själv är glad, som uppmuntrar en när man tvekar och som delar ens intressen är också en viktig del i ens liv.

Det är viktigt att kunna förlåta. Ingen människa är felfri. Att bära på ilska och hysa agg mot någon, skadar mest en själv. Jag försöker ta lärdom av mina och andras fel så att jag slipper upprepa dem. Jag förlåter också mig själv när jag har gjort något dumt och försöker sedan att gå vidare. Det som inte kan göras ogjort får inte stå i vägen, man måste kunna gå vidare. Jag försöker leva livet fullt ut och utan att trampa på någon annan vill jag göra det jag tycker om. Jag vill förverkliga mina gamla drömmar. Lyckas jag med det, då har jag uppnått mycket. Om inte, måste jag kämpa och gå vidare. Det som inte dödar mig, gör mig starkare. Och om jag lyckas, blir min värld vackrare, kärleken djupare och jag kan göra andra människor nöjda, men först måste jag bygga upp min styrka till det. Saknar jag förmågan till allt detta, då är det synd om mig och mina närmaste och så vill jag inte ha det. Kärleken är dock ett tillstånd, där man ofta sätter den man älskar före sig själv. Det kan vara barnen, partnern, syskonen, vännerna eller föräldrarna som prioriteras. Det är inte alltid så lätt, verkligheten är ofta svårare än teorierna, men viktigt för ett bra förhållande är att kunna prata

om saker och att kunna lita på varandra. Även när det gäller kärlek, eller kanske särskilt då. Kärleken börjar med tillit och förståelse och slutar när dessa tar slut.

VÅR FÖRSTA RESA HEM

1977: På vägen till Slovenien stannade vi bland annat till i Venedig.

Under tiden sattes Zvonko och jag på prov gällande frågan om hur vi ska gå vidare. Skulle vi fortsätta träffas då och då, ringa och skriva till varandra, eller borde han flytta till Landskrona? Kärleken kan yttra sig i en stark längtan efter den man älskar, när den andra är frånvarande. Vännens frånvaro släcker inte längtan, utan snarare förstärker den och gör den tydligare. Zvonko och jag kom fram till att han skulle flytta till oss men först tänkte vi åka på semester till Slovenien, vilket vi också gjorde. Vi tog vägen via Schweiz, stannade till lite i S:t Moritz och fortsatte sen via norra Italien mot Venedig. Därifrån åkte vi vidare till våra föräldrar i Slovenien. Vi hade inte meddelat någon av dem att vi skulle dit tillsammans. Mina föräldrar visste inte om Zvonko och Zvonkos föräldrar kände inte till mig.

Först åkte vi hem till mina föräldrar. De blev glatt överraskade över att se Zvonko Bencek komma hem med mig. Min mamma sa att hon kom ihåg Zvonko från året innan när han åkte med oss i bussen till Vadstena. Under några dagar stannade vi hemma i Mala Nedelja, sen skulle vi hälsa på Zvonkos föräldrar också. Hans föräldrar skildes när Zvonko var två eller tre år gammal. Zvonko hade en ett år yngre bror, Bruno, men som dog som ung. Zvonko var det

enda barnet kvar. Mamma Irma levde med sin gamla mor Marija Kumin i sitt föräldrahem i byn Černelavci, nära Murska Sobota i Prekmurje. Pappa Mato Bencek, som var omgift, bodde med sin fru Marica i Kroatiens huvudstad, Zagreb, där Zvonko och Bruno föddes. Vi fick således fullgöra två besök, ett till var och en av föräldrarna. Vi bestämde oss att besöka hans mamma i Prekmurje först.

Zvonko berättade att han inte varit hos någon av dem under flera år. Han tyckte att det var jobbigt att träffa föräldrarna eftersom det inte gick att nämna dem för varandra. De smutskastade varandra och det gick inte att ändra på det. Det gjorde honom ledsen. Föräldrarna hade genomgått en svår skilsmässa. Alla skilsmässor är jobbiga och att skiljas är att dö en smula.

PREKMURJE

Landskapet Prekmurje ligger på den Pannoniska slätten som gränsar mot det slovenska landskapet Štajerska i väst, Österrike i norr, Ungern i öst och Kroatien i söder. Floden Mura avgränsar landskapet Prekmurje mot Štajerska. Därifrån kommer också landskapets namn. Prekmurje betyder Över Mura. Prekmurje hade anslutit sig till Slovenien först 1919, efter att i århundraden tillhört Österrike-Ungerns dubbelmonarki, egentligen under Ungerns styre. Prekmurska dialekter präglas starkt av det ungerska språket. Några Prekmurska byar är protestantiska, vilket utgör en viss skillnad mot de katolska byarna. Zvonkos mor Irma var protestant och pappa Mato var katolik. Zvonko själv har fostrats protestantiskt. I Prekmurje trycker man än idag protestantiska kyrkoböcker på prekmurski dialekt. Sådana böcker finns i varje protestantisk församling, vilket är något unikt i Slovenien!

En dag bestämde vi oss för att göra ett gemensamt besök i Prekmurje. Det är ca tre mil från mina föräldrars hem till Zvonkos mor. Hon var inte hemma när vi kom men vi träffade hans mormor Marija som blev väldigt glad av att se Zvonko. Mot mig var hon något reserverad, liksom hans mor när hon kom hem från att ha hämtat foder till oxarna från deras betesmark med traktorn. En ung flicka, Olga levde hos Zvonkos mor Irma sedan Olgas egen mor dog i cancer när Olga var 12 år gammal. Nu var Olga i tjugoårsåldern. Hon arbetade på skolbispisningen i Murska Sobota, största staden i Prekmurje, ca 3 km från Černelavci och Zvonkos mor Irma ägde en bondgård med uppfödning av nötkreatur som huvudnäring. Hon gick i pension efter att ha jobbat som konduktör på en spårvagn i Zagreb. När hennes far, Janos Kumpins gått bort och sonen Brunos plötsligt dött var hon tvungen att komma hem och lämnade därför tjänsten i Kroatien. Bruno fick förmodligen en hjärnblödning. Han trillade död av cykeln på väg till Murska Sobota.

Zvonko hälsade på sin mamma och han presenterade mig för henne. Jag kände på mig att hon inte blev speciellt förtjust i att träffa mig. Vad det berodde på förstod jag först senare. Zvonkos f.d. fru Hedvika kom oftare och alltmer regelbundet på besök till dem i Černelavci än vad Zvonko gjorde. Även deras dotter, Inger, var ofta där under sommarloven. När Inger var två år gammal bodde hon hos mamma Irma i nästan ett helt år och hon lärde sig sina första ord där. Inte så konstigt att jag inte blev särskilt välkommen då. De hoppades kanske att Zvonko och Hedvika skulle bli sams igen och då ansågs jag vara ett hinder mellan dem. Det kändes som att Zvonkos mormor var vänligast mot mig. Olga var också lite reserverad mot mig i början.

Vi stannade ett tag och drack kaffe. Zvonko berättade lite om sig själv och om Inger och Hedvika, hur de hade det i Jönköping. Jag fick berätta om att jag kommer från Štajerska. Det visade sig att man i Prekmurje ogillade i stort sett alla som kom från andra sidan av floden Mura, särskilt štajerce, som vi från Štajerska kallas. I alla fall fick jag den känslan då och delvis sitter den kvar än, trots att det gått dryga 37 år sedan jag lärde känna Zvonko och Prekmurje. Konstigt nog så hyser man liknande attityder på den andra sidan av Mura, hos oss i Štajerska - att man misstror och ogillar prekmurce, som folk från Prekmurje kallas. Man kan misstro olika hantverkare som kommer från den ena sida till den andra för att utföra något arbete och vice versa. Märkligt ändå.

Orsakerna måste vara historiska, det kan ligga i att man levde åtskilda i flera århundraden, på var sin sida av floden Mura. Štajerska och štajerci (pl.) hörde till Österrike och Prekmurje prekmurci (pl.) till Ungern. Byn Černelavci var i stort sett protestantisk, vilket också kunde vara en orsak till kylan, som jag som katolik upplevde från folket där. Idag har en mängd olika människor från alla Sloveniens hörn flyttat dit och byggt sina hus där så att något främlingskap mellan nykomlingarna och lokalbefolkningen inte slår igenom på samma sätt som då. Folk som gifte sig över religionsgränserna förr, konverterade ofta, särskilt kvinnorna tvingades till konvertering. Man hade ett mycket konservativt förhållningsätt mot förändringar i både Prekmurje och i Prlekija.

Det första besöket hemma hos Zvonkos mor och mormor i Prekmurje var över. Besöket och det kyliga mottagandet lämnade dock kvar en besk smak hos mig eftersom jag hittills inte känt till dessa särdrag hos människorna på andra sidan Mura. Det kändes rent av obehagligt för mig. Jag kanske misstolkade det hela, tröstade jag mig med.

ZAGREB

Några dagar efter besöket i Prekmurje var vi på väg till Zagreb. Zvonkos föräldrar bodde i Zagreb redan under tiden de var gifta och barnen var riktigt små. Båda sönerna föddes i Zagreb men vid tre, respektive två års ålder tog

mamma Irma barnen och flyttade hem till hennes föräldrar Marija (1894-1979) och Janus Kumin (1884-1963), Zvonkos mormor och morfar. Båda pojkarna gick klart hela grundskolan i Murska Sobota, ca 0,5 mil från hemby Černelavci. Mato Bencek (1907-1986) var kroat och kom från byn Bedenec, en by några km från den slovenska gränsen. Efter föräldrarnas skilsmässa träffade inte Zvonko sin far så ofta, de var mer eller mindre främlingar för varandra. Zvonko har berättat att pappa Mato, eg. Matija, kidnappade barnen vid ett tillfälle när de var mindre. Polisen blev inblandad och det bådade inte gott för fortsatta kontakter mellan familjemedlemmarna, men Zvonko träffade sin far i Zagreb vid enstaka tillfällen ändå.

1942: Bröllopsfoto: Zvonkos föräldrar Irma Kumin och Matija Bencek, (hemarkiv), samt vyer över Zagreb, (Wikipedia).

Senare kunde Irma och Mato umgås något i alla fall. Han hjälpte henne med att bygga till ett rum hemma i Černelavci. Ibland träffades de hos gemensamma släktingar och bekanta. Nu var Zvonko och jag på väg att träffa honom och hans fru Marica, utan att ha meddelat dem vårt besök i förväg. För att inte komma tomhänta, handlade vi lite förnödenheter i kvartersbutiken. Zvonko ringde på dörren, Marica öppnade och kände genast igen sin styvson. Pappa Mato kom också till dörren och kramade om sin son. Zvonko presenterade mig och sa att vi nyligen träffats och snart kommer att flytta ihop. Jag blev vänligt mottagen där och det värmdes mig inombords. Zvonkos pappa hade inga fördomar gentemot mig som kom från Štajerska. Tvärtom, han tyckte mycket om mig och det visade han tydligt. Konstigt, att man kan vara beroende av vissa människors sympati och kärlek! Det kändes bra för mig.

Efter några timmar hos familjen Bencek i Zagreb lämnade vi dem och återvände till Slovenien. Vi fick lova att besöka dem snart igen. Det fanns inga utsatta gränser mellan Kroatien och Slovenien då. Båda republikerna befann sig ännu inom Jugoslaviens federation. Men då, vid självständighetsförklaring 1991, var

Zvonkos båda föräldrar och min pappa sedan några år avlidna. Zvonkos far dog år 1986, min far 1987 och Zvonkos mor dog år 1988. År 1988 förolyckades och dog även min f.d. man, Tinko Prevolnik i en bilkrasch. Tyvärr lyckades Tinko inte återupprätta kontakten med våra döttrar innan han hastigt gick bort. Och det är något som för alltid har gått förlorat, vilket är riktigt synd. En lärdom man fick ut av detta var att inte vänta till morgondagen med något du vill ordna upp med någon utan gör det nu, idag! Imorgon kan det vara försent. Livet måste dock gå vidare.

ANSTÄLLNING SOM HEMSPRÅKSLÄRARE

Efter att ha fått tre barn, arbetat som städerska, senare benämnd lokalvårdare, varit köksbiträde på färjorna, montör på Järnkonst, fått utbildning och jobbat som svarvare, besuttit med kontrolluppgifter på Ägget fick jag år 1976 frågan av Landskronas skolledning om jag var intresserad av att börja arbeta som hemspråkslärare i slovenska. Jag tackade ja till erbjudandet. Till en början undervisade jag några få timmar i veckan och redan då på olika skolor i Landskrona. Samtidigt deltidarbetade jag på Ägget. Året därpå blev det för mycket att behålla arbetet på Ägget också så jag sa upp mig för att undervisa hemspråket på heltid. Mina barn var fortfarande små och behövde mig, skolan var inte det enklaste för dem, eftersom flickornas första språk var slovenska, fast de var födda i Sverige. Vi som kommit till Sverige behärskade inte språket bra nog för att kunna kommunicera på svenska med barnen och det var väl tur det. Slovenskan användes i hemmet och särskilt hos mina föräldrar som inte lärde sig språket senare heller, men som tog hand om barnen en hel del.

Mina barn lärde sig svenska ute på lekplatserna när de lekte tillsammans med svenska barn, på dagis och senare i skolan. Men de första orden och språket, sången och musiken lärde de sig på slovenska. Det gällde i alla fall alla barn i familjen Budja! Andra slovenska barn hade inte alltid samma möjligheter. Mångas äldre föräldrar fanns inte i Sverige för att hjälpa till med uppfostran. Barnen blev lämnade till svenska daghem eller dagmammor vilket var både på gott och ont. De fick aldrig ett riktigt fotfäste i den slovenska kulturen som föräldrarna bar i bagaget med sig. Den svenska kulturen har ofta missat dem, det fanns inte tid eller intresse för att kunna ägna tillräckligt med omsorg och få dem fullkomligt försvenskade. Och för övrigt vet vi att det tar upp till tre generationer för invandrare att integreras helt i majoritetssamhället.

Den massiva invandringen till Sverige var något nytt för landet under 1960- och 70-talet. Man lärde sig och lär sig fortfarande om hur man ska ta hand om nyanlända och gamla invandrare. Vi får inte glömma att invandrare också är utvandrare någonstans ifrån och att de fyllt sitt bagage med en bestämd världsbild som formades under deras tidigare levnadsår. Invandrare är inte en grå skara människor som man kan dra över en och samma kam, de är unika

individer var och en för sig. Individens identitet utvecklas genom ett samspel mellan biologiska, sociala och kulturella inflytelser. Utvecklingen är dock konfliktfylld och sker genom en serie kriser som individen måste ta sig igenom. Genom mina universitetsstudier på Kulturvetarlinjen i Lund lärde jag mig en del om olika kulturer och deras betydelser genom historien. Precis som med språket är det viktigt att förstå sig på andras kulturer för att kunna uppskatta dem. Men först måste man känna till sitt eget språk och sin egen kultur för att kunna uppskatta andras.

Enligt uppgifterna om mina anställningar kan man se att jag arbetade som lärare sedan 1976 och ända fram till min förtidspensionering år 2001. Jag hade olika befattningar inom Landskrona kommun samt i Helsingborg, Svalöv och Kävlinge kommuner. Eftersom de slovenska barnen saknade svensk bakgrund och tillräckliga språkkunskaper fick jag ofta hjälpa dem i rollen som kurator, speciallärare och specialpedagog, där hemspråksundervisningen ingick. Under 1990-talet då svenska skolan kommunaliserades, försämrades situationen för lärarna men just då var mitt jobb både intressant och oerhört krävande framförallt eftersom jag själv saknade utbildning från en svensk skola och tillräckligt med kunskap i ämnen som barnen behövde hjälp med. Jag gick och funderade kring min situation och kände mig oftast otillräcklig för min befattning. Först flera år senare fick jag chansen att själv börja utbilda mig.

FÖRENINGARNAS SAMMANSLAGNING

I samband med boken Bilder ur mitt liv har alla dessa händelser bara rullat förbi i mitt minne. Jag frågar mig om det kan stämma att det har gått nästan 40 år sedan allt detta hände. Inte konstigt att man känner sig trött och sliten ibland efter allt som man har fått uppleva hittills!

Zvonko och jag var särbo i början. Han flyttade till Landskrona under hösten 1977. Min brors familj och några andra slovenor i Landskrona återvände definitivt till Slovenien efter oljekrisens nedslag året innan. Zvonko blev medlem i den slovenska föreningen TRIGLAV i Landskrona. Slovenerna hade under en tid

funderat på att slå samman båda slovenska föreningarna i staden. Efter att Zvonko flyttat till Landskrona involverade vi honom i vissa konfliktfrågor och valde honom som medlare. Man sammankallade båda styrelserna, från

föreningen Triglav (1968) och Slovenija (1973) och där beslutades det om föreningarnas sammanslagning till en enda förening, men den sammanslagna föreningen skulle gå under ett tredje namn. Min storsyster Gabrijela, Jelka föreslog namnet LIPA. Lipa betyder lind på svenska och har blivit slovenernas symbolträd genom tiderna. Min särbo, Zvonko Bencek valdes till ny ordförande. Formaliteterna kring sammanslagningen blev klara i december 1977. Man bestämde sig för att behålla föreningen Slovenijas lokaler på Kuskahusgränden och Triglavs postbox.

År

1979: Slovensk festival i Göteborg. Lipa uppträdde. 1980/84: Lipas styrelser.

I början av föreningarnas sammanslagning var allting bara frid och fröjd bland medlemmarna. Vår vuxenkör döptes om från Triglav till sångkören Lipa. Den utökades och barnkören Valovi fick också några nya medlemmar. Sportaktiviteter så som fotboll, bordtennis och schack fick ett nytt uppsving i och med sammanslagningen. Föreningen fick plötsligt tillgång till två orkestrar, Lastovke och gruppen Viktor Semprimožnik. Båda sångkörerna, systrarna Budja och orkestern medverkade i kulturprogrammet på slovenska kulturfestivalen i Göteborg 1978. Ett år senare, 1979, var det dags för Kulturfestivalen i Malmö där vi medverkade tillsammans med flera estradartister från Slovenien som gästade Malmö. 1979 åkte orkestern Lastovke även till Stockholm för den första och enda slovenska inspelningen av ett direktsänt svenskt TV-program för invandrare.

1980 planerades slovenska kulturfestivalen att hållas i Landskrona. Jag var föreningens sekreterare, mina systrar var kultureferenter som höll i den administrativa delen samt kontakterna utåt. Olga var också körledare, Jelka cirkelledare, Tomi Vitanc var ledare för en manlig sångoktett och för musikdelen i orkestern Lastovke. Sångrepertoaren bestämdes i stort sett av Olga och mig. Vi skrev egna låtar och översatte flera texter till vår repertoar. Men de flesta av låtarna var tagna från andra artister och anpassade till orkesterns förmågor. De olika aktiviteterna inom föreningen blomstrade.

Det ursprungliga datumet för den sjätte slovenska kulturfestivalen i Landskrona var den 4 maj 1980. Men dagarna innan fick vi besked från Slovenien om att president Tito var illa därpå på grund av sin sjukdom, han kanske snart skulle dö så arrangemanget flyttades till den 13 september, samma år. Och det visade sig vara ett klokt beslut eftersom Tito faktiskt dog den 4 maj 1980. Många slovenser sörjde sin (diktatoriske) ledares bortgång enormt. Man skrev sina kondoleanser i en särskild bok som ställdes fram till förfogande också i föreningen LIPA. En viss oro bland slovenser runtom i världen väcktes i och med ledarens bortgång. Ingen visste hur det skulle gå i landet nu när Tito var borta. Man hade inte lyckats få fram en ny karismatisk ledare som kunde ersätta Tito. Senare blev det Milošević och hans gäng som satt vid ratten vilket, som bekant, ledde till Jugoslaviens sönderfall och nära på Serbiens undergång och Kosovo utropades senare till ett självständigt land. Men det är en annan, senare historia.

13/9-1980: Föreningen Lipa medverkade med fyra musikgrupper – oktett Lipa, Systrarna Budja, barnkör Valovi och med orkestern Lastovke

Den 13 september anordnades och genomfördes en lyckad slovensk kulturfestival som gästades av representanter från de flesta lokala politiska partierna i Landskrona. Festivalen ägde rum i stora salen på Folkets hus. Det kom ca 800 slovensk från när och fjärran och några av dem medverkande i programmet. En orkester vid namn Franc Flere, från Slovenien var inbjudna. Vår egen orkester Lastovke eller Svalorna och orkestern Flere spelade i omgångar när det senare var dans. Det blev en mycket uppskattad tillställning. Jag minns också händelserna från dagen efter när vi följde orkestern och journalisterna en bit på vägen, med färjan till Danmark. Franc Flere tog upp sitt

dragspel och underhöll färjans passagerare med slovensk musik. Folk lyssnade och dansade och en allmän glädje spreds bland alla resenärer. Nu var festalyran över och vi kunde slappna av. Först summerade och dokumenterade vi händelserna som nu var bakom oss. Sedan var det dags att gå hem för att vila. Vi kände oss tillfredsställda med våra insatser och firandet. Den natten blev jag gravid. Zvonko och jag väntade vårt första barn tillsammans utan att i förväg ha planerat för det.

Föreningen Triglav bildades 1968. 1977 gick föreningen Slovenija och

Triglav samman och bildade föreningen LIPA. Utöver musik och sång gjorde medlemmarna en del sketcher. På bilden en sketch 1969 Hos frisören med Tinko, Janez och Drago. Nästa bild är tagen i Krageljs sommarstuga 1972. Övriga foton är från olika år, allt mellan 1973 till 1980, barnkörens framträdanden och samlingar, både i Triglav och senare i Lipa.

Barnen i kören Valovi, Vågorna,

de övergick senare till vuxenkören Lipa.

Kvartetten ovan bestod av Anne-Marie och Dora Budja, Poldi Karlin samt Leonida Kostanjevec; nedan av Göran, Dora, Leonida och Peter (1994)

ORKESTERN LEVER VIDARE

När orkestern Lastovke bildades fanns det en stor efterfrågan på vår typ av musik. Samtidigt som Svalorna, bildades det en annan allt överskuggade musikgrupp i Sverige, nämligen gruppen ABBA! Frida är lika gammal som jag, född 1945, Agneta är född 1950, samma år som min lillasyster Olga. Jaha och vad skulle detta betyda för oss? Vi kopierade en del av deras melodier, stämmässigt motsvarade de våra stämmor och för övrigt blev ABBA-medlemmarna våra musikaliska idoler. Även vår grupp, systrarna Budja var förtjusta i ABBA och vi översatte några av deras låtar till slovenska och uppträdde med dem växelvis på båda språken, svenska och

slovenska. Senare spelade vi in Agnetas Sommarkväll, junikväll på vår CD; Jordens barn (Otroci zemlje, 2000 i Slovenien). På slovenska heter låten Junijski večer. Vi skrev en del egna låtar och sjöng dem på båda språken samt bearbetade och anpassade låtar från en del andra svenska artister, t.ex. Evert Taube, Streaplers, Ulf Lundell med flera.

Under senare 1970-tal fick vi Tomi Vitanc från Helsingborg att spela med oss. Han var och (är fortfarande) en mycket duktig musiker och stämsångare. Dock kan han anses vara jobbig att samarbeta med ibland. 1978 spelade vi in en singel vinylskiva med namnet Svalorna (eg. Lastovke) med två egna låtar på. Den första låten Lastovke, en vals som komponerades av Olga och texten är skriven av mig, sida B, låten Na dopust, en polka som komponerades av Tomi Vitanc och den texten skrevs av mig och Vitanc. Gruppen bestod då av Olga och mig, min svåger Drago Kostanjevec, Tomi Vitanc, Josef Sternad och en kille som hette Sven.

Två år senare, 1980 spelade vi in en singel till med titeln Till festivalen (eg. Na festival). Redan 1973 bildades också en barnkör med namnet Vågorna (eg. Valovi). Barnkören verkade i ca åtta år innan några av de sjungande barnen övergick till den vuxna körgruppen. Först sjöng barnen under ledning av Avgust och Augustina Budja och senare också av min syster Olga. Majoriteten av barnen var våra egna - Budja, Kostanjevec, Karlins ättlingar, dock anslöt sig några andra slovenier och kroater också till barnkören. Då var det fyra låtar som vi tog med på inspelningen: Sem deklica mlada med artisten Beba Vitanc, Mamica moja med barnkören Vågorna (två slovenska folkvisor), samt Na Festival med oktetten Lipa och vokaltrion systrarna Budja, Pot domov (instr.) och på önskemål av Vitanc, ett kort klipp ur Štajerski pozdrav (egna låtar). Vi andra ville ha med hela låten. Våra samtliga musikaktiviteter pågick inom föreningens ramar. På den tiden kunde föreningarna ansöka om kommunalt bidrag för att täcka en del av kostnaderna för sina aktiviteter. Särskilt hyrorna var en tung utgiftspost för föreningar.

Sång och musik alltid varit av oerhört stor betydelse för mig. Liknande aktiviteter som vi hade då, inom föreningens ramar, saknar jag jättemycket än idag. Men möjligheterna för att återuppta verksamheten är minimala. Nu skriver jag om allt som har varit i stället. Jag både sjöng med i sångkören och med systrarna, samt i orkestern.

I början av 1970-talet började det poppa upp ett tiotal slovenska föreningar i Sverige. Vår orkester Lastovke spelade på föreningsfester och andra sammankomster och det blev en del spelningar under åren. Jag nämnde redan att orkestern var ansluten till musikförbundet i Sverige under några år. Spelningarna hos andra slovenska föreningar gjorde vi dock vid sidan om. Vi spelade för en billig peng, i stort sett för att täcka kostnaderna för resor och avbetalningar för inköpta musikinstrument. Något litet fick vi dock behålla

själva också men den största behållningen kom ändå från kulturmöten med människor, svenskar och invandrare. Man fick lära känna majoriteten av slovener i Sverige vid olika tillfällen, på fester och möten. Idag känner vi varandra, vilket märks främst när vi möts på festivaler och i Vadstena.

Slovenska föreningar i Sverige idag:

Landskrona - (Triglav) Orfeum; Malmö - Planika; Köping – Simon Gregorčič;
Olofström - Slovenija; Eskilstuna - Slovenija; Halmstad – Ivan Cankar;
Göteborg – France Prešeren och Slovenski dom; Helsingborg – Slovensk-Svenska föreningen; Stockholm – Slovenska föreningen

FAMILJPROBLEM

1980 hade orkestern Lastovke fått en spelning i Slovenien. Vi skulle spela i turistorten Portorož under hela juni månad och alla skulle bo på hotellet Bernardin, även familjemedlemmarna. Avtalet hade ingåtts med en delegation som kom från Slovenien till Sverige och det omfattade både gage och andra praktiska saker. Detta hände innan Titos

död. Efter hans bortgång blev ingenting sig likt i forna Jugoslavien. Även vårt spelningsavtal föll i sanden. Arrangörerna ville sänka gagen och försämra vissa delar av avtalet. Lastovke tackade nej till ändringarna. Vi beslutade oss då för att åka på semester i stället. Zvonko jobbade fortfarande, så han kunde inte följa med. Jag åkte med paret Sternad från Malmö.

Medlemmarna i orkestern Lastovke semestrade i Tjesno, Kroatien. Barnen var med och brors familj kom på besök.

Vid hemkomsten började vi planera för festivalen som skulle bli av den 13 september och jag blev med barn. Jag undervisade fortfarande i hemspråket slovenska och fick vissa komplikationer i samband med graviditeten, i första hand med mig själv. Jag drabbades av depression och jag vågade inte söka hjälp för det. Det dröjde innan jag anförtrodde mig åt någon om att jag väntade barn. Zvonko hade hamnat i dåligt sällskap bland sina klubbkompisar. Vissa av dem var från början emot sammanslagningen av föreningarna och de önskade inte att föreningen Lipa skulle fungera bra så som den gjorde. Zvonko påverkades negativt av deras starka påtryckningar detta speglade sig på vårt förhållande. Vi drog inte alltid åt samma håll, han och jag. Och nu väntade jag hans barn. Hur skulle Inger, Zvonkos dotter ta det och inte minst hans f.d. fru Hedvika som fortfarande hade en viss påverkan på honom?! Jag valde att inte berätta om graviditeten för Zvonko, inte än i alla fall.

Nu, långt senare, inser jag att jag handlade fel men då kändes det som det enda rätta. När jag var i fjärde månaden blev jag tvungen att anförtro mig för någon om min graviditet och jag valde att berätta det för mina döttrar. Vid sidan av mitt skolarbete utförde jag några timmars städning på kvällarna och flickorna ofta hjälpte till för att dryga ut vår kassa och få fickpeng eftersom jag var självförsörjande och hade det inte så bra ställt ekonomiskt. Zvonko hade egen ekonomi och jag kunde inte alltid räkna med honom. Tinko, flickornas far, var som en förlorad själ som ansträngde sig att slippa bidra med försörjningen på alla sätt och vis, så vi fick göra så gott vi kunde för att klara oss och må bra. Vid ett tillfälle berättade jag för flickorna om mitt gravida tillstånd. Jag förväntade mig inte att de skulle ta det på ett positivt sätt men till min förvåning gjorde de det! De var glada för min skull oavsett att de lagt märke till att Zvonko och jag inte alltid var sams. De rådde mig att jag snarast skulle berätta den glada nyheten även för Zvonko.

En vanlig dag när Zvonko stannade hemma från klubben berättade jag att vi skulle ha barn. Han blev helt överraskad och hade inte en aning om hur det gått till. Jag berättade när det hade hänt och att jag redan var i fjärde månaden. Vi skulle ha barn i juni. Han blev först väldigt upprörd Och undrade varför han inte fick veta det tidigare! Jag förklarade att jag inte var säker på att han ville ha barnet så jag erbjöd honom att han inte behöver ta på sig faderskapet om han tyckte att det var mot hans vilja. Zvonko blev ännu ledsnare och sa att han visst vill ha barnet och att jag borde berättat tidigare. Nu förklarade jag mina tidigare farhågor, att Inger och Hedvika eventuellt skulle protestera så det var bäst att hålla honom utanför. Jag bad honom om förståelse och att jag inte kunde göra det o gjort. Samtidigt lovade jag honom att hålla honom uppdaterad hädanefter. Zvonko förlät mig aldrig helt, den känslan har jag fortfarande.

Dora hade i januari redan fyllt 16 år, Lenka skulle fylla 15 i mars och Anne-Marie 13 i juli samma år. Zvonkos dotter, Inger fyllde 16 i december 1980. Flickorna var inne i pubertetens övre gräns och det var hela tiden påtagligt märkbart. Det är allmänt känt att puberteten är en jobbig period för själva individen men också för närmaste omgivningen, t.ex. föräldrarna. Men det behöver inte gälla alla. För många är det en rolig och spännande tid i livet när det händer många nya saker både med en själv och med annat omkring en. Många gillar att växa och få en mer vuxen kropp och utseende, men inte alla. Det kan kännas förvirrande att kroppen förändras, ibland kan man känna att man inte riktigt hänger med. Tonåren kan vara en jobbig tid. Den unga människan går från barndomen till vuxenvärlden. Förändringarna sätter barnets kropp och själ ur balans samt att föräldrarnas tålmod sätts på prov. Samtliga föräldrar och barn borde absolut upplysas mer om vad som händer med barnen under pubertetsåren.

Själv var jag en av de okunniga, jag fattade inte vad som hände med mina barn, jag själv var gravid igen och hade fullt upp med mig själv, men sökte aldrig läkarvård för min depression som ibland var riktigt otäck. Dora gick i nian och under längre perioder skolkade hon från undervisningen. Det hände att hon inte kom hem på några dagar. Lenka gick så småningom samma väg, så två av mina barn skolkade och vanskötte skolan. Eftersom jag inte klarade av att få flickorna på rätt väg fick jag dras med dåligt samvete.

Och så hade jag dessutom själv problem med min psykiska hälsa. Deras pappa bodde då, sedan en tid tillbaka, i Slovenien med Lidija, jag kunde inte förvänta mig någon som helst hjälp från honom. De var gifta och väntade också barn. De fick tvillingar, två veckor efter Matejs födelse. Samtidigt hade Tinko ett förhållande med en annan kvinna som också blev gravid. Hon födde en flicka, Andreja, något senare under samma år. Även om Tinko hade funnits i närheten

skulle jag ändå inte kunna be Tinko om hjälp för det gick inte att lita på hans omdömen. Det visste jag sedan tidigare. Det enda som återstod var att själv kämpa vidare med mina egna och barnens problem. Zvonko var inte till stor hjälp heller, bl.a. hade han tagit illa upp att jag inte berättat för honom om graviditeten och så hade han kanske egna problem, som jag inte kände till, att lösa. Han berättade inte mycket om sitt tidigare liv så jag visste knappast något om hans tankar och planer. Mina föräldrar var i Slovenien, systrarna hade fullt upp med sitt så jag var tvungen att klara detta själv. Jag kände att Zvonko och jag glidit isär på något sätt.

Se, klänningen! Den har jag sytt själv för jag gick upp 27 kg under graviditeten.

Dora sänkte sina betyg ett steg i nian så hon kom inte in på sitt första val på gymnasiet utan hon kom in på hennes andra val i stället. Först gick hon på Gullstrandsskolan i Landskrona. Där blev hon mobbad av en lärare för att hon gick till hemspråksundervisningen under hans lektioner. Mina barns hemspråkslärare var Franc Šprah och han planerade ofta sitt schema så att barnen var tvungna att lämna andra ämnen för att gå till honom. Lärarna tyckte inte om detta men Franc kunde inte få ihop sina timmar utan att behöva göra så. Själv undvek jag sådant och undervisade ofta efter barnens ordinarie skoldag. Istället blev det jobbigt för mig, mina arbetsdagar blev långa och timmarna utspridda. Även barnen var ofta trötta efter en lång skoldag. Jag kände mig ofta slutkörd och utbränd men försökte gå vidare ändå. Nu var det tid för mig att börja förbereda mig inför förlossningen som närmade sig. Skolavslutningen var i början av juni och vi påbörjade vårt sommarlov. Dora avslutade högstadieskolan, Lenka avslutade åttan och Anne-Marie sexan på GA-skolan i Landskrona.

MATEJ

Zvonko brukade utebli på kvällarna, han gick jämt sina egna vägar. Jag trodde inte att vårt förhållande skulle hålla länge till. Han brukade inte berätta vart han tog vägen eller så. Det kan även ha varit mitt fel att det blev så. Ett ännu jobbigare förhållande med en partner som stundvis

var frånvarande hade jag redan upplevt tidigare, med Tinko. Under kvällen den 22 juni 1981 var i alla fall alla tre barnen hemma så jag var lugn på den punkten. Vi hade gått och lagt oss för att sova. Vid ett-tiden på natten vaknade jag plötsligt av att fostervattnet hade gått. Jag hade gått upp hela 27 kg under graviditeten och kände mig jättekompig. Benen var svullna och handlederna var tröga. Zvonko var fortfarande inte hemma. Jag väntade ett tag innan jag väckte barnen och berättade vad som hade hänt för dem och att jag måste åka in till förlossningen i Helsingborg. Dora ringde efter taxi. i all hast packade jag ner några saker i en väska. Taxin kom och körde mig till Helsingborgs lasarett tidigt på morgonen den 23 juni.

Födandet pågick för fullt och det var inte alls för tidigt att åka in. Vid femtiden på morgonen kom även Zvonko till förlossningen. En bekant, Katarina Fanedl, som också väntade barn, hade kört dit honom eftersom han saknade körkort då.

Vid halv sju på morgonen, den 23 juni 1981, föddes vår son. Han fick heta Matej, Daniel, Avgust. Matej efter Zvonkos far, Daniel efter flickornas önskan och Avgust efter min far. Matej vägde 3 700 g och var en söt och välskapt liten bebis. Det var vårt första gossebarn så vi blev nöjda med vår livsuppgift, att släktet skulle föras vidare.

Samma dag hörde jag nyheterna på radion om att Sara Leander hade avlidit. Samtidigt började en nyhet sprida sig om att den heliga Jungfru Maria börjat visa sig för några barn i Medjugorje i Bosnien Hercegovina. Gud använder många sätt för att nå människors hjärtan. Han talar i känslor, intryck, i tankar och bilder. Jag är säker på att barnen i staden Medjugorje inte ljög om sin upplevelse.

Matejs mor- och farföräldrar, syskon, släkten samt dopdagen.

Våra barn inhämtade kärleken till sång och musik redan i tidig barndomsålder.

Men vart har kärleken till sporten tagit vägen?!

Hur som helst, pilgrimsresorna av pilgrimer från hela världen till Medjugorje pågår än idag, många tror på undret och som bekant är det så, att de som tror blir frälsta (kdor verjame, bo zveličan). Och utöver dessa nyheter kom vid ungefär samma tid en annan, grymmare nyhet om att några människor insjuknat i den hemska sjukdomen AIDS. Många mänskliga tragedier uppstod på grund av sjukdomen och gör det fortfarande idag.

Efter några dagar på sjukhuset i Helsingborg var det dags att åka hem med bebisen Matej. Flickorna fick klara sig själva under de dagarna jag var borta. Zvonko hjälpte till med matlagningen hemma. Mina depressioner hade inte försvunnit helt så jag var inte mycket att räkna med på ett tag. Jag vågade dock fortfarande inte söka läkarhjälp för mina besvär. Matej klarade jag dock av att sköta. Flickorna lugnade sig och var mest hemma. Deras kompisar kom hem till oss i stället så det blev oftast livligt. Alla ville se Matej. Vi skämde bort honom lite, eftersom han hade många unga människor omkring sig och alla ville sköta om honom och kela med honom men jag vill få påstå att man aldrig kan älska ett barn för mycket!

I mitten av juli åkte Zvonko, Anne-Marie, Matej och jag till Slovenien. Matej var då några veckor gammal. Vi var ju tvungna att visa upp vårt fina tillskott för våra föräldrar i hemlandet.

Jag minns att det var en extra varm sommar år 1981. Vår bil hade ingen luftkonditionering. Vi svettades i bilen eftersom vi inte kunde öppna fönstren för Matejs skull, så han inte skulle bli förkyld. Precis så hade vi det på den tiden, år efter år åkte vi utan kylsystem i bilen. Och eftersom vi inte visste något annat gick det bra. I augusti kom vi tillbaka till Landskrona. Till hösten började Dora gymnasiet, Lenka i nian och Anne-Marie började i sjuan. Självt var jag föräldraledig ett år efter att Matej föddes. Zvonko jobbade som vanligt på Järnkunst. Matej växte och var till glädje för oss alla. Inger och Hedvika hörde inte ifrån sig något, jag visste inte alls, hur de tog detta med Matej.

ATT FÅ BARN – ETT UNDER

Våra barn, vår stolthet och vår glädje...

Titta! Först föddes en dotter, sen en till och sen en till. Många år senare fick jag även en son. De nyfödda var de största undren som jag någonsin kunnat föreställa mig. Trots mina problem som jag drabbats av under graviditeterna, älskade jag alla mina barn över allt annat! De var som små fågelungar som behövde hjälp innan de var mogna att flyga för egen kraft! De föddes av en mamma som var jag, helt fantastiskt! Jag, som alldeles utmattad av förlossningsarbetet låg där och speglade mig i evigheten. Jag brukade sitta på sängen i sjukhusrummet med det lilla knytet i mina armar. Tiden hur länge jag satt kunde variera, kanske en timme eller kanske bara några minuter, alltmedan tiden förflöt. Jag höll de nyföddas små kroppar mot min egen. En liten kropp som utgjordes helt av materian från min egen vävnad och som omformats till något nytt. Det är fantastiskt!

Jag tittade på bebisarnas ansikten. Låt mig berätta vad jag såg: håret, huden, det absoluta minimum av vävnad av vilket en varelse består av för att kunna forma sina villkor för livet. Jag kunde även se vissa släktdrag av alla förfäder som lämnat något efter sig åt mina efterkommor. Jag såg mig och pappornas drag i deras ögon, jag såg oss i barnens huvudform och i nackarnas böjningsvinklar. Jag såg Avgust och Angela, mina föräldrar. Jag såg pappornas drag lika tydligt som om jag haft dem framför mig. Drag av mina äldre förfäder kunde jag bara ana, jag kände inga långt bakåt i tiden eftersom de dog innan jag blev född eller så mindes jag dem inte. Jag såg bortom dem allihop, baklänges in i djupet av min släktlinje. Jag såg några som jag bara har sett på kort, jag såg dem som kom, alla fanns där i mina barns ansikten. Dora är lik sin gammelmormor Alojzija Bohanec, Lenka liknar sin kusin Majda Bohanec och sin faster Maria Varga, Anne-Marie är lik min mor och min moster Marija Bohanec och Matej har sin fars och syster Ingers och min mamma, Angelas drag. Utöver dessa likheter bär de på många drag från de övriga släktingarna också.

Det var så svindlande. Vi är bara mönster som slussas vidare från generation till generation, med vissa modifikationer varje gång. Inget förs dit på annat vis. Den nyfödde är ingenting mer än vad hon eller han fått av mig och sin far. Jag är ingenting mer än vad jag fått av min pappa och mamma. Pappa är ingenting mer än vad han fått av farfar och farmor, och mamma är ingenting mer än vad hon fått av morfar och mormor och så vidare. Vi är mönster, som materien flödar igenom. Vi har evigheten boendes i oss, vi är cirkeln som återupprepar sig själv. Jag är bara en pusselbit i processen, alla mina barn fortsätter att utgöra nya pusselbitar i livets mosaik. Är det inte fantastiskt?! På BB fanns det i alla fall gott om tid att fantisera och filosofera.

Det är svårt att uttrycka alla känslor som jag kände vid mina barns födelser, jag kan återge bara en liten del av dem. Men de gav mig en sorts känslighet för genesis, en väldigt konkret upplevelse av den släktlinje i vilken jag är inskriven. Vad är mänskligheten? Är det bara ett namn man använder för att samla ihop

alla de individer som är resultatet av just denna ordning av självreproducerande mönster eller är det något annat? Vem har svaret? Genetik är något otroligt abstrakt, eller också något väldigt konkret. I ett ögonblick av stark affekt blev det liksom en sorts tröst och förhoppning; mina förfäder och efterkommande, vi är skiftningar, variationer inskrivna i evigheten. Det där med generna – det abstrakta och konkreta i våra kroppar – blev genom barnen underligt verkligt. Och när det är dags att lämna denna jord, kommer jag att leva vidare genom mina barn, barnbarn... så som mina förfäder lever vidare genom mig.

Verkligheten kom i fatt mig när jag lämnade sjukhuset. Jag blev inte av med mina depressiva tankar. Ibland pratade jag med mina flickor om mitt konstiga tillstånd, men jag vågade inte plåga dem med det i onödan. Föräldrarna Angela och Avgust, Gustek Budja var tillbaka i Landskrona igen och vi kunde fortsätta med orkestern Svalorna och anta spelningarna runtom i Sverige. Ibland var det mycket jobbigt att vistas bland folk, jag kände någon slags fobi inför folksamlingar. Det var inte alltid lika besvärligt, men ibland fick jag det väldig jobbigt med mig själv utan någon förklaring. Jag hoppades dock på bättre tider. Matej döptes i oktober, gudföräldrar blev paret Kostanjevec.

TIDEN GICK

I november 1981 firade det dåvarande jugoslaviska riksförbundet i Sverige ett jubileum i Stockholm. Lojze Hribar, som var förbundets ordförande bjöd oss, systrarna Budja, till att medverka i kulturprogrammet som representanter för republiken Slovenien. Övriga republiker representerades av artister från respektive republik. Vi bjöds på flygresan och övernattnig på Grand hotell. Jag minns att vi fick bo i Kekkonens (f.d. finsk president) svit. Matej var då dryga fem månader gammal och ammadades fortfarande så jag var tvungen att pumpa ut mjölk för tre dagar så att han fick sin ranson tills jag kom tillbaka. Föräldrarna var i Landskrona och kunde ta hand om mina barn. Det gick bra för Matej, men själv fick jag vid flera tillfällen i Stockholm problem med mina rinnande bröst. Usch, vad det var jobbigt! Jag fick pumpa ut mjölken gång på gång för att klara det. Men självaste medverkan på scenen, mötet med andra och Stockholmsbesöket var väldigt intressanta upplevelser, tyckte vi alla tre. Marjan Kramaršič tog hand om oss när vi inte uppträdde. Bland annat träffade vi träffade en mängd kändisar, artister, ambassadörer från andra länder. Matej växte och snart var jag tvungen att återgå till arbetet som hemspråklärare, eller så var jag tvungen att hitta på något annat. Jag bestämde mig för att först söka in på Komvux för att läsa upp grundskolekompetensen och få betyg i matte, svenska och engelska. Dessa ämnen måste jag behärska för att känna mig behörig till att kunna hjälpa eleverna. Och jag blev antagen till KOMVUX. Hösten 1982 började jag min nya utbildningsbana. Jag behöll några timmar av lärartjänsten för att behålla platsen och dellönen, resten lånade jag för studierna.

EN NY VÄNDNING

STUDIERNA

Nu började en ny epok i mitt liv. Jag påbörjade mina mångåriga studier. Först anmälde jag mig på Arbetsförmedlingen för att få hjälp med att komma in till Komvux. I slutet av juli anordnades ett inträdesprov så att man kunde placera komvuxeleverna på rätt nivå. Jag hamnade i högstadiegruppen. Man kunde tro att det skulle gå hur lätt som helst. Men snart visade det sig att studierna behövdes tas på allvar. Jag fick ägna mycket tid åt läsning eftersom jag aldrig förr hade läst alla dessa ämnen. Allting lästes och skrevs på svenska. I studierna på högstadiet ingick även alla andra ämnen, utom de estetiska ämnena som sång och musik. Samtliga högstadiets sex terminer skulle läsas in på bara fyra terminer. För att klara studierna var man tvungen att vara på alerten hela tiden.

Jullovet närmade sig och vi stannade hemma från skolorna. Dora bodde nästan hela tiden hos sin pojkvän, Hannu Tuomainen, Lenka och Anne-Marie bodde fortfarande hemma. Lenka kom in på Hotell- och restauranglinjen. Dora fick några ströjobb under lovet, hon höll på med studierna vid Katedralskolan i Lund, där hon läste till läkarsekreterare. Efteråt dröjde det några år innan hon fick det rätta jobbet som hon hade utbildning till. Lenka fick, liksom Dora, inte något arbete med en gång efter respektives utbildning. Lenka flyttade till sin dåvarande pojkvän och tog några tillfälliga jobb på Bingo i Landskrona. Anne-Marie avslutade inte sin gymnasiala utbildning helt utan hoppade av i förtid. Senare läste hon om på samma program, till vårdbiträde. Hon bodde delvis hos sin dåvarande pojkvän, som Dora och Lenka också gjorde.

Efter att ha avslutat högstadieutbildningen hade jag fortfarande inte lust att återgå till hemspråklärartjänsten. Jag sökte vidare till gymnasiet. Där valde jag HS-linjen (Humanistisk, Samhällsvetenskaplig linje) med slovenska och franska som tillvalsspråk utöver de obligatoriska språken svenska och engelska. Här var studietempot ännu hårdare, ämnena var ännu mer krävande. Jag kämpade flitigt och blev glad för allt nytt som jag lärde mig. Det kändes stimulerande. Att läsa alla nya språk blev dock besvärligt, när jag nu tänker efter. Men jag gav mig inte och kämpade vidare.

INGER OCH MATEJ

När Zvonko och jag träffades verkade det som om det var kärlek vid första ögonkastet, men jag var inte medveten om hur det var fatt i början. Efter flera misslyckade förhållanden sedan tidigare, kändes det som om jag äntligen har träffat en själ som kommer att kunna gå med mig genom livet. Vad som var den egentliga orsaken till deras skilsmässa har jag inte fått reda på än idag, snart 37

år senare. Ibland plågades jag av svartsjukan eftersom jag inte visste varför de bröt med varandra. Jag minns att det inte var så lätt att komma in i hans familj, varken i Slovenien eller i Jönköping. Åtminstone vad hans mamma och hans moster Fanika beträffade. De hade fått för sig att jag kanske var orsaken till Zvonkos skilsmässa. Inger tyckte också att jag var skulden till att hennes pappa Zvonko flyttade till Landskrona, en stad ca 27 mil söderut från Jönköping, där de bodde. Och det var sant, det var för min skull han flyttade. Mitt förhållande med Inger förbättrades dock med åren. Hon accepterar mig och barnen så långt det går. Men strax efter att Matej föddes var ar Hedvikas och Ingers negativa inställning mot mig väldigt tydlig under några år. Det gick dock över och nu känns det bra mellan oss.

Zvonko var tidigare gift med Hedvika, de fick dotter Inger, på bilden med Hedvika. Halvsyskonen Mladen, Inger och Matej

Zvonko och jag har missat en hel del med våra barn. Vi har varken under deras uppväxt eller senare tagit upp och rensat i våra förhållanden med varandra. Detta blev inte bra och speglar sig i våra liv fortfarande. Vi låtsades att allt var bra, vilket det inte varit alltid. Inger var nästan 17 år när Matej föddes, Dora 16 år, Lenka 15 och Anne-Marie 13 år. Det är inte det enklaste att få ett litet syskon vid den här åldern och att samtidigt ha en styvfar och/eller styvmor, som våra barn har haft. Jag känner en viss skuld för att jag inte har handlat annorlunda. Tyvärr har vi missat den tiden då det var möjligt att skapa varmare syskonband mellan våra barn och nu är det upp till dem själva att göra något åt saken. Vi visste inte bättre och så har vi tacklat egna problem under tiden

När Matej var nästan tre år gammal fick Zvonko ett brev från Inger. Han fick sig en utskällning för att han inte hade kontaktat henne när han hade fått reda på att vi väntade barn. Hon anklagade honom för allt han hade missat med henne. Jag tyckte inte att Inger var rättvis mot sin far men samtidigt så hade jag inte med det att göra. Detta hände före min tid. Inger tog upp gammalt groll om arvstvister från Slovenien som jag inte känt till innan. Hon var också arg på pappa som lämnat Jönköping och flyttat till Landskrona. Det var just detta som jag fasade för, då jag blev gravid, att Inger och Hedvika skulle blanda sig i och förstöra ännu mer för oss.

Först under påsken 1984 åkte vi med Matej till Jönköping för att hälsa på Zvonkos gamla vänner och släktingar på hans f.d. frus sida. Även Inger kom dit på besök, det var första gången hon träffade Matej som då var nästan 3 år. Hon och pappa Zvonko talade ut ordentligt om vad som tryckte dem båda. Det kändes bra för sedan blev de vänner igen och allt återgick till det gamla vanliga. Inger har varit väldigt glad för sin halvbror, Matej sedan dess! Mig har hon accepterat sådär. Det kanske inte var helt konstigt. Zvonko flyttade ju till Landskrona för min skull och det låg kvar en besvikelse hos henne.

SJUKDOM, STUDIER OCH POLITIK

Jag har alltid varit tyckt om att skriva. Det må ha varit artiklar till olika tidningar och tidsskrifter i Slovenien, dikter eller brev som jag har författat. Under en veckas tid antogs jag till en skrivarkurs på Nordens Folkhögskola, på Biskops Arnö. Den ligger på en liten ö i en avsides vik i Mälaren. Skolan erbjuder kurser i foto, film, skrivande, kultur, bistånd och friskvård. Skrivarkursen leddes av Jon Milos, en rumänsk-serbisk författare från Serbien, bosatt i Malmö. På den tiden fanns det flertaliga jugoslaviska klubbar och ca 75 000 jugoslaver som invandrat till Sverige. Bl.a. fanns det en jugoslavisk författarförening i vilken invandrare författare av blandade nationaliteter kunde bli medlemmar i.

Jon Milos blev heltidsanställd på den jugoslaviska författarföreningens administrativa avdelning och jag valdes till föreningens ordförande och en av mina huvuduppgifter var att hålla ihop de bråkiga nationella författarna från Jugoslaviens olika delar. Det visade sig vara en svårare uppgift än vad jag trodde från början. Många medlemmar hade helt egna åsikter om saker och ting och ingen ville ge efter i vissa viktiga frågor så föreningens existens hängde ofta på en skör tråd. För att klara ledningsposten var jag tvungen att hålla mig extra diplomatiskt i min roll som ordförande fram tills att jag sa upp mig 1988 för då flyttade jag tillfälligt till Slovenien, för att under ett års tid studera på universitetet i Ljubljana. Om detta skriver jag något senare i boken.

Den treåriga gymnasieutbildningen skulle läsas in på två år. Under den tredje terminen kände jag att min rygg inte orkade med. Den obekväma ställningen, många timmars sittande på obekväma stolar i skollokalerna gjorde att jag fick rejält ont i ryggen. Jag hade haft ryggproblem tidigare men nu var det väldigt illa, jag hade värk hela tiden. Smärtan liksom strålade ner längs benen och ibland hade jag en känsla av att inte kunna gå längre. Jag visste inte hur jag skulle tackla detta så jag beställde en tid hos min gynekolog i Landskrona. Någon vecka före jul 1984 fick jag en tid på gynekologiska avdelningen i Landskrona. Läkaren som undersökte mig menade på att min ryggvärk inte hade något med det gynekologiska att göra. Jag borde söka till kirurgin. Han tog ändå några prover från livmodern för att vara på den säkra sida. Läkaren berättade att han tagit bort en liten polyp i livmodern.

Redan några dagar senare, strax efter nyårshelgen, fick jag besked om att allt inte stod rätt till med provresultatet. Jag skulle komma tillbaka för att lämna ett nytt prov. Det gjorde jag. Två dagar senare ringde de mig från sjukhuset, de ville att jag skulle komma in dagen därpå för en skrapning. Först skulle jag träffa min gynekolog för samtal. Han berättade att polypen som han hittat i livmodern var cancerogen. Jag hade drabbats av livmodercancer! Allting rasade för mig när jag fick beskedet. Att få den diagnosen kunde inte beskrivas som något annat än en katastrof. Matej var ännu inte fyllda fyra år, flickorna hade inte heller stadgat sig i livet. Jag såg framför mig att jag skulle lämna dem på grund av cancer. Livet stannade uppför mig.

Först skrapade de i livmodern, sedan blev det dags för operation. Den 7 mars 1985 opererades jag vid universitetssjukhuset i Lund. Min behandlande läkare, kirurg Helm, opererade och tog bort min livmoder och båda äggstockarna. På grund av operationen hamnade jag i ett för tidigt klimakterium som blev mycket besvärligt. Svettningar och ångestattacker kom och gick om vartannat. Mina tankar och känslor på den tiden skrev jag ner i en dagbok som jag började skriva på inrådan av min dotter Dora. Anteckningarna om mina upplevelser från den tiden kommer några sidor längre fram här i boken.

När man drabbas av en livshotande sjukdom, till vilka cancer räknas, börjar man tänka i andra banor än innan, allting blir annorlunda, världen ses med andra ögon. För min del förlorade en del av de gamla värderingarna sin ursprungliga betydelse, nya värderingar blev till. Jag började förstå att jag bara hade ett liv att leva här på jorden, hur mitt liv skulle formas och vad jag gör av det är helt upp till mig själv. Jag kämpade med min ångest om framtiden, en framtid jag inte visste om jag har mycket kvar av. Och det gjorde att jag började tänka på mina egna behov, prioritera dem, dock utan på bekostnad av andra.

Själva operationen och tiden kort därefter tänker jag inte gå in på här. Jag blev inlagd i tre veckor på grund av att febern inte ville ge med sig. Efter sjukskrivningen som varade i några månader efter operationen återgick jag till studierna och avslutade gymnasieutbildningen i december 1986. På grund av sjukdomen missade jag en hel termin, men ändå var jag fast besluten om att fortsätta läsa vidare. Jag skulle även försöka ersätta det som jag hade missat tidigare i mitt liv, både i Slovenien som barn och senare i Sverige som vuxen. Studierna inspirerade och kurerade mig. Att läsa vidare efter grundskolan var min högsta önskan sedan barndomen. På grund av olika omständigheter kunde jag inte fullfölja detta förrän NU.

Jag skrev högskoleprovet och tack vare resultatet och gymnasiebetygen kunde jag skreva in mig på Kulturvetarlinjen på Lunds universitet. Kulturvetarlinjen valde jag eftersom jag då tyckte att den passade mig bäst. Vilket yrke som utbildningen sedan kunde leda till hade jag inte grubblat på så mycket. Efter ca ett års studier där jag reda på att man kunde läsa på något utländskt universitet i

Europa. Jag beslutade att söka in på universitetet i Ljubljana, Edvard Kardeljs Filosofiska fakultet. Då var Slovenien fortfarande en av delrepublikerna i SFRJ. Det blev en del saker som behövde ordnas i förväg, t.ex. ett läkarintyg och en stipendieansökan. Allting gick igenom och det var fritt fram för mig att läsa historia under ett helt år i mitt gamla hemland! Nu förverkligades delvis min högsta önskan. Ett helt studieår år 1988/89 läste jag som utländskt studerande på Filosofiska Fakulteteten i Ljubljana, Slovenien!

Jag beviljades ett slovenskt stipendium samt att jag fått svenska studiemedel för att klara ekonomin. Hyran i Sverige fick jag betala ändå trots att jag bodde i Slovenien under ett helt studieår. Zvonko och jag var inte sambos då så jag fick klara min ekonomi på egen hand.

De politiska och ekonomiska förändringarna i dåtida Slovenien var påtagliga. En inflation slog sönder landets ekonomi. Inflationen uppgick slutligen till ca 2 500 % årligen just åren 1988/89 var det som värst. Jag kände mig rik med min svenska månadsinkomst och som tack vare den höga inflationen fick ett större penningvärde. De som hade ett lån att betala tillbaka hade det något lättare på grund av inflationen. Det är svårt att beskriva mina upplevelser under min studietid i Slovenien. Det var en tid som inte kan upprepas men som jag fortfarande minns med värme och förundran. Två år senare, under tiden som jag befann mig tillfälligt i Slovenien, utropade landet sin självständighet och de stora förändringarna blev ännu större med tiden. Demokratiseringsprocessen pågår fortfarande.

Under den långa enväldesepoken av diktaturen i SFRJ var man tvungen att tillhöra det kommunistiska partiet om man ville bli något annat än bara en okvalificerad arbetare, såsom regissör, lärare, polis, domare eller åklagare. Alla blev beroende av partiets godtycklighet ända fram till kommunismens sönderfall 1991. Och dagens politiska vänster som dock inte längre kallar sig kommunist, försvarar fortfarande sin status för att kunna utnyttja alla privilegier och vinningar från förr. Staten mjölkas fortfarande av vänsterpartierna och de är de mest högljudda motståndare till förändringar för finanspolitiska regler i grundlagen, eftersom de högsta kredittagarna finns bland vänsterorienterade pampar, med dåligt säkrade lån, som har utarmat banksystemet i Slovenien. Jag följer noga utvecklingen i Slovenien hela tiden.

Alla dessa respondenter blir nu rädda för de kraftiga åtgärder som väntar eftersom deras partipolitiska kollegor - åklagare och domare inte längre kommer att kunna hålla pamparna bakom ryggen och inte gömma undan och fördröja rättsfallen genom att slänga dem i lådor för preskription. Man blir ledsen och besviken för att det politiska läget i Slovenien är fortfarande kritiskt. Även EU, främst dess Folkparti, har yttrat stor kritik över det slovenska rättsväsendet. Särskilt behandlingen av forne premiärminister Janez Janša togs under uppsikt. Åklagare och domare måste börja bli rättvisa och sluta blanda in sina

godtyckliga politiska färger! Tack gode Gud för att Slovenien är med i EU, än finns det hopp att rättsväsendet kommer att underkasta sig rättvisan.

EN REFLEKTION ÖVER MIN SJUKDOMSHISTORIA

Jag kommer aldrig att glömma de där dagarna i december 1984 och januari 1985, dagar då gynekologen hittade en polyp i underlivet. Dagen då jag fick höra de där hemska orden från läkaren- ”Det ser inte bra ut det här, inte bra alls. Du har en polyp som måste undersökas”.

Jag var inte fyllda 40 år, mor till fyra barn som då var 20, 19, 17 och 4 år gamla, mitt uppe i att utbilda mig på Komvux för att sedan fortsätta på Kulturvetarlinjen på universitetet i Lund. Jag var mitt i livet när marken rämnade under mina fötter. ”Du har cancer...” kom beskedet några dagar efter provtagningen. Nej, nej, nej, det är fel, tänkte jag. För cancer... det händer ju inte mig!! Mitt liv kan inte ta slut än, för det var just det som beskedet om cancer betydde för mig då. Min mormor dog 1939, troligen av livmodercancer, det ställdes dock aldrig någon diagnos på henne, men symptomen antydde det. Hon blödde, hade ont och så dog hon när hon var 45 år gammal. Det händer väl inte mig också?! Men det var just vad som var på väg att hända.

Snabbt sattes behandlingarna in och hela mitt liv förändrades, det sattes liksom ur spel. Först blev jag skrapad, sedan drabbades jag av halsfluss med hög feber som följd och operationen fick vänta tills jag tillfrisknade. Det kändes tungt att bära cancern inom mig, jag önskade att få bort den fortast möjligt! Det var en lättnad att bli av med den hemska svulst som hotade mig till livet. Visst sörjde jag livmodern och äggstockarna, för jag kom in i klimakteriet över en natt. Det var för första gången att jag sörjde menstruationen, jag kommer aldrig mer att få den!

Efter operationen dröjde en evighet av väntan på svaret från patologen. Vad hade jag för sorts cancer? Vilken behandling skulle jag genomgå? Vilka chanser hade jag för att bli frisk? Men det om att jag skulle bli frisk kunde jag inte tänka på då. Jag funderade mer på hur illa det var, hur lång tid skulle det ta innan mina barn förlorade sin mamma? Eftersom jag var drabbades av feber efter operationen var jag tvungen att ligga på sjukhuset i hela tre veckor. Svaret från patologen kom under den tiden. Jag hade sarkom, en aggressiv sort, men allting tycktes vara borta i och med operationen. Ingen efterbehandling behövdes, varken i tablettform eller som strålning. Det kändes skönt ändå. Men någon garanti kunde jag inte få att cancern kommer att hålla sig borta för gott.

Jag gick som i en dimma, ett töcken. Jag gjorde det jag skulle, en dag i taget, men jag minns inte särskilt mycket av det. På sjukhuset erbjöd man morfin att ta mot smärtor. Morfin kan ju göra en människa beroende. Jag grät mest hela tiden, både för min egen skull och för barnens skull. Ofta visste jag inte varför jag grät.

Men det spelade inte så stor roll, jag behövde släppa ut all oro. Jag oroade mig för hur det skulle gå för barnen, tyckte synd om dem om de skulle förlora en förälder när de var så unga, jag sörjde att jag inte skulle få se de yngsta växa upp. Särskild orolig var jag för den lille Matej.

Samtidigt som jag återhämtade mig, gick mina studiekamrater från Komvux i Landskrona vidare till gymnasieprogrammet. När andra från min årskurs stod klara för att ta sin examen, grubblade jag över om jag skulle fortsätta med studierna. Detta var ett hårt slag. Under hela examensveckan var jag ledsen och så besviken på min kropp som hade svikit mig på det här viset! Men plötsligt vaknade jag upp ur dvalan. Jag ville leva, fortsätta mina studier, göra massor av saker som jag inte hunnit med förr. Bland annat ville jag skriva, skriva ner min livshistoria, göra det ena och det andra. Och ärligt talat, när jag nu i efterhand ser tillbaka på mitt liv så tycker jag att jag lyckats genomföra mer än jag trodde var möjligt för mig.

Livet började ta fart igen, jag var besluten om att gå vidare men svårigheten fanns i att jag tyckte mig stå helt och hållet ensam. Ok, jag fick en del besök på sjukhuset. Zvonko var där dagligen och uppmuntrade mig men för det mesta var jag ensam med alla mina tankar och känslor. När jag nu sakta började återhämta mig fysiskt och var hemma igen, kom allt över mig. Allt som jag hade gått igenom, oron över hur detta skulle ha påverkat barnen, oron för framtiden. Jag visste att Zvonko skulle finna sig till rätta. Från början efter operationen hade jag haft en del kontakt med sjukhuset och personalen där, men nu var jag helt ensam. Utlämnad åt mitt öde kändes det som. ”Tack och hej, nu får du klara dig själv.”

Nu skulle allt bli som förut. Jag ville vara precis som jag var innan allt detta hände, innan mitt liv började gå på sparlåga. Jag försökte att återuppta mina studier, vara pigg, jag försökte vara den mamma som mina barn behövde, den partner till Zvonko som jag varit innan. Det gick inte så bra. När jag fysiskt började må bättre kom den psykiska smällen. Jag brakade ihop rejält. Men detta tillstånd kunde inte jag avslöja för min omgivning, tyckte jag. Jag hade drabbats av depression och ångest redan under den sista graviditeten 1980/81 och depressionen var nu på väg tillbaka. Detta fasade jag mest för. Jag gick aldrig till någon psykolog eller kurator under graviditeten. Nu blev jag tvungen att kontakta en kurator på Kvinnokliniken (KK) i Lund för att prata ut.

Två av döttrarna hade redan flyttat hemifrån, Anne-Marie, 17 år bodde fortfarande kvar hemma men även hon var på väg att flytta till Magnus, hennes dåvarande pojkvän. Och så fyraårige Matej, vårt sladdbarn. Jag fasade inför att jag inte ens orkade ta hand om mina egna barn!! Mina underbara gullungar som trots vissa kriser gett mig så mycket under hela tiden. Detta kändes som det största misslyckandet under hela resan, att jag inte orkade ge tillbaka det som de förtjänade. Jag orkade inte plugga heller, fast jag så gärna ville. Jag orkade inte

något alls. Jag var helt apatisk. Då och då gick jag till Landskrona bibliotek och lånade böcker för att läsa forskningsresultaten angående cancer. Ibland hittade jag något som blev till en tröst och ibland var det skrämmande saker jag fick läsa. Jag var övertygad om att jag aldrig mer skulle må bra. Jag skulle aldrig kunna vara glad igen.

Så här i efterhand förstår jag att det bästa då var att barnen redan stod på egna ben. Dora bodde tillsammans med sin Hannu, Lenka med Peter och Anne-Marie så småningom hos Magnus. Matej hade ju sin far Zvonko som tog hand om sin son när jag inte orkade. Jag insåg dock snart att jag hade mycket att leva för! Anne-Marie och Magnus fick så småningom dottern Therese, men deras förhållande höll inte så länge. Anne-Marie är numera gift med Niklas Solve, Lenka gifte sig med Peter Molin och Dora är gift med Hannu Tuomainen. De gifte sig 1992. Lenka och Peter gifte sig först 2006 och Anne-Marie och Niklas 2008.

Redan i april 1985 återupptog jag mina studier. I december 1986, ett och ett halvt år senare fick även jag stå på scenen på Komvux för att ta emot mitt slutbetyg från den 3-åriga HS-linjen (Humanistisk– Samhällsvetenskaplig sektor). Nu var jag också klar att gå vidare till universitetsstudierna. Att återvända till hemspråkslärartjänsten var inget jag kunde tänka mig just då. Jag ville läsa vidare. Jag blev så glad och stolt för att äntligen kunna förverkliga en del av mina drömmar trots alla tidigare svårigheter.

REHABILITERINGEN

Jag har på olika sidor i boken skrivit om mina universitetsstudier vid universitetet i Ljubljana, Slovenien. Det var en fantastisk tid, en fantastisk dröm som blev sann, jag kunde läsa i mitt gamla hemland och kunde välja mellan ett slovenskt eller (på den tiden fortfarande) jugoslaviskt stipendium. Jag valde det jugoslaviska. Med både studiemedel och stipendiet kunde jag leva gott. Efter att senare, 1990, ha tagit examen vid Lunds universitet fick jag en anställning på Komvux i Landskrona, där jag undervisade vuxna invandrare i svenska som andra språk (SV2). Under 10 års tid utökade jag mina studier på olika institutioner, jag ville stilla min hunger efter kunskap vilken jag nekats till av olika anledningar under alldeles för lång tid.

Senare, under mina tolv år som SV2-lärare, arbetade jag med olika invandrargrupper, med analfabeter från Asien och Afrika, med slavisk- och albansktalande befolkningsgrupper från Balkanländerna. Kuwaitkriget och Balkankriget förde massvis med flyktingar till Sverige. Jag trivdes otroligt bra med mitt jobb! Det hade varit värt allt slit, helt klart. I undervisningen träffade jag många olika folkslag som hade olika svårt att tillägna sig svenska språket, i

synnerhet skriftspråket för analfabeten. Efter allt jag gått igenom tog många för givet att det var jobbigt för mig. Men det tyckte inte jag. Tvärtom.

Det hände ibland att jag fick svara på vissa frågor som jag själv inte hade kunnat svara på om jag inte gått igenom hela den här cancerperioden, likaså Komvuxstudierna, universitetsstudierna och studierna i Slovenien, invandrarskap m.m. Jag kände att jag, genom min erfarenhet, hade väldigt mycket att ge i mitt yrke som SV2-lärare och som hemspråks- och speciallärare, vilket jag fortfarande undervisade i. Det var viktigt att kunna motivera människorna för studier och för allt de befattade sig med. Oftast lyckades jag. På så vis kändes det som att allt jag gått igenom ändå hade en mening. Nu, många år senare träffar jag ibland några av mina gamla elever från både hemspråks- och SV2-undervisningen, de är glada och tacksamma för vår tid tillsammans. Och det känns härligt!

Länge fanns en oro kvar för cancer, rädslan för att den skulle komma tillbaka. Det var något jag länge fått leva med, men det hindrade mig inte att gå vidare i livet. Jag lärde mig leva här och nu, njuta av det jag har vad gäller barnen, partnern och omgivningen. Till min fasa ställdes min äldsta dotter för några månader sedan inför en cancersjukdom. Hon har redan genomgått en operation och kommer att inta antihormonella tabletter i fem år samt att hon strålbehandlades i augusti/september 2013 under fem veckor. Det känns mycket svårt för mig eftersom jag förstår hur svårt det är för henne, eller för vem som helst som drabbas av cancer. Under vissa dagar emellanåt känns allting tungt och fruktansvärt orättvist.

Man måste kunna få bryta ihop ibland för att sen gå vidare och det är just det jag hoppas att min dotter Dora kommer att kunna göra, det klarade jag att göra en gång. Man får inte låta livet överskuggas av rädsla för sjukdomens återfall, något som kanske aldrig kommer att hända. Livet är alldeles för värdefullt för att slarvas bort. Mitt liv sattes ur spel under ett helt år på grund av cancer. Nu händer samma sak med min älskade dotter. Hoppas det går över även för henne och att hon snart börjar leva fullt ut igen. Man måste kunna ta igen den tiden som går förlorad under alla behandlingar. Att vara fysiskt aktiv förbättrar livskvaliteten. Dora går långa turer dagligen och det stärker henne psykiskt och fysiskt. Några månader har gått sen operationen och hon har nu börjat arbeta igen. Hon kanske inte orkar fullt ut än och då får hon sjukskriva sig igen. Att komma igång med sitt arbete kan också minska tröttheten som behandlingen med antihormonella tabletter och strålningen medför. Jag hoppas att Dora och hennes familj – maken och deras två vuxna barn ska ta sig igenom denna resa. Själv är jag tacksam, glad och stolt över för allt det stöd jag en gång har fått av mina nära och kära.

LIVET VÄNDER OCH VRIDER

Under tiden hände det andra saker som påverkade våra liv. I februari 1986 chockades svenskarna och alla invånare i detta land av beskedet om att Olof Palme skjutits ihjäl på öppen gata i Stockholm. Det värsta är att man fortfarande inte funnit något egentligt motiv för dådet och än mindre någon gärningsman! Inget blev sig likt efter att Olof Palmes mördades i Sverige, den saken är klar! Under samma år, den 26 april 1986, exploderade en reaktor i kärnkraftverket Tjernobyl i Ukraina och radioaktivt avfall spreds över hela Europa. I Ukraina involverades en massa människor i räddningsarbetet. Man insåg plötsligt att mänskligheten är sårbar på flera punkter, även under fredstid.

Zvonkos far, Mato Bencek i Zagreb, insjuknade och dog 1986. Året därpå insjuknade min pappa Avgust, Gustek och Janez tog honom till sjukhuset i Rakičan. Pappa dog där den 8 mars. Jag och mina släktingar från Landskrona åkte till begravningen. Mamma Angela bodde då kvar i Mala Nedelja. 1987 insjuknade Zvonkos mamma Irma Kumin i cancer. Hon blev liggandes på sjukhuset i Rakičan men eftersom cancern redan hade spridit sig tillräckligt blev hon snabbt väldigt försvagad och orkade inte bo hemma. Olga bodde fortfarande hemma hos Irma Olga var flickan som efter sin mammas död flyttade till Zvonkos mor Irma, där hon bott sedan dess. 1984 fick Olga en son som heter Siniša och som mamma Irma blev väldigt fäst vid.

I februari 1988 körde min f.d. make, Martin, Tinko till sin son Rosando och i Slovenien. I närheten av hans hemstad Maribor hade han en olycka med bilen. Han blev medvedslös vid olyckan och vaknade sedan aldrig ur koman. I maj månad förflyttades han med helikopter till Landskrona lasarettet och där han låg medvetlös under några veckor. Våra döttrar Lenka och Anne-Marie var och hälsade på honom ett par gånger, men han förblev omedveten om deras närvaro. I slutet av maj dog Tinko. Under första veckorna i juni begravdes han, i Landskrona. Samma dag som Tinko begravdes kom det ett besked från Černelavci att Zvonkos mor Irma hade gått bort efter sviterna av cancern. Då var Siniša fyra år gammal och Matej var sju år.

Nu blev vi tvungna att handla fort. Vi fick omedelbart packa och förbereda oss för resan till Slovenien. Där väntar man inte med begravningen i veckor som man gör i Sverige, utan den avlidne måste begravas senast tre till fyra dagar efter sin bortgång. Zvonko var den ende levande släktingen och ende arvinge efter sin bortgångna mor och han måste närvara vid begravningen. Hans far Matija, Mato Bencek dog två år tidigare och hans begravning anordnades av hans fru Marija Bencek. Då åkte vi inte dit. Men nu gällde det att åka till Slovenien. Vår resa blev något tidigarelagd än vad vi hade planerat.

Samtliga förberedelser av mina studier i Slovenien var klara och nu blev plötsligt en annan, skulle Matej följa med mig till Slovenien eller skulle han

stanna hos sin far och börja första klass i Sverige? Matej fick avgöra och han valde att följa med till Slovenien. Eftersom det nu var bråttom med avresan fick vi meddela Seminarieskolan om våra ändradeplaner, att Matej skulle gå i skolan i Slovenien istället och därför skulle vi söka till skolan i min hemby Mala Nedelja. Det gick bra både här i Sverige och i Slovenien och Matej fick gå ett år i slovensk skola, utan några komplikationer så Matej följde med Zvonko och mig till Slovenien.

Just då bodde Anne-Marie hemma hos oss på Föreningsgatan med lilla Therese, 1 år, eftersom hon tidigare hade separerat från Magnus. Efter semestern återvände Zvonko ensam tillbaka till Landskrona, Matej och jag stannade hos min mor Angela. Under tiden hittade Anne-Marie en lägenhet och flyttade dit. Zvonko bodde ensam kvar i vår lägenhet tills Matej och jag återvände till Landskrona efter ett års studier i Slovenien.

MINA DAGBOKSANTECKNINGAR

Det är nu ca 30 år sedan som jag, på Doras initiativ, började skriva dagbok. Det mesta i detta kapitel kommer från dagboken. Jag tycker att det är värt att belysa den delen av våra liv i min bok. Texten varvas med mina tankar nu och anteckningarna då. Ett liv kan liknas en spegel som kan krossas vid för stora omvälvningar. Då förvandlas en tidigare blank yta till en massa vassa skärvor. För att kunna hämta krafter ur sin egen historia är det till en stor hjälp om man har tur och kan pussla ihop skärvorna för att få en helhet.

Dagboken 1984-04-01

Anette Hurtig, Anne-Maries kompis, fyller 16 år idag. Klart att Anne-Marie skulle hem till henne för att fira. Kören Lipa hade sångövningar i klubben. Jag ringde till Dora men hon kunde inte följa med dit. Hannu hade beställt pizza som skulle ätas upp. Varm. Eventuellt skulle hon komma till övningarna lite senare, men det gjorde hon inte. Matej var i alla fall med till klubben. Där stortrivs han, alltid. Han lekte fint med Dominika som också var där. Dominika är Matejs yngsta och käraste kusin. Han har sju kusiner till i Landskrona men Dominika gillar han mest av alla. Hon är fem år äldre än Matej men tycker ändå om att leka med honom. Vi hörde inte från Lenka denna söndag. Hon blev visst kvar hemma hos Peter och kurerade sin infektion som hon har drabbats av på ett konstigt ställe – i den högra foten. Hon gick med kryckor och fick under fyra dagar några sprutor i förebyggande syfte. Först sent på kvällen kunde jag skriva lite i dagboken, fila på mina dikter och läsa engelska och religion som jag skulle behöva kunna imorgon. Jag läser fjärde terminen på Komvux. Sedan tänker jag fortsätta att läsa på gymnasiet under några år till. Längre fram tänkte jag inte på för tillfället.

Måndagen började som vanligt med stress och små irritationer. Anne-Marie har svårt att bli riktigt klar när hon ska till skolan. Hon tycks trivas med att komma dit försent. Göran, hennes skolkurator brukar ringa på morgnarna och väcka henne. Det har han nu gjort i över ett halvår. Sedan skulle hon väcka Annette och även Joan. Men nu var Joan inte anträffbar. För tillfället vistas hon på ett s.k. rehabiliteringshem, någonstans ute på landet. Vid ett par tillfällen försökte hon begå självmord och skulle nu få komma bort från sin gamla omgivning i Landskrona. I alla fall ringde inte Anne-Marie till Joan, och Joan ringde inte heller till Anne-Marie denna måndag morgon. Matej vaknade vid åtta tiden. Han var glad och pigg som vanligt när han sovit gott under hela natten. Jag höll på med kaffet när han kom ut från sovrummet. Hans rosiga kinder, ett brett leende och den varma blicken i hans bruna ögon får en lätt att känna sig lycklig.

”Var är far, mami?”, frågade han. Det brukar vara hans första fråga på morgnarna. Jag brukar kallas för mami av mina barn. Mitt svar brukar vara ungefär samma, att ”pappa jobbar, älskling”. Sedan pratar vi om Anne-Maries planer ”sover hon, har hon redan gått till skolan, har Anette eller Joan sovit här i natt? Vart ska vi nu, mami, ska jag till dagmamman Anita och du till skolan?” Frågorna kommer spontant i rätt ordning, en i taget så jag hinner besvara dem också. Med min hjälp blir Matej snart påklädd. Han är nu lite över två år och tio månader gammal. Han började tala tydligt redan vid två års ålder men blöjan vill han inte göra sig av med riktigt ännu. Ibland lyckas han att kissa i pottan men resten får oftast blöjorna ta emot. Det är ingen orsak till panik än har de på barnavården sagt till mig. Han kommer snart att avsky sin blöja. Det brukar ofta hända vid tre års ålder.

Jag har glömt hur det var när flickorna var små. Visst är det lite obekvämt och också dyrt med blöjor; man måste nämligen vända och vrida rätt på sina slantar framförallt när man vid vuxen åldern är heltidsstuderande och till och med ensamstående förälder med två minderåriga barn. Det brukar alltid ordna sig på något sätt, det har det alltid gjort. Matejs far får hjälpa till någon gång, även på det ekonomiska planet vilket han också gör, när det krisar till. Slutligen lämnades Matej hos dagmamman Anita Olsson som han avgudar. Hon har varit dagmamma på heltid i många år, har egna tre barn som fortfarande bor hemma och har alltid fyra eller fem ungar till som trivs jättebra tillsammans. Härligt!

Min skoldag var som vanligt, rätt så jobbig men samtidigt rolig och intressant. Enligt min mening är detta att jag blivit antagen till Komvux för att läsa upp min grundskolekompetens och efter att ha fått mina barn det bästa som har hänt mig här i Sverige. Jag stortrivs. Sen jag började läsa blir det inte mycket av fritiden, men vad ska man med fritiden till när det finns så mycket kvar att uträtta?! Jag hämtade Matej från daghemmet vid halv fyra tiden. Han var lite gnällig. Sov väl för lite igen, kan jag tänka mig.

När vi kom hem, skulle han först få sin välling på flaska och först efter det kunde jag ägna mig åt att laga middag till familjen. Jag önskade varmt att mina föräldrar skulle finnas här i Landskrona. De reste till Slovenien för exakt en vecka sedan för att tillbringa sommaren där. Så har de gjort i snart tio år nu, allt sedan de båda blivit pensionärer i Sverige. Båda föräldrarna har bott i Sverige sedan 1966. De är i stort sett friska och mår bra hela tiden utom då våren börjar visa sina tidiga tecken. Då börjar de nämligen längta hem, särskilt mamma som känner sig nästan språkmässigt handikappad och därmed är isolerad från det svenska samhället. Det har varit en av de viktigaste orsakerna till deras eviga resande mellan Slovenien och Sverige. De känner ett visst tvång att vistas halva året i Sverige p.g.a. att de inte är svenska medborgare och dessutom inte fått ihop tillräckligt med ATP-poäng. Detta gjorde att den största delen av deras pension skulle dras in om de lämnade Sverige för gott.

Hur som helst, mamma skämde bort mig under sin vistelsetid i Sverige med att ta hand om matlagningen åt mig och min familj. Under tiden som hon var borta fick jag ta hand om allting själv och oftast kändes det jobbigt. Men å andra sidan visste jag att det inte fanns så mycket att göra åt det så jag får snällt ta hand om hela hushållet själv. Idag var det en gryta, kålsoppa med köttbitar i, på matsedeln.

På tisdag blev det risotto med rödbetssallad till. Mina systrar Jelka och Olga kom hem till oss. Vi övade olika a cappella sånger under hela eftermiddagen. Vanligtvis brukar vi vara hemma hos Olga men nu kunde vi inte det för att Matej skulle sova middag här hemma. Vi övar en repertoar inför en eventuell inspelning av en skiva som ska spelas in i Slovenien (Jugoslavien) under sommaren. Vi vet inte säkert om vårt projekt kommer att förverkligas, men övar ändå. Det kan vara ansträngande och jobbigt att intensivträna men det krävs om man vill komma någonvart. Jag tycker ändå att vi har varit duktiga under denna säsong, vi har nämligen övat in flera av våra egna visor, utöver att ha uträttat alla andra sysslor som aldrig tar slut. Under kvällen efter övningen renskrev jag några dikter igen. Anne-Marie kom hem vid elva tiden. Vi la oss sent båda två, för vi talade med varandra en hel del innan.

Onsdag morgon. Anne-Marie blev äntligen klar i tid för att gå till skolan. Matej vaknade och var på strålande humör igen men när vi kom till den punkten att han ska till dagmaman började han småprotestera. Han ville till mormor i stället. Jag fick säga åt honom att mormor och morfar inte var kvar här längre. Först vägrade han att acceptera detta men sen blev han medgörlig och allt blev bra igen. Han var villig att gå till Anita och ungarna men först fick jag lova honom att vi ska till morföräldrarna sommar, när det blir varmt ute.

Idag gick jag tidigare hem från skolan. Jag skulle till gynekologen på en rutinkontroll. För flera år sedan fick jag cellförändringar i livmoderhalsen. Sedan dess har jag gått på kontroll ca två gånger årligen. Jag blev fri från

symptomen under och efter graviditeten men kontrollerades ändå två ggr/år. Idag fick jag svaret att "det ser bra ut" men det säkra svaret kommer hem via post om ca en månad. På kvällen gick jag till kursverksamheten där jag läser avancerad svenska. Jag läser tillsammans med Polde, Jelka, Štefka och några andra invandrare. Intressant men något sent påtänkt. Svenska borde man läsa de första åren efter att man kommit till Sverige. Nu har jag bott här i snart tjugo år och har hunnit missa en hel del, men som man brukar säga – bättre sent än aldrig.

I kväll talade Anne-Marie med mig om en del av sina tonårsproblem. Hon har blivit ovänner med Joan. Nu när Joan är borta började Anne-Marie umgås med Jocke, en kille som hon sedan länge är förtjust i. Innan dess var Joan tillsammans med honom, sedan kom en viss Anki emellan dem. Hon, Anki väntade barn med den där Jocke och det gör Joan också. Och nu har Anne-Marie tagit beslag på den killen som förmodligen måste ha något särskilt eftersom min förnuftiga, söta dotter inte kan låta bli honom! Mina aningar sa att det är orsaken till att hon vill bryta med Joan, som orsakat en hel del konstigheter under de sista åren. Och hon sjunker ännu mer i stället för att höja sig och hon försöker dra med sig hela sin omgivning, Anne-Marie också. Egentligen är det mycket synd om Joan, hon är ju inte 15 år fyllda ännu! Visst behöver hon hjälp, men hon får själv bjuda till också, annars kan man inte göra mycket. Jag kunde inte somna den kvällen. Undrar om Anne-Marie kunde sova? Jag tänkte och tänkte. Hur skulle jag kunna hjälpa Anne-Marie, få bort henne från det hela utan att sära och skada henne?

Det var svårt att stiga ur sängen idag. Jag sov kanske två-tre timmar. Göran ringde, så Anne-Marie blev väckt. Matej kom också så småningom ut från sovrummet och det hela pågick ungefär som vanligt. Skillnaden var att Matej berättade att han inte orkade äta hela chokladbiten så han spottade ut en del. Jag såg förvånat på honom en stund innan jag förstod att detta måste han ha drömt om. Jag frågade honom om det var så att han drömde och fick ett skrattande svar att – ja, så var det. Han drömde alltså och kunde återge sin dröm till mig. Fascinerande av den lilla krabaten! Idag ska vi Komvuxare på bio under religionstimmarna. Det var skrämmande att se och höra där om hur nästan all vår mat är förgiftad. Och detta p.g.a. konstgödningarna som tar över mer och mer. Vi borde minska på dem i stället.

När jag kom hem från biografen visste jag inte riktigt vad jag skulle laga till middag, allting tycktes vara av tvivelaktig karaktär, köttet, grönsakerna, ja, även mjölken kändes fel. Men efter många om och men hittade jag något som, enligt min mening, var mindre farligt. Tur att man glömmer snabbt, annars skulle man vara tvungen att svälta. Man kan inte hela tiden grubbla och tänka på hur ohälsosamma alla råvaror egentligen är! Jag brukar skoja om att jag ska

börja odla grönsakerna själv på vår balkong. Då kom jag på att även luften är förorenad här på grund av alla utsläpp. Skrämmande.

Vid fyratiden kom Zvonko hem med Matej. Han hade varit på fackets fortbildningskurs på Folkets hus. Dit går han varje torsdag eftermiddag sedan flera veckor. Kvällen var som det brukar vara. Zvonko och Matej var ute till ca nio. Anne-Marie kom hem några timmar senare fastän hon borde lägga sig tidigare och läsa. Jag läser, skriver, städar, funderar och slöar sällan. Om inget annat händer avbryter telefonen min tystnad. Så var det även idag innan Zvonko kom med Matej. Vinko Krajnc från Billeberga ringde. Han saknade en levande själ att tala med. Han hade nog druckit vin eller något, Štefka, hans fru var på jobbet, Armand, sonen var ute och Vinko kände sig ensam. Där gick en hel timme av min s.k. fritid för det samtalet. Han ville att Zvonko skulle komma hem till honom. Jag framförde detta och Zvonko åkte hem till Vinko med Matej. Så var den torsdagen också förbi.

På fredagarna har jag ledigt från skolan, likaså på tisdagarna. Då ägnar jag mig åt hemsysslorna och åt Matej. Han talar så fint. Man kan samtala med pojken hur bra som helst. Men han kräver nästan all min tid. Det är det värt måste jag säga. Tyvärr har jag alltid så mycket att stå i, jag måste också hinna med skolan, föreningen, min diktsamling och mina övriga tre barn. Dora och Lenka bor förvisso inte hemma längre men när de tänker på mig och vill prata, då måste jag ju finnas där och ställa upp för dem och det brukar fungera. Lenka har varit hemma och hälsat på med lille Jimmy, Peters son. Han är nu ca 10 månader gammal, en mycket söt unge. Lenka tar hand om honom när Peter inte kan. eter, har Jimmy hos sig vartannat veckoslut. Jimmys mamma, Marianne, försöker på olika sätt att göra livet surt för Lenka. Och det lyckas hon emellanåt genom att påverka Peter. Lenka fick de gröna gardinerna av mig som hon och Anne-Marie hade på sitt rum. Det var när vi bodde på Hantverkargatan 36. Vid sjutiden gick hon hem med Jimmy för att han blev trött och måste sova.

På lördag åkte Zvonko till Malmö för den jugoslaviska länsorganisationens ordförandeposts vägnar (Jugoslovenska sreska organizacija). Han kom hem vid tretiden med två fina priser till Matej – en boll och en mössa, vilka Zvonko vann på frågetävlingen i Malmö. Anne-Marie sov borta under natten fredag-lördag och kom inte hem förrän sent på kvällen. Dora ringde, hon skulle komma hem, hon behövde låna symaskinen. Dora kunde sköta maskinen själv, men jag ville träffa henne så jag gick hemifrån Olga vid åttatiden. Vi hade mycket att prata om, Dora och jag. Hon är en vuxen människa nu, vilket jag fortfarande har lite svårt att förstå. Hon är fyllda nitton år och flyttade hemifrån i höstas. Lenka gjorde samma sak strax efter Doras flytt. Det kändes hemskt tomt efter dem och gör det fortfarande. Jag saknar mina flickor och drabbas av stark separationsångest emellanåt! Samtidigt vet jag att jag inte kan behålla dem, inte Anne-Marie heller. Hon är nog också så sakta på väg ut, är jag rädd för.

Ibland tror jag att detta händelseförlopp delvis har med Zvonko och hans sätt mot mig och flickorna att göra. Zvonko bryr sig mer om sina kompisar än om oss. Jag befarar att flickorna flyttat hemifrån alldeles för tidigt. Nu står de på egna ben och måste ta vara på sig själv och eftersom jag nu har släppt dem och de har vuxit upp utan en far som bryr sig. Zvonko stöter ofta bort oss men håller sig ändå kvar med oss. Han var 35 år och jag var 32 när vi träffades, två vuxna människor med var sin vilja och olika bakgrunder. Jag förstår att han är tillsammans med mig för Matejs skull nu men innan Matejs ankomst visste jag ibland inte alltid varför vi var med varandra. Ja, vi blev kära, men ibland räcker inte det helt ut. Det fungerade aldrig riktig bra mellan oss. Vi har svårt att tala med varandra om saker som vi ville ha en förändring kring.

Under den första tiden av vår samvaro hade vi det bra men strax bildades det en del orosmoln på vår himmel som grumlade vårt förhållande. En mur höll på att resa sig mellan oss och med tiden blev det heller inte bättre. Flickorna befann sig hela tiden mellan oss och de kunde inte göra något åt det.

Det var upp till mig att bringa klarhet i vårt förhållande men jag orkade liksom inte. Det var inga små kriser jag var tvungen att gå igenom tidigare i mitt liv så var blev inte så konstigt att min inre styrka hade avtagit. Så försöker jag förklara mina dåvarande handlingar. Jag ville absolut inte att flickorna skulle flytta hemifrån men gjorde inte tillräckligt för att behålla dem hemma. Nu fanns också Matej som "bundit mina händer" i fråga om Zvonko, hans pappa. Flickorna har inte haft någon nämnvärd kontakt med sin biologiske far under dessa tretton år. Hur kunde vi en gång i tiden hitta varandra, flickornas far och jag? Gjort är gjort. Jag har i alla fall jättefina barn. Nu gäller det att hålla kontakten levande mellan flickorna och mig, vår tid och vår kärlek till varandra måste helt enkelt räcka till.

Där satt vi, Dora och jag till klockan tre på morgonen. Vi pratade om oss, om Matej och Lenka och om Anne-Marie och hennes typiska tonårsproblem. Dora har ett jättebra sätt att resonera på om andras personliga problem. Hon själv tycks inte ha så många. Hannu verkar vara en bra kille så hon kanske kommer att ha det bra tillsammans med honom, kort och gott, hon hade tur som träffade Hannu. Hoppas det verkligen. Lenka hade hittills inte lyckat särskilt bra med sina val. Om jag försöker blanda mig i så förvärras det hela bara. Jag har fått höra några gånger redan att jag själv inte har haft någon bättre tur jag heller.

Man borde lära av varandra, även och särskild när man begår misstag. Jag försöker låta bli att bry mig för mycket för det tjänar ingenting till. Det stämmer att jag själv också har gjort stora tabbar i mitt liv, upprepade gånger. Just nu är det inte värt att avundas mig för mitt förhållande med Zvonko. Visst kan man ge andra kloka råd, många gånger men det är tyvärr svårare att hjälpa sig själv. Man blir liksom hemmablind. Vi satt och snackade om både ditten och datten, Dora och jag. Hon jobbar i Malmö nu och går upp kl. 6 på mornarna och

kommer hem kl. 6 på kvällarna. Det blir långa dagar. Sedan har hon olika intressen så vi hinner nästan aldrig träffas.

Idag är det söndag. Zvonko åkte till Malmö igen. Anne-Marie sov till två så att jag och Matej redan hunnit vakna från vår eftermiddagsvila. Kl. 15 hade vi övning igen, hos Olga. Under tiden skulle Anne-Marie ta hand om Matej. Senare skulle vi alla – Dora, Matej, Anne-Marie och jag till klubben för att öva med sångkören. Med i kören sjunger Štefanija Berg, Slavko och Ivanka Turk, Slavko Dolničar, Poldi jr., Jelka Karlin och Olgas dotter, Leonida. Olga är vår körledare nu när atek är i Slovenien. Zvonko kommer också ibland och övar, han sjunger basstämma. Även Valentin Pucić och Franc Novak sjunger med oss, tenor respektive bas. Drago Kostanjevec har slutat i kören i samband med skilsmässan från Olga för några år sedan. Även Ervin Fojtl och Cvetka slutade då. Efter övningen klippte Olga håret på Slavko och Zvonko och sen drack vi två flaskor vin tillsammans, som tack för klippningen. Väl hemma somnade jag strax bort från hemläxorna som egentligen skulle läsas. Jag hade ju prov i engelska prov på schemat i morgon!

Måndag igen. Försöker läsa mina läxor. Men det går inte så bra när lille Matej är närvarande. Jag måste skratta när han plötsligt föreslår att jag ska gå till Anita och han till skolan. Han har sagt något liknande tidigare men idag kändes det särskilt roligt eftersom jag inte var ordentligt förberedd för skoldagen. Men till slut samsades vi, Matej och jag om att han måste sova och äta lite till innan han kan börja skolan. Han gick med på det och så började en ny dag. Jag skrev engelskaprovet. Det gick inte så bra tror jag, fast ett slutligt omdöme får man först om några dagar. Anne-Marie och jag kom överens om att läsa religionskunskapskap tillsammans. Vi båda läser om Islam nu, jag läser även om Judendomen. Mitt prov är på torsdag och Anne-Maries på fredag. Nu gäller det att ta i under de närmaste dagarna.

Anne-Marie har läst om Islam i min bok. Jag sitter kvar med papper och penna och försöker skriva ner de viktigaste händelserna. Vi hade fått brev från mamika och atek. De stortrivs där nere. Det är rätt så kallt fortfarande, även där. Men de trivs och känner sig hemma i Slovenien! Det betyder oerhört mycket för varje människa, att kunna uppleva den känslan – här hör jag hemma! Självt saknar jag ofta den känslan ofta. Det går bra så länge jag inte koncentrerar mig på ämnet längtan eller hemlängtan men så fort jag fördjupar mig i det är det kört. Jag saknar fästet under fötterna. Det blev bruna bönor med fläsk, respektive fiskpinnar till middag idag i alla fall. I morgon får vi se vad jag hittar på och så hittade jag ett brev som Anne-Marie skrivit till mig eftersom vi har svårt att prata med varandra om vissa problem. Hon bad mig att inte visa brevet för någon, dock har det gått många år nu (2013) så jag hoppas att det går bra att återberätta innehållet här. Brevet fick mig att tänka efter.

TILL MAMMA

Hej Mamma! Jag skriver detta brev p.g.a. att du och jag inte tycks kunna prata om mig och min skolgång.

Jag vet inte vad det var som först fick mig att skolka men vad det än var så var det både något nytt och spännande för mig. Det var lätt också för alla lärare trodde på alla förklaringar. I slutet av åttan var det inte lika roligt längre, jag började ångra mig. Jag bestämde mig för att nionde klass skulle bli bättre, men jag var otroligt skoltrött så jag fortsatte i samma stil. Under andra terminen försökte jag verkligen skärpa mig men det gick åt helvete det med, fast jag skötte mig mycket bättre än året innan. Nu är det här den första veckan jag klarat av att gå till alla lektioner. Jag har klarat det jättefint p.g.a. att de flesta lärarna har börjat tro på att jag kan klara det. Varför jag vill in på gymnasiet är för det mesta för min och din skull. För min skull är det för att jag vill komma någonstans i livet. För din skull är det för att göra dig glad. Och för allas skull som tror på mig för att de inte ska bli besvikna. När alla tror på mig är det halva hjälpen. Nu behövs den andra halvan och det är du. FATTAT?

I morgon är det ett möte i skolan kl. 12.00. om inte jag har kommit hem innan du lagt dig så skriv en lapp och lägg den på sängen. Jag vill att det ska stå att du tror eller behöver lite tid på dig för att börja lita på mig. Står det detta så får du komma till skolan. Står det sen inte det så ska du inte räkna med att jag syns till just den tiden du kommer. Försök förstå mig åtminstone. PS Inte visa det för någon.

Anne-Marie

Hur det gick sedan har jag inget minne av, jag hittade brevet häromdagen igen, kanske hittade jag inte brevet i tid då, för som sagt jag minns inte hur vi tacklade detta. Förlåt mig Anne-Marie om jag inte räckte till! Tyvärr. Och bli inte besviken på mig för att jag publicerar brevet så här. Det bästa är alltid att kunna prata med varandra, att lufta allt som trycker en och inte gå omkring och grubbla i onödan. Alla krig i världen skulle kunna undvikas om människorna bara var kapabla att tala öppet med varandra, men det är så lätt att vara efterklok!

1984-04-10

Idag är det tisdag. Jag var hemma med Matej hela dagen. Försökte skriva emellanåt. Gick inte riktigt så som jag ville. Matej tar upp nästan all min tid när vi två är ensamma med varandra. Jag kan inte låta bli att ge efter hans många påhitt. Det är ändå underbart att ha honom. Han lyckas få mig att bli pigg och glad. Det kan Anne-Marie också få mig att bli men numera gör hon mig ledsen. Som idag till exempel. Hon kom hem från skolan med ett besked om att hon inte

kommer att kunna fortsätta på social-service programmet till hösten. Hon har för låga medelbetyg för att kunna lyftas till 2:an. Det är mycket ovisst hur det ska gå för henne. Hon ska börja arbeta på något ungdomsställe, vad detta nu ska tjäna till. Hon var faktiskt också ledsen själv idag när hon kom med beskedet. Men det är lite sent nu. Hon borde ha läst och skött sin skolgång bättre för att höja sina betyg. Hon klarade inte detta, inte för att hon inte kan, men för att utelivet är viktigare och jag hade inte tillräckligt bra hand om henne för att få henne att göra bättre ifrån sig. Jag var för slapp i kraven, jag lät henne göra som hon ville, och det visade sig vara fel väg att gå.

Jag blev så ledsen så jag skulle kunna dö när hon berättade för mig. För vad kan jag ge henne som är bättre än att gå vidare och få en utbildning? Nu har vi båda missat tillfället för det. På kvällen talade jag med Dora om Anne-Maries problem som också var mina problem och hon fick mig på bättre tankar. Dora förklarade för mig att det fanns flera möjligheter för Anne-Marie, sista taåget har inte gått. Om hon sköter sig bra på ungdomsstället som hon placerats i skaffar hon sig poäng till vidareutbildningen. Det lätt ju hoppfullt och jag kände mig något lättad. Zvonko var hos Lenka och Peter med Matej ikväll under tiden när jag var på klubbmötet. Anne-Marie har börjat med målning i Föreningarnas hus via Fritidsförvaltningen. Vid tidpunkten när jag skriver detta har hon inte kommit hem än. Jag vet inte hur det har gått idag, hon är troligen inte där mer utan ute någonstans med sina kompisar.

Snart har jag mina dikter renskrivna så att de kan skickas till ett förlag i Slovenien genom Marija Hriberšek i Halmstad. Marija är författare och poet. Jag borde göra mina läxor lite mer, men lusten har sinat för tillfället. Jag kämpar och gör så gott jag kan i alla fall. Plötsligt fick jag jätteont i magen, det har jag haft hela dan och troligen beror det på Anne-Maries besked om att hon inte kommer in för att kunna gå vidare på gymnasieutbildningen. Hoppas det går över till i morgon, i annat fall bör jag uppsöka läkare för eventuell magkatarr, för smärtan gör att jag inte orkar med någonting. Innan påsk väntar prov i Judendomen och Islam, sedan en fördjupning i Katolicismen för min del. Under påskhelgen ska vi till Zvonkos f.d. svåger, Milan och Barka Belec i Småland för att fira deras 15-åriga bröllopsdag.

I går var det onsdag. Matej blev sjuk så jag har inte varit i skolan. Han hostar och har en otäck snuva samt förhöjd feber. Inget farligt direkt, men han får inte gå till dagmamman för att inte smitta andra barn. Jag har legat i för att avsluta min diktsamling som innehåller ett 70-tal dikter och det känns skönt. Nu är dikterna redan ivägskickade till fru Hriberšek som ska leta efter ett förlag åt oss. Jag har också skickat fem av mina dikter till den jugoslaviska föreningen Radnik. Jag vill medverka i en poesifestival som föreningen anordnar årligen. Matej är något bättre idag. Han undrade om det är en liten elefant som han har där framme...

Han ställer för övrigt ofta sina underliga frågor. Idag gick jag till skolan i två timmar för att skriva religionsprovet. Mycket intressanta frågor väcktes under läsningen av dessa två religioner, man fick jämföra likheter och olikheter inom religionerna och det finns många. Provet gick bra kändes det som. Vi får väl se när resultatet kommer.

I går kväll hade sångkören Lipa uppträtt på lasarettet för de handikappades riksförbund. Både åhörarna och vi i kören var nöjda med vår prestation. I kväll uppträder vokaltrion systrarna Budja för allergiföreningen. Spännande. Det har lugnat ner sig lite kring Anne-Maries problem i skolan. Vi har börjat acceptera att hon inte kan fortsätta på gymnasiet. Hon själv verkar inte vara nämnvärt ledsen för det. Jag är fortfarande ledsen och orolig, men det räknas inte. Enligt min mening har Anne-Maries skolkurator lagt beslag på Anne-Marie; jag når inte riktigt framsedan hon sökt sig till honom. Detta gjorde hon utan att jag vet om anledningen. Han tar allting så lätt. Det tolkar jag som så att eftersom Anne-Marie inte är hans eget barn, ligger hans omsorg om henne mest bara på ytan. Det gör inte ont i honom om hon misslyckas i skolan. Han blir kanske lite besviken, ja, men det är också allt. Han har inte med henne att göra mer efter det att hon lämnar grundskolan. Och något egentligt ansvar har han heller inte, hon har ju själv sökt upp honom en gång. Det hela baseras på stora felaktigheter – en kurator borde inte få ha en sådan makt över individen och sedan inte kunna använda den rätt.

Idag är det fredag, fredagen den trettonde. Inget särskilt har hänt oss ännu, trots att datumet inte bådär gott... fast, kanske ändå, jag fick ett kravbrev från Tommy Jonasson på 7 100 kronor för resthyran. De pengarna tänker jag dock inte betala. För det första kräver han för en månad för mycket, detta motiverar han med att han inte kunde få någon hyresgäst till den uppsagda lägenheten i tid. Ljligt! Zvonko har gått på firmafest på Järnkonst, firman bjuder alla sina anställda på mat och förtäring. Jag har varit hos dr Apisch idag, för min ömma fot. Där fick jag hydrokortison i flytande form som ska gnidas in i huden tre gånger dagligen tills det känns bättre. Jag ska tillbaka till honom om två veckor. Matej sover och Anne-Marie ska ut. Jag sitter här ensam och försöker roa mig med att skriva ner mina tankar på pappret. Jag har även skrivit ett brev till mor och far idag. Matej har för första gången självmant använt sin potta. Han bajsade i pottan. Hoppas att han fortsätter med det. Han ville visa sig det för Jelka som var här och det gjorde han. Det var allt från mig idag.

Lördag. Tvätt ungefär varannan vecka, så det är min tur idag. Sen blev det övning hos Olga. Vi fick ihop sex nya visor, vilka vi tänker spela in i studio på tisdag. På kvällen kom Poldi och Kerstin hem till oss. Jag gick och la mig med Matej för att natta honom till sömns, men somnade själv. Ingen väckte mig, så jag sov påklädd hela natten. Söndag morgon. Väckte Anne-Marie för vi skulle till söndagskyrkan. Där satte vi igång en diskussion i stället. Hon vägrade följa

med, ”vad ska jag där att göra?”, protesterade hon. Zvonko la sig i, han höll med Anne-Marie och uppmuntrade henne och då var elden lös. Fortfarande tycker jag att han hade fel där. Så länge jag har ansvar för henne och hennes bästa, då ska jag kunna kräva lite tillbaka av henne, särskilt om jag tror att det gäller något bra. Inte jag heller gick till kyrkan den dagen. Jag blev väldigt ledsen och inte minst arg, så jag ville köra i väg för att avreagera mig, men hittade inte bilen. Zvonko hade ställt den någonstans där jag inte hittade den. Jag gick och låste in mig i föräldrarnas lägenhet som var tom för tillfället. På eftermiddagen gick jag till Folkets hus, där Leonida, Dominika och Hajdi spelade piano via ABFs musikskola. Det gick väldigt bra för Leonida och Hajdi. Dominika, som spelade piano för första gången offentligt, gick det inte så bra för. Hon fick börja om med ”Blinka lilla stjärna där” från början några gånger, ändå lyckades det inte riktigt för henne att spela till slutet. Publiken blev dock stormförtjusta i hennes spel och applåderade vilt. Dominika fyller åtta år i juni. Hon är en liten modig tjej, som ändå vågat ställa upp och spela piano offentligt. Duktigt! Hon kunde hela låten felfritt hemma annars. Flickorna fick var sin blombukett av mig, röda nejlikor som är en slovensk symbolblomma.

På kvällen var det övning igen hemma hos Olga. Det visade sig att Dominika blivit sjuk, hon fick hosta och feber. Hemma väntade Zvonko och Matej uppe när jag kom hem från Olga. Först tänkte jag att jag borde tala ut med Zvonko, men ändrade mig sen. Vad skulle det tjäna till, vi har ju ”talat ut” vid flera tillfällen tidigare, men resultatet blev alltid lika kortvarigt, tyvärr. Jag lät bli det hela och gick och la mig med Matej. Han somnade snart. Jag läste min fördjupning om Katolicismen tills jag somnade på Matejs rum. Vi har nämligen bytt plats, jag och Matej. Han sover hos sin far. Alla trivs med ombytet och ingen försöker ändra på det.

Måndag. Påsklov. Anne-Marie, Matej och Anette följde med mig till affärerna för att storhandla. Tänker bjuda hem mina barn med deras respektive till påsken. Först var det menat att Zvonko, Matej och jag skulle till Belecs i Huskvarna över påskhelgen. Sedan ändrade jag mig, Zvonko får köra dit själv om han vill, kanske tar han Matej med sig också. Tänker inte hindra honom. Men jag ska i alla fall stanna hemma i Landskrona. Under kvällen övade vi för sista gången före inspelningen som var dagen därpå. Olga blev hes, det hela började bli jobbigt och vi började tvivla på om vi alls skulle kunna spela in våra låtar. Två timmar före inspelningen skulle hon dessutom på en krävande undersökning, endoskopi eller liknande. Det låter väldigt ovist allting.

Kl. 18 var jag på ett möte för Landskronas kulturföreningar på Muséet. Kulturförvaltningen hade kallat dit samtliga representanter för olika föreningar. Vi planerade sommarprogrammet i Slottsparken. LIPA ska uppträda med ett självständigt program den 22 maj (1984). I kväll gick Matej och la sig med sin pappa innan jag kom hem från övningen hos Olga. Tidigare på kvällen skulle

Zvonko köra till Kävlinge för att titta på en bil och eventuellt köpa den. Nu vet jag inte hur det hela utvecklade sig. Vi får väl se, det är redan midnatt, men Anne-Marie har fortfarande inte kommit hem. Hon stannar så här sent ute allt sedan Dora och Lenka flyttat hemifrån och så har vi bytt lägenhet i samma veva, vilket gör saken inte bättre. Vi flyttade från en fyrarummare på Hantverkargatan 36 till en annan på Föreningsgatan 167. Jag har sett för mycket genom fingrarna med Anne-Marie, litat på henne helt. Hon har plötsligt förvandlats från att ha varit en snäll liten flicka till en envis tonåring, vilket jag missat att upptäcka i tid. Jag halkade liksom efter i hennes utveckling som överraskade mig. Nu kan jag bara hoppas att det ordnar sig för min lilla, söta Anne-Marie också.

Tisdag 17/4-1984

Inget särskilt har hänt här hemma. Vi, systrarna Budja har äntligen spelat in resten av våra låtar. Det gick inte helt perfekt, men bättre än väntat. Olga blev förkyld. Men nu är det hela över. Vi fick spela in en musikkasett gratis, kommunen bjöd oss på inspelningen. Härligt. Nu väntar vi bara på kopieringen av bandet, sen kan jag skicka iväg en kopia till något musikförlag och avvakta svaren. Zvonko åkte och tittade på bilar igen, hittade ingen lämplig bil ännu. Kanske i morgon. Jag har bestämt mig att inte följa med till Huskvarna. Idag ringde Dora och berättade att hon har köpt presenter till Matej och Dominika - ett ägg till var och en med godis i. Ungarna kommer bli glada åt sina presenter.

Zvonko körde till Slavko Turk som ska följa med honom för att titta på en bil i närheten av Helsingborg någonstans. Efter några timmar kom Zvonko hem med bilen – det blev en Mercedes av 1975-års modell. 14 000 kronor hade bilen kostat. Den har gått 13000 mil och ser snygg ut. Jag har inte testat den än. Det är små saker som ska ordnas innan bilen ska besiktigas under de närmaste månaderna. Troligen kommer jag att behålla Saaben till "hemmabruk". Mercedesen blir betydligt dyrare i drift. Och jag brukar alltid vara urfattig... Nu har kl. blivit 24.00. Det är midnatt och Anne-Marie är inte hemma än. Hon gör mig orolig mer och mer för varje dag som går. Anne-Marie säger att hon inte ska följa med på semester till Slovenien i år och då kanske jag också ska stanna i Sverige. Kanske ska jag på en kortare semesterresa senare, tillsammans med Zvonko. Det återstår att se.

Torsdag. Skärtorsdag. Zvonko har jobbat och jag handlat på förmiddagen. Anne-Marie tog hand om Matej. Långfredagen. Zvonko och Matej körde till Huskvarna och jag stannade hemma. Skönt nu när jag har bestämt mig. Flickorna behöver mig nog mer än jag anade. Och så hade jag inte riktigt lust att följa med heller. På kvällen ringde jag till Dora och Lenka och bjöd dem på middag, både på lördag och på söndag. Dora blev riktigt glad, Lenka inte

likaså. Hon har redan själv bjudit folk hem till sig på middag. Men hon ändrade sig senare och lovade att hon och Peter skulle komma till påsken. Dora och Hannu skulle komma redan på Påskaftonen.

Dora kom hem idag, på långfredagen. Hon hjälpte mig med maskinskrivningen, en fördjupningsuppgift om Kristendomen, religionskunskap. När Anne-Marie vid niotiden stack hemifrån, började Dora och jag återuppliva hennes barn-domsminnen. Hon påpekade för mig att jag inte alltid har varit rättvis mot henne. Jag t.ex. bestraffade henne, om Lenka beskyllde henne för saker som hon, Dora, egentligen inte orsakade. Hon minns saker och ting på ett helt egendomligt sett enligt min mening. Dora är av en härlig, spontan natur. Jag har älskat henne under hela hennes unga liv, över allt annat. Även Lenka och Anne-Marie är mina favoriter, så klart. Dora är dock min förstfödda, min första stora kärlek och det kan ingenting ändra på. Så jag blev ledsen när jag hörde Dora säga att jag var orättvis mot henne. Om hon upplever det så, kan jag ju inte göra mycket åt det, men det var inte avsiktligt menat från min sida i så fall.

När jag tänker efter, så tror jag att jag ibland har haft svårt att kunna visa mina känslor för barnen. Så har jag själv blivit uppvuxen en gång, mer kritik än beröm och brister i att kunna visa sin kärlek till sina nära och kära kan reproduceras. Det är oerhört viktigt att kunna prata om detta med sina barn och andra som ingår i ens nära omgivning. Ibland verkar Dora något nedstämd och osäker på sig själv, en sida som jag inte viste om att hon hade så länge hon var hemmaboende. Jag borde inte ha släppt flickorna hemifrån ännu, de är för unga och för oerfarna för att klara alla livets fällor, är jag rädd för. Men jag räckte inte riktigt till när det gällde att agera. Nu har de flytt boet och fastnat, Dora hos Hannu och Lenka hos Peter. Hannu har en något annorlunda bakgrund och det blir kanske kämpigt att anpassa två olika världar så att de inte tär på varandra. Så känns det för mig. Och Peter, som var helt galen i Lenka så länge hon inte var intresserad av honom. Men strax vände vinden, nu fasar jag att hon blir utnyttjad av honom, både psykiskt och ekonomiskt. Hon lyssnar dock ingalunda på mig. Det hjälper inte att jag försöker prata med henne om hennes problem. Jag hoppas innerligt att det ordnar sig för båda mina flickor, vilka beslut de än kommer att fatta. Jag har ingenting alls emot deras killar, men litar inte helt på dem och deras avsikter. Självtäckte jag inte till för att få barnen att stå på en fast grund, det är det som bekymrar mig nu. Jag har själv vacklat och vacklar ännu i min värld, vad detta nu kan bero på...

Idag kom Dora och Hannu hem på middag. Anne-Marie stannade också hemma. Det blev en fin tillställning. Lenka skulle också komma om hon kände för det. Men det gjorde hon tydligen inte, eftersom hon inte kom. Dora och Hannu gick hem vid fem tiden, Anne-Marie gick ut strax efter. Jag fick tid över och försökte använda den till att skriva. Jag hade fått i uppgift av den slovenske prästen Jože Drovc att skriva en välkomstdikt till den slovenske ärkebiskopen Alojzij Šuštar,

som ska besöka den slovenska katolska församlingen i Sverige den femte maj (1984). Jag skrev även i min dagbok, vilket gör att jag mår bättre.

26/12-1984

Symptomen som jag kände under graviditeten med Matej 1980-1981, gjorde sig påmind igen. En rädsla, djup ångest, vällde över mig och gjorde mig helt svag. Jag hade lust att ringa till någon, när jag satt där alldeles ensam. Något som liknar en självmordstanke smög sig på. Min första tanke var att ringa lasarettet. Men jag väntade ett tag. Krisen gick över på några minuter. Dock finns rädsla att min depression kan komma tillbaka när som helst kvar. Den gjorde sig påmind då och då och det är inget som jag kan klara ensam i längden, känns det som.

En allvarlig sjukdom 25/3-1986. Mycket har hänt under de senaste två åren och sedan jag skrivit i dagboken. Anne-Marie flyttade hemifrån i september 1985. Ett halvt år senare bor hon fortfarande med sin pojkvän Magnus Laudon. Hoppas de är lyckliga tillsammans. Jag var tvungen att acceptera naturens gång när Anne-Marie blev kär och Magnus ville att hon skulle bo hos honom. Hur skulle jag kunna stoppa dem? Samtidigt hade jag nog med mig själv att göra, mitt hälsotillstånd upptog mig fullt upp. I början av 1985 fick jag ett skakande besked av min gynekolog om att jag drabbats av en elakartad tumör i livmodern. Jag skulle opereras bort livmodern tas bort, en hysterektomi. Det hela gick snabbt, den 7/3 1985 utfördes operationen vid Lunds Lasarett. Samma dag fyllde min dotter Hilena, Lenka 19 år, så jag glömmer inte datumet. Utöver livmodern togs även mina båda äggstockar helt bort, utan att diskutera med mig i förväg. Läkaren, dr Göran Helm i Lund, menade att detta gjordes i syfte att förebygga en eventuell senare spridning av cancern och att han skulle gjort samma sak för sin mor, hustru eller dotter om de hade drabbats på samma sätt. Hans resonemang lugnade mig. Ingen efterbehandling i form av strålning eller cellgift sattes in på mig, det lät som om det inte behövdes. En tidig menopaus och dess effekter började göra sig gällande hos mig strax efter operationen. Då visste jag inte mycket om effekterna av ingreppet som gjordes på mig. Nu vet jag att östrogenet sjunker kraftigt när äggstockarna tas bort och att detta tar bort de skyddande effekterna av östrogen på det kardiovaskulära och skelettsystem. Detta tillstånd kallas ofta "kirurgisk menopaus", även om det skiljer sig väsentligt från ett naturligt förekommande klimakteriet! Det blir en plötslig hormonell chock för kroppen som orsakar snabbt insättande av klimakteriebesvär såsom värmevallningar, ångest och andra klimakteriska tecken som många kvinnor drabbas av. En åldersbetingad menopaus är en gradvis förekommande minskning av hormonella nivåer under några år, då livmodern blir intakt, men äggstockarna kan fortfarande producera hormoner även efter upphörandet av menstruationer.

När jag fick min diagnos gick jag till olika bibliotek och letade efter läkarböcker som beskrev liknande fall av sjukdomen och behandlingen. 1985 hade man inte tillgång till Internet på samma sätt som det är idag. Jag fann en hel del beskrivningar och förklaringar i böcker, ofta var det dystert läsning.

Ooforektomi (kirurgisk borttagning av äggledare och äggstockar) före 45 års ålder, jag var då 39 år fyllda, associeras med en femfaldig dödlighet i neurologiska och psykiska störningar, kunde jag läsa. Redan under graviditeten, i väntan på Matej 1980/81, drabbades jag av svår depression, som jag inte sökte hjälp för och som jag då, fyra år senare, just lyckats med att kunna börja tackla själv. Hur ska jag nu klara denna kris, frågade jag mig själv.

Min läkare Helm i Lund var faktiskt dålig på att förklara ingreppet. Jag fick kämpa själv med att skaffa fram informationen och sedan tackla vetskapen om vad som kan vänta mig. Något senare fick jag ändå kontakta en kvinnlig kurator vid KK i Lund för att få klarhet i vissa frågor. Samtalen med henne var som ett helande balsam för mig och jag kunde snart återgå till mina heltidsstudier på Komvux i Landskrona.

Idag, 25/3-1986

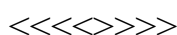
Idag ringde min läkare dr Helm från Lund. Jag bad nämligen honom ringa mig, eftersom jag kände en växande oro över vissa psykiska och fysiska förändringar efter operationen. Jag ville att han ska skriva ut östrogenpiller till mig för att lindra symptomen. Men nu fick jag en ny chock, dr Helm nekade mig bestämt östrogenet på grund av diagnosen – sarkom i livmodern! Man är inte säker på utgången ännu. Jag som hoppats att faran för min del var över efter operationen. Han berättade att förloppet av mitt hälsotillstånd är ytterst ovisst! Det var en grym sanning som fick mig att börja må dåligt igen. Jag läste om eventuell spridning av cancer och började få kännbara symptom, påträngande inbillningar om att jag fått skelettförändringar, särskilt för att mina axlar började värka. På kvällen berättade jag det hela för Zvonko. Han blev förvånad och omedvetet visade han sin rädsla och huvudbry för mitt välmående. Det kändes hemskt att inte kunna bli av med hotet som hängde över mig!

Rädsla och osäkerhet. 26/3-1986 ringde jag till KK i Lund och fick tala med min kurator Birgitta igen. Hon lovade mig att ordna ett samtal med dr Helm för en eventuell genomläsning av journalen. Sen ringde jag till gynekologin i Landskrona. Där fick jag den exakta beskrivningen av diagnosen. Jag ringde om en ny tid på gynekologin i Landskrona, och fick tid den 14/4-86. Då skulle jag ha ett samtal med dr Cordelis, som kommer tillbaka efter sin ettåriga frånvaro efter en bilolycka året innan. Jag kanske lyckas lugna ner mig innan dess och det kan hända att jag avbeställer tiden för samtalet. Vad ska det tjäna till, jag har ändå en tid med dr Göran Helm i Lund den 22/4. Kanske får jag då en viss klarhet och svar på en del frågor som oroar mig ständigt.

20/4. Det känns skönt att jag har fått berätta för Zvonko och talat med mina flickor Dora och Lenka om mitt ovissa hälsotillstånd. Jag tvekade länge innan jag fick modet till att kunna berätta för dem hur det förhåller sig. Det visade sig att de är vuxna nog för att kunna motta beskedet med stor mognad och förståelse. Nu blir det bara Anne-Marie kvar som jag ska prata med. Men jag känner stor osäkerhet inför detta, så jag kanske väntar lite till, det kommer väl ett lämpligt tillfälle för det snart. Efter samtalet med flickorna kunde jag börja se mig om på nytt och titta på andra saker som uppfyllde mitt liv. Jag läste igenom anvisningarna från skrivinstitutet, angående skrivarkursen som jag anmält mig till per korrespondens. Med detta hoppas jag kunna utföra en del skrivarbeten i det närmaste. Skrivandet om det ena och det andra har alltid haft en terapeutisk påverkan på mig. 19/4-86. På ett årsmöte i Malmö valdes jag till ordförande för den "Jugoslaviska författarföreningen i Sverige". Zvonko valdes till kassör. Jag känner stor nyfikenhet inför uppgiften, men samtidigt förväntar jag mig inte något särskilt. På tisdag 22/4 kommer en intervju angående detta att sändas i SR P2, som Jasna Carlén gjorde med mig.

21/4-86.

Gick aldrig till Gynmottagningen i Landskrona förra veckan. Väntar på återbesök hos dr Helm i Lund i morgon. Jag kämpar på, för att kunna återgå till vardagen igen. Idag följde Dora med mig till dr. Helm. Hon hjälpte mig att övertala honom att han skrev ut ett preparat som innehåller östrogen. Jag skulle börja ta tabletterna på eget ansvar, för han tyckte inte att det var olämplig medicinering i mitt fall, då det fanns risk för att få återfall. Jag gick med på att på eget ansvar börja med tabletterna. I den litteratur som jag fick tag i och läste fanns det en del kvinnliga forskare som menade att manliga läkare ofta vägrar kvinnorna östrogenbehandling vid behov. Redan första dagen av behandlingen märktes det en stor skillnad. Jag mådde bättre, kände inte samma smärtor i axlarna och inte samma oro i själen. Kort och gott - mitt liv fick en vändning till det bättre. Dock slutade jag med medicineringen några månader senare, eftersom det kändes bra utan.

Nu skriver jag inte längre dagboken. I stället har jag börjat utge egna böcker. Svårigheter med att uttrycka sig språkligt av en eller annan orsak skapar dock frustration. Oftast ligger bristfälliga språkkunskaper bakom problemmet. Bristerna skapar en osäkerhet. Nästan lika frustrerande kan kännas förlusten av alla färgfoto, som efter ca två decennier och åtskilliga tusenlappar genom åren börjar blekna och tappa formen. De förvandlas till bleka skuggor, där man inte längre kan känna igen motiven. Jag beslutade därför att använda mitt rika bildmaterial (oftast utan exakt inbördesordning) i mina litterära alster och rädda dem till eftervärlden. Hoppas boken bevarar dem i gott skick i många år till!

INNAN BILDERNA BLEKNAR

Slakten 2012

Släkten, vänner och bekanta, kändisar och vanligt folk som jag har haft äran att möta under mitt långa och intressanta liv...

S
S
L
V
O
V
E
R
I
G
E
N
I
E
N

Minnena är många...

*f
o
r
t
s
ä
tt*

... minnenas karusell fortsätter (blandat)

Musik bygger kulturbroar över gränser.

EN BILD SÄGER MER ÄN TUSEN ORD...

Att fånga minnena ...

... och
behålla
dem!

Bilder, bilder, bilder ...

... mix ...

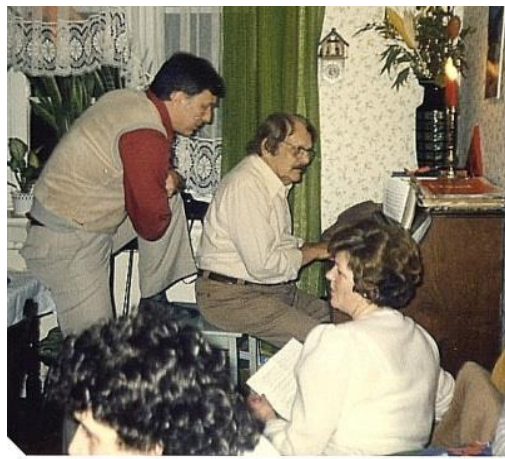
Glädje och sorg...

...sånt är livet.

Gammalt och nytt ...

S
j
u
n
g
e
r
d
e

eller?

Sommaren det hände...

Olika

å
r
t
a
l

Mer sol och sång...

s
t
o
r
a
&
s
m
å

Slakten är bäst...

!!
!!
!!

Liten blir stor...

Ung blir gammal...

Allt är förgånligt...

Systrarna Budja på Kristningsprämien 1977-78
Gabriella, Olga och Augustina
- he systrar i sönglig skön harmoni
kom till världslig förbund
och både kunde det kungspad bli
De gav oss en riklig höjningslund
på sönglig och musikalisk vägar grund
Stämper som berörde båt fjärra och sjunde
skänkte oss ett skönsmode rockad minne
Vi kom till värld 1968-66 och 64
ni låt oss ni var 18, det blev ni budja
Tack ni god systrar he
välkomna igen om vi får se
En minnesoes i skänk
från världslig förbund.

Systrarna Budja på Kristningsprämien 1972-1973
Gabriella, Olga och Augustina
Tack vad ni var fina
Vi systrar och närbesläggar he
som har så mycket skönhet allt he
En söngglädje är smittande
essa melodier är sprittande
Vad är väl Jose me Budja
enel stängjagade Jose me Budja
Med oss och du stänger i skön föreg
är ni välkomna till oss en annan föreg
En minnesoes i skänk
med en bänk på Kristningsprämien
Kongförbund.

... bara
minnena
lever kvar!

Kära minnen!

Frusna ögonblick...

fa-
milj,
&
vän-
ner;

Flera minnen

...mixat...

Det var en gång...

Tiden står inte still...från dåtid till nutid...

FÖRÄLDRARNAS PERSONUPPGIFTER

Králjevina JUOOSLAVIJA. ŠKOFIJA LAVANTINSKA. DIOCESSIS LAVANTINA.

Štev. / Num. *12*

Rojstni in krstni list.

Testimonium natiuitatis et baptismi.

Izpisek iz rojstne in krstne knjige župnije *S. Georgii et sancti*
Extractus e libro natorum et baptizatorum parochiae

Zvezek *XII* stran *373* štev. *49*
Tomus pagina num.

Leto, mesec, dan	rojstva natiuitatis	<i>28. v. 1905</i>
Annus, mensis, dies	krsta baptismi	<i>29. v. 1905</i>
Kraj rojstva (ulica, hišna številka)	Locus natiuitatis	<i>Prabroveci 15</i>
Ime otrokovo	Nomen infans	<i>Augustin</i>
Zakonski(a), nezakonski(a), sin, hči	Legitimus(a), illegitimus(a), filius, filia	<i>chelicus</i>
Vera Religio		<i>r. k.</i>
Ime, priimek, poklic, pristojnost	očeja patris	<i>Olavi Budja, Berghold</i>
Nomen, cognomen, conditio, indigenatus	matere matris	<i>Augusta J. Potker</i>
Ime, priimek, poklic, bivaliče otrov	Nomen, cognomen, conditio, domicilium patrinorum	<i>Marij Lek, kmetij Bauer, Sochler in Grabroveci</i>
Krstitelj Baptisatus		<i>Johann Kuncce ff</i>
Pripomba o sv. birni, poroki itd.	Adnotatio confirmationis, copulationis etc.	<i>✓</i>

V dokaz resničnosti lastnorčni podpis in uradni pečat:
In quorum fidem subscriptio manu propria et sigillum officii:

Králjevina JUOOSLAVIJA. ŠKOFIJA LAVANTINSKA.

Štev. *375*

Ex offio

Rojstni in krstni list.

Za uradovanje *zgodnja dopisa - dne*

Izpisek iz rojstne in krstne knjige župnije *Mala Nedelja pri Sistona*
Zvezek *VIII* stran *176* štev. *19*

Leto, mesec, dan	rojstva	<i>1916 April 28</i>
	krsta	<i>1916 April 29</i>
Kraj rojstva (ulica, hišna številka)	občina	<i>Godomerxon 1.</i>
Ime otrokovo		<i>Angela</i>
Zakonski(a), nezakonski(a), sin, hči		<i>chelicke Tochter</i>
Vera		<i>röm. Kathol</i>
Ime, priimek, poklic, pristojnost	očeja	<i>Bohanc Venc, Kauschke</i>
	matere	<i>Alexia geb. Zmaroff</i>
Ime, priimek, poklic, bivaliče otrov		<i>Elisabeth Kravtso, Müller in</i>
Krstitelj		<i>Jos. Kolarič, Parnes</i>

V dokaz resničnosti lastnorčni podpis in uradni pečat:
20

Králjevina JUOOSLAVIJA. ŠKOFIJA LAVANTINSKA.

Štev. *92*

Poročni list.

Izpisek iz poročne knjige župnije *Mala Nedelja pri Sistona*
Zvezek *IV* stran *144* št. *5*

Leto, mesec, dan	poroke	<i>1935. februarja 3. (svetiga Febrvarija, hišna številka 3, vstani devolegija v Malu Nedelji)</i>
Kraj		<i>Mala Nedelja</i>
		<i>Zenin</i>
Ime, priimek, poklic, čas in kraj rojstva, pristojnost, bivaliče, samski vdovec, veru		<i>Budja Augustin, samski zolca v Grabroveci 15, prijet, rojen istobom dne 28. maja 1905, pristojna r. k. Grabroveci</i>
očeja	matere	<i>+ Alojz Budja + Franja J. Potker</i>
		<i>Nevesta</i>
Ime, priimek, poklic, čas in kraj rojstva, bivaliče, samski vdovec, veru		<i>Bohanc Angela, samska zolaska hišna številka 1, rojena istobom dne 28. aprila 1916</i>
očeja	matere	<i>Venc Bohanc Alexia J. Zmaroff</i>
Ime, priimek, poklic, bivaliče priči		<i>Alojz Venc l. s. rojen v Mala Nedelji Franj Bohanc l. s. rojen v So. Miklavci pri Lom.</i>
Duhovnik, ki je poročil		<i>Franc Odber l. s. župnik</i>

V dokaz resničnosti lastnorčni podpis in uradni pečat:
Župnijski urad *Mala Nedelja pri Sistona, dne 14. febr. 1935*

Föräldrarna Avgust och Angela Budjas person- och vigselbevis samt foton från deras guldbrylllopsfirande i Mala Nedelja, 1985.

NYA STEG

MIN VISTELSETID I SLOVENIEN

Universitetstudierna. Efter fullföljda tre år på gymnasiet och med relativt bra betyg fortsatte jag på Kulturvetarlinjen vid Filosofiska och Historiska institutionen vid Lunds universitet 1986-1990. Ju längre tid som gick från det att jag drabbats av cancer, desto säkrare kände jag mig i min tillvaro. Något återfall fick jag inte. Min FIL KAND. examen på Kulturvetarlinjen tog jag i maj 1991. Sonen Matej som just fyllt sju år följde med mig till Slovenien, där han skrevs in i 1:a årskurs vid Franc Belšaks grundskolan i Mala Nedelja. Matej bodde hos min mor, som året innan blivit änka efter min fars bortgång. Matej blev så småningom den duktigaste eleven i klassen och fick bäst betyg av alla. Han började spela piano hemma hos min mor Angela Budja och undervisades av hans klassföreståndare, Angelca Prša. Matej fick privatlektioner någon timme varje vecka.

Körsång. Under mitt studieår i Ljubljana fick jag erbjudandet att få börja sjunga i en fantastisk sångkör som hette Slovenska glasbena matica. Jag sjunger altstämman och började direkt i oktober 1988 efter en rekommendation av Miro Kokol, en musikprofessor i Ljubljana. Han har varit i Sverige några gånger tidigare, bland slovener, för att med sin snabbkurs utbilda nya körledare. Hos oss var det Olga som blev körledare efter pappas allt längre vistelser i Slovenien under åren. Ledningen i kören Slovenska glasbena matica i Ljubljana tog kontakt med slovenska föreningen France Prešeren i Göteborg och under våren 1989 turnerade vi i Sverige, det vill säga i Göteborg med omnejd. Kören gästade LO:s 100-års firande under 1:a majhelgen 1989, vi sjöng för ca 25 000 personer där. Det blev en storslagen upplevelse! Hela min familj kom då till Göteborg för att träffa mig och fira med oss. Alla utom Zvonko, som varken visade sig där eller hörde av sig överhuvudtaget kom. Han hade väl sina skäl.

Vid det tillfället blev jag ombedd av körledaren, Janez Jocič, om att översätta Evert Taubes låt Nocturne till slovenska. Låten hade vi sedan dess med i repertoaren och det blev en stor succé när vi framförde den på slovenska. Senare på våren uppträdde kören Slovenska glasbena matica tillsammans med hundratals andra slovenska sångköror i Stična, en slovensk ort, som i

Kulturförvaltningens regi anordnade en manifestation: Tabor slovenska choirs Šentvid vid Stična. Där möts slovenska körer från andra länder upp och har en jättekonsert och under söndagen anordnades en stor manifestation av kombinerade körer från Slovenien och angränsande länder. Villkor för söndagens prestanda var att respektive körledare i förväg deltog i ett seminarium. En blandad sångkör från slovenska föreningen i Göteborg var också med vid konserten i Stična år 1989. Det var en fantastisk upplevelse, minns jag.

Vid varje veckoslut under studieåret i Slovenien vistades jag hemma hos min mor och Matej i Mala Nedelja. Dåvarande organisten i kyrkoförsamlingen, unge Dominik Rudolf, låg i lumpen och sångkören i Mala Nedelja saknade ledning. Eftersom medlemmarna i kören var vana med att öva hemma hos oss fick jag frågan, om jag var villig att leda kören vid behov.

Plötsligt fick vi ett erbjudande från en annan ort, Ptuj, att vår kör skulle medverka i ett lokalradioprogram, Radio Ptuj, genom att i förväg öva och spela in en viss mängd slovenska folkvisor. Kören övade hemma hos min mor, men inspelningarna gjordes i grundskolans lokaler. Detta pågick i några månader under åren 1988/89, först övningar och sedan inspelningar på ljudband. Under jullovet kom även Olga till Slovenien och hjälpte oss med att få ihop sångrepertoaren. Kören framförde visorna fyrstämigt, dock utan instrument. Radioprogrammet med våra inspelningar gick sedan i 36 omgångar, varvat med olika människors intervjuer, 1 timme varje söndag. Fantastiskt! I nästan ett helt år. Verket kröntes med en live konsert i Kulturni Dom (Kulturhemmet) i Mala Nedelja under ledning av mig och av en känd Tv-profil, Boris Kopitar som var programledare.

Matej stortrivdes i skolan, han fick bara 5:or i betyg i alla ämnen samt fick lära känna många kompisar, vissa av dem håller han kontakt med än idag (2013). Vi saknade Zvonko, men han verkade inte sakna oss så mycket, eftersom han lät bli att hälsa på oss i Slovenien över julen eller överhuvudtaget. När skolåret var slut kändes det ändå skönt att komma tillbaka till Landskrona. Hela min familj, utom min bror och hans familj, bodde i Sverige och gör det fortfarande (utom Janez, som dog 2010). Min ettåriga vistelse i Slovenien avslutades med en stor fest hos min bror Janez i Loka pri Žusmu, där han ägde ett hus och en restaurang. Olga och jag blev den dagens attraktioner som sångerskor i den orkester som Janez hyrde in just för det tillfället. Några veckor innan föddes Janezs första barnbarn, Simon Budja och även detta firades samma kväll. Vår mor var också med på festen och vi saknade vår pappa, som dött två år tidigare. Han upplevde inte sina barnbarnsbarn. Det gångna året blev ett oförglömligt år för Matej och mig! Alla barn till utvandrade föräldrar borde få tillfälle att vistas under en längre tid i föräldrarnas hemland, någon gång under sitt liv i alla fall. Då bekräftas ens identitet.

ÅTER I LANDSKRONA

Tillbaka, i augusti 1989. Matej och jag kom tillbaka till Sverige. Anne-Marie bodde i en egen lägenhet. Zvonko bodde för sig själv men vistades mest i vår lägenhet även då. Efter att vi varit ifrån varandra i ett helt år, ställde vi oss frågan, om det var någon bra idé att fortsätta tillsammans. Vi lät tiden utvisa, hur vi skulle göra, gå skilda vägar eller fortsätta. På något sätt lyckades vi ändå hålla samman trots en del svårigheter. Jag var säker på att Zvonko påverkades i negativ riktning av vissa individer på klubben, som ville oss ont. De lyckades nästan få sin vilja igenom. Ofta kändes det som att det var för Matejs skull som vi höll masken och fortsatte vara ett par. Nu känns allt detta så avlägset, men det kommer ständigt nya moln som förmörkar vår tillvaro. Som tur är efter regn kommer alltid solsken. Så är livet, fyllt av överraskningar, både jobbiga och glädjefyllda...

MIN SVÅGER AVLIDER

I november insjuknade min svåger, Leopold, Polde Karlin allvarligt. Han var sjuk i omgångar redan sedan tidigare, men klarade sig igenom dem varje gång. Till sist kunde han inte stanna hemma längre så han togs in på sjukhuset i Helsingborg.

Matej och jag har just återvänt från Slovenien, därför visste vi inte hur allvarligt det var med Polde. Han hade till och med kommit hem till oss den 23 oktober för att fira Zvonkos födelsedag tillsammans med övrig släkt. Innan dess, under samma dag, hade han varit i Lund, där han behandlades mot sin blodsjukdom. Det var för sista gången jag såg Polde i livet.

Efter någon vecka på sjukhuset i Helsingborg försämrades Poldes hälsotillstånd drastiskt så man började ana att slutet var nära. Sista veckan bodde Jelka hos honom på sjukhuset. Någon dag före sin 52-årsdag i november gick han stillsamt bort i sjukhussängen. Hans maka och alla tre sönerna var närvarande vid hans sista stund i livet och de tog avsked från sin älskade make och far innan han dog. Pojkarna Leopold, Robert och Simon fick lova vid deras fars dödsbädd att de skulle ta hand om sin mor och hjälpa henne vid behov.

STUDIER OCH SV2-LÄRARTJÄNST

I oktober 1990 blev jag kommunanställd som lärare på Komvux i Landskrona. Nu fick jag anställning som SV2-lärare, vilket stärkte mitt självförtroende väsentligt. Till en början undervisade jag vuxna invandrare i svenska som andraspråk. Dock märkte jag att jag saknade en pedagogisk utbildning samt tillräckligt med kunskap i ämnet som jag undervisade i, ungefär på samma sätt som när jag undervisade i slovenska. Jag blev då tvungen att fortsätta mina

universitetsstudier i Lund. Det gjorde jag under sena eftermiddagar, efter undervisningsarbetet. Jag körde till Lund och senare till Malmös lärarhögskola i nästan 10 års tid för att studera på deltid.

En hemspråkslärare förväntades ha goda kunskaper i samtliga svenska ämnen för att adekvat kunna hjälpa sina elever, där de behövde stöd. Några sådana kunskaper hade jag inte, jag hade bara gått en åttaårig grundskola i Slovenien och kom till Sverige som nittonåring. När jag kom till Sverige 1964, fanns det ingen svenskundervisning för invandrare, man hade långt kvar till dagens välfärdssamhälle men det fanns gott om olika jobb. Jag och många andra, som invandrat under denna tid, fick lära oss svenska helt på egen hand. Jag fick ett begränsat ordförråd utan grammatiska grunder, men visste att om jag ville fortsätta undervisa på svenska skolor, slovenska elever eller andra, måste jag först själv skaffa mig pedagogisk kunskap.

LUND UNIVERSITET
1998-09-23 Sida 1 av 2
AUGUSTINA BUDJA
HANTVERKARGATAN 50
261 52 LANDSKRONA

Studieintyg för: 450528-9464 AUGUSTINA BUDJA
Antagen till:
LGRFY GRUNDSKOLLÄRARUTB AK 4-9, PRAKT-PED UTB 40 P

Examen:	Poäng	Betyg	Datum
FIL KAND PÅ KULTURVETARLINJEN	140.0	P	1991-05-02
*ETN011 Etnologi, kultursöten och kulturmåstare(1-10)	10.0	G	910119
*FON210 Fonetik, fonetisk grundkurs	5.0	G	900317
GLP602 Praktisk-pedagogisk utbildning (1-40)	40.0	G	
9601 FPU 1 (1-5)	5.0	G	960920
9602 FPU 2 (6-20)	15.0	G	970214
*HIS100 Historia, allmän kurs (1-40)	40.0	G	880823
*HIS103 Historia, allmän kurs (41-60)	20.0	G	910617
*KVK013 Kultivet, hum i arb livet: mass i samhället	5.0	G	900329
*KVL001 Kulturvetarlinjen, baskurs	20.0	G	870605
*KVL002 Tillämpade studier	20.0	G	900606
*LIS121 Långfristig, översättningsteori	5.0	G	950410
*MAT801 Pedagogisk-metodisk kurs f obehör hemspråkslärare	20.0	G	951205
*PED002 Pedagogik, allmän kurs(21-40)	20.0	G	960118
*PED051 Pedagogik, vuxenpedagogik 1(1-10)	10.0	G	880309
*PED052 Pedagogik, vuxenpedagogik 2(11-20)	10.0	VG	910114
*PED071 Pedagogik, interkult kommunikation (1-10)	10.0	G	950521
REK014 Religionskurs: tros- o livsåskåning(1-10)	2.0	G	940307
8440 Självständigt arbete	20.0	G	
SOC001 Sociologi, allmän kurs (1-20)	2.0	G	930928
9101 Introduktion	2.0	G	940115
9102 Sociologisk o socialpsyk. teori: övningar	3.0	G	940205
9103 Sociologisk o socialpsyk. teori: tentamen	5.0	G	940205
9104 Metod i laborationer	0.0	G	940426
SOC059 Sociologi, kriminologi, internetbaserad distanskurs	2.0	G	980217
9801 Introduktion	4.0	G	980623
9803 Kriminologi i praktiken	20.0	G	
SVE413 Svenska som andraspråk (41-60)	5.0	VG	941103
9300 Annan relevant språketenskapslig kurs	5.0	VG	941213
9301 Språkinlärning och språkpsykologi	5.0	VG	941231
9304 Kulturkunskap (fördjupning)	5.0	G	940629
*SVE421 Svenska som andraspråk (1-20)	20.0	G	
*SVE422 Svenska som andraspråk (21-40)	20.0	G	951003
Summa totalt:	288.0	poäng	

* markerar att kursen är slutförd

Som jag tidigare berättat, läste jag på Komvux. Och när jag efter alla studieår var klar, fanns inget elevunderlag kvar, för att kunna återgå till hemspråkslärartjänsten. Barnen hade vuxit. Därför blev det särskilt välkommet för min del när jag oväntat fick en anställning på Komvux för att undervisa. Före min sjukpensionering 2001, drabbades jag av en smärtsam kronisk muskelinflammation i axlarna, och jag lyckades läsa klart över 300 högskolepoäng. Jag läste allt från kultur till historia, pedagogik, kriminologi, sociologi religion och under ett år även slovensk historia i Slovenien, vilket gav mig totalt ca 300 högskolepoäng (se kopian på föregående sida). Under största delen av min studietid undervisade jag dels i slovenska, dels i s.k. serbokroatiska (serbiska, bosniska, kroatiska) samt jobbade som speciallärare, allt detta parallellt på olika skolor, mest i Landskrona, men även i Kävlinge, Svalöv, Helsingborg och slutligen i Furulund. Kanske var detta grunden till att jag blev utbränd i förtid och inte orkade fortsätta tills jag uppnått 65-års ålder, som jag ville.

En ofrivillig operation, som lämnar ärr efter sig, ger ofta en känsla av att inte vara hel längre, hel som kvinna och människa. Man blir ständigt påmind om detta, vid varje av- och påklädning. Och när man inte blir accepterad av sin omgivning, sin man, sin pojkvän eller andra nära och kära, känns det som att ha förlorat sin själ, gått sönder inombords. Det är lika jobbigt när man inte blir

erkänd av omgivningen. Mina mångåriga studier på universitet gav mig en viss tillfredsställelse, trots en del motgångar med hälsan och min yrkesbana. Jag blev inte accepterad av min handledare på grund av något som jag inte kunde påverka (mitt ursprung) och detta gav mig mardrömmar som jag inte visste fanns. Den strukturella diskrimineringen av människor gör definitivt mer skada än nytta för alla inblandade parter. Ändå fortsätter orättvisorna att härja i samhället.

SKOLKOMMUNALISERINGENS EFFEKTER, 1990-TAL

I anslutning till avtalsrörelsen 1989 tog dåvarande skolminister Göran Persson initiativ till att skolan helt skulle överföras till kommunerna, som på det sättet skulle få ansvar för skolledar- och lärartjänster. Riksdagen fattade detta beslut i december 1989. Skolöverstyrelsen (SÖ) ersattes 1991 med det betydligt mindre Skolverket. Beslutet var kontroversiellt men genomfördes i sin helhet året därpå. Vissa försämringar för lärarna märktes genast, för att inte tala om situationen för hemspråkslärare. Först nu, den 10:e februari 2014 (Sveriges Radio, P1), framlägger man en rapport om att försämringen i skolan beror mest på kommunaliseringen, som genomfördes i början av 1990-talet. Staten har lämnat över alldeles för många befogenheter till kommunerna. Bl.a. har man inte sett till att behålla tillräckliga antal lärare och övrig skolpersonal när kommunerna tog över. Lärarna har med åren fått för mycket administrativt arbete för att kunna tillgodose undervisningens behov och mål. Enligt läroplanen skulle alla ha uppnått godkända resultat, oavsett elevernas förutsättningar. Före kommunaliseringen hade man ca 6 % av elever som inte kunde bli godkända. Resurserna till att kunna uppnå kraven räcker inte till. Kommunerna prioriterar annat än skolan.

I Landskrona hade vi under 1990-talet en kvinnlig rektor för undervisningen i hemspråks. Efter kommunaliseringen vände hon genast kappan efter vinden. Över natten blev hon som en annan person! Hittills hade vi hemspråkslärare fått regelbunden fortbildning och ständig uppmuntran, hur viktiga vi var för barnens språk och identitet. Efteråt sänktes bedömningen av hemspråkslärares roller nästan till onödiga utgiftsposter. Det märktes tydligt att hemspråket inte längre betraktades som likvärdigt med andra skolämnen. Kraven skärptes. Nu skulle det finnas minst fem barn i en grupp, oavsett ålder, för att kunna bedriva hemspråksundervisning. Om det inte fanns tillräckligt med underlag skulle lärarna se till att samla eleverna från de andra skolorna, helst efter ordinarie skoltid. Redan ansträngda förutsättningar försämrades ännu mer. Franc Šprah sjuskrev sig. Jag studerade och kunde arbeta några få timmar i veckan. Barnen togs ifrån rätten till hemspråksundervisning och blev även utan stöd i andra ämnen. Jag såg inte längre någon framtid med hemspråkslärartjänsten.

För att bli påmind om hur kommunaliseringen kom till, publicerar jag ett utdrag ur ett dokument. Källan från webben:

- 1985 är samtliga lärarförbund motståndare till en kommunalisering av skolan, men splittras några år senare i samband med synen på kommunaliseringen och avtalsförhandlingarna 1989.
- 1986 gav Lärarnas Riksförbund ut dokumentet "Därför avvisar lärarna en kommunalisering". Där varnades bland annat för vidgade klyftor mellan olika skolor och för en politisering av tillsättningen av lärartjänster.
- 1988, strax före valet, presenterade skolminister Bengt Göransson sin proposition om skolans utveckling och styrning, en proposition som före-slog ökat kommunalt inflytande genom kommunala skolplaner och kommunal tillsättning av skolledare och lektorer.
- 1989 i mars utses Göran Persson till skolminister med ansvar för kommunala vuxenutbildningen, gymnasieskolan och grundskolan. I sin första Tv-intervju klargjorde han att han skulle satsa på att förändra beslutanderätten över skolan. Kort därefter, i april och i anslutning till den pågående avtalsförhandlingen med lärarförbunden, presenteras förslaget att kommunerna ska ta över makten över skolorna i en kompletteringsproposition.
- 1989 Saco är mot förslaget och Lärarnas Riksförbund protesterade genom att organisera demonstrationer från Sveavägen till Utbildningsdepartementet med namnunderskrifter. I november tog Lärarnas Riksförbund ut sina medlemmar i strejk flera veckor mot förslaget att kommunalisera skolan, och varnade för konsekvenserna.

Ett av de viktigaste skälen till protesten var att man beförde att skolan skulle bli mindre likvärdig, alltför olika förutsättningar för eleverna och allt för beroende av hur de olika kommunerna förvaltade sitt uppdrag. Man beförde också att läraryrkets status skulle urholkas med en sämre löneutveckling som följd, trots Göran Perssons förutsägelser om motsatsen. Tyvärr besannades alla dessa farhågor, läraryrkets status sjönk och är fortfarande relativt låg.

Större delen av mitt yrkesliv har jag ägnat åt läraryrket. Därför följer jag utvecklingen i den svenska skolan, som tyvärr går till det sämre. Man har tagit lärarrollen från lärarna och belastat dem med andra uppgifter utöver att undervisa. Skulle det vara lärarnas uppgift att lära barnen hur man klär sig under olika årstider, att man inte spottar på andra, och att man inte kastar sten på städpersonal? Vidare att upplysa barnen om att Sverige har en knivlag, att droger är dåligt, att man vid möten hälsar på varandra, att man svarar vid tilltal, att man är rädda om varandra, att man ska vara rädda om naturen, att man inte tar eller skadar andras saker, att det inte spelar någon roll om någon ser annorlunda ut för i grunden ser vi alla olika ut, att alla inte har råd till allt, att handfatet inte är en urinoar? Skulle detta vara lärarens uppgift?! Det är först och främst föräldrarna som borde berätta om och om för sina barn att retas är dumt att mobbas och att slåss är ännu dummare, att man ska lyssna på varandra och att fröken i skolan bestämmer och lära barnen den gyllene regeln - Allt vad ni vill att människorna skall göra för er, skall ni också göra för dem. Det bör ofta poängteras både hemma och i skolan att man vinner vänner på att vara tacksam, hjälpsam, vänlig, lyssnande, kamratlig och modig. Lärare ska undervisa, inte uppfostra, skolan ska i stället se till att barnen klarar kunskapskraven!

SKOLAN I SVERIGE FÖRSÄMTRAS

Slovenskt lärarbesök på Gustav Adolfskolan

Målet är att bekanta sig med svenska systemet

LANDSKRONA — Gustav Adolfskolan är en väldigt demokratisk skola, det är en positiv sak som vi ska ta efter i Slovenien, säger Ina Caric som tillsammans med fyrtio andra lärare från Slovenien är i Landskrona för att snappa upp idéer till sitt nya skolsystem.

Igår anlände ett fyrtio-tal lärare från Ljubljana i Slovenien till Landskrona. Målet för

deras besök är att bekanta sig med det svenska barnomsorgs- och utbildningssystemet.

Smågrupper

Gruppen med lärare har blivit uppdelade i sexton smågrupper som besöker olika skolor.

Ina Caric, Andreja Jarc, Marjana Dornik och Joze Podbrsec tillbringade gårdagen på Gustav Adolfskolan. — Det har varit en mycket intressant dag. Vi har jämfört likheter och skillnader och fått många idéer till vår nya skola.

Nioårigt

Vi ska nämligen göra om vårt åttaåriga system till nioårigt, berättar Ina Caric som är

rektor för en slovensk skola.

Som hjälp vid rundturen har de tre svenska elever vars föräldrar är slovensker, Robert Kovosec, Matej Benec och Diana Fanedl har alla tre läst slovenska som hemspråk och behärskar språket mycket bra.

— De har varit till stor hjälp, utan deras språkkunskaper hade det varit omöjligt att genomföra projektet, säger rektor Reine Oskarsson.

— Det är en väldigt demokratisk skola med bra kontakt mellan lärare och elever och lite bråk elever emellan, det är en positiv sak som vi ska arbeta för, säger Ina Caric.

MALIN WIKERBERG

Ina Caric, Andreja Jarc, Marjana Dornik och Joze Podbrsec hade stor hjälp av Robert Kovosec, Matej Benec och Diana Fanedl när de besökte Gustav Adolfskolan igår.
Foto: MALIN WIKERBERG

Landskrona 1995: jag var aktiv inom Lärarfacket och såg till att ca 50 slovenska lärare, som studerade det svenska skolsystemet besökte olika skolor och fick hjälp med språket tack vare att mina elever tolkade åt dem. Bl.a. infördes senare en 9-årig grundskola i Slovenien.

Om föräldrarna befann sig i skolmiljöer under några veckor skulle de ändra uppfattning om väldigt mycket. För det första skulle de bli medvetna om att deras barn, även grannens barn, visar sig ha en sida de aldrig tidigare sett. För det andra skulle de se en lärare som en hjälte, en som försöker att klara dagens nästan omöjliga uppgifter i Sverige. Att våra barn blir totalt gruppmosade och idioter för att resurser och tid inte räcker till är inte lärarnas fel. Det är dags att sluta beklaga sig så förbannat över dem. Föräldrarna borde stå på deras sida och hellre beklaga sig över de som bestämmer, kommunpolitikerna. Men framför allt borde föräldrarna beklaga sig över sig själva, att de inte ställt högre krav på sina egna ungar och inte lärt dem ta konsekvenserna av sin handling. Istället fortsätter de dalta med sina barn och peka fulfinger åt lärarna. Nu har jag två lärare i familjen, min egen dotter, Lenka Molin, har valt detta yrke och min systerdotter Leonida Kembro också. Leonida kommer att läsa vidare, för läraryrket som det ser ut idag, har blivit för betungande, anser hon. Man kunde tro att det bara krävs sunt förnuft för att klara av en klass i årskurs tre och då glömmer vi bort att vårt eget barn lämnade både förnuftet och empatin hemma i hallen i morse. Så avslutningsvis kan jag påstå att lärarna sliter hårt för att ditt barn ska få både en akademisk- och en social kompetens.

SLOVENSK SJÄLVSTÄNDIGHET

På ett möte i Ädelfors den 23 februari 1991 bildades Slovenska riksförbundet. Som ordförande valdes då Branko Jenko och jag blev vald till förbundets sekreterare vilket jag var ända fram till 1999 och då avgick jag på grund av

hälsoskäl. Den nya sekreteraren blev Rada Pišler tills hon något år senare flyttade tillbaka till Slovenien. Då uttogs Marjana Ratajc som förbundssekreterare och hon sitter kvar än idag. Efter Jenkos avgång 1998 valdes Ciril Stopar till ny ordförande och Stopar behöll sin post ända fram till sin död, våren 2013. På årsmötet 2013 utsågs Alojz Macuh som ny ordförande.

Slovenien förklarade sin självständighet den 25 juni 1991. Dagen därpå bröt ett krig ut, den jugoslaviska armén anföll vissa strategiska platser i Slovenien. Kriget varade i ca 10 dagar, armén fick lämna Slovenien men lämnade en stor förödelse bakom sig samt en ytterst besk ”smak” efter forna påtvingade broderliga band mellan människorna inom Jugoslaviens gränser. Jag befann mig i Slovenien, närmare i Ljubljana under den tiden. Genom Slovenska riksförbundet valdes jag in i en Skandinavisk delegation som slovensk delegat från Sverige för att närvara vid konstitutionsmötet för en slovensk världsomfattande organisation, den Slovenska världskongressen (Slovenski Svetovni Kongres, förkortad SSK).

Det första konstitutiva mötet planerades sedan flera år tillbaka och fullbordades dagarna efter den slovenska självständighetsförklaringen. Den Slovenska världskongressen ville samla och ena alla de slovener, ca en halv miljon, som utvandrat under mellankrigstiden och efter andra världskriget. Det kom ca 7 000 slovener till Sverige under 1960-talet, i december 1999 bodde ca 6 000 av den första generationens slovener kvar i landet (se A. Budjas tabell från undersökningen år 2000, publicerad i boken av Augustina Budja, *Slovener i Sverige*, 2006).

BROTT UTAN STRAFF

Många länder i världen styrs fortfarande av diktaturer. Länderna i Europa styrs alla mer eller mindre av demokratiskt valda regeringar. En del länder är fortfarande kungariket, liksom Sverige, andra har övergått till ett republikanskt styrelseskick. Slovenien är numera en demokratisk styrd republik. Innan dess var Slovenien en enpartipolitisk förbundsrepublik inom Jugoslaviens ramar, där många olika nationaliteter med olika kulturer, språk, religioner och historia har varit hopbundna. Det fungerade inte i längden eftersom en enda nation ville styra och ta över alla andra. Det började snart koka över i den sydslaviska grytan och locket kastades helt av i början av 1990-talet. De någorlunda demokratiska principer som till en viss del ändå låg till grund i SFRJ rubbades helt. Det finns fortfarande spår av kommunistisk diktatur och dess rester i Slovenien, vilket kommer att ta några generationer till innan spåren försvinner helt.

Idag kämpar Slovenien med en korruption som har ärvts från den gamla kommunistiska epoken. Skolorna tuttar fortfarande i barnen de lögnaktiga historiska bilderna från andra världskriget och tiden efter. De heroiska bragderna

tillskrivs bara partisaner och dem som senare gjorde den blodiga revolutionen och begick brödråd. Barnen föds som oskrivna blad och blir därför lätt till kommunistiska objekt genom hjärntvätt. Ättlingar till gamla kommunister hade företräde till högre utbildningar i förra systemet. Dock lämnar numera unga människor landet, oavsett om de är högtbildade eller inte. Det finns helt enkelt inte arbeten till alla. Särskilt de unga blir lidande i tider då arbetslösheten tilltar.

Man kan bli väldigt förvånad över att slovenerna reagerar så långsamt. De har inte förstått demokratins grunder, dels att gå till val, dels att yttra sina åsikter. De höjer inte sina röster mot alla orättvisor som de korrupta vänsterpolitikerna och de köpta medierna förorsakar dem. I dessa dagar interpelleras den femte ministern i nuvarande ca åtta månaders gammal slovensk vänsterregering på grund av misstankar om korruption. Slovenien har börjat ses som ett land där korruptionen har tagit makten vilket sänker människornas standard och trovärdighet. Utländska investerare håller sig borta. Och med detta förstärks den negativa spiralen för Sloveniens ekonomi. En återhämtning lär få vänta ett tag till. Synd att det blev så.

Varför blev ingen straffat för de hemska brott som har begåtts av kommunisterna? Jag ska försöka ge några svar som kan tänkas hålla. Vid kommunismens sammanbrott började samhället fräta sig själv till döds och bröt samman inifrån. De värsta förbrytarna var redan gamla män eller döda när det hände. De vägrade hitta några efterträdare eftersom de var rädda för inbördes konkurrens. Kommunistiska partiet kontrollerade skolor, utbildningsväsendet, rättsväsendet, sjukvård, inrikes och utrikespolitik, ekonomi, idrott, föreningar, allt, allt som förekommer i ett samhälle. För att göra en politisk eller yrkesmässig karriär, krävdes det att vara medlem i kommunistpartiet (KP). Utan ett medlemskap blev man chanslös. Alla maktfaktorer var kommunistiska. Vid sammanbrottet kunde man inte förneka sitt förflutna.

Efter sammanbrottet skyddade förövarna varandra. Vem skulle annars kunna tänka sig att hålla domedagen och döma sig själv?! Att erkänna sina gärningar och sina (kanske döda) föräldrars maktmissbruk var en omöjlig tanke och är det fortfarande. De som inte blev partimedlemmar ansågs som svaga, tysta och om inte direkt korkade, ansågs de som mindre värda individer. Sådana antydningar väller fortfarande fram ur de vänstras politiska bänkar i det slovenska parlamentet! Eftersom vanligt folk, de som inte blev kommunister var mer ödmjuka, mindre karriärlystna och ofta ställda utanför möjligheter till högskoleutbildning, förblev de passiva och tysta även när demokratin kom. De modiga och djärva slovenerna har efter kriget antingen blivit dödade av kommunisterna eller flytt för livet ut ur landet. Inte konstigt att nära en miljon slovener lever i exil och kanske aldrig återvänder tillbaka till Slovenien. Slovenien i sin tur fylls på av folk från länderna på Balkan.

BARNEN GÅR VIDARE

Barnen: Flickorna Dora, Lenka och Anne-Marie hade bildat sig familjer. Matej påbörjade sin gymnasieutbildning på Gullstrandsskola i Landskrona. Jag rådde honom till att söka in på SH-linjen vilken han kom in på. Efter drygt ett år där hoppade han av skolan för att han hade valt fel linje. Han blev sambo men det tog slut och då flyttade han hem igen. Efter att ha hoppat av sin gymnasieutbildning började han förvärvsarbete, först på Parajett, ett tryckeri i Landskrona, sedan på en fabrik, forna Enoch Thulinverk. Jag hoppades att han skulle återgå till studierna, men det blev inte så.

En vacker dag skrev Matej ett brev till mig och sin pappa, så som Anne-Marie en gång gjorde. Inte här heller har jag minne av om vi fick läsa brevet då och ännu mindre om vi gjorde något åt det. På grund av att jag själv var väldigt upptagen med mitt, missade jag mycket i mina barns uppväxt och mognad. Den tiden återkommer aldrig igen, så det som man har missat har gått förlorat, tyvärr. Här publicerar jag brevet och ber Matej att han förlåter mig om han inte samtycker. Jag har ju egentligen aldrig lovat honom att inte visa brevet eftersom jag aldrig blivit direkt tillfrågad och samtidigt anser jag att hans brev bringar lite mer klarhet i händelserna då och nu.

Mamma o Pappa

Anledningen till att jag skriver detta är för att jag aldrig kan få sagt vad jag vill när jag pratar med er. Jag påstår inte att jag är ett helgon, men jag tycker att även ni har era brister. Saker och ting måste ändras här hemma. Jag tror inte att jag orkar mycket mer annars. Jag är inte så psykiskt stark. Man mår inte bra av att komma hem och alltid bråka. Förstår ni inte att det delvis är därför jag inte är hemma så mycket. Och det går runt i en ond cirkel. Ni är sura på mig för att jag inte är hemma och jag är inte hemma för att ni är sura. Har ni haft en dålig dag på jobbet går det genast ut över mig också. Detta gäller mest mamma. Ibland är mamma arg, sur och ledsen på mig och då kan man inte prata med henne. För det mesta vet jag inte vad jag har gjort för fel. Med detta vill jag säga att jag mår också dåligt, när du är på det sättet, försök att prata med mig i stället. Jag garanterar dig att det blir bättre då.

Till dig pappa vill jag säga att jag vet att du inte får så mycket hjälp av mig här hemma som du borde få. Men det är mycket för att du inte uppskattar det jag gör när jag hjälper till. Det hade varit mycket roligare om du hade kunnat säga "tack för hjälpen" eller något annat positivt i stället för att ta allt för givet.

Jag vet att jag har ljugit mycket för er men det är ju bara för att hade jag talat sanning de gångerna jag ljugit för er, hade ni inte låtit mig

göra det jag planerat p.g.a. att ni inte litar på mig. Jag vill inte ljuga för er och jag ska försöka låta bli men försök då ni att lita på mig bättre.

Som ni vet, har jag hoppat av skolan och jag vill inte att ni ska känna att ni har misslyckats med mig, för att skulle jag ångra mig så kan jag börja igen. Det är inte som om hela världen har gått under. Jag älskar er båda jättemycket även om jag inte visar det så mycket, men det tycker inte jag att ni visar mig heller. Jag varken vill eller kan fortsätta så här. Jag vet inte hur ni kommer att reagera på mitt brev. Antingen tar ni det på allvar och funderar på vad det står i det eller så struntar ni i det och tycker att det är löjligt och låtsas som ingenting. Jag tycker även att ni borde prata mer med varandra om hur ni fostrar mig, för ni brukar ha olika åsikter.

Jag är på väg till Småland nu med Yasse. Vi träffade två jättetrevliga tjejer som bjöd dit oss. Jag hade inte tänkt åka dit varje helg om ni tror det, men nu vill jag jättegärna det. Vi kommer hem på söndag eftermiddag, och jag har mobilen med mig om det är något.

Matej

Än idag blir jag berörd av att läsa brevet. Man kan bara beklaga att det gick som det gick och att man inte räckte till. Eller så ska man vara tacksam för att det gick så bra som det gick. Man kan vända på saker och ting, se dem från olika perspektiv. Att vara ledsen över det som man inte kan göra något åt längre är som att gråta över förra årets försvunna snö. Nu är mina barns barndom sedan länge förbi och alla vi får ta ett eget ansvar. Matej återupptog aldrig gymnasiestudierna. Ett tag var han pigg på att gå Hotell och restaurang för att utbilda sig till kock, men av någon anledning blev det aldrig av. Under åren har han haft olika jobb. På Enoch Thulinverk fick han gå en kortare utbildning som pulvermålare. Men han hoppade snart av. För något år sen träffade Matej en tjej som heter Mia. De lever tillsammans. Han öppnade en egen enskild firma som heter Fastighetsrelaterade stödtjänster och det verkar fungera bra. Vad mer kan man önska sig?! Jo, kanske att han och Mia snart bildar sig en familj. Zvonko önskar sig barnbarn och jag vill bli farmor också, mormor och mormorsmor är jag redan.

Dora fick också vissa problem, orsakade av hennes skolkning under sista året i nian. Jag och Zvonko väntade Matej just då och barnen tog sig egna friheter under den tiden. Dora läste till läkarsekreterare vid Katedralskolan i Lund och jobbade senare i många år som just läkarsekreterare inom vården i Landskrona. Idag är hon anställd av Region Skåne. Hon arbetade länge som IT-sekreterare i södra Skåne. Lenka och Anne-Marie läste på vårdprogrammet. När deras barn var små och behövde passning på dagarna arbetade de båda som

undersköterskor, oftast sena eftermiddagar och kvällar, efter att deras respektive makar kommit hem från sina dagliga jobb och kunde ta hand om barnen.

Först i början av tvåtusentalet tog Lenka och Anne-Marie ledigt från sina jobb, ett sabbatsår, och började läsa upp sina betyg på Komvux i Landskrona. I stället för att efter ett års studier återgå till sina arbeten som undersköterskor, fortsatte de läsa på olika högskolor och universitet. Efter några år avslutade de sina studier. Lenka är sedan några år tillbaka grundskollärare i Landskrona och Anne-Marie är arbetsterapeut på Vuxenrehabiliteringen i Lund. Båda skaffade sig nya utbildningar och verkar trivas med sina val av arbeten och det är det som räknas. Dora trivs med sitt jobb som PMO, funktionsspecialist (IT-konsult, min benämning) i Regionen.

April, 2011: Hemma på gården i Landskrona, mamma Angela fyller 95 år

Alla våra barn och barnbarn kämpar på var sitt håll. Det är viktigt att inte ge upp när livet skaver ibland. Livet är inte alltid en dans på rosor när man är ung och i en aktiv ålder. Att bilda familj, få ett arbete som man trivs med och att behålla själslig och fysisk hälsa kan vara nog så avgörande för ens välbefinnande. Våra unga har byggt upp en inre styrka för att gå vidare, trots vissa problem och motgångar. Det känns betryggande och bra.

DISKRIMINERING

ATT VARA OBEHÖRIG

LANDSKRONA KOMMUN
KOMMUNAL VUXENUTBILDNING

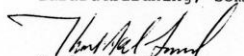
1992-04-29

INTYG

Augustina Budja, 450528-9464 är under läsåret 1991/92 anställd som lärare vid grundvux i Landskrona på hel tjänst. Hon undervisar företrädesvis analfabeter och semianalfabeter - invandrare från ett flertal länder och kulturer-i läsning och skrivning samt i svenska och matematik.

Det har visat sig att hon genom sina tidigare förvärvade kunskaper och erfarenheter sköter denna ofta ganska svåra undervisning mycket bra. Hon visar dessutom stort engagemang för sina arbetsuppgifter och är angelägen om att utföra dem på bästa sätt.

Jag kan därför rekommendera att hon tas in i en lärarutbildning, som ger henne formell behörighet.

Karl-Axel Sand
vuxenutbildningschef

Det händer oundvikligen, att jag upprepar vissa delar i min självbiografi, eftersom kronologin inte alltid fungerar. Jag vill be läsaren om förståelse för detta. Efter min fil. kand. examen på Kulturvetarlinjen i Lund sökte jag arbete på olika arkiv, muséer och på Komvux som SV2-lärare. Jag blev kallad till en intervju på Komvux i Landskrona 1990, där jag en gång läste min grundskole- och gymnasieutbildning (1982-86). På

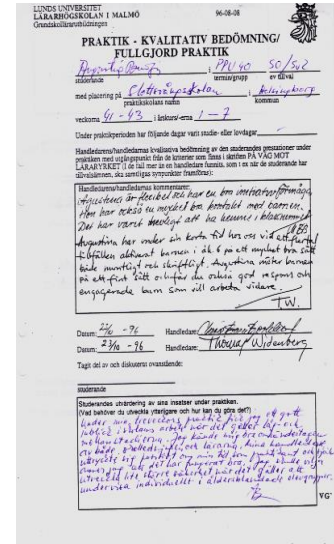
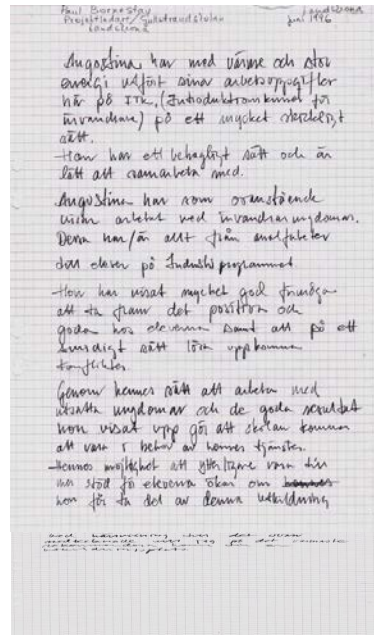
Komvux intervjuades jag av min f.d. rektor Axel Sand och antogs ht 1990 som SV2-lärare.

Den 28 december 2012 hörde jag på SR P1 att dagens kunskapskrav på SV2-lärare är mellan 20 och 30 högskolepoäng i ämnet Svenska som andra språk (SV2). Under min tid som lärare fanns det inte några sådana krav från början. Oftast gavs jobbet till övertaliga lärare från grundskolan, utan att de hade någon egentlig kompetens i att undervisa just SV2. Förmodligen var det just för att behörigheten inte efterfrågades då när jag fick jobbet. Jag har dock efter gymnasiet läst på Kulturvetarlinjen men det gav inte rätt kompetens.

Våren 1992 sökte jag in på Nordiska språk för att höja min kompetens som SV2-lärare. Genom att få ett rekommendationsbrev från rektor, Karl-Axel Sand (se kopian bredvid) på Komvux, antogs jag till utbildningen ht 1992. Jag läste hela 60 poäng i ämnet SV2, också för att jag själv behövde kunskapen.

Under dagtid undervisade jag två grupper, förmiddag och eftermiddag och sedan bar det med bilen till universitetet i Lund, där jag satte mig i bänken och läste ämnet Svenska som andraspråk. Studierna gav mig de nödvändiga kunskaperna och stärkte min självtillit. Jag ansökte om deltidsstudier på olika institutioner och läste och läste olika ämnen för min egen skull. Jag fortsatte att deltidstudera vid sidan av skolarbetet under hela 1990-talet. Någon lärarkompetens på papper lyckades jag ändå inte få, dels för att jag enligt mina överordnade valde att läsa fel ämnen (SV2), dels för att min dåvarande handledare Elisabet Einarsson vid Lärarhögskolan i Malmö hävdade att jag kom till Sverige från ett diktaturland (f.d. Jugoslavien) och därför omöjligt kan

anpassa mig till svensk demokrati och vara en fullvärdig lärare i den svenska skolan. Det var i alla fall hennes ord som hon vid ett tillfälle yttrade, när det bara var hon och jag i rummet. Jag kunde inte tro att det var sant! Då hade jag redan närmast mig slutet av studierna och jag hade goda betyg och utlåtanden från andra handledare.

Men det visade sig senare att, trots rekommendationer och positiva omdömen från handledare, vägrade Einarssons omdöme och tidigare ord till mig mer än min kunskap. Jag nekades faktiskt utbildningsbeviset från Lärarhögskolan och därmed också från Läroverket. Motiven var minst sagt luddiga, man bedömde att det inte var fel på min kunskap i undervisningsämnena, men man menade bl.a. att jag inte var tillräckligt bra på att lösa vissa uppkommande problem och krav eleverna i klassen hade. Något blev man tvungen att använda mot mig i formuleringen för motivet, i verkligheten tror jag att bedömningen vilade på resterna av de diskriminerande lagarna i Sverige, då det var normalt att många medborgerliga rättigheter var inskränkta. Som jag redan tidigare nämnt har de sista diskriminerande lagarna, inklusive för religionen, tagits bort först år 1951; fram till dess var det förbjudet för t.ex. katoliker att utbilda sig och arbeta som lärare, sjuksköterska eller läkare.

STRUKTURELL DISKRIMINERING

Under senare delen av 1900-talet har invandringen av katolska trosbekännare ökat kraftigt. Bland dem fanns även slovenar, kroater, italienare och österrikare. Sverige har tagit emot mångtaliga flyktingar under de senare decennierna, efter att under 1950- och 60-talen ha tagit emot främst arbetskraftsinvandrare. Jag vill inte framstå som en bitter medborgare, eftersom jag inte känner mig speciellt bitter. Dessutom är bitterhet just nu ett öknamn för den som blivit kränkt i samhället. Utförsäkrade och handikappade, arbetslösa och dylikt folk som inte

svarar positivt på en hälsosam påtvingad jobbsökarcoaching på skattebetalarnas bekostnad hamnar utanför i samhället. Inte för att jag inte kan identifiera mig med sådant, utan för att om man inte är född att passa in (t.ex. hudfärg, kön, namn, m.m.), betraktas man ofta, enligt min uppfattning, knappast som en fullvärdig människa. Det samma gäller för den institutionella diskrimineringen, som bl.a. jag utsattes för.

I mitt fall kändes det konstigt och orättvist, ja, nästan tragikomiskt att bli behandlad så. Ända fram till min pensionering har jag, trots min handledare Einarssons förmedling med Läroverket att inte ge mig lärarbehörighet, innehavt tjänsten att undervisa både barn och vuxna i SV2 på grundskole- och gymnasienivå. Detta gjorde jag t.o.m. i flera kommuner (Landskrona, Helsingborg, Kävlinge) och på olika skolor där. Men en fast anställning fick jag aldrig! Jag arbetade i högst två år på samma skola, sedan fick jag plötsligt besked om att skolan hade övertaliga lärare som ska tillsättas på min tjänst, oavsett deras kompetens, så jag fick gå vidare. Dock är hela den svenska välfärdsapparaten fortfarande uppbyggd kring ett system, att alla har ett fast jobb, därför kändes det fel att trots min kompetens inte kunna få ett.

Tryggheten känns väldigt bra för dem som lyckas komma in i systemet. Många är dock utanför detta trygga system, däribland befann jag mig själv. Denna osäkerhet och styvmoderliga behandling av mig som lärare påverkade både min lön och min självbild och idag även min pension negativt. Jag tror att en stor del av mina fysiska krämpor har berott på att något avgörande förändrades i min uppfattning om mig själv genom ständig utsatthet. I Slovenien var det omöjligt att läsa vidare för mina föräldrars trostillhörighet, och i Sverige för mitt ursprung i ett diktatoriskt land, och kanske även för att jag är katolik! Jag kunde inte ändra på något av detta. Det kändes stundtals mycket frustrerande att inte kunna påverka situationen.

Man bör inte underskatta det sociala nätverkets betydelse, när det gäller möjligheterna på arbetsmarknaden. Min högre utbildning skaffade jag mig i Sverige men mitt utländska namn och en saknad av sociala kontakter hindrade mig från att bli accepterad fullt ut. Så länge jag arbetade med lågkvalificerade arbeten gick det bra att välja och vraka bland utbudet. Det är allmänt känt att den svenska arbetsmarknaden bygger på sociala kontakter, en saknad av dessa drabbar de flesta utrikesfödda i Sverige. Man borde göra ett namnbyte, från ett utländskklingande till ett svenskklingande namn, för att bli rättvist behandlat på arbetsmarknaden. Skulle det förändra något? Även vår son, Matej Bencek menar att han kände sig mobbad på arbetsmarknaden på grund av sitt namn, trots att han är född och uppvuxen i Sverige. En gång var det döttrarna som utsattes för olika mobbing i skolan. De berättade om sin situation långt senare, eftersom de inte trodde att jag kunde hjälpa dem mot mobbing.

SJUK OCH FÖRTIDSPENSIONERAD

År 2001 insjuknade jag av mina belastningsskador, både själsliga och fysiska. Efter att vid flera tillfällen tidigare ha drabbats av akuta smärtor i muskulaturen i axelpartierna, särskilt i den vänstra axeln, hjälpte inga behandlingar längre. Jag behandlades bl.a. med cortisonsprutor, som gjorde att jag tillfälligt kunde återgå till arbetet tills jag drabbades på nytt, kurerades igen, o.s.v. Eftersom min anställningsform var tidsbegränsad och osäker, gav detta mig ofta huvudbry och jag kämpade med att klara mig utan sjukskrivningar så långt det gick. Mitt tillstånd blev dock så allvarligt att jag inte kunde röra min vänstra arm längre. Jag kunde inte bära något, varje beröring gjorde fruktansvärt ont. Under skolåret 2000/01 fick jag åter en tillfällig SV2-lärartjänst samt speciallärartjänst på Olympiagymnasiet i Helsingborg. På mitt arbetsrum där råkade jag snubbla och den ömma axeln fick sig en sträckning, vilket gjorde att jag var oförmögen att arbeta. Jag sjukskrev mig, först heltid för att sedan arbeta halvtid. Tyvärr kunde jag inte fullfölja den aktuella lärartjänsten där, så jag slutade.

Inför nästa termin sökte jag en lärartjänst igen och fick ett hemspråkslärarjobb i bosniska på en skola i Furulund, ca 2 mil hemifrån i Kävlinge kommun. Jag blev tvungen att köra bil för att ta mig dit. På grund av mina axelbesvär klarade jag inte det längre. Tur för min del var att min sambo Zvonko i början av 2001 råkade ut för en arbetsskada, då han skadade sin högra axel på jobbet. Hans högra axel hoppade ur led när han ramlade av en stege på sin arbetsplats och han blev sjukskriven därefter. Han blev med tiden så pass bra att han kunde köra mig till jobbet och hämta mig där också. Till slut klarade jag inte att arbeta mer än 25 %, resterande 75 % blev jag sjukskriven. Efter några månader sjukskrevs jag helt eftersom tillståndet inte förbättrades. Jag skickades till Ramlösa för en intensiv hälsokontroll som pågick i en vecka. Där konstaterade man att min arbetskapacitet var borta permanent och att jag aldrig mer skulle bli fri från besvären i axlarna. Diagnosen var kronisk inflammation i mjukmuskulaturen.

I oktober 2001 kom Försäkringskassan med sitt förslag om att jag skulle förtidspensioneras. P.g.a. mitt dåliga tillstånd kunde jag inget annat än acceptera erbjudandet. Samtidigt kämpade jag med min sjukdom eller rättare sagt att få den klassad som arbetsskada, eftersom jag drabbades av smärtorna på jobbet, då jag i årtal kånkade läroböckerna från och till skolan, från ett klassrum till ett annat, o.s.v. Mina förutsättningar att lyckas var minimala eftersom jag var tvungen att bevisa att min sjukdom berodde just på mitt arbete och inte på något annat. Hur kunde man något bevisa sådant? Trots medlingen med facket nekades jag av Försäkringskassan att få invaliditeten erkänd. Det blev långa (förmodligen för samhället kostsamma) utredningar utan min medverkan. I en envägskommunikation beslutades det i mitt fall till min nackdel, förbi mig utan att jag tillfrågades. Utredningar ledde till att jag gång på gång nekades rätten till att få invaliditetsersättning.

Vi båda, Zvonko och jag förtidspensionerades på grund av arbetsskador och arbetsrelaterade sjukdomar. Jag vid 56-års ålder och Zvonko, min pojkvän sedan 1977, vid 59 års ålder. Allt detta är givetvis resultatet av en medveten politik – d.v.s. man satsar inte på rehabiliteringen, inga kurorter eller liknande föreskrivs för patienter i Sverige. Istället har man valt att förkorta arbetstiden genom pensioneringar för dem som inte orkar arbeta längre. Jag tycker att man borde korta längden på en normal arbetsdag i stället så att människorna skulle få mer fritid. Detta skulle i vårt välfärdssamhälle gynna familjeliv och individernas hälsotillstånd.

Än idag är jag övertygad om att min sjukdom berodde i stort sätt på de otrygga anställningsformerna, att behöva flytta från skola till skola samt allt negativt som hände kring min behörighetsfråga. Trots min gedigna utbildning blev jag inte behörig som lärare, men fick ändå arbeta som lärare i över ett kvarts sekel. Själv kunde jag inte påverka något av myndighetens beslut som pekade starkt på strukturell diskriminering. Så länge jag var aktiv som lokalvårdare, svarvare eller montörskä var det ingen som opponerade sig mot min kompetens. Så fort jag genom studierna började klättra upp på samhällsstegen, spärrades min fria gång. Och det tog på krafterna. De medborgerliga rättigheterna var under många sekel inskränkta i Sverige. Som bekant togs de sista diskriminerande lagarna bort först 1951. Och de gamla systemen såsom Lärarhögskolan, Teologiska institutionen m.fl. har inte förmått att ändra sin syn över en natt, det måste till en längre tid för att ändra sina attityder. Jag har varken framhävt eller förnekat min katolska och slovenska bakgrund, men den har säkerligen varit framträdande ändå och därmed ställdes jag utanför.

Under somrarna hamnade jag ofta i en osäker position, då jag inte visste om jag skulle kunna återgå till min gamla arbetsplats eller om jag måste söka ett nytt jobb. I stället för att njuta av lovet, gick jag och oroade mig för nästa termin. Jag kunde inte anförtro mig åt någon, inte ens för min familj, för vad skulle det tjäna till?! Den osäkerheten kändes påfrestande. Både psykiskt och fysiskt blev det jobbigt. Först idag ser jag klart hur jobbigt det var. Jag ville inget hellre än att arbeta med det som jag var bra på. Och jag var säker på min sak, att jag var bra på det jag arbetade med! Den som inte har utsatts för något liknande kan ha svårt att förstå, eller med andra ord – om man aldrig har känt någon smärta själv, har man svårt att förstå hur ont det gör för en som drabbats av smärtan. Och först när man har förstått något, kan man uppfatta det som meningsfullt.

Läsaren kanske undrar om jag tyckt synd om mig själv någongång under alla dessa turer. Ja, ibland blev jag väldigt frustrerad samtidigt som jag greps av ett *jävlaranamma* styrka till att kunna gå vidare! Det förekommer fördomar i varje samhälle och fördomarna måste finna sina syndabockar annars kan de inte leva vidare. Utan några syndabockar blir fördomarna meningslösa.

SVERIGE, MITT NYA HEMLAND

ETT UTVANDRINGS- OCH INVANDRINGSLAND

Det hjälper inte alltid att bara läsa om migrationen, man måste själv migrera för att förstå processen. Under senare delen av 1800-talet utvandrade ca 1,5 miljoner svenskar, de flesta till USA. Men ca 100 år senare, 1954, slog svenska regeringen fast förslaget till en ny utlänningslag, att nu hade Sverige blivit ett invandringsland. Samma år kom de nordiska länderna överens om en gemensam arbetsmarknad. Passtvänet mellan länderna togs bort. Under 1950-talet invandrade många finska skogs- och industriarbetare till Sverige. På 60-talet värvade svenska företag arbetskraft i Turkiet och Jugoslavien och Sverige slöt arbetskraftsavtal med Jugoslavien 1966 och med Turkiet 1967. År 1965 invandrade 50 000 personer till Sverige.

Samtidigt med arbetskraftsinvandringen kom en del flyktingar. Sverige tog emot en del TBC-sjuka flyktingar från läger, jugoslaviska flyktingar från Trieste och ungerska flyktingar från Österrike under 1950-talet. Efter 1968 kom tretusen flyktingar från Tjeckoslovakien och med den ökande antisemitismen i Polen sökte sig 2 500 judar från Polen till Sverige 1968-1972. Greker flydde från militärjuntan och amerikaner deserterade på grund av USA:s krig i Indokina och sökte asyl i Sverige.

Under 1970-talet upphörde i stort sett arbetskraftsinvandringen. Det var lågkonjunktur och Sverige slutade att rekrytera utländsk arbetskraft. Men nordbor hade fortfarande gemensam arbetsmarknad och den finska invandringen fortsatte på 70-talet. Då började Sverige ta emot flyktingar. Det var latinamerikanska flyktingar som kom till Sverige från bland annat Chile, Argentina och Uruguay, västasiatiska kristna, syrianer/assyrianer och båtflyktingar som flydde konflikten i Indokina. På 1980-talet kom allt fler flyktinggrupper till Sverige. Inbördeskriget i Libanon, kriget mellan Iran och Irak och konflikterna på Afrikas horn ledde till att många flydde sina hemländer och sökte en fristad i västvärlden. Flyktingarna som kom till Sverige på 1980-talet var ofta välutbildade och sökte sig gärna till storstäderna. I början av 1990-talet utbröt inbördeskrig på Balkan. Kriget och de etniska utrensningarna ledde till att ett stort antal människor flydde till bland annat Sverige. Mellan 1984 och 2003 sökte 458 880 människor asyl i Sverige. De största grupperna asylsökande under den här perioden kommer från forna Jugoslavien, 172 204 personer varav 52 598 från Bosnien - Hercegovina och 90 775 från Serbien och Montenegro, samt från Iran, 40 407 personer och från Irak, 49 461. (Källa IT)

En fråga om hur många nationaliteter som finns i Sverige gör sig gällande. Ett exempel här är Malmö. Efter 1971, då Malmö kommun hade 265 000 invånare, sjönk 1985 befolkningen till 229 000. Orsakerna var främst

industrinedläggningar då bl.a. Varvet har lagts ner. Efter detta började invånarantalet stiga igen och hade passerat det tidigare rekordet vid 2003 års folkräkning, då den hade 265 481 invånare (Källa Wikipedia). Malmö beskrivs som en mångkulturell stad. Där talas cirka 100 språk och 166 olika nationaliteter finns representerade. Andelen invandrare är störst i de östra stadsdelarna. 80 % av Malmös invandrare bor någon annanstans än i den medialt uppmärksammade stadsdelen Rosengård. Därifrån kommer bl.a. den kände fotbollspelaren Zlatan Ibrahimovic.

Samtliga tio stadsdelar har en högre andel invandrare än riksgenomsnittet. 26 % av hela kommunens befolkning var år 2006 födda utomlands. Samma år hade 99 236 personer eller 35,9% utländsk bakgrund, det vill säga var själva födda utomlands eller hade utomlands födda föräldrar, bland barn upp till 17 år var andelen 42,8 %. År 2007 hade 48 % av Malmös förskolebarn under fem års ålder ett annat modersmål än svenska. Fem år tidigare, 2002 hade 84 840 personer, 32 % av befolkningen, utländsk bakgrund. Malmö har också Sveriges största population av romer, omkring 8 000 personer år 2007. 2005 var Malmö kommun Sveriges tredje största kommun baserat på antal födda i utlandet. Hela 174 nationaliteter fanns representerade i Malmö kommun. Uppgifter om vilka alla dessa nationaliter är kan man hitta i många andra källor.

MÅNGKULTUR ELLER INTEGRATION

De som talar om invandring i Sverige gör det så som om invandringen pågått i tusen år. De vägrar se det nya som skedde på 1970-talet. Den invandring som fanns tidigare var av en helt annan karaktär och kvantitet. Det var tyska köpmän, valloner och folk som kom över finska gränsen. Under 1950- och 60-talen var det brist på arbetskraft här som fick människorna från andra europeiska länder att komma till Sverige. Nu kommer invandrare från helt andra miljöer än tidigare. Ta som ett exempel den muslimska invandringen – den fanns inte tidigare.

1988 bildades ett SD, ett nytt politiskt parti i Sverige. Sverigedemokraternas ideologiska dimension, genom att de kulturella värdefrågorna är överordnade de materiella i betydelse, gör att partiet betecknas som kulturellt. Det är ett nytt inslag i den svenska politiska kontexten där konfliktdimensionen sedan demokratins införande legat i de socioekonomiska frågorna, det vill säga materialistiska frågor om ekonomisk tillväxt och fördelningspolitik. Partiet har beskrivits som främlingsfientligt och högerpopulistiskt

Det är inte så enkelt att ta ställning för eller mot invandringen. Dock menar jag att mångkultur och integration inte är samma sak, de är p.g.a. en gällande segregationspolitik snarare varandras motsatser. Men nu talar man om dessa som synonymmer. Det fattas inslag på mer intellektuell klarhet över frågorna om

invandring. Den tidigare "Filosofins historia", som var och är fortfarande en klassiker för många studenter, även för mig under 1980-talet, då jag läste på Kulturvetarlinjen i Lund, börjar bli inaktuell på många punkter. Filosofin behöver flera nya kapitel. Det bör handla om konsekvenserna av sekulariseringsepoken, som ingen vet vad det för med sig i längden.

Europa har byggts upp på kristna värderingars grunder. Religionsfrågornas betydelse kommer troligen att växa igen. Den politiska religionen har liksom tagit plats bl.a. genom islamistiska partier. För inte så länge sedan blev religion i Sverige också politik. Liknande drag kan man se idag i Asien och delvis i Afrika. Västvärlden bör söka en ersättning för de traditionella kristna religionerna, som ligger till grund för västkulturen, främst för oss i Europa. Sporten ersätter en hel del av engagemang i de gamla religionerna. Själv har jag svårt att förstå besatthet av att se vuxna människor sparka boll, åka skridskor eller vad de nu håller på med och finna något stort i det. Genom tiderna har enskilda personer varit viktiga för historien, som t.ex. profeter, helgon, filosofer, historiker, generaler, kungar och deras skribenter, journalister, författare m.fl. Världshistoria har skrivits av segrare, sällan av förlorare. Deras klassposition samt historiska och nationella hemvist har spelat en avgörande roll för deras tänkande och för allmänhetens uppfattning om omvärlden.

EFTERKRIGSTIDENS MIGRATION

Den 18 december firas migrationsdagen. I Slovenien publicerades en uppgift om att det av drygt två miljoner invånare finns 417 000 personer med invandrarbakgrund. Det är mindre känt att dessa utgör ca 23 % av alla invånare i Slovenien. Minst 500 000 slovenier är bosatta utomlands, många har utvandrat under mellankrigstiden, de flesta till USA.

Migration innebär inte bara problem, utan också överföring av kunskap och energi. Oftast tvingas människorna till migration. Det är de starkaste som lämnar sina hem för att söka lyckan i främmande länder. Det är inga veklingar som migrerar. Bortom den traditionella förståelsen av begreppet "flykting" bör vi belysa orsakerna och moderna former av exil och migration. Människor måste lämna sina hem av olika skäl. Personliga egenskaper och omständigheter såsom politiska åsikter, etniskt och kulturellt ursprung, religion och sexuell läggning å ena sidan och brist på ett anständigt liv i samband med den ojämna sociala och ekonomiska utvecklingen i länder och regioner förblir viktiga orsaker till migration.

Med efterkrigstidens invandring och utvandring i Sverige menas det ofta epoken för arbetskraftsinvandring. I stort sett pågick invandringen under bara två decennier, d.v.s. under 1950-talet och 1960-talet. Den svenska industrin expanderade efter krigsslutet vilket resulterade i att en brist på arbetskraft

uppstod. Först mildrades en del av arbetskraftsbristen genom invandring från de nordiska länderna. Men redan år 1947 började arbetsmarknads-kommissionen rekrytera arbetskraft i Italien, Ungern och Österrike. På 1950-talet inriktades rekryteringen mot f.d. Västtyskland, Nederländerna, och senare också mot Österrike, Belgien och Grekland. Under senare delen av 1960-talet dominerades den utomnordiska invandringen av personer från f.d. Jugoslavien. I mitten av 1970-talet uppskattades antalet jugoslaviska medborgare som invandrat till Sverige till ca 75 000 personer. Av dessa kom ca 10 % från Slovenien, som fortfarande då var en delrepublik.

Från 1950 till 1970, under 20 år, tredubblades de som var födda utomlands från 198 000 till 538 000. Under perioden 1951-1970 registrerades uppskattningsvis 625 000 inflyttningar av utländska medborgare d.v.s. betydligt fler än nettotillskottet som uppgick till ca 370 000. Perioden med arbetskraftsinvandring präglades av större rörlighet än senare decennier under 1900-talet. Återutvandringen av utländska medborgare varierade dock inom ett litet intervall – från 9 000 till 11 000 – åren 1950 till 1965 för att sedan öka något under slutet av 1960-talet. Invandringen samvarierade under 1960-talet med konjunkturen. År 1967 började den utomnordiska invandringen regleras med syftet att begränsa arbetskraftsinvandringen. Omflyttningen för nordiska medborgare pågick som tidigare. Invandringen 1969-70 nådde rekordnivå. Trots att invandringen av utomnordiska medborgare var reglerad låg inflyttningen från dåvarande Jugoslavien också på en hög nivå.

Sedan 1960-talet har invandringen ändrat karaktär från arbetskrafts- till flykting- och anhöriginvandring. Efterfrågan på arbetskraft minskade vilket medförde att det blev allt svårare för personer födda utomlands att få fotfäste på arbetsmarknaden. De nyanlända invandrarna fick allt svårare att konkurrera om jobben inom tillverkningsindustrin. Arbetslivet ändrades. Tempoarbeten försvann. Utbildning och förmåga att kommunicera värdesattes allt mer i arbetslivet. Flyktinginvandringen och därtill hörande invandring av nära anhöriga blev alltmer en växande del av migrationsflödet till Sverige. Perioden 1970 - 1985 kan ses som en övergångsfas från arbetskraftsinvandring till flykting- och anhöriginvandring. Det är bara vid två tillfällen som invandring från forna Jugoslavien har förekommit, under arbetskraftsmigration i slutet av 1960-talet och omkring år 1970 samt i samband med Jugoslavien sammanbrott med efterföljande konflikter och etniska rensningar i början på 1990-talet. Antalet personer från forna Jugoslavien uppgick till 138 000 i slutet av år 2003. Fördelningen av de 138 000 på de nybildade staterna går inte exakt att ange.

Personer som kom till Sverige före Jugoslaviens sönderfall har Jugoslavien som födelseland i befolkningsregistret trots att deras födelseort kunde finnas i t.ex. Kroatien. Enligt befolkningsregistret fanns det 54 000 personer från Bosnien-Hercegovina och 75 000 från det land som år 2002 fortfarande kallade sig

Jugoslavien. Det var som regel familjer som kom från forna Jugoslavien. De flesta fick tillstånd att bosätta sig i Sverige på humanitära grunder.

Det förekommer mycket varierande uppgifter om antalet invandrare i Sverige beroende på hur invandrarbefolkningen definieras. Vid slutet av 2003 var antalet utländska medborgare 476 000 och antalet utrikes födda 1 078 000. Personer som är födda i Sverige och har en eller båda föräldrarna födda utomlands, beräknas uppgå till ca 880 000 varav 560 000 har en förälder född i Sverige och en förälder född utomlands. Det tog tid att inse att statistiken över invandringen också var viktig. Sedan slutet av 1970-talet har SCB årligen publicerat statistik över utrikes födda. Men invandrare från Slovenien räknades enligt den statistiken till gruppen ”jugoslaver”. Jag utförde egen undersökning i samarbete med SCB, och som visade att antalet invandrade slovener i Sverige fram till 1999 var ca 7 000 personer. 1968 införde Sven Reinans medborgarskapsland som en lika viktigt indelningsgrund som ut/invandringsland i migrationsstatistiken.

Ett nytt århundrade medför både nya faktorer som klimat och andra miljöförändringar, vilket orsakar nya vågor och trender i de globala migrationsströmmarna. För att möjliggöra för alla ett anständigt liv i samhället, krävs en kritisk bedömning av migrations- och asylpolitiken och ett gemensamt arbete för full delaktighet för alla migranter. Det är inte bara svårigheter med att vara invandrare, ännu viktigare är det positiva i interkulturell kunskapsöverföring och spridning av kreativ energi som leder till en social utveckling för alla.

ALLA INVANDRARGRUPPER HAR INTE MINORITETSSTATUS

I Sverige registreras människor inte utifrån sin etniska tillhörighet. Invandrare som kom till Sverige under de senare decennierna klumpas ihop till en grå massa, där man har svårt att hävda sin identitet. Det finns få etniska grupper som hör till minoriteter. Sverige har formats av människor som under tusentals år har flyttat in, ut och runt i landet. Språk, religioner, vanor och tanke sätt har mötts och blandats. Genom århundradena har större och mindre folkgrupper skapats, bland annat de som idag utgör Sveriges nationella minoriteter. Under 1900-talet, parallellt med världskrig, övergrepp och folkmord, växte en internationell lagstiftning om mänskliga rättigheter fram genom FN. Syftet är att skydda etniska, religiösa och språkliga minoriteter i olika länder. Den svenska Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk innebär en del av detta ansvar. Lagen föreskriver också att minoriteterna ska bli mer synliga i samhället, som ett erkännande av deras både historiska och nutida betydelse i vårt land. Förmodligen finns här ungefär en halv miljon människor som kan räknas till de nationella minoriteterna.

Varje individ väljer själv att identifiera sig med den grupp som han eller hon har en förankring till och tycker sig tillhöra. Enligt lagen ska minoritetsspråken kunna användas i det dagliga livet, de ska bli mer synliga i samhället. Man ska kunna tala samiska, finska eller meänkieli och romani vid kontakt med myndigheter, i förskolan och inom äldreården i kommuner där en stor andel invånare pratar något av dessa språk. Alla övriga invandrare ska ha rätten till tolk vid behov, i fall de inte behärskar svenska språket tillräckligt bra.

Det finns många andra grupper och språk i Sverige idag som är större än de nationella minoriteterna. De får stöd av samhället på annat sätt, till exempel genom modersmålsundervisning i skolan. Idag saknar de dock den historiska förankring, som är utgångspunkten för just den här lagstiftningen. Bland dessa finns de slovenska invandrare som inte uppfyller kraven för en minoritet. Slovenerna har integrerats utmärkt i Sverige, man hör inte mycket om deras närvaro här. Alla invandrare utom minoriteterna buntas nämligen i Sverige till en grå massa som blir svår att identifiera. Det blir därför viktigt att synliggöra slovenerna genom litteratur och föreningsliv.

*Komvux i
Landskrona, inför
julen 1994; jag bland
mina lärarkollegor.*

1976: Våra barn

VÅRA BARN

ANNORLUNDA FÖRUTSÄTTNINGAR

2004

*Lenka &
Peter Molin, barn, syskon och släkt*

Ibland händer det saker som kan bli svåra att sätta ord på. Alla försök att förstå ens liv, särskilt när något stort förändras i uppfattningen om en själv, kan stöta på gåtor utan svar. Efter några turbulenta år i skolan för några av barnbarnen fick vi reda på att några av dem har annorlunda förutsättningar än 95 % av andra människor. Minnet funkade annorlunda; de exekutiva funktionerna hos individer

som föds med ADHD fraktar information mellan minnena på ett annat sätt än hos majoriteten, dessutom hanteras den kroppsliga energin på ett annat sätt; istället för ett jämt tillflöde av energi under alla de vakna timmarna kommer energin i explosioner och lämnar en utmattad efteråt.

1989: Mina döttrar besökte Göteborg i samband med 100-års jubileum av Socialdemokrati i Sverige. Lilla Therese i mamma Anne-Maries famn, väninnan Anette Hurtig och Doras make Hannu och sonen Elias var också med. Bernardka Budja gästade Sverige tillsammans med kören Glasbena matica från Ljubljana, i vilken även jag medverkade.

Samhället är inte bara mekanism och organism, här utgör den mänskliga faktorn huvudingrediensen. Att förstå är att fatta meningen med det som görs eller sägs, även det som gömmer sig mellan raderna. Det händer att en annan typ av hjärna än majoritetens inte passar in. Det kan gälla dyslektiker, individer med ADHD och andra. Bl.a. ska man orka fördela sin energi jämnt under en hel dag mellan nattliga sovtimmar. Råkar man fungera annorlunda blir det problem med att passa in i ett majoritetssamhälle. Man behöver inte vara bitter över att tillhöra de avvikande fem procenten; det kan snarare tas som en triumf att få saken bekräftad. Vissa frågor som uppstår i samband med bekräftelsen om att man är en ADHD-individ handlar vidare om frågan – vad är det som är avvikande? Konflikter och fördomar håller i regel ihop ett samhälle. De är nödvändiga för att upprätthålla moral och normer. Men det är befogat att opponera sig starkt mot vissa resonemang och beslut som baseras på att alla människor är lika och att man därför får skylla sig själv om man inte lyckas anpassa sig.

I backspeglarna av händelserna kan man se sitt eget liv retrospektivt. Hur är det med mig, har jag också drag som är annorlunda än andras (majoritetens)? Det har jag säkert, kanske en släng av ADHD eller en skugga av dyslexi, möjligen något annat hinder som gör att jag betraktas som annorlunda. I Slovenien var det bl.a. ett enpartisystem, en ideologi som särskilde mig från andra och i Sverige är det min invandring som utgör skillnaden. Hur känns det när människor bedöms

tillhöra dem som inte är som man skall – de uppkomna situationer, där ens individualitet faktiskt gör sig påmind hela tiden. Det uppstår en uppfattning om individualitetens sanna väsen, som bryter ganska kraftigt mot den som propageras av vissa beslutsfattare, när de hävdar allas likheter. Först när man har fått diagnosen ADHD, dyslexi, är en invandrare eller annat som avviker från majoriteten, förändras uppfattningen om individualitet. Det är dock alltid ett urval man gör när man tittar närmare på problemet. Där styrs man av olika normer som är givna av människor genom tiderna.

Idag har forskarna kommit långt i sina undersökningar och kan ställa olika diagnoser på olika problem hos barnen. Oftast får barn med särskilda behov med tiden flera nya diagnoser, det kan vara dyslexi plus autism, ADHD och autism eller också Down Syndrom och autism. Då ställs det ännu större krav även på föräldrarna. De blir tvungna att gå olika kurser, att medverka vid skolarbeten i större utsträckning än hos andra, diagnosfria barn, m.m. kontakterna med myndigheterna kan ta musten ur en förälder. Skolorna hänger inte med i utvecklingen, särskilt när det gäller barn med funktionsnedsättning. Vissa möten på skolan eller hos Socialen vill man som förälder helst hoppa över. De har inte mycket att ge en. Skolorna försöker till och med göra sig av med barnen som betraktas som besvärliga och kostsamma. Ett barn är ju en gåva. Gäller det även för barn med särskilda behov, eller?

Vårt sätt att se på brukar vara egocentriskt, d.v.s. det är ”vi” som är normen och ”de” andra som avvikande. Sätter man sig in i situationen, upptäcker man snart att man själv också ÄR annorlunda, livet skaver och kränger och man kan inte alltid finna sig i samma ordning som andra. Då inser man också att man är ett unikum, en individ, som skiljer sig från andra, inte nödvändigt på ett negativt sätt. Att klumpa ihop en viss grupp människor är helt fel, alla är vi speciella på sitt sätt. Man kan varken välja sina föräldrar eller platsen där man föds. Mycket får man på köpet vid födseln genom bl.a. sitt genetiska arv. Man kan bara hoppas att det kommer att gå bra för mig och för dig, trots olika diagnoser, härstamning eller andra biologiska arv.

En gång förälder, alltid förälder. Det är lättare att bära ansvaret om man är två, både mor och far som hjälps åt. Dagens samhälle ställer stora krav på både barn och vuxna, på invandrare och på de infödda. Dessa krav måste vi alla leva upp till för att kunna bli accepterade i samhället. Att vara förälder är en av de härligaste men samtidigt de svåraste uppgifterna man kan ha i livet. Det är inte det enklaste att lyckas ge barnet tillräcklig styrka i bärande fjädrar så att barnet kan flyga i väg och lämna sitt bo när det blir dags. Vi lever i en brutal värld. Rivaliteten finns där och är en del av tillvarons grundvillkor. Då blir det viktigt om än svårt att säkra barnen dess genetiska och kulturella rötter så att barnet hittar hem igen när det behövs.

TISSEL OCH TASSEL KRING SEXUALITET

Barnen ärver sina gener efter föräldrarna. När jag var yngre, hörde jag mina släktingar tala om några avlägsna släktingar, om att de förmodligen var homosexuella eller bisexuella. Två av mina närmaste släktingar skulle ha en homosexuell läggning. En av dem var gift och hade fru och barn, den andre gifte sig aldrig. En av våra kvinnliga bekanta skulle tydligen också vara homo, d.v.s. lesbiska har man sagt. Nu, på senare tid har man hört talas om kvinnor som byter kön. Jag fick lära känna en som bytte kön till en man. Han är en fin människa, sambo med en kvinna. Tills för inte så länge sedan tvångssteriliserades den som ville byta kön, idag är det förbjudet att göra sådana ingrepp på individen. Det blir mer och mer vanligt att man träffar människor i sin omgivning som har annorlunda läggning än man själv.

Varför är det så? Det finns säkert många som liksom jag undrar, varför vissa människor är homosexuella - bögar eller lesbiska. Och varför vill man byta kön, vad är det för drivkraft som får en att göra det? Hur vet man att man är det ena eller det andra, går det över? Majoriteten är dock ändå heterosexuella, vilket ses som norm i alla samhällen. Heterosexualitet garanterar mänsklig fortlevnad, vilket inte riktigt gäller för homo. Det är inte lätt att finna svar, varför man är som man är, om man bryter mot normen eller inte. Eftersom jag hör till dem som anses utgöra normen i vårt samhälle, kan jag inte tala för mig själv. Jag måste se mig omkring för att få en uppfattning.

På senare tid har jag sökt efter dessa frågor i litteraturen. Ofta framkommer det att man inte blir homosexuell utan man föds som homosexuell. Eftersom tillståndet ses som normbrytande visar man inte upp sin sexuella läggning i första taget. Självklart finns olika grader däremellan också, men enklaste beskrivningen är att man dras till motsatta könet, till sitt eget kön eller båda. Och det kan växla över hela ens liv. Från homo till hetero, man märker sin attraktion för samma eller motsatt kön sent i livet. Det kan bero på förträngning, att man inte velat, vågat, hunnit, orkat utforska riktigt. Det finns inom en sedan födseln, menar vissa.

Många tjejer har säkert pussats eller hånglat med tjejkompisar. Hur det är med pojkar vet jag inte alls. De leker oftast krig och andra pojklekar som inte har med familjen att göra. Flickornas närmanden förekommer ofta i barnlekar: själv har jag också lekt med tjejkompisar som fick var sin roll som mamma, pappa, barn. Jag föreställde oftast pappa. Men vi blev inte homo. Alla blev gifta och har fått barn. Men visst finns det barnförälskelser och ungdomsförälskelser som känns allvarliga just då. Vid sexårsåldern lekte jag som barn olika pusslekar, vi jagades, flickor och pojkar och tyckte det var spännande. Man hittade på olika kärlekshistorier, jag minns min barndomsvän som ljög om att hon hade den och den killen som hon varit ihop med. Det visade sig senare att det var rena fantasier. Marina ljög ju, men jag trodde henne och beundrade henne för det.

Själv blev jag kär i killar först senare, när jag gick i skolan. Vi skrev kärleksbrev till varandra, mådde dåligt av sorg i hjärtat när någon nobbade en. Det var killar jag var kompis med när jag blev större, jag hade inte några tjejkompisar längre.

Man har hört talas om flickor som blev jättekära i killar under skolåren, men som sedan fastnade för en tjej. Jag tror att ens vänner ibland förstår långt tidigare än man själv, hur det är fatt. Man frågar ju inte rent ut någon om det, för det kan tas som en förolämpning. Och på min tid visste man inte något om sådant överhuvudtaget. Man kan inte fråga om något man inte känner att det existerar. Det kan vara svårt att ens närmaste omgivning inte förstår situationen, eftersom tjejen i frågan varit så kär i killar förut. Många tror att lesbiska tjejers pappor varit dumma, i missbruk, misshandlat familjen, inte funnits till hands under uppväxten o.s.v. Folk kan dra slutsatsen att en homosexuell blivit det på grund av att föräldrarna varit si och så, avvikande på något sätt. Men detta är ett falskt påstå-ende. Det är inget man blir under sin uppväxt, utan man föds till det, hävdas det idag. Egentligen vet man inte varför. Varför blir man vänster eller högerhänt?

Det kan vara olika svårt att berätta för sina närmaste, släkt och vänner om sin annorlunda läggning, beroende på vilken bakgrund mottagaren har och hur omgivningen kommer att reagera. Många bryr sig inte alls och tycker att det är OK. De flesta av ens vänner är dock heterosexuella, reaktionen kan därför vara olika, beroende på var man bor, vilka sorts vänner man har, religioner osv. Föräldrarnas reaktion är viktigast. Bor man fortfarande hemma, då kvittar det inte hur det blir efter att man berättat. Men man är som man är och kan inte ändra på det, de får leva med det helt enkelt. Alla älskar sina barn ändå, hur svårt det än kan vara. De vänjer sig förhoppningsvist med tiden.

Varför nu dessa funderingar dyker upp hos mig är också en bra fråga. Vi, Budjas ättlingar i Sverige har blivit en stor familj, man har tjocka slakten omkring sig och då vet man inte vad som kan dyka upp, vilka egenskaper våra barn och barnbarn kommer att begåvas med. Det vore konstigt om man inte hade funderingar även i den riktningen. Hur reagerar man, om någon i den närmaste kretsen berättar om sin homosexuella läggning? Det vet man först när sådant händer. Alla är vi olika men har liknande behov. Kärlek, näring och luft är några av de viktigaste behov hos en och var.

LIKA MEN ÄNDÅ OLIKA

Människor har fördomar och därmed lätt att döma någon som avviker från vad som anses vara normalt. Många som har fått diagnosen ADHD anser att det är en egenskap man har, så som andra har andra egenskaper. När det gäller barn som anses ha föds med olika handikapp (dyslexi, ADHD, Downs Syndrom o.d. l.), visar omgivningen ofta irritation mot föräldrarna som redan har ett

mödosamt arbete med barnen. Familjens hela tillvaro påverkas med ett barn som fått en avvikande diagnos. Man förändras av att se sitt barn och inte förstå sig på. Detta kan innebära stor sorg. Familjer med barn med funktionsnedsättning lever i oro och kaos. Barnets tillstånd orsakar dem ett stort lidande. Föräldrar blir oftast besvikna, sårade och vågar inte anförtro sig till några i sin omgivning, eftersom barnet uppfattas som besvärligt. Det är dock viktigt för föräldrarna med barn med ADHD att umgås med andra familjer som också har barn med samma diagnos. Familjerna kan ge varandra viktigt stöd för varandra, genom kännedom att de tillhör en grupp och att de inte avviker från vad som anses vara normalt.

Men hur gör man när det inte blir så som man har tänkt sig? Vi försöker göra det bästa av det mesta i alla fall och det är bra. Förr i tiden var det synd om de barn som föddes som avvikande på något sätt. Om barn med Down Syndrom trodde man att de inte förstår något eller har några känslor som andra barn har. Föräldrarna uppmanades att lämna ifrån sig barn med DS, då blev de institutionaliserade ända tills de dog. I verkligheten är barn med Downs Syndrom världsmästare på att visa sin kärlek och empatier, bara de får chansen att göra det. De är begåvade med en glatt humör och har inga svårigheter med att ge sina närmaste många kärleksfulla förklaringar, vilket de flesta barn kan ha svårigheter med. De kan vakna på morgonen och krama om en med orden: ”min kära mamma, min käre pappa osv”. Man blir helt salig av barnets ömhet. Dominikas dotter Johanna har även sin gummimorfar ”Alike” som hon tycker mycket om. Det blir till en ömsesidig lycka när man möter dessa barn.

Tillgång till ett socialt nätverk, trygghet, välbefinnande och tillfredställda grundbehov är faktorer som påverkar upplevelsen av vår hälsa. Detta gäller alla människor i samtliga samhällsskick, alla nationaliteter, kön och åldrar. När det gäller barn med överaktivt beteende och svårigheter i skolan, väcks en känsla av skuld och tvivel, föräldrarna kan känna sig skamsna och skyldiga när deras barn fått diagnosen ADHD eller annan funktionsnedsättning. Samtidigt får de klart för sig att de inte själva var orsaken till barnets beteende.

Upplevelsen av att barnen inte fått den hjälp som behövdes i skolan blev förödande. Föräldrarna kämpade med begäran om att deras barn skulle få speciell utbildning i skolan. De blev dock besvikna över lärarnas brist på professionalitet. Skolor som våra barn och senare barnbarn gick på saknade all adekvat kunskap om hur man hanterar barn med funktionsnedsättning. Föräldrarna beskriver sin hopplöshet över att inte kunna hjälpa sitt barn med läxorna. Barnets överaktivitet och koncentrationssvårigheter försvårade situationen. Att leva med ett barn som har ADHD är både roligt, jobbigt och komplicerat, de är impulsiva och modiga, även om det innebär att de ibland är dumdristiga. Vi måste inse att lika värde inte betyder det samma som att alla människor är lika.

EN GÅNG FÖRÄLDER, ALLTID FÖRÄLDER

För mina barn blev relationen till barnet efter diagnosen ännu viktigare. Särskild mammorna övergick till att vara barnets främste beskyddare och deras största stöd vid hanteringen av svårigheterna. Föräldrarna anser sig aldrig vara fria från ansvaret och får till stor del anpassa sitt liv efter barnets behov. En gång förälder, alltid förälder! Ibland upplevs detta som mycket krävande. Stress, ilska och frustration kan lätt leda till irritation mellan föräldrarna. Familjer upplever att släktingarna och vännerna inte visar något engagemang till vare sig

föräldrarna eller barnet. I början var vi alla okunniga, vad ADHD innebar och vi var i behov av information. Vi förväntade oss någon sorts plan eller guide som kunde hjälpa oss att bättre förstå sig på barnen men denna hjälp kunde vi inte få eftersom vårdgivarna och lärarna saknade denna kunskap. Föräldrarna förklarade att detta gav dem känslor av frustration.

2007 och 2011: Semester i Slovenien

Tiden gick, barnen blev större. Man känner sig som ett lillgammalt och brådmoget barn, det skaver i tillvaron, ibland blir den så intensiv så att man måste explodera och slå sönder saker omkring sig. Man tar in mer energi än vad man kan släppa ut i en lagom takt och detta gör en utmattad. Lika utmattad kan man bli av att någon sätter en i en skolbänk med en räknebok framför sig som man inte vill begripa något av. Då startar maskinen inuti en, börjar generera mängder med energi som omöjligt kan användas till att jobba med räkneboken. Man finner nya sätt att dämpa eller kanalisera energipåslaget; man kan tänka på annat, man kan använda boken att rita i, man kan även somna.

Min familj är relativt stor. Det är inte konstigt att det förekommer olikheter. Vi önskar alla våra barn att de ska bli ansvariga och lyckliga i framtiden som vuxna personer. Alla hyser en optimism och hopp över framtiden. Vi har dock alla olika förutsättningar i livet, olika egenskaper och olika personlighetsdrag. Och trots vetskapen om att några har ADHD, andra dyslexi, Downs Syndrom eller andra svårigheter och att det är något som individen aldrig kommer att växa ifrån, är vi en lyckligt lottad storfamilj. Alla i familjen är mina idoler och samtliga familjemedlemmar är fantastiska individer! När familjen accepterat sin situation och insett att deras barn och senare vuxna beter sig annorlunda kan de uppleva mindre stress och oro. Därmed vinner man på en ökande hälsa och välbefinnande. Här kommer människans lika värde in. Vi är alla olika men har lika värde. Människan är bara ett av naturens många element. Det är av stor vikt att komma underfund med sin egen person, var och en av oss: ”Jag är inte som alla andra”. ”Jag har egna åsikter”. ”Jag är lika mycket värd som alla andra”.

Eller hur, vi är väl ett unikat, var och en för sig!?! Några funderingar, som man kanske inte alltid hade gått omkring med, men som man borde. Jag har blivit medveten om min person och om min omgivning, vilket jag inte alltid varit. Genom att känna, tänka, läsa och lyssna har jag kommit fram till vissa insikter. Min diagnos särskiljer mig från andra och den kommer jag alltid att leva med!

VÅRA BARN, LIVETS KRYDDA

Jag har fyra barn som jag älskar över allt annat. Fyra barn som jag lätt skulle offra

mitt eget liv för om det kunde rädda deras. Fyra barn som de senaste fem decennierna har varit viktigast i mitt liv. Att få barn är en gåva men vissa förblir utan denna gåva, genom att inte kunna få eller inte vilja skaffa barn; hur går det för dem? Jag tror att de sistnämnda ofta är mer genomtänkta och har bättre koll på vad de vill med sina liv än många som väljer barn. Valet att sätta barn till världen brukar inte vara särskilt genomtänkt, det är snarare en självklarhet, något man gör när man kommit till den fasen i livet. I Slovenien finns det ett ordspråk som säger – barn kan bli till snabbare, än att få en peng i fickan. Då detta ses som norm kan det orsaka en del bekymmer för personer som av en eller annan anledning inte får barn även om de skulle vilja. Eftersom barn av många anses vara meningen med livet, blir det lätt att tycka att ens liv är och kommer att förbli meningslöst om de inte skaffar barn.

2006: Mamma Angela Budja blev 90 år; här med sin familj i Sverige

I en aktuell debatt har frivillig barnfrihet diskuterats. Eller frivillig barnlöshet, det råder oenighet om vad det ska kallas när en person fattar ett medvetet beslut att avstå från att försöka bli förälder. Många av dessa personer möts av märkliga reaktioner från omgivningen, eftersom normen är att vilja ha barn. De som inte följer den normen anses märkliga, konstiga, egoistiska, och somliga tolkar det som att dessa personer inte tycker om barn. Jag har fått fyra älskade barn och eftersom jag har dem, har det varit till glädje och mitt livs mening. Jag har med dem även fått ett ansvar för att få dem att överleva och bli självständiga varelser som en dag ska kunna klara sig själva, även när jag inte finns där för dem. Men om jag inte fått dessa barn, skulle mitt liv ha varit meningslöst då? Troligen inte. Jag skulle ha haft tid, resurser och större energi till annat, kanske hade jag förändrat världen, vem vet.

Tidigare i historien har barn varit en förutsättning för överlevnad och försörjning i ålderdomen. Så är det inte längre, inte i Sverige, men på många ställen i världen är det fortfarande så. Slovenien befinner sig mittemellan, några klarar sig bra med höga pensioner, andras pensioner räcker inte. Ju högre standard desto färre barn föds det. I i-länderna väljs barnen ofta bort eftersom människorna kanske vill leva sina liv där barn inte får plats. Vissa anser att det skulle bli svårt att förena sina liv med föräldraskap. De kanske inser att de skulle bli dåliga föräldrar och därför väljer bort barn. Vi måste sluta förutsätta att alla människor vill ha barn och vara restriktiva med frågor om det inte är dags att skaffa barn snart. Det är en jobbig fråga oavsett för en som inte vill ha barn eller inte kan få några. Det är dessutom en privatsak.

ETT LIVSLÅNGT FÖRÄLDRASKAP

Föräldraskapet varar livet ut. Man lär hela livet, men skolan har ett stort ansvar för att även barn med särskilda behov ska få en bra och fungerande skolgång. Det kan röra sig om sjukdom, funktionsnedsättning eller andra behov. Även barn till invandrade föräldrar eller som själva är invandrade kan vara i behov av stöd för att klara grundskolan. Skolan har ett ansvar att ge alla barn och elever den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling. Detta för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.

Mina fyra barn - Dora, Lenka, Anne-Marie och Matej är alla födda i Sverige. Vid dopet fick de sina namn, vilka vi föräldrar gillade då och tänkte inte på att barnen kan bli utsatta i ett majoritetssamhälle p.g.a. deras utländskt klingande namn. Som tur är har det gått relativt bra för dem. Även de har dock p.g.a. sitt slovenska ursprung känt sig mobbade och utanför ibland, särskilt i skolan och senare vid anställningsintervjuer. Matej menar att hans utländska efternamn gör att han i offentliga sammanhang ofta bedöms som en utlänning (med allt vad det innebär). Detta medförde vissa svårigheter för hans del. I grundskolan kallades

han t.ex. för ”vitlöksunge”, trots att han hatade självaste vitlöken (däremot älskar Matej gul lök, vilket mobbarna har missat!). För det mesta har barnen fått klara sig själva i liknande svåra situationer i det offentliga livet. De förstod att föräldrarna inte kunde ge dem skydd i allt. Det är först nu i vuxen ålder som de kan berätta om det ena och det andra som inte var så bra under deras uppväxt.

I skrivandet stund har jag redan berikats med åtta barnbarn som är mellan 17 och 26 år, samt fyra barnbarnsbarn som är mellan 1 och 7 år. Sonen Matej och hans sambo Mia har inte hunnit skaffa sig några barn än. Dora har fått två barn med Hannu Tuomainen, Elias, född 1988 och Tanja, född 1990. Lenka fick först tre barn med dåvarande sambo Tommy Westerlund, Alexander, född 1990 samt förtidigt födda tvillingarna André och Anton, födda 1992. Lille Anton dog samma dag som han föddes. André, som tillsammans med sin sambo Jennifer Gustavsson fick en son den 1 juni 2013, Melvin, som fick vårdas i respirator under sina första veckor efter födelsen. Även Alexander fick den 24 augusti 2013 sitt första barn, Liam med Siril Angelina från Norge.

2011: Mamma Angela Budja fyller 95 år.

Tyvärr lämnade Alexanders och Andrés far, Tommy Westerlund jordelivet den 22 juli 2013. Han dog efter en lömsk sjukdom som upptäcktes år 2011. Pojkarna saknar sin far som inte hann bli 49 år innan han dog. Men livet måste gå vidare även efter en svår förlust. Föräldrarna lever vidare genom sina barn och barnbarn. 1996 fick Lenka och hennes make Peter Molin en dotter, Amanda. Min yngsta dotter, Anne-Marie och Magnus Laudon fick en dotter, Therese, född den 10:e maj 1987. Förhållandet mellan Anne-Marie och Magnus tog dock slut. Några år senare träffade Anne-Marie en ny pojkvän, Niklas Solve. De har senare fått två barn tillsammans, Rebecka, född 1995 och Charlie, född 1996. Döttrarna är gifta – Tuomainen (1992), Molin (2006) och Budja-Solve (2008). Jag är lika glad för alla mina barn, barnbarn och deras barn och är lika orolig för var och en av dem om det inte går bra för dem. Detta måste vara ett tecken på livslångt föräldraskap.

VÅRA MÖTEN

JORDENS BARN

*Himlen, den är blå, havet likaså,
Berg och dalar lyser grönt!
Våren kom till Wien; Oslo har det kallt.
Solen skiner överallt!
Hösten strör sin charm.
Sommaren är varm;
All den mångfalden till för oss!
Du kan stanna kvar eller resa bort;
Styr ditt öde, kort och gott!
Ljubljana, Stockholm, Washington,
I Sydney och Moskva,
Pretoria, New Delhi, Rom –
Där trivs man mer än bra!
Vi är rätt lika, jordens barn:
Med kärleken vi föds!*

(Av Augustina Budja, 1999)

*Vårt hem är där vi råkar bo,
Och människorna möts!
Himlen, den är blå, havet lika så,
Berg och dalar lyser grönt!
Du kan stanna kvar eller resa bort;
Styra ödet, kort och gott!
Ljubljana, Stockholm, Washington,
I Sydney och Moskva,
Pretoria, New Delhi, Rom –
Där trivs man mer än bra!
Vi är rätt lika, jordens barn.
Med kärleken vi föds!
:/: Vårt hem är där vi råkar bo,
Och människorna möts!*

Texten Jordens barn var skriven av mig till en videoinspelning och till vår CD, systrarna BUDJA år 2000. Min syster Olga gjorde melodin och alla vi systrar, Gabrijela, Olga och jag sjöng in den på CD:n. Vid inspelningen av samtliga CD-skivor, även de senare, medverkade vid enstaka låtar medlemmar ur familjekören Orfeum, både som solister och som kör. Jordens barn (Otroci zemlje) blev vårt fjärde CD och några låtar från den blev vår första videospot. Den fick hetta Musikbroar. Även texten till videospot, som dels handlar om (kommunen) Landskrona och dels om den slovenska kommunen Ribnica, skrevs och sammanställdes av mig. Inspelningen sponsrades nämligen av båda kommunledningarna; Gösta Nilsson, fullmäktiges ordförande i Landskrona och Jože Tanko, borgmästaren i Ribnica. Leopold, Poldi jr. Karlin läste den slovenska texten och min dotter Teodora, Dora Tuomainen den svenska delen.

Video spelades in av den slovenske tv-profilen Matjaž Koncilja, i Landskrona med omnejd i juni 2000 och i juli samma år i Slovenien på olika platser och orter. VHS-kassetten Musikbroar och senare DVD:n innehåller sammanlagt 10 låtar, fem med svenska texter och fem med slovenska, där bara Evert Taubes Rönnerdahlsvals melodi inte är vår egen, övriga melodier och texter skrev vi själva. Vid inspelningarna ackompanjerades vi av olika musiker, bl. a. av Bjarne Bertelsen, Marko Besovšek, Igor Podpečan, Mike Orešar, Cita och Jože Galič, Jože Burnik med flera.

EN VY FRÅN LANDSKRONA (inspelad på CD:n Jordens barn, 2000)

Längs kusten, här i Skåneland
Briljerar åkern, skog och strand.
Från Säby ner mot Örjaby
Har vi Landskronas vackra vy.
En båt till Ven avseglar från
Stadshuset;
I öster syns ett tåg på väg till Lund.
Mot Helsingborg drar sunnanvind
med bruset
från bron i söder, över Öresund!
Som en mosaik är stans arkiv,

Kring händelser, som redan var:
Från Tycko Brahe – Jönssons liv,
Om vad som sker i våra da'r!
Mot kvällen strömmar folk till
idrottsplatsen,
Bois-flagga vajar där i svart och vitt!
En grupp artister spelar på Teatern;
Publiken jublar och går gärna dit!
Mitt i Europa, nära kontinenten
Finns *denna* vackra vyn:
Landskrona året om!

LANDSKRONA, STADEN I VINDEN (CD:n Jordens barn, 2000)

Hallå, hallå! A-a-a-a, a-a-a-a!
Blicken letar runt över Öresund,
Bort mot Ven!
Hallå, hallå! A-a-a-a, a-a-a-a!
O, du sköna värld,
Sedd från »linjens« gröna promenad,
I Landskrona, vindens stad!
Historiens spegel - Citadell,
I vallgraven ekar en appell...
Slottsparken med blå förget-mig-ej
Påminner om dig!
I sommarbyn håller småvilt fest;
Man dansar till havets vågor mest!
En färja, som gled från Köpenhamn,
Har just kommit fram!
Hallå, hallå! A-a-a-a, a-a-a-a!
Blicken letar runt över Öresund,
Bort mot Ven!
Hallå, hallå! A-a-a-a, a-a-a-a!

O, du sköna värld,
Sedd från »linjens« gröna promenad,
I Landskrona, vindens stad!
Sväng gärna mot Asmundtorp någon
dag,
Mot Häljarp och Härslövs
friluftsbad!
Kring Erikstorp opp mot Glumslövs
håll
Slår golfare boll.
Ett segel vid bryggan slår sitt kast,
När måsarna prickar båtens mast.
Om STADEN I VINDEN skrevs en
sång
Vid Strandpaviljong.
Vinden med en rad, på ett rosa blad,
Skrev texten om en stad!
Havet stämde i, med en melodi
Om mina drömmars stad!

År 2013 fyllde staden Landskrona 600 år. För att hylla stan blev jag ombedd av en kollega, ungraren Janos att skriva en passande text till Landskrona. Vi har samarbetat i över 20 år genom att han skrev melodier och jag olika svenska texter. Några har blivit inspelade med olika sångartister, andra har han lagt i skrivbordslådan där de ligger och väntar på att bli upptäckta. Låten »En hyllning till Landskrona« (1013) kom med i en lokal tävling och vann första plats i omröstningen. Denna insats bidrog med att vi blev inbjudna att medverka som

publik i ett TV- program som skulle spelas in i Landskrona, Dobidoo. Ingen av oss medverkade dock.

EN HYLLNING TILL LANDSKRONA

Av Augustina Budja, Landskrona 2012

Vänaste Landskrona, ”en skön, märkvärdig stad”!

Säby, Landets-Krona, samt Landora – stadens namn.

Må du leva, växa, fröjdas än i tusen år,

Önskar vi, Landskronabor!

Christian den tredje gav Landskrona Citadell,

Så vår stad vid Öresund blev krönt med härskarsken...

Efter freden i Roskilde slöts ett vänskapsband:

Köpenhamn med Skåneland.

I hjärtat av Skåne belägen

Är ”staden i vinden” med slott,

Först dansk, sedan Sveriges egen,

Landskrona sex sekler har nått

Kung Erik av Pommern, Landskrona

Har ämnat en hedersframtid:

Här skulle man sitta och trona -,

Historiskt sett blev det en myt!

Båtarna i hamnen flörtar längtansfullt med Ven,

Fågelkvitter hörs från små liv, gungande på gren.

Sakta genom parker tar man morgonpromenad

Intill paviljons öppna famn.

Gamla kolonier, stadens röda paradiset,

Vilorum för själen, på alla sätt och viss!

Vinden susar, vågor brusar mot Landskronakust.

Sköna vyer väcker hjärtans lust.

Att inget går upp mot Landskrona,

Sjöng redan Siw Malmqvist en gång!

Här Lagerlöf, Jönsson var borna;

Om Backafall skrevs det en sång.

Sexhundra år firar Landskrona,

Med pompa, ståhej, stim och stoj!

För tider som svunnit, stadsborna

Vill hylla sin stad nu. Ohoj!

Här skulle man sitta och trona -,

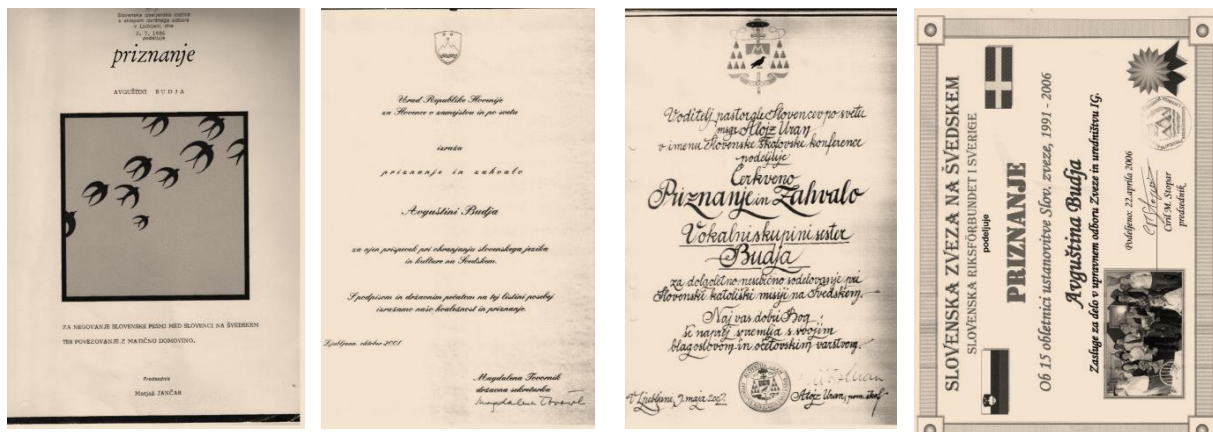
Med pompa, ståhej, stim och stoj!

Vad kan väl vara mer önskvärt än att mötas med andra, på en trevlig nivå?! Jag har varit med om många möten i mitt liv. I Slovenien kom dessa möten till genom min medverkan i olika sångkörer, genom att dansa balett i skolan och

genom andra framträdanden som barn, samt genom medverkan i olika pjäser. Publiken var alltid vänligt bemötande och det hjälpte min självkänsla att växa. I Sverige kom mina möten till, dels genom tolkningsuppdrag som jag har åtagit mig sedan början av 1990-talet och fortfarande håller på med, några i veckan. Numera åtar jag mig bara telefontolkningsuppdrag eftersom det känns bättre för mig än att mötas med människor ansikte mot ansikte. De har ofta problem, vilka jag inte kan påverka genom tolkningen.

En del möten blev till genom musiken i Sverige. Redan innan föreningen i Landskrona bildades uppträdde systrarna Budja med sin trestämmiga sång för vår slovenska publik på olika orter i Södra Sverige. Emmaboda, Olofström, Malmö, Helsingborg och Landskrona var några av dem. Orkestern Svalorna (Lastovke) bildades 1972. Genom att spela i orkestern, mest för slovenier i Sverige, fick vi vara med om åtskilliga möten med trevliga människor. Vi blev alltid bemötta med stor uppskattning, vilket kändes himla bra för oss alla. Med svenskar möttes jag mestadels genom arbetet och studierna och genom svenskarnas ingiften med slovenier. Mina fyra barn har t. ex. gift sig eller blivit sambo med svensktalande. Genom att ha varit bosatt i Sverige i 50 år har det varit tusentals möten med slovenier och svenskar. Detta kan inte mätas med något annat tycker jag. Att kunna utöva och delvis leva på sin hobby och att göra andra människor glada, det kallar jag att ha haft tur i livet.

VADSTENA, EN MÖTESPLATS

Några kopior på olika intyg och bevis på erkännanden för mina egna och mina systrars kulturella insatser bland slovenier i Sverige

Den slovenske prästen, Janez Sodja, var stationerad i München. 1973 tog han tillfälligt över den slovenska katolska missionen i Sverige efter Jožef Flis (1963-73) som då flyttade till Frankrike. Pater Sodja kom till Sverige några gånger i månaden och höll gudstjänster för olika slovenska församlingar i hela landet. På sina långa resor samlade han uppgifter om slovenier och deras levnadssätt. Snart kom han på en idé, att slovenerna skulle behöva träffas årligen någonstans i

Sverige. Han menade att det vore lämpligt under pingsten. Orten Vadstena valdes ut som platsen för denna träff, långhelgen lämpade sig för att slovenerna skulle lära känna varandra, fira pingsten och ha trevligt tillsammans. Vadstena, som geografiskt ligger ungefär i mitten av var slovenerna i Sverige befinner sig, ansågs den mest lämpade staden för Sverige-slovenernas träffpunkt. Detta visade sig vara ett bra val eftersom man sedan fortsatt att vallfärda till Vadstena varje år sedan dess, även nu, 2014, 40 år senare.

På Pingstdagen 1974 vallfärdade slovenier i Sverige för första gången till Vadstena. Det birgittinska klostret i Vadstena är katolskt och kyrkan vid klostret är också det. Där hålls gudstjänsten.

Olika årtal: Slovenier i Vadstena

Efter mässan i kyrkan besöker pilgrimerna, i en procession, den blåa Birgittakyrkan, där man sjunger litanior och andra folkära sånger på slovenska. Oftast infaller pingsten i maj månad, enligt katolsk tradition är det

Jungfru Marias månad. Då sjunger man de vackert klingande Mariasångerna. I parken vid kyrkan planterades 1995 en lind. Linden betraktas som Sloveniens nationalträd (jfr björken, som är Sveriges nationalträd). I Vadstena samlas under pingsthelgen varje år mellan 200 till 500 slovenier från hela Sverige. Efter Sloveniens självständighet 1991 gästas Vadstena numera varje pingst av olika

präster, biskopar samt av olika orkestrar och andra kulturpersonligheter, direkt från Slovenien. På 40-års jubileumet i juni 2014 kommer den svenske katolske biskopen Anders Arborelius att leda gudstjänsten i Vadstena.

Det följande året, 1975, träffades slovenerna i Vadstena för andra gången. Då hade slovenerna i Landskrona redan delats in i två föreningar. Föreningen Slovenija medverkade inte i Vadstena. Pingstmötena i Vadstena ansågs för religiösa och föreningen Slovenija bildades som en motpol till föreningen Triglav. I grunden är dessa möten religiösa. Detta passade inte medlemmarna i föreningen Slovenija. Däremot har den kommunistvänliga klicken slovener i Sverige, några veckor innan träffen i Vadstena anordnat en annan träff, i Jönköping som fick heta Slovenski kulturni festival, den slovenska kulturfestivalen. Slovenerna från föreningen TRIGLAV har aldrig varit politiskt aktiva, trots vissa synpunkter, de yttrade sig varken för eller emot något. Föreningen medverkade i kulturprogrammet vid den första kulturfestivalen i Jönköping med gruppen Svalorna, systrarna Budja och barnkören Vågorna.

Föreningen SLOVENIJA hade en manlig sångkvartett, en musikgrupp samt en kvinnlig sångduo, Cirila Lazukič och Ana Borko. Vi färdades med varsin buss till Jönköping och tittade knappast åt varandras håll vid festivalen. Vid ankomsten föreslog dock Jože Kragelj, som då redan var medlem i föreningen Slovenija, att vi skulle ställa upp på ett gemensamt foto, vilket vi gjorde. Även de följande åren pågick en slags konkurrens mellan Vadstenas pingsträffar och den slovenska kulturfestivalen. Först senare försökte man anordna slovenska träffar, f.d. festivaler som inföll under hösten. Nu, under senare tid har man börjat anordna festivaler så att de sammanfaller med någon av föreningarnas jubileumfirande, vartannat år.

Från att ha fått möta andra slovener i Vadstena som mörkhåriga och blonda, möter man numera gråhåriga individer. Vi blir färre och färre för varje år som går. Vadstenaträffarna betraktas sedan 1974 som traditionella för slovener i Sverige. Både religionsutövare och icke religiösa vallfärdar gärna dit för att träffas, be, sjunga och ha kul tillsammans. Några organiserar bussresor, andra kommer med personbilar, från när och fjärran samlas slovenerna där. Efter att Sverige genom ett politiskt beslut införde Den Svenska flaggans dag som en nationell helgdag sen år 2005, avskaffades samtidigt annandag pingst som helgdag. Slovenerna flyttade då den slovenska träffen till lördagen före pingstonsdagen. De resande kommer långt och behöver hinna vila ut innan måndagen, som numera är en arbetsdag. Resorna är upp till 50 mil långa och det tar sin tid att komma fram och tillbaka på den sträckan. Allting har ju sin förklaring.

ÅTERKOMMANDE SLOVENER I VADSTENA

Pingsthelgen 2012 firade man 50-års jubileum av den slovenska katolska missionen i Sverige. Då gästades Vadstena av den slovenske kardinalen Franc Rode från Vatikanen. Lördagen den 19 maj 2013 träffades slovenska pilgrimer under pingsthelgen för 40:e gången i Vadstena. Slovener från Landskrona har under det senare decenniet inte längre medverkat regelbundet. Personligen vistas jag eller en av mina systrar ofta i Slovenien just under den tiden. Vi brukar turas om att ta hand om vår, till åldern komna mor (född 1916). När hon var yngre, reste hon och pappa tillsammans med övriga familjen, samt andra slovener från Landskrona, ofta till Vadstena. Men nu skulle hon inte orka. Hon vill i stället njuta av den slovenska sommaren i hemlandet och vi försöker tillmötesgå

hennes önskemål så långt vi kan. Det blir dock svårare och svårare för henne att resa längre sträckor. Och att åka till Slovenien och tillbaka till Sverige blir en lång resa!

Vadstena, 2014

Historiskt sett har vi från Landskrona medverkat i Vadstena med både sång och musik, minst tre fjärdedelar av gångerna. Orkestern Svalorna spelade på festerna som alltid anordnades efter gudstjänsten, processionen och kulturprogrammet. Efter Sloveniens självständighet började man bjuda dit orkestrar från Slovenien, Svalorna var inte längre efterfrågade. Pappa Avgust (eg. Avguštin, kallad Gustek; kärt barn har många namn...) var den förste organisten och vår sångkör den första sångkören som medverkade vid gudstjänsterna i Vadstena. Efter pappas bortgång (1987) tog andra kyrkomusiker vid i stället, bl.a. vid några tillfällen en av nunnorna i Vadstena. Organisterna kom, enbart för dessa Vadstenamöten, även direkt från Slovenien.

Slovener i Sverige återkommer årligen till Vadstena för att fira gudstjänsten som utförs på modersmålet, för att träffas och att se hur vi alla förändras med åren. Man saknar alla dem som för alltid är borta. I februari 2013 dog dåvarande ordförande för Slovenska riksförbundet i Sverige, Ciril Stopar och som ny ordförande valdes Alojz Macuh. Många gamla bekanta saknas av en eller annan anledning. På grund av arbetsbristen i Slovenien kommer dock nya slovener till Sverige så antalet pilgrimer minskar inte så drastiskt. Dessa träffar har betytt väldigt mycket för mig och för samtliga slovener som vallfärdat dit under alla dessa 40 år, antingen regelbundet eller mer sporadiskt. Förhoppningsvis kommer vår nuvarande präst, Zvone Podvinski (verkar i Sverige sedan 1993) att orka fortsätta länge till med att samla oss i Vadstena, den vackra idylliska centralorten i Östergötlands län, i mitten av södra Sverige.

Olika möten, fester och familjehögtider...

NYA OROSMOLN

MIN DOTTER BLEV SJUK

Nu, många år senare, hela 29 år efter att jag fick min cancerdiagnos, fick min äldsta dotter Dora sin. Detta upptäcktes på en mammografi i maj 2013. Hon har redan opererats. Doras resa i cancers värld startade den 30/5 2013, på hennes bröllopsdag. Plötsligt rasade allt. Beskedet kom någon vecka innan behandlingen påbörjades. I början kan man inte förstå att cancer drabbar en själv. Men sedan lär man sig leva med verkligheten.

Brevet som hon skickade efter behandlingen var tröstande för mitt modershjärta. Jag har själv upplevt de kritiska stunderna vid cancerdiagnosen så jag förstod hennes situation. Man kan verka lugn och modig utåt, men svåra tankar inombords återkommer ständigt, med jämna mellanrum. Varför just jag, hur kommer det att gå? Frågor utan ett svar.

Det är oundvikligt att under behandlingens gång bli ledsen och orolig ibland. Och om man har ont också, vilket Dora har fortfarande, blir saken ännu värre. Den lilla, ihållande smärtan efter operationsåret är en monoton utplånare, ingenting som går att behandlas bort. Förhoppningsvis försvinner den med tiden, av sig själv. Det är en konst att lära sig fokusera på det friska. Dora har ett bra jobb inom Region Skåne, där hon trivs.

Utöver allt det tråkiga med plötslig sjukdom är Dora också sångartist i flera sånggrupper, med tyngdpunkten på SPICE DUO, vilket ger henne inspiration och gör henne glad. Jag hoppas innerligen att det ordnar sig och att Doras förnyade livsgnista övervinner allt! Hannu och barnen är förstas viktiga stöttepelare i hennes kamp för att lyckas. Tack för att ni finns, mina kära!

Andras sjukdomshistorier kan tråka ut en och annan. Vännerna vet inte hur de ska tackla möten och samtalen när någon närstående plötsligt insjuknar i en svår sjukdom. Den som har drabbats kan ofta känna denna tystnad som ett svek. Men det behöver inte vara ett svek med rädslan för att inte fråga för mycket eller säga något som kan såra den sjuke. Familjen, de närmaste blir då enastående, för där kan man öppna sig. När man plågas, plågas även de utan att ha någon att samråda med. Familjen blev ens bästa stöd.

Jag kände mig på något sätt tvungen till att skriva ner mina tankar vid beskedet om att min älskade dotter insjuknade. Lite egoism tillåter jag mig själv i samband med detta, jag vågar resonera kring situationen eftersom jag älskar dig, min dotter! Mina barn, barnbarn och barnbarnsbarn, ni är mitt allt! Det är alltid bra att prata om saker och ting med sina närmaste – familjen och vännerna. Oftast underlättar samtalet en del av de bördor som annars blir tunga att bära i ensamhet. Jag hoppas också att år 2014 och alla följande år blir bättre för alla.

Av egen erfarenhet vet jag ungefär hur det känns. Dödshotet efter cancerinsjuknandet är borta, i alla fall ger det ett sken att vara det nu. Livets bräcklighet är något som gäller alla människor, även dem som man står nära. Ens eget, inte längre så självklara liv blir en glädjegåva. Vissa saker som förr har varit viktiga, förvandlas nu till bagateller. Dora, som strax efter operationen genomgick en femveckors strålbehandling, fick börja jobba på halvtid. Med tiden övergick hon till 75 %. Hon tycker att det är ansträngande, känner sig inte riktigt frisk för att börja jobba på heltid igen, men Försäkringskassan och läkarna tycker annorlunda. Hoppas att hon håller ut och snart blir helt återställd.

SJUKFÖRSÄKRINGSREFORMEN

Svensk välfärdspolitik fyller 100 år den här mandatperioden (den första allmänna pensionen 1913). Sedan 1955 finns i Sverige en allmän sjukförsäkring som omfattar alla medborgare enligt Lagen om allmän sjukförsäkring (1947:1). Försäkringen är obligatorisk för alla. En sjukförsäkringsavgift ska täcka samhällets kostnader för sjukskrivningar och utgör en försäkring eller försäkringsliknande förmån till stöd för den som drabbats av sjukdom eller ohälsa. Lagstadgad sjukförsäkring finns i de flesta industriländer och inom Europeiska unionen finns speciella bestämmelser för att EU-medborgare utanför sitt hemland ska omfattas av sjukförsäkringen i någon form. Socialförsäkringar kan både hjälpa och stjälpa ett lands ekonomi. Väl utformad välfärdspolitik skapar trygghet och rättvisa och uppmuntrar samtidigt till arbete och tillväxt, dessutom på ett kostnadseffektivt sätt. Men ett dåligt utformat system kan bli ohållbart dyrt, ha felaktiga incitament och till och med leda till statsfinansiell kris.

Från den 1:a oktober 2013 har man inom alla EU-länder beslutat om medborgarnas rättigheter att få sjukvård i något annat EU-land än i sitt hemland om en läkare föreskriver det. Det ska dock finnas vissa förutsättningar för att få del av den rättigheten. T.ex. ska det saknas möjlighet för patienten att få den behövliga vården hemma eller om väntetiden är för lång för att få vård. Då kan man söka vård utomlands.

Mönstret för när man slutar jobba har börjat förändras. Den gamla 65-årsgränsen är inte lika självklar längre vilket får konsekvenser för inkomsterna för alltfler äldre. Den ökande medellivslängden innebär att vi måste arbeta längre än idag om vi vill behålla samma levnadsstandard. På sikt kommer den ökade medellivslängden att få konsekvenser för pensionssystemet. Men många andra faktorer spelar också in: människors attityd till åldrandet, individualismen, arbetet och hälsan.

Frågorna berör nästan alla och engagerar därefter. Även i Slovenien antogs, under Janez Janšas regering 2013, en reform som höjer pensionsåldern för både

kvinnor och män men det saknas arbetsplatser till äldre och till de riktigt unga människorna. Frågorna som både här och där dyker upp, är många. Varför inte förkorta arbetstiden och införa en 6-timmars arbetsdag så att fler får arbete och att man orkar jobba längre? Hur ska det längre arbetslivet se ut i praktiken? Vill vi arbeta längre och vill våra arbetsgivare samma sak?

När allting kommer omkring och jag nu sedan 2010 blivit en riktig ålderspensionär (65 år) kan jag skatta mig lycklig att jag efter insjuknandet inte drabbades av den hemska rundgång som dagens sjuka i Sverige utsätts för. Sjukförsäkringen reformerades nämligen sommaren 2008. En av förändringarna var att ett tak för antalet sjukpenningdagar infördes. En del förändringar (läs försämringar) som drabbade de långtidssjuka genomfördes. Efter 180 dagar ges endast sjukpenning om personen inte kan utföra något arbete alls på arbetsmarknaden. Efter 364 dagar med sjukpenning på normalnivå kan personen ansöka om maximalt 550 dagar med sjukpenning på fortsättningsnivå. Efter att de dagarna är slut utförsäkras personen. Hittills har cirka 60 000 personer utförsäkrats en första gång. Enligt Försäkringskassans analys återvänder lite drygt varannan till sjukförsäkringen inom 455 dagar. Bland dem som utförsäkras från och med nästa år väntas andelen återvändare stiga.

En kränkande rundgång för den sjuke, den måste bort, kräver en reaktion av nuvarande socialdemokratisk opposition. Nästa val till svensk riksdag blir hösten 2014, då kanske Socialdemokraterna vinner valet och kan återställa sjuksystemet. Vintern 2009 var det en massiv mediebevakning då sjukskrivna för första gången skulle utförsäkras. Försäkringskassan ansåg att de var så sjuka att de saknade arbetsförmåga, men eftersom deras dagar med sjukpenning var slut, tvingades de lämna sjukförsäkringen.

Under 2013 stod tusentals personer inför samma sak, för andra gången. Inte ens i Sverige står det allting rätt till, ibland experimenterar politikerna med människor som oftast kommer i kläm. Det är ett oacceptabelt sätt att bolla med människor. Därför hävdar jag att jag kan skatta mig lycklig som inte har drabbats av den kränkande behandlingen från myndigheternas sida under min värsta sjukdomsperiod 2001-2010. Tack och lov så mår jag också mycket bättre nu när jag inte går till jobbet längre! Kvar har jag hushållet, familjen och skrivandet vilket räcker gott. Nu får jag tid att tänka genom saker och att bilda mig en uppfattning om det ena och det andra. Mycket av det som händer i livet blir klarare med åren.

Våra fotografier håller på att blekna med tiden, det blir ännu värre med våra minnen. Därför är det säkrast att förvara dem i en bok. Jag vill återigen påminna läsaren om att jag beskriver händelserna i mitt liv så som jag minns dem, inte så som de har hänt i verkligheten. Andras ögon ser samma sak fast från annan synvinkel.

FÖRENINGSLIVETS BETYDELSE

Allt detta och mycket annat ingick i våra aktiviteter mellan åren 1968 fram tills nu. Fotona berättar sin egen historia:

1975: Vadstena, Avgust Budja på orgel, familjen i kören; 1976: Olofström, föreningen Slovenija; Orkestern Svalorna före en spelning; 1979: Prisutdelning i schackspel, jag vann tredje pris, Zvonko första.

Folkdräkter: 1980: Ida Torker var programledare på Slovenska festivalen, Helena Budja och Dejan Borko delade ut blommor; 1992: Robert Strgar och Anne-Marie Budja vid invigningen av honorärkonsulatet i Helsingborg. Efter

invigningen på en restaurang med systrarna Budja och Branko Jenko, Slovenska riksförbundets dåvarande ordförande (1991-1998); 1981: Sångkören vid olika tillfällen under ledning av Olga Budja; 2000:

1992: Föreningen firar Sloveniens 1-årigasjälvständighet med en fest;

2000: Hops, inspelning av Musikbroar pågår;

Föreningens styrelse 1980.

Syjuntan. Gruppen har känt varandra sedan barndomen, några medlemmar kom till något senare, men de har träffats i regel en gång i veckan på den s.k. syjuntan, i 20 år snart. De träffas på torsdagarna hemma hos någon av deltagarna. Mycket skratt och en del tårar har de delat med sig genom åren. Mina döttrar Lenka och Anne-Marie är med i gruppen. Även min systersons hustru, Kerstin Karlin, är en trogen medlem i flickornas syjunta. Och så är det många fler. Ibland kommer en del av sällskapet hem till oss och då sitter vi här och pratar om allt möjligt eller tittar på TV eller så gör vi inget särskilt, bara finns här, tillsammans. Flickorna går ut på restaurang varannan gång, där äter de något gott och så bär det av hem igen. Deras män och respektive får klara sig själva under dessa kvällar. Syjuntan blev en del av deras liv så som föreningslivet var för mig en gång i tiden. Idag är föreningen mer eller mindrevilande. Det händer inte så mycket.

Våra ungdomar som räknas till tredje och fjärde generationen slovenier i Sverige, har klarat sig bra och gjort sina yrkesval utefter deras önskemål. Dominika är undersköterska och hon tar hand om sin lilla dotter Johanna. Om Leonida och om mina barn har jag redan berättat, att de varit flitiga och arbetar nu på varsitt håll. Storasyster Jelkas tre söner, Poldi, Robert och Simon har också bra yrken som de trivs med. Alla våra barn och numera också barnbarn har fått ett bra perspektiv på sina liv. De trivs med sina familjeförhållanden och yrkesval och har det för övrigt bra ställt. Jelka, Olga och jag är pensionerade, vi tar hand om vår mor på ett kärleksfullt sätt. Vissa orosmoln kan ju förekomma emellanåt, det hör till livet. Med andra ord, vi har ett bra liv i Sverige.

Tyvär har vårt föreningsliv fått stryka med under senare år. Dels har vi, första generationens slovenier i Sverige blivit äldre och färre, några har flyttat, andra har gått bort och vi som är kvar orkar inte längre engagera oss med samma styrka som förr. Det är mest munnen som arbetar när vi träffas på ett eller annat sätt. Ofta får man höra att den och den har blivit sjuk, har dött eller flyttat. Numera träffas vi på begravningar. Man tar en dag i taget. När det uppstår ett behov efter sammankomster, då ställer vi i föreningen upp med sång och musik eller en diktläsning. Sjunga och läsa kan man långt in på ålderdomen om viljan och hälsan finns kvar.

Bra kunskap i svenska är en avgörande faktor för en lyckad integration. Beroende på situationen blir invandrare bemötta på olika sätt av svenskarna. Jag tror att vi som invandrat är mera sårbara än de som är infödda och vi saknar ofta ett dugligt socialt nätverk. Detta kan vara påfrestande i längden. Föreningen spelade en viktig roll i början av våra liv i Sverige. Man fick lära känna sina landsmän och få en tryggare samvaro inom föreningens ramar. Där kunde man tala sitt modersmål, låna slovensk litteratur, sjunga och umgås på fritiden. Vi vårdade vår kultur och styrkte vår identitet genom föreningslivet. Självt försöker jag se, förstå, beskriva och analysera mitt liv så som det har upplevts under åren

som gått. Med åren samlar man en mängd kunskap, blir mognare, förhoppningsvis bättre, även när det gäller skrivandet. Händelserna runtom, som fascinerat en hel värld, blev intressanta även för min historia här.

Syftet med min bok var att leta och finna Bilder ur mitt liv i hjärtats minnesvrå, både de som var tagna i Slovenien och i Sverige. Bl.a. blev det klart för mig att deltagande och tillhörighet i olika grupper i samhället bidrog, att jag som individ upplever mig som en delaktig och integrerad person i det svenska samhället. Hos mig och min familj har det sociala nätverket med tiden börjat bestå av både slovenska landsmän och svenskar vilket hade en positiv inverkan på min och min familjs socialiseringsprocess i Sverige. Våra barnbarn bär både Slovenien och Sverige i sitt hjärta och det känns bra.

Föreningen har betytt mycket för oss. Där har våra barn en gång lärt känna andra slovenska barn och vuxna. Personligen saknar jag föreningslivet och tiden då man kunde umgås och tala med varandra. Även i hemmet pratar vi för det mesta slovenska men då är det bara släktingar som finns här. Var finns alla glada människor, som gjorde att våra veckoslut blev trevliga i klubben? Tiden har inte stått stilla och kan inte vridas tillbaka.

NÅGRA ANDRA HÄNDELSE

1997: Under ett antal år valdes Augustina Budja till regeringsrådet för invandrarfrågor i Sverige, här på ett möte med dåvarande premiärminister Göran Persson; 1990-talet: Izlake, uppgradering av lärarkompetensen i Slovenien, ett möte med dåvarande premiärminister och numera avlidne Janez Drnovšek.

Under 1999-2006 pågick ett vänskapligt samarbete mellan kommunerna Landskrona och Ribnica i Slovenien. Systrarna Budja blev en länk mellan kommunerna, inte minst genom inspelningen av Musikbroar år 2000/01. Här ses vi i Göteborg, där båda kommuncheferna träffades för första gången: Gösta

Nilsson (ej med på bilden) och Jože Tanko. Slovenske prästen Zvone Podvinski visade oss runt.

1990 i Berlin: Berlinmuren faller, Systrarna Budja med Olgas dotter Dominika samt flera andra slovener från Sverige besökte staden under de stora omvälvningarnas tid, när kommunismen började släppa sitt järngrepp om länderna i Östeuropa.

Till en av de mest fantastiska händelser under mitt liv hör Sloveniens självständighet den 25 juni 1991. Jag var själv närvarande i mitt gamla hemland när det hände. Dock åtföljdes de harmoniska händelserna av ett förödande krig, först i Slovenien och det spred sig sedan till andra delar av Balkanländerna, vilket överskuggade glädjen i början. Jag har under mitt yrkesliv som SV2-lärare mött många flyktingar från bl.a. Balkanländerna, hört många historier ur deras livsöden. Jag fick lära känna en mängd

fantastiska människor från alla världens hörn. Allt detta har berikat mitt liv. Jag har börjat uppskatta händelser som jag inte tidigare visste att de fanns.

I Sydafrika har Nelson Mandela 1990 (född 18 juli 1918, död 5 december 2013) efter ca 28 år i fängelset släppts fri. Övergången till ett mer försonligt budskap för Sydafrikas fredliga övergång till en representativ demokrati ledde till Mandelas val till president efter avskaffandet av apartheid. Apartheid är en benämning på både den rasåtskillnadspolitik och det samhällssystem som rådde i Sydafrika från 1948 till 1994. Statsmannen Nelson Mandela lyckades släta över

inbördes konflikter i landet. I USA valdes 2008 för första gången en svart man, Barack Obama, till landets president, vilket många ser som ett eko från Sydafrikas avskaffandet av apartheid.

USA - Redan 2001, ett drygt år efter millennieskiftet kom de första stora chockerande händelserna som märkte världshistorien. 11 september-attackerna var en serie koordinerade terroristattacker riktade mot civila och militära byggnader i USA den 11 september 2001. Fyra amerikanska passagerarflygplan kapades; två av dem flög in i det civila World Trade Centers tvillingtorn på Manhattan i New York, det tredje flög in i USA:s försvarshögkvarter Pentagon och det fjärde havererade på ett fält utanför Shanksville i Pennsylvania. Dödssiffran varierar mellan 2 700 och 3 000 (exakta siffror osäkert), inklusive de 19 kaparna. De allra flesta dösoffer var de som dog i eller nära tvillingtornen, antingen när de attackerades eller rasade, detta har gjort att attackerna mot tvillingtornen har fått störst uppmärksamhet i media.

Själv satt jag ihopkrupen i soffan framför Tv:n och fasade för familjen Kembros liv som just befann sig där i närheten av händelserna någonstans. Jag kunde inte tro mina öron och ögon att något sådan kunde vara sant. Men det visade sig snart vara så sant. Minnena från händelserna kring World Trade Center släpper aldrig, de har etsat sig djupt in i mitt medvetande.

Den 11/2 2013 utropade påve Benedictus XVI sin avgång. Påven Benedictus XVI lämnade sitt ämbete kl. 20.00 den 28 februari 2013. Vissa höjde förvånat på ögonbrynen när Ratzinger år 2005 valdes att efterträda Johannes Paulus II. Det dröjde inte länge förrän skandalerna började hagla. Prästers sexövergrepp på barn och Förintelseförnekande biskopar fick Benedictus att värja sig i ovälkommet strålkastarljus. Han anklagades för att som kardinal ha mörklagt fall med omfattande övergrepp mot barn i den största moralskandalen i Vatikanens moderna historia.

Vissa krävde påvens avgång efter alla pedofilhistorier men han blev kvar på sin post – för att översköljas av nästa skandal: Vatileaks. Säkerhetskandalen som läcktes av påvens butler förra året innehöll allt från ondsinta intriger och omfattande korruption till politiska strider och homosexuella relationer som pågått mitt framför näsan på den 85-åriga påven. Denna smäll kom just som katolska kyrkan sjönk ner i sin djupaste förtroendekris. Kanske blev allt detta för mycket för en ålderstigen påve, som valde att göra sorti. En påves avgång har bara hänt tre gånger under Katolska kyrkans 2000-åriga historia. Senast någon påve avgick frivilligt var för mer än sjuhundra år sedan. Katolska kyrkans biskop i Sverige, Anders Arborelius, blev lika handfallen och förvånad som alla andra.

Ett sammanträffande? Som en blixtnedslag från en klar himmel! Så uttryckte sig en reporter om beskedet när påven Benedictus XVI kungjorde sitt beslut att avgå

som påve. En chockerande nyhet för världens 1,3 miljarder katoliker. Bara några få timmar efter tillkännagivandet drog ett våldsamt åskväder över Rom och före kl. 18 samma dag slog blixten ner i S:t Peters basilika. Den träffade korset som kröner katedralens kupol. Sankt Peterskyrkan är den världsberömda symbolen för den katolska kyrkan, och korset är naturligtvis den mest kända symbolen för kristenheten som helhet. Blixtnedslaget dokumenterades av både kameraövervakningen på plats och av privata filmare som råkade befinna sig i närheten. Var det bara en tillfällighet? Eller var det ett budskap, ett tecken från Gud, kanske en varning eller markering av något? Det finns kristna som ser ett samband mellan påvens beslut att avgå, blixtnedslaget och förutsägelser i Bibeln. Andra ser det som ett märkligt sammanträffande, en fullkomligt osannolik timing. Spekulationerna florerar. En präst utropade spontant: Hurra! Gud lever, nu vet jag att Han agerar!

Stjärnfall över Ryssland Tidigt på morgonen den 15 februari 2013 fick befolkningen i Tjelyabinsk och åtminstone sex andra städer i ryska Uralbergen se ett ödesmättat skådespel som skulle kunna beskrivas som ett regn av stjärnor över jorden eller, måhända mer poetiskt, stjärnor som föll från himlavalvet. Många tänker naturligtvis på Jesu skildring av tecknen som skall föregå hans återkomst i de yttersta tiderna.

Ryska inrikesdepartementet och andra källor rapporterade att det var en meteorit eller en ”skur av meteoriter i form av eldklot” som hade kommit in i jordatmosfären och lyst upp natthimlen. En stor meteorit for i en vid båge över himla-valvet innan den kraschade i en fabrik i Tjelyabinsk. Omkring 1000 människor har fått vård på sjukhus för skador på ögonen och från nedfallande meteordelar men också av glassplitter från fabriken och hus. Enligt en källa brukar meteoriter krascha mot jordytan flera gånger per år, enligt en annan källa framhålls det att senast något jämförbart inträffade i Ryssland var för över 100 år sedan (1908).

Habemus papam! Den 13 mars 2013 valde kardinalerna i Vatikanen en ny påve, som valde namnet Franciskus I. För 266:e gången har katolska kyrkan en påve. För första gången en latinamerikan, för första gången en jesuit, för första gången på tusen år en utomeuropé. Valet meddelades via röksignaler. Den nya påven Franciskus tror på kyrkans ljusa framtid. Han har uppmanat kardinalerna att tro på den katolska kyrkans framtid. ”Djävulen försöker påtvinga oss pessimism och bitterhet men vi får inte gå på det” sa han i sitt tal inför kardinalerna i Vatikanen. Påven sa att det är nödvändigt att utveckla missionsverksamhet så aktivt som möjligt. Han sa också varma ord om sin föregångare, Benedictus.

Det faktum att 5 000 journalister från 62 länder kom till Rom inför konklaven säger sitt om kyrkans prekära läge; det är inte intresset för kyrkans eller individens fromhetsliv eller det viktiga vardagsarbete som bedrivs på

församlingsnivå världen över som har fått de flesta att komma, det är kyrkan som rejält omskakad maktapparat som har lockat, känslan av att hon stod inför ett vägval av största vikt, ett ödesval rentav. Med en påve som i praktiken klargjort att han inte orkade reda upp den härva han själv var en del av, behövdes inga inbjudningskort; världens medier strömmade till Rom i övertygelse om att här är platsen och stunden för något för framtiden påfallande viktigt. Är Franciskus den vi väntade på?

Det är en klar överraskning att kardinalskollegiet på nytt valt en åldrig man med hälsoproblem till Petri efterträdare. Vad kommer Franciskus att vilja, kunna och förmå ta itu med? Personligen ödmjuk och anspråkslös kommer han att bli en samvetets påve, de fattigas och utsattas förespråkare, den evangeliska vägens man. En orädd, öppen person, en skicklig förhandlare, intelligent - och har som jesuit utomordentlig skolning. Om orken står honom bi, kan han vara den påve som initierar förändringar i Vatikanen. Han kommer helt säkert också att förstärka den avmytologisering av påvestolens innehavare som Benedictus så överraskande inlett; att det är biskop av Rom han blivit, "hämtad från världens ände". Något nytt kan alltså hända, något papa Bergoglio i all stillsamhet signalerar också genom sitt självständigt valda påvenamn. När det gäller brinnande aktuella frågor så som synen på homosexualitet, preventivmedel, äktenskap för frånskilda och de moralfrågor som hör till katolikens vardag, kommer dessa att stå i centrum? Religionsdialogen? Kanske. Kvinnans plats i kyrkan? Låt oss vänta och se. Bergoglio lär ha varit kardinalernas andra namn i konklaven 2005 - varför inte det första? Vad gjorde att han inte utsågs till påve då men som gör honom aktuell nu, 2013?

aktuelltt ansikte 2

Gusti slår ett slag för Slovenien

■ - Jag känner mig fortfarande som slovenska, säger **Gusti Budja**, 50 år den 28 maj, som de senaste 30 åren ägnat sig åt att göra sitt hemland känt i Sverige och sitt nya fosterland känt i Slovenien.

- Att känna sig som svenska är omöjligt, om man kommer hit som vuxen, framhåller Gusti, som själv kom till Sverige som höggravid 19-åring på hösten 1964. På nyåret 1965 födde hon sedan sin dotter, som i dag själv har barn. Gusti är lycklig mor till fyra barn och har sex barnbarn. Yngste sonen, 12-åriga Matej, bor ännu hemma på Föreningsgatan i Landskrona, som Gusti varit trogen hela Sverigetiden.

■ I Sverige fanns då redan förste makens tre syskon, som flytt några år tidigare. Makan reste för att hälsa på dem men stannade kvar. Sedan kom unga Gusti med samma avsikt men också hon blev kvar.

Så småningom samlades hela den närmaste familjen, både föräldrar och systrarna Gabriela och Olga. De bildade trion "Systrarna Budja", som sjunger slovenska och svenska visor, de senare i slovensk översättning. Där sjunger Gusti andra sopran.

- I går var vi och sjöng vid invigningen av slovenska konsulatet i Helsingborg, berättar Gusti. Då blev vi kallade Sloveniens bästa ambassadörer.

■ På ett band hör jag trion sjunga "Rönnerdals polka" av Evert Taube på slovenska, medan Gusti klär om till slovensk folkdräkt.

- Egentligen kommer jag från Maribor utanför huvudstaden Ljubljana men jag har valt den här för den är ståtligare, säger Gusti och svänger med den vida kolen i mönstrat svart siden och stoppar in den lilrutiga halsduken ändar under livstycket.

Landskrona har blivit något av ett centrum för slovenerna i Sverige, som utgör nio procent av de jugoslaver som kommit på senare år. I kommunen bor drygt tvåhundra slovenere. Kulturföreningen Lipa (lind), som grundades

som den första slovenska föreningen i hela Västeuropa av Gustis far 1966, har hundratals adresser.

■ Gusti, som har fil kand på kulturvetarlinjen vid Lunds universitet, är ständigt verksam. Förutom att vara lärare i svenska för invandrare, är hon slovensk hemspråklärare, sekreterare i Slovenska Riksförbundet och studiesamordnare i Lärarförbundet.

Just nu gläds hon åt den slovenska orkestern som nyligen framträtt i Landskrona slottspark under Multikultiveckan. Och ser framåt mot den traditionella pilgrimsfärden som en grupp katolska slovenere tänker göra till Vadstena under pingsthelgen.

■ Litet oroas hon över den bristande återväxten i slovenska föreningen:

- Men jag tror att man känner ett behov att återvända till sina rötter, när man blir äldre!

GUNNEL ARBIN

FOTO: GUNNEL ARBIN

Gusti Budja vill göra Slovenien känt i Sverige. Här ses hon i slovensk folkdräkt. I morgon den 28 maj fyller hon 50 år.

födelsedagar

Maj 1995: Augustina, Gusti fyllde 50 år, i samband med detta uppmärksammades hon av lokaltidningen Landskronaposten.

INTERVJUER OCH ANNAT

AUGUSTINA BUDJA, 60 år den 28 maj

Av Li Fernstedt

2005: Augustinas familj samlades framför fotografen Sandgren & Peterssons kamera i Landskrona

Det var inte meningen att hon skulle stanna i Sverige när hon kom hit som 19-åring på 60-talet. Men över 40 år senare bor hon fortfarande kvar. Hon har gjort allt från att städa på Köpenhamnsfärjorna till att ta över 300 högskolepoäng. Dessutom sjunger hon och skriver böcker. Möt Augustina Budja, 60 år den 28 maj.

Augustina Budja kom till Sverige från Slovenien i oktober 1964 med en resväska. Hon skulle bara stanna några dagar och hälsa på makens systrar. 41 år senare bor hon fortfarande kvar och trivs bra.

– Vi fick lägenhet direkt vilket var otänkbart i Slovenien. Sedan kom resten av familjen i olika omgångar. Till slut var vi alla här och min pappa bildade den första slovenska föreningen i Sverige 1968, säger Augustina Budja.

Slovenien är viktigt, liksom Sverige för Augustina Budja. Jugoslavien är inte alls viktigt. Hon gav med glädje upp sitt jugoslaviska medborgarskap för att få ett svenskt 1975. För några år sedan ändrades reglerna för dubbelt medborgarskap och hon har slovenskt också.

– När Slovenien blev självständigt ville jag uttrycka min glädje över det. Jag har ingen särskild nytta av att vara slovensk medborgare utan det är rent känslomässigt, säger hon.

När Augustina Budja kom till Sverige som nygift och gravid 19-åring började hon arbeta som nattstäderska på färjorna mellan Landskrona och Köpenhamn. Hon och maken turades om att passa barnen. Efter ett tag fick hon en utbildning via arbetsförmedlingen till svarvare, men den typen av jobb var för tungt, så hon började packa ägg i stället.

– I mitten av 70-talet kom språkreformen. Alla barn hade rätt till hemspråksundervisning och jag blev hemspråkslärare, säger Augustina Budja.

Vid den här tiden hade Augustina Budja tre döttrar och hon och maken hade gått skilda vägar. Hon träffade Zvonko Bencek 1977 på en pilgrimsfärd till Vadstena.

– Jag är katolik och vi brukade ordna bussfärder till Vadstena varje år. Vi fyllde de sista platserna i Jönköping och där klev han på, berättar Augustina Budja. Zvonko Bencek har också en dotter från ett tidigare äktenskap och han och Augustina Budja har tillsammans sonen Matej.

– När jag varit mammaledig med Matej kände jag att jag inte ville tillbaka till hemspråksundervisningen. Mina elever var barn i alla åldrar som ofta pratade slovenska hemma. De hade ofta problem i de vanliga skolämnena och ville ha hjälp av mig på sitt eget språk. Jag hade inte gått i skola här i Sverige och hade ingen kunskap i de olika ämnena, så jag fick sitta och läsa in mig på dem. Det blev för jobbigt till slut, säger Augustina Budja.

I stället läste hon in högstadiet på Komvux för att få betyg i svenska och engelska. Sedan blev det samhällsvetenskapliga och humanistiska studier på gymnasienivå och vidare till kulturvetarlinjen i Lund där hon tog en fil kand.

– Jag åkte också som utbytesstudent till Slovenien och läste historia under ett år och Matej följde med mig. Han var sju år gammal och gick första skolåret i Slovenien, säger hon. När hon hade läst färdigt ville hon fortfarande inte gå tillbaka till hemspråksundervisningen utan började i stället jobba som svenska 2-lärare. Samtidigt studerade hon också vuxenpedagogik och 60 poäng svenska för att få behörighet till tjänsten.

– Jag har dubbeljobbat i många år. Det var den bästa tid jag hade. Men det kunde bli ganska stressigt. När jag hade jobbat färdigt i Landskrona skulle jag i väg till Lund eller Malmö för en del kurser var förlagda där. Det kunde hända att

jag befann mig mitt på motorvägen och undrade vart jag skulle, säger Augustina Budja.

Trots jobb och studier har hon också haft tid för sitt stora fritidsintresse musik. Familjen har en egen kör som består av henne själv och hennes två systrar, samt alla tre systrarnas familjer. Systrarna och kören har sammanlagt spelat in sex cd-skivor som har givits ut i Slovenien. En av skivorna har också kommit ut i Sverige. Under åren har Augustina Budja och hennes lillasyster Olga också haft en orkester, Svalorna, som spelade slovensk dansmusik. Dessutom har alla tre systrarna uppträtt som sångtrio.

– Kören sjunger mycket kyrklig musik i frikyrkorna och katolska kyrkan, säger Augustina Budja.

Det andra stora intresset är att skriva böcker. Hon har bland annat skrivit en svensk grammatik för slovenier och en bok om slovenier i Sverige.

– Jag förlägger det mesta själv och en hel del av böckerna ger jag bort. Men det händer att människor köper dem också, säger hon.

Hon har alltså mycket att göra trots att hon sedan två år tillbaka officiellt är pensionär. 60-årsdagen har redan firats med en hejdundrande fest som hon hade ihop med äldsta barnbarnet som fyllde 18 år.

– Men vi ska fira med den närmaste familjen på min födelsedag den 28 maj. Först ska vi ta ett kort på hela familjen och sedan planerar vi att gå ut och äta allihop, säger Augustina Budja.

EN INTERVJU I SAMBAND MED BOKUTGIVNING

Augustina, Gusti Budja

Systrarna Budja och andra sverigeslovenier: I början av året kom ut Augustina Budjas bok om sverigeslovenerna. Vi ställde henne några frågor om kanske den mest tysta etniska gruppen i landet.

1. Hur kom du till Sverige? Berätta din historia! Till Sverige kom jag med syfte att besöka min före detta man och hans släktingar som redan bodde här. På den tiden var det väldigt ont om lägenheter i Slovenien, men inte i Sverige. Vi fick en tvårumslägenhet i Landskrona inom en vecka när jag kom hit, ett jobb var inte heller svårt att få och detta avgjorde mitt val att stanna i Sverige.

2. Du skriver dikter - varför på slovenska? Vad skriver du om? Vilka läser dem? Jag skriver dikter och annat, mest på slovenska eftersom det är mitt modersmål. Det är mycket lättare att uttrycka sig på sitt modersmål än på det andra språket, trots att jag har bott i Sverige i över 40 år. Från början blev det inte tal om att läsa svenska, senare blev det några kvällskurser, där man kom på att man lärde sig fel grammatik och att man egentligen inte kan svenska tillräckligt bra för att skriva på svenska. Särskilt dikterna kräver goda språkkunskaper eftersom de bygger på kärleken till språket. För en vuxen person som flyttar till ett annat land är det absolut viktigaste att redan från början få grunderna i det nya språket för att man ska kunna bygga på vidare. Så blev inte fallet för oss "arbetskraftsinvandrare" som kom till Sverige under 1960- och 1970-talen. Mina första dikter har jag skrivit i hemlandet men jag fortsatte med skrivandet även i Sverige.

Några år efter att jag kom till Sverige, kom hela min familj hit också. Även de skulle bara komma på besök till mig, men de blev sedan kvar i Sverige. 1968 bildade min far och min bror den första slovenska föreningen i Sverige, med namnet TRIGLAV. Min far var kyrkomusiker i Slovenien, detta har präglat oss alla i familjen, förkärlek till sång och musik. Inom föreningens ramar kunde vi bevara vårt slovenska kulturarv genom just sång och musik. Man bildade en sångkör, en sångtrio: Systrarna Budja (jag och mina två systrar) samt en orkester: Svalorna.

Inom de musik/sånggrupper övade man slovenska låtar och så småningom började man öva in låtarna på svenska också. Detta fortsätter vi ännu idag. Under de senaste åtta åren har "systrarna" och sångkören (som numera består av systrarna Budjas familjemedlemmar) övat och spelat in över 100 låtar på olika CD-skivor. Många av dessa är skrivna av oss själva, både text och musik. Jag står för texterna och ibland även för musiken. Min lilla syster Olga står oftast för musiken. Vi sjunger trestämmigt, stora syster Gabrijela sjunger sopran, jag sjunger alt och Olga sjunger andra alt eller tredje stämman. Brodern, Janez Budja med sin familj flyttade tillbaka till Slovenien år 1976. När det gäller körmedlemmarna, består de av systrarnas makar, barn och barnbarn. Ibland är även min mor med och sjunger. Hon fyllde 90 år i april i år (vid utgivningen av boken sju år senare fyllde hon 97 år!). Far Avgust Budja gick bort 1987. Sedan dess har min syster Olga varit körledare.

3. Du har blivit chefredaktör för slovenska riksförbundets tvåspråkiga tidskrift. Vad skriver Slovensko "Informativno" Glasilo om? Informativno GLASILO/INFORMATIONSBLADET skriver om allt som händer i slovenska föreningar i Sverige. Det finns 11 föreningar som samordnas av Slovenska riksförbundet i Sverige. Man publicerar reportage, intervjuer, vad som händer i föreningarna, aktuella frågor i Sverige och i Slovenien, politiska, kulturella och andra aktualiteter med mera. Informationsbladet är en kulturtidsskrift. Det går

bra att skriva på slovenska och svenska, eftersom slovenerna i Sverige är tvåspråkiga. Den första generationen har lättare att skriva på slovenska, och den andra generationen på svenska. (Senare, under 2010 bytte Informationsbladet namnet till Slovenska BLADET/Slovensko GLASILO. AB)

1972: Sångkören Triglav i Landskrona

4. Du skriver Sverigeslovenernas historia - när kommer den ut? Boken - SLOVENER I SVERIGE, Vår framtid hänger på forntid - kom ut i början av 2006. Boken är på svenska. Dess föregångare SLOVENC I NA ŠVEDSKEM utkom på slovenska år 2005.

5. Hur många sloverer finns i Sverige - när kom de hit? Enligt min undersökning år 2001 fanns det 5098 i Slovenienfödda personer bosatta i Sverige. De är första generationens sloverer enligt min definition. De flesta kom till Sverige som arbetskraftsinvandrare under 1960-talet, några även under 1970-talet.

6. Känner vi sverigeslovenerna? Finns det större slovenska organisationer, kända personer bland oss? Sverigeslovenerna är inte nämnvärt kända för svenskarna. Det har inte varit några problem med slovenerna i Sverige, de har anpassat sig och integrerat sig bra i det svenska samhället. När de kom hit fanns det gott om arbeten av alla slag, slovenerna kände sig välkomna. Ett av de större problemen med slovenerna i Sverige är att myndigheterna fortfarande räknar dem som jugoslaver, eftersom slovenerna kom till Sverige från den federativa republiken Jugoslavien.

Frågor ställda av Tamás Gergely

PRÄGLAD AV MUSIK SEDAN BARNSBEN

INTERVJU: LANDSKRONA Publicerad 8 augusti 2006 Malin Lind-gren/City Helsingborg

Dora Tuomainen under vinrankan hemma på altanen i Asmundtorp.
SONNY THORESEN

Dora Tuomainen drömde under hela barndomen om att sjunga i band. Idag är hon sångerska i Flashback och Spice Duo.

Hon har spelat in fler skivor än hon kan minnas och till hösten är det dags för ännu en.

Dora Tuomainen, sångerska i Flashback och Spice Duo, berättar om ett liv helt i musikens tecken.

– När jag står framför en fångslad publik och får den där speciella kontakten känner jag en stor kärlek, säger Dora Tuomainen och ser nära på lyrisk ut där hon sitter hemma på altanen i Asmundtorp. Ovanför henne slingrar sig en vinranka, inte helt olik dem Doras mormor odlar i Slovenien, landet från vilket Doras föräldrar utvandrade i början av 60-talet.

– Pappa tiggde sig till en gris som han sålde för att få råd med biljetten till Sverige för sig och mamma. Sedan flyttade de till Landskrona som arbetskraftsinvandrare. Kort efter flytten till Landskrona, som till viss del också var en flykt undan kom-munismen som bland annat förbjöd stämsång i kyrkan, föddes dottern Dora. En dotter vars liv till stor del skulle komma att präglas av sång och musik.

Det var Doras morfar och mormor som under barndomen först väckte hennes första intresse för kör- och stämsång. Morfadern hade tidigare arbetat som kantor i kyrkan hemma i Slovenien. När han flyttade med sin dotter och svärson till Landskrona blev han kantor även där och startade då en sångförening som fick namnet Triglav.

– Kören tränade han hemma i vardagsrummet och bredvid på golvet lekte jag tillsammans med de andra barnen och kunde inte undgå att höra alla sångerna.

Vid nio års ålder gick sopranen Dora med i barnkören Valovi, Triglavs juniorkör. Ända se-dan dess har hennes fritid varit fylld av sång.

– Mamma Augustina som höll i barnkören var inte nådig. Vi barn SKULLE sjunga och på helgerna var det ofta framträdanden på museet, i kyrkan, på "scenvagnen" eller tillsammans med andra föreningar. Vi spelade in flera skivor med de olika körerna och många gånger var jag solist. Totalt har jag varit med på fler skiv-inspelningar än jag kan komma ihåg.

Att, som idag, sjunga i band är en gammal barndomsdröm som gått i uppfyllelse för Dora. För tillfället är hon aktiv i två konstellationer. Flashback, där hon tillsammans med fem andra sjunger one-hit-wonders från 70- och 80-talet iförd fantasifulla glitterkreationer och Spice, en mer stillsam duo som planerar att spela in en skiva med eget material till hösten.

– Båda banden spelar flitigt på bröllop runt om i trakten. Ofta inleder Spice Duo lite lugnare med musik till kaffet eller cocktailen och sedan tar Flashback över när det är dags för fart och dans, säger Dora Tuomainen som till vardags arbetar som it-sekreterare i primärvården Skåne.

Bandkarriären började när Dora blev presenterad för "Trio PLG" av sin kusin en kväll på Café 31 i Landskrona. De kallade upp henne på scenen och det slutade med att de sjöng stämsång tillsammans.

– Därefter fick jag provsjunga enligt alla konstens regler. De var lite taskiga för jag fick vänta i flera veckor innan de hörde av sig och berättade att de ville ha mig med, säger Dora och skrattar.

Det gick några år och bandet, som nu bytt namn till Spice, var flitigt efterfrågat. När flera i Spice blev barnlediga samtidigt bestämde sig Dora och Peter Cemjack att istället bilda Spice Duo tillsammans. Sagt och gjort. Idag har de mellan en och två spelningar i månaden och till hösten väntar skivinspelning med eget material.

– År 2001 bildade sedan Peter Cemjack och några medlemmar från Easy Beat ett nytt band med 70-talsinriktning. Jag tillfrågades om jag ville vara med och det slutade med att vi bildade bandet Flashback tillsammans.

Flashback uppträder nu flitigt i Landskrona med omnejd. Under karnevalen hade de ett bejublat framträdande i VM-tältet och snart väntar spelning för Spice Duo på ALS-dagen den 2 september.

– Spice Duo spelar mellan 12 och 14 på Maddes. Senare på kvällen blir det en privat spelning för Flashback ute på roddklubben, säger Dora och avslöjar att hon även hinner med att åka lite motorcykel på fritiden mellan spelningarna.

(Intervjuer ovan är tagna ur olika svenska medier.)

MINA BÖCKER OCH ANNAT

Slovenske knjige na Švedskem
Avtor knjig je Avguštna Budja
E-mail: budja@bredband.net
Tel/fax: 0418 - 269 26

**SLOVENSKA MATRÄTTER
RECEPTBOKEN**
(cena 150 kr + poština)
Slov. recepti v švedskem jeziku
194 strani
izdano leta 2006
ISBN 978-91-974684-5-9

**ÅRSTIDER, dikter
Letni časi, pesmi**
230 strani
izdano leta 2005
ISBN 978-91-974694-5-9

ŠVEDSKA SLOVNICA ZA SLOVENCE
262 strani
Izdano leta 2002
ISBN 961-222-409-9

SLOVENC NA ŠVEDSKEM
(cena 395 kr + poština)
dokumentarna knjiga- monografija
540 strani
Izdano leta 2005
ISBN 91-974694-2-4

**SLOVENER I SVERIGE
OCH INTEGRATIONSPOLITIKEN**
234 strani
izdano leta 2006
ISBN 13: 978-91-974694-4-0
ISBN 10: 91-974694-0

**SLOVENSKO-ŠVEDSKI VODNIK
SVENSK-SLOVENSK ORDGUIDE
SLOVENSKO-ŠVEDSKI VODIČ**
Priročnik v slovenskem in švedskem jeziku
112 strani, izdano leta 2003, ponatis leta 2004
(cena 120 kr + poština)
ISBN 91-974694-1-6, ISBN 91-974694-0-8

**SLOVENSKO INFORMATIVNO GLASILO
ZBORNİK/DEL 1 Št. 1 - 13**
Okrog 500 strani, tiskano leta 2008
ISSN 1651 - 8292

**SLOVENSKO INFORMATIVNO GLASILO
ZBORNİK/DEL 2 Št. 14 - 22**
ISSN 1651 - 8292, okrog 500 strani, tiskano leta 2008

27

Jag, Augustina Budja, har haft det som min hjärtefråga, att dra fram Sverigeslovenerna ur anonymiteten, som kommit av att alla i gruppen som invandrat till Sverige innan Slovenien blev självständigt, har klassats som "jugoslaver" hos Statistiska centralbyrån (SCB). Jag har skrivit en magisteruppsats samt gett ut följande böcker i ämnet: Sloveni na Švedskem på slovenska, 2005 och motsvarande bok på svenska, Slovener i Sverige och integrationspolitiken, 2006. Augustina har också givit ut en svensk grammatik för slovener, Švedska slovnica za Slovence, 2002 och en slovensk-svensk Ordguide, 2003/2004, samt en slovensk kokbok på svenska, Slovenska maträtter, Receptboken (se del 13 i Slovensk historia, Vesna Jakše).

Min självbiografi på slovenska Družinske podobe kom ut 2011. Annars är jag också aktiv inom sång och skriver dikter. I samband med det sistnämnda har jag gett ut poesiboken Letni časi - Årstider. Augustina är även redaktör för den slovenska tidskriften i Sverige, Slovensko (Informativno) glasilo, Slovenska bladet, som

gavs ut även i bokform i fyra delar (2008, 2012). För mer information om böckerna, kontakta mig via e-postadressen budja@bredband.net.

Augustina Budja har skrivit dikter, sångtexter, publicerat artiklar i olika medier, svenska och slovenska, medverkat i olika antologier samt skrivit böcker som nämnts ovan. Bilder ur mitt liv är min senaste bok, en självbiografisk historieskildring av mitt liv, på svenska (2014).

MUSIKEN, DEN RÖDA TRÅDEN

Sjungande systrarna Budja från Landskrona blev tämligen kända i Slovenien, de uppträdde också som Svalorna – Lastovke.

LASTOVKE 1978 INSIKTEN, 1998 2X TEDEUM, 1999
Världens barn, 2000 AVE, 2003 AFTONSÅNG 2004

Video- MUSIKBROAR, 2000/01

Foto till höger: 1984:

Škofja Loka. Vid ett av de slovenska utvandrarnes möten, de sjungande systrarna BUDJA: Gusti, Olga, Jelka. Den tredje generationen Budja i Sverige, Dora Tuomainen, sjunger tillsammans med Peter Cemjack i Spice Duo som år 2007 gav ut skivan Kärlekens ansikten.

Källa: Slovensk historia, del 17 av Vesna Jakšé

Även personer ur den tredje och fjärde generationens slovenska ättlingar i Sverige är aktiva på den svenska musikarenan. Doras och Hannus dotter, Tanja Tuomainen sjöng ett tag i rockbandet LipWize från Landskrona. Leonida Kembro, Olgas dotter är duktig på piano, hennes son David sjunger i en ungdomskör och alla tre barnen spelar piano. Även Matej Bencek spelar piano när han är på det humöret. Övriga barn och barnbarn sjunger i Orfeum-kören.

Först hade vi i Landskrona den slovenska sångkören Triglav som bildades i samband med föreningen TRIGLAV 1968. Kören inkluderade, utöver systrarna,

även andra familjemedlemmar i Sverige - t.ex. föräldrar, makar, andra syskon, barn och barnbarn – som efter föreningarnas sammanslagning 1977 gick under namnet Lipa och som efter 1999 anslöt sig till familjekören Orfeum. Med systrarna Budja har sammanlagt två vinyl singlar och sex Cd-skivor spelats in med sånger både på slovenska och på svenska. I några av låtarna medverkade hela eller delar av familjekören Orfeum. På Cd:n Tedeum som kom ut år 1999, inför millenniumskiftet varvas julsånger framförda av systrarna Budja med ett par sånger som framförs tillsammans med familjekören Orfeum. Skivan finns i både en svensk och en slovensk utgåva. För att läsa och höra lite mer om deras sång- och musikaktiviteter rekommenderas läsaren att gå in på You Tube och söka på systrarna Budja eller på www.slovenienshistoria.com, del 17, sammanställd av Vesna Jakše. Flera CD-skivor: Lastovke (Svalorna), 1979, Spoznanje (Insikten), 1998 Otroci zemlje (Jordens barn), 2000; Ave, 2003 Večernice (Aftonsång), 2004 Video: Glasbeni mostovi (Musikbroar), 2000/01. Na festival, tidigt 80-tal. I början av 80-talet gavs en vinylskiva ut (se bild) tillsammans med den slovenska sångkören Lipa. Systrarna Budja har också spelat in en videokassett (se bild) med titeln Glasbeni mostovi, Musikbroar på svenska.

Jag har tidigare berättat om att vår familj redan i Slovenien allt sedan tidigt 1950-tal hade sångövningar med körmedlemmarna hemma hos oss några gånger i veckan. Budjas barn – Jelka, Janez, Olga och jag sög in de slovenska sångerna som fastnade i djupet av våra själar. När jag var ca 13 år gammal och vi redan bodde i Mala Nedelja, skaffade sig grannarna Zemljič en vävgrammofon, den första som jag överhuvudtaget hade hört talas om, sett eller lyssnat på. De hade skaffat några stenplattor (skivor) som de lyssnade på vid olika tillfällen. De var våra närmaste grannar så det gick bra att tjuvlyssna från vår gård när de satte på någon av sina stenplattor. Låtarna var på engelska men det gjorde ingenting, melodin var vacker! Eftersom det inte fanns elektricitet var man tvungen att veva upp grammofonen (en 78-varvare) för att kunna lyssna på musiken. Året därpå skaffade sig en annan granne en riktig radio. När man gick förbi deras hus kunde man höra olika schlagermelodier från när och fjärran. Pat Boone, Caterina Valente, Rocko Granata och Connie Francis var några av mina favoriter. Jag och min lillasyster Olga var ofta där och lyssnade på all slags musik som nådde oss via radiovågorna. Jelka och Janez bodde inte hemma längre.

Efter ankomsten till Sverige hade en av vår första inköp varit en radio och en grammofon. Min bror skickade vinylskivor, både singel- och långplay, allt från slovensk folkmusik till kroatisk och det var även utländska låtar på dem. Senare, när vi reste till Slovenien, köpte jag alltid en massa skivor med mig hit. I Sverige brukade jag också handla skivor, de som var aktuella just då och som jag hade råd med. Nu spelas inte dessa skivor längre, man bytte ut dem mot CD men jag äger nu en stor samling av flera tusen vinylskivor, mest med slovenska, kroatiska och svenska låtar på. För mig innehåller de mängder av ungdomsminnen. De ligger på vinden och samlar damm eftersom nya former av

fonogram tillkommer ständigt. Nu för tiden lyssnar jag för det mesta på något radioprogram, P1 är favoriten.

Det ter sig naturligt att jag och min familj fortsatte med musiktraditionen i Sverige. Efter att föreningen Triglav bildats vårdade vi vårt kulturarv genom körsång, systrarna Budjas sång, barnkören Valovi (Vågorna) samt genom orkestern Lastovke (Svalorna). Tänk om vi hade bott kvar i Slovenien skulle det inte vara möjligt för oss att utöva musik på samma sätt.

Redan under 1980-talet fick vi kontakt med kulturfolk i Slovenien, där systrarna Budja engagerades vid flera kulturprogram både inför publik och i TV. Innan dess hade orkestern Lastovke spelat in två vinylskivor med egna låtar i Sverige. Även barnkören Valovi, under ledning av vår pappa Avgust Budja medverkade. Nästa musikprojekt kom först 1998, i samband med att vår svägerska Štefanija Budja föreslagit att vi skulle kontakta en TV-profil, Jože Galič i Slovenien, för att eventuellt medverka i hans TV-program. Detta satte igång ett helt maskineri. Efter att Galič hade lyssnat på en av våra inspelningar på kassettband blev han förtjust i vår sång och vi bjöds in för att medverka i ett direktsänt program i Ribnica i juni 1998. Efter en kort resonemang systrarna emellan tackade vi ja till inbjudan.

Två dagar innan programmet skulle bli av körde Olga oss till Slovenien. Vi sov över på färjan Trelleborg - Sasnitz och fortsatte sedan mot vårt hemland. Vi kom fram strax innan kvällen samma dag och det var dags att inta scenen i Ribnica. Någon extra övning hann vi inte med. Vi fick uppträda med två låtar vilka vi övade på i bilen under färden genom Europa. Som tur var uppträdde alla artister i Ribnica med playback så det gällde att följa programmet med rätt mimik (se YouTube Systrarna Budja). Och det gick bra.

Efter programmet fick vi kontakt med en ledande musikproducent. Vi hade hela semestern framför oss så vi utnyttjade tiden med att vid flera tillfällen åka till en musikstudio i Izlake för att spela in de 14 låtarna till vår första CD Spoznanje (Insikten, 1998) med Igor Podpecan som producent. Under tiden gjorde vi ett tiotal musikprogram för slovensk TV, där vi bl. a. träffade en annan programledare, Matjaž Koncilja. Han brukade ha med sig en kammeraman när programmet spelades in. Det gick bra eftersom vi kunde låtarna sedan innan. Nu var det dags att återvända till Sverige. Om någon månad skulle vår efterlängtnade CD bli klar.

Vi utnyttjade tillfället i september 1998 att få några hundra CD:n av Spoznanje med på bussen till Sverige. Vår förening i Landskrona anordnade den 15:e slovenska kulturfestivalen och hade ett samarbete med vänorten Slovenska Bistrica i Slovenien. Ett 50-tal personer därifrån var på väg till oss, för att medverka i programmet. I bussen från Slovenska Bistrica fanns också TV-programledaren Koncilja med sin dotter Sara. Jag var föreningen Lipas ordförande då som nu.

**LANDSKRONA KOMMUNS
KULTURSTIPENDIUM 2000**

tilldelas

VOKALTRION SYSTRARNA BUDJA

*Systrarna Budja har med egna texter och egen musik under flera år berikat sång- och musikkivet i Landskrona och på andra orter. Delta-
gande i projektet musikbroar mellan Landskrona och Ribnica i Slovenien
med egna melodier och texter om bl a Landskrona visar på en ambi-
tion, att med sång och musik skapa förståelse för respektive lands
kultur. Systrarna Budja tilldelas kulturstipendium för uppmuntran till
fortsatta kulturambitioner och skapande av kulturbroar.*

*Landskrona i december 2000
för Landskrona kommuns kulturstipendiedelegation*

Gösta Nilsson
Kommunfullmäktiges ordförande

Leif Borg
Kommundirektör

Bevis på Kulturstipendium år 2000

Den slovenska festivalen 1998 var storslagen på många punkter. Enstaka representanter från samtliga partier i Landskrona gästade vår tillställning i stora salen på Folkets Hus. Föreningen fick även ett bidrag för att kunna täcka utgifterna. Kulturprogrammet blev över två timmar långt. Utöver vår egen förening, medverkade flera andra slovenska föreningar i Sverige i programmet. Även finska och kroatiska föreningen i Landskrona ställde upp. Landskronavision, ett lokalt TV-program som fanns på den tiden i Landskrona, spelade in vårt fantastiska program som sedan visades i omgångar för allmänheten. Även vår senare videoinspelning, Musikbroar (2000/01) visades för Landskronaborna i omgångar ett TV-program. I Slovenien visar man fortfarande vår video Musikbroar, Glasbeni mostovi i slovensk version, i nationell TV då och då.

SLÄKTFRÅGA

SLÄKTEN ÄR BÄST

1985: Familjen Budja, vår mor och far firade sitt guldbryllup i Mala Nedelja, här med vår kusin, Slavko Budja

I Sverige räknas mamma, pappa och barn till kärnfamiljen, resten blir avlägsna släktingar. I Slovenien tolkas begreppet familj på ett annat sätt. Gamla föräldrar, egna föräldrar, barn och barnbarn hör till kärnfamiljen. Man umgås och känner ett visst ansvar för alla dessa. Oftast räcker äldrevården i offentligt regi inte till, då återstår de närmaste familjemedlemmarna

som ska ta hand om respektive släktingar. Barn och egna föräldrar hör säkert till den kategorin. Min familj har tagit detta tankesätt med sig till Sverige.

Pappa dog ju i Slovenien för många år sedan. Mamma bor den mesta av tiden hos oss i Sverige, vi tar hand om henne så som vi förmår på bästa sätt. Vi syskon ser detta som vår plikt, som en del av våra liv, att ta hand om mamma, allas vår mamika. Hon har hjälpt oss när vi var små, sörjde för sin omgivning på bästa sätt och efter egen förmåga. Föräldrarna hjälpte mig att uppfostra mina barn. Under min svåra tid under skilsmässoprocessen var föräldrarna mitt bästa stöd för att klara av min dåvarande svåra situation. Det känns helt naturligt att ta hand om min mor nu, när hon behöver mig. Ibland kan det kännas betungande även för mig, jag själv närmar mig ändå 70 år. Särskilt svårt blir det när mamma vägrar äta eller på annat sätt samarbeta för sitt eget bästa. Det händer att jag blir osäker på frågor – vad är egentligen ens bästa? Ibland menar hon att hon helt enkelt bara vill gå bort, dö. Ingen av hennes jämnåriga finns kvar i livet och det gäller i synnerhet landsmän i Sverige. Då blir även jag deprimerad och känner mig otillräcklig. Hon tappar sin livsgnista emellanåt, vilket drabbar mig oerhört hårt eftersom jag vill hennes bästa.

Mamma är den fasta punkten som håller våra familjer samman. Det gäller både mina syskon samt våra barn och barnbarn. Vi behöver henne, helt enkelt. Pappa saknar vi förvisso också, men efter snart 27 år efter hans bortgång har man insett att han är borta för alltid. Enligt min erfarenhet är familjen något man kan lita på, det bästa man har. Vänner och bekanta skaffar man sig under livets gång,

man kan välja bort dem vid behov. En familj föds man in i, här kan man inte välja. Det är bara så. Självt frågar jag mig ibland, hur det blir när jag kommer att behöva vård, vid t.ex. sjukdom och ålderdom. Vem ska ta hand om mig då? Blir det något av barnen? Troligen inte, vi lever ju i Sverige, här är det den offentliga vården i kommunens regi som träder in vid behov. Jag hoppas dock klara mig länge till.

Ja, hur ska det gå när vi blir gamla och sjuka? Vem ska ta hand om oss som har invandrat och kommer att glömma vårt andra, inlärd språk med åren? Kommer vi att ha tillgång till personal som kan bemöta oss på vårt språk? Väger kommunernas vinststrävanden mer än människornas välbefinnande, räknat i kronor? Det ser inte så ljus ut idag. Man prioriterar tillväxt och ekonomisk vinning framför människors välbefinnande. Åldringar ses ofta som en belastning, trots deras insatser i Sveriges ekonomiska uppsving under deras aktiva år. Att bli pensionär är en rättighet som man har förvärvat under sina

dagarna. Jag hoppas att beslutsfattarna blir medvetna om att människor inte är några maskiner. Alla kommer att hamna i en beroendeposition en dag om de lever tillräckligt länge. Det är egentligen ingen som vill nyttja välfärdssystemet men man vill få det någorlunda bra under sina sista år. Och främst att slippa belasta sina släktingar. Skattesatsen i Sverige bör vara en garant för detta.

ATT VÅRDA MAMMA

Jag minns min mors berättelser, hur det var att vara äldsta barnet i en stor familj. När hennes mor Alojzija insjuknat mot slutet av 1930-talet var min mor redan gift och hade egna barn. Hennes mor dog 1939, 45 år gammal. Den yngsta systemen var då 3 år och min mor 23 år. De yngre syskonen tog hand om sina småsyskon, min mor och far tog två av dem, Alojz, Lojzek (1928) och Avgust, Gustek (1933). Morfar Vinc Bohanec gifte aldrig om sig. Kriget härjade i Europa och det blev inte det lättaste att hålla ordning på sin familj, varken för mina föräldrar eller för någon i Slovenien. Även efteråt hjälpte mamma många andra som hade det sämre ställt. Men nu är hon hjälplös och beroende av anhörigvård. Mamma har inte lärt sig svenska eftersom hon haft olika städjobb och var språket inte var det viktigaste utan det var fliten att kunna utföra sitt jobb. Det lilla som hon kunde av det svenska språket har hon glömt för länge sedan.

Jag vet inte exakt när mamma började vara vårdtagare. Vi beslutade att hon inte ska behöva flytta till någon vårdinrättning, varken i Slovenien eller i Sverige.

Pappa dog 1987, då var mamma 71 år. Hon blev ensam och i början gick det bra. Hon flyttade från Gripen till en mindre lägenhet på Bryggaregatan i Landskrona och senare, när jag läste på universitetet i Ljubljana, tog hon hand om Matej. Även Olga och Jelka semestrade för det mesta hos vår mamma. Bror Janez kom alltid bara på besök under några timmar ända fram tills han 1997 drabbades svårt av en stroke. Han var invalidiserad sedan dess tills han dog 2010. Mamma vistades en hel del i Slovenien under många år. Med hjälp av goda grannar klarade hon samvaron rätt länge. Vi systrar besökte henne ofta eller så bodde hon hos någon av oss i Sverige, när hon kom hit emellanåt. Först bodde hon hos min syster Jelka, sen drabbades hon av TIA och blev sängliggande ett tag. Därefter flyttade hon hem till mig och Zvonko och hon bor kvar här än idag. År 1995 köpte Zvonko och jag ett hus på Hantverkargatan i Landskrona. Det blev vår tredje adress på samma gata. Mamma envisades länge med att tillbringa större delen av året i Slovenien och trots sin hjälplöshet inom många områden klarade hon sig där nere. Men för ca 10 år sedan visade det sig att hon inte ens klarade det nödvändigaste så som att betala räkningar, göra inköp, sköta hushåll, m.m. Plötsligt ville hon inte längre bo i Sverige. För att kunna hjälpa henne blev någon av oss tvungen att under en längre tid bo med henne i Slovenien.

De senaste fem åren kunde ingen av oss längre gå med på att bo under så långa perioder med henne i Slovenien och nu har mamma äntligen accepterat att bo hos någon av oss i Sverige den mesta tiden. Nu slipper vi vara klivna med att tvingas bo i Mala Nedelja halva året. För det mesta blev det jag som fick bo i Slovenien med mamma när hon fortfarande envisades att vara där. Det kändes jobbigare och jobbigare för varje år som gick. Nu känns det bra för alla att ha mamma här. På sommaren brukade vi åka till Slovenien för att förlänga mammas vistelse där, tillsammans eller var för sig.

Det kändes hemskt varje gång när vår lilla mamma, allas vår mamika, stod kvar på gården och vinkade av oss när vi svängde ut från infarten för att åka hem till Sverige igen. När vi såg henne i backspegeln gjorde det så ont. Hon såg så liten, ensam och övergiven ut där hon stod och såg efter oss. Mamma, som är världens godaste människa, omtyckt av alla, som anpassat sig till alla situationer och varit med om många prövningar i livet. Hon som aldrig klagade för egen del och som aldrig pratade om sina lidanden eller plågor, som alltid såg livet från den ljusa sidan och som hade massor med humor, hade hamnat i en beroendeställning. Tiden är kommen för vår insats för henne.

Under våren 2013 drabbades mamma av en otäck influensa. Det blev mycket allvarligt, hennes tillstånd var mycket kritiskt. Även Zvonko och jag drabbades av influensan, så vi var alla hjälplösa under några dagar. Men vi klarade oss. Först tillfrisknade Zvonko och sedan jag. Vi hade hembesök av en läkare som skrev ut antibiotika i förebyggande syfte så mamma inte skulle drabbas av

lunginflammation. Influensan gjorde dock att hon började få hallucinationer, hon såg saker som inte fanns och hennes hälsotillstånd blev aldrig som det var innan. Mamma blev inkontinent redan innan men nu var det mycket mer påtagligt. Det värsta var att hon ofta inte klarade av att sköta sin inkontinent så bra med allt vad det innebär. Hon har dessutom trillat några gånger och slagit i ryggen, vilket försvårar hennes rörlighet. Nu går hon med hjälp av betastödet och tack vare Anne-Maries medlande har hon fått en bärbar toalett att ha på sitt rum och hon använder den flitigt.

Mamma bor hos oss och någon av släktingarna besöker henne nästan dagligen. Mina systrar Olga och Jelka kommer ofta, barnbarnen också. Hon lämnar blodprov för att hon tar blodförtunnande medicin, sköterskan kommer hem till henne när det behövs. Hennes dagliga hygien hjälps vi åt med. Vad som bekymrar mig mest är hur det ska gå om hon blir sämre. Vi kan inte lämna henne på något ålderdomshem och att sköta om henne hemma själv kommer nog att vara svårt. Snart fyller mamma 98 år. Läkarna betraktar henne som en pigg och glad gumma. Men det stämmer inte alltid på henne.

Det är svårt att specificera exakt när vårdandet av mamma började bli tyngre. Hennes hälsa förändrades successivt och det medförde ett ökande hjälpbehov. Vårdbehoven har kommit stegvis och det är i kombination av olika kroniska sjukdomar som vårdbehovet vuxit. Dock anser vi att omhändertagandet av vår mamma är som en naturlig förlängning av vår relation som alltid varit god. Men ibland känns det som att problemet växer och vi måste vara med hela vägen. Det finns inget uppehåll, mamma är dålig. Vi bryr oss och försöker hjälpa henne så gott vi kan. Mamma visar inte längre att hon har någon hemlängtan till Slovenien.

Det är svårt att skilja på inkontinensvård från den övriga hjälpen vi ger mamma, vårdandet blir som en helhet. Numera har vi ett ansvar tjugofyra timmar om dygnet för mammas hälsa, personliga hygien, urinläckagen, dag som natt vilket även inkluderar att torka upp, städa området från sängen till toaletten och byte av sängkläder när urinen eller avföringen läckt. Hushållet utförs ändå med hjälp av Zvonko och han hjälper till med att handla, laga mat, diska, städa och inte minst tvätta, då omhändertagandet av mamma medför ett större tvättbehov. Ibland blir det mindre vila nu än när vi jobbade. Vårt sociala liv och det allmänna välbefinnandet påverkas numera av att vårda.

Vi brukar låta mamma själv sköta sin hygien och påklädning de dagar hon klarar det. Jag kontrollerar sedan, på ett respektfullt sätt, att allt blivit rätt. För att ge mamma möjlighet att behålla sin självständighet försöker jag uppmuntra henne att göra så mycket som möjligt själv. Ibland hjälper vi henne att tvätta områden på kroppen som hon själv inte klarar av, Vid några tillfällen då mamma varit sjukare eller hade ramlat var vi tvungna att hjälpa henne med intimhygien. Jag inser att mammas hjälpbehov successivt kommer att öka. All hjälpa mamma

nattetid, vilket sker ibland, kan resultera i en känslomässig bräcklighet. Vad ska man göra? Jag känner mig bunden till hemmet och kan lämna mamma som längst en till två timmar för att uträtta ärenden. Ibland får vi hjälp av min syster eller dotter för att kunna göra ett längre avbrott och få lite egen tid.

Vi accepterar vår situation eftersom vi vill möjliggöra för vår mamma att bo hemma så länge som möjligt. Ibland visar hon uppskattning och tillgivenhet tillbaka, men inte alltid. På sista tiden är hon mindre medveten om sin omgivning. Ibland upplever jag en ambivalens då vårdandet är en belastning och bördan, tyvärr. Jag blir då trött och ledsen och har lätt att gråta. Samtidigt blir släktingarna ledsna när de ser vår situation så jag försöker förbli stark och fixa allt själv. Jag försöker dock hålla skenet uppe både inför mina barn och barnbarn för att inte belasta dem. Med hjälp av dem kommer det att gå hoppas jag. Vi har inte något val eftersom vi stod och står varandra så nära. Det är inte de utförda handlingarna som tynger utan själva ansvaret. Vi ser henne som hon var i sina friska dagar, vår kära mamma. Att bli gammal är inte bara en välsignelse och att varje dag tappa en liten bit av fysisk förmågan och av sin mentala hälsa kan innebära en enorm sorg. Lever vi tillräckligt länge, hamnar vi i en liknande situation.

DET SVENSKA FOLKHEMMET

Sverige är omtalat i västvärlden för att vara en framstående välfärdsstat. Landet fick sina nuvarande gränser efter att unionen med Norge upplöstes 1905. Detta medförde stora förändringar inom många områden. Under 1900-talet förvandlades Sverige även på många andra områden. Inflyttningen till städerna ökade i takt med att samhället blev allt mer industrialiserat. Folkrörelserna växte och samhället demokratiserades. Skillnaden mellan rika och fattiga minskade i samhället. 1900-talet var också ett århundrade då kvinnorna fick större frihet och mer makt. I Slovenien blir man av med stora landområden genom olika fredsfördrag efter första och sedan efter andra världskrigets slut. För det mesta av tiden rådde där en kunglig diktatur och senare den kommunistiska diktaturen fram till 1991.

1919 infördes allmän rösträtt i Sverige. En stor del av folket ville förändra samhället och göra det mer jämlikt. Många av dem röstade därför på socialdemokraterna som vann det påföljande valet. Det socialdemokratiska arbetarpartiet fick därefter stort inflytande över svensk politik under hela 1900-talet. Socialdemokraterna styrde Sverige nästan oavbrutet fram till 1976 års borgliga valseger. Det var under den här tiden som det svenska folkhemmet växte fram. Idéerna bakom folkhemmet har ofta kallats för ”den svenska modellen” och byggde på en rad sociala reformer. Grundtanken var att Sverige

skulle vara ett hem för alla, ett folkhem, där staten ansvarade för att vanliga människor skulle kunna leva i social och ekonomisk trygghet.

En unik enighet för sin tid uppstår mellan arbetsmarknadens parter i Sverige. På arbetsmarknaden skedde stora förändringar. Tiden fram till 1930-talet hade präglats av regelbundna konflikter på arbetsmarknaden. Men i samband med Saltsjöbadsavtalet 1938 kom detta att ändras. Arbetarnas fackförbund, LO och arbetsgivarnas fackförbund, SAF slöt då ett avtal om hur de skulle tillgodose sina intressen och hur konflikter skulle lösas i framtiden. Därmed inleddes ett utpräglat samarbetsklimat på arbetsmarknaden som blev typiskt svenskt och unikt i tiden. Samförståndet mellan arbetsgivare och arbetare på arbetsmarknaden blev från och med nu en hörnsten i den svenska ekonomins utveckling.

Efter andra världskriget gick det bra för svensk industri och ekonomi. Den svenska industrin var intakt eftersom Sverige lyckats hålla sig utanför kriget. Dessutom rådde stor efterfrågan på alla möjliga råvaror och varor i samband med uppbyggnaden av det svårt sargade Europa under 1950- och 1960-talen. Genom invandringen kunde Sverige blomstra ekonomiskt. Den svenska industrin genomgick därigenom de s.k. rekordåren. Företag som Volvo, SKF, ASEA, LM Ericsson blev stora namn på världsmarknaden. Det fanns också gott om arbete. Sverige blev därigenom ett av världens rikaste industriländer.

Det var nu som den offentliga sektorn utvidgades. Runt om i landet byggdes mängder med nya offentliga inrättningar, vilket fick som följd att bland annat sjukvård och skolor byggdes ut. De flesta invandrare arbetade inom tillverkningsindustrin, i Landskrona var det på Varvet, Thulinverk, Järnkonst eller på Landsverk. Svenskarna övergick till den offentliga sektorn. För att komma till rätta med städernas trångboddhet och för att kunna förse folk som flyttade från landsbygden till städerna med bostäder, genomförde staten miljonprogrammet, en av folkhemspolitikens största satsningar, som gick ut på att alla i Sverige skulle få rätt till en modern bostad. Funktionalitet fick råda över det estetiska, varför många fina äldre bostäder revs och ersattes med massproducerade moderna fastigheter. Det rådde stor framstegsoptimism i Sverige. På 1960-talet började också allt fler av landets kvinnor arbeta utanför hemmet. Den svenska "hemmafrun" blev därefter allt mer ovanlig. Det kallades det svenska välfärdssamhället.

Sverige blev en del av det globala samhället - folkhemmet monteras ned. Den långa fredsperioden från 1800-talet fortsatte under hela 1900-talet. Sverige var neutralt i båda världskriegen och under kalla kriget lyckades landet dessutom bevara sin alliansfrihet. Men under 1980-talet hade världen förändrats. Berlinmuren och därmed järnridån mellan öst och väst föll och kalla kriget tog slut. Arbetslösheten ökade i Europa. Det gamla Sverige gick över i ett nytt, där det sociala välfärdssystemet och folkhemstanken inte längre var något som

kunde tas för givet. Den ökade globaliseringen har medfört att Sverige blivit mer sammanlänkat med resten av världen, framförallt med utvecklingen i de europeiska länderna. Sveriges inrikes- och utrikespolitik kan därför inte längre styras på samma oberoende sätt som tidigare. Idag är Sverige en del av världen som hålls samman av snabba telekommunikationer och stora internationella organisationer. Alla dessa förändringar - goda och mindre goda, har jag och min familj upplevt i Sverige.

Jag minns hur hopplöst det kändes och att jag grät när Socialdemokraterna under Olof Palmes regering (1969-76) förlorade valet. 1976 vann Centerpartiet valet till riksdagen med 24,1 % och det blev möjligt för Fälldin att bilda en borgerlig regeringskoalition. Thorbjörn Fälldin blev Sveriges första borgerliga statsminister sedan 1936 och bröt därmed socialdemokraternas 40-åriga innehav av regeringsmakten. Thorbjörn Fälldins insats som politiker var omstridd så länge han var statsminister. Oljekrisen kom samtidigt och med den borgerliga regeringen i spetsen sattes välfärden i Sverige i gungning. Först 1982 återtogs regeringsmakten av Socialdemokraterna igen.

Slovenien gick sin egen väg först efter självständighetsförklaringen 1991. Landets politiska öde kan inte jämföras med Sveriges som har en lång tradition av demokrati. I början av självständigheten gick allting bra i Slovenien, man hoppades på ett ekonomiskt uppsving. Dock bromsades utvecklingen genom den gamla politiska eliten, kommunisterna, som roffade åt sig samhällets rikedomar.

Från min barndom minns jag att vi sparade på allting, kläder och skor ärvdes, strumporna stoppades. Dagens fattigdom kan inte jämföras med den dåvarande, för då var vi inte medvetna om att det fanns andra som hade allt i överflöd. I dag vet man allt om alla och blir därför aldrig nöjd med det man har. Avund och ett "ha-begär" står ofta i vägen för ett lyckligt liv. Man kan dock jämföra min fattigdom med svenskarnas under 1930-talet. Att idag inte ha några pengar är otänkbart, genom regelbundna inkomster slipper man vara helt utan och kommunikationssamhället informerar om ens rättigheter. Man formas av sin omgivning och präglas av sin barndom. Jag köper fortfarande skor och kläder, fler än vad jag behöver, eftersom jag saknade sådana möjligheter som ung.

VÅRA RÖTTER

Vi kan inte välja av vem och var vi är födda. Det är en slump att vi föddes där vi föddes. Trivs man inte där man föddes, då flyttar man. I århundraden kunde människor röra sig fritt över gränserna ända tills det hemska 1:a världskriget slog till. Begränsningarna som infördes då skulle vara tillfälliga. Men sedan kom depressionen och snart också 2:a världskriget. Dessa satte stopp för fri rörlighet. De kommunistiska länderna byggde murar och de sköt på människor som ville lämna landet och gå över gränsen. Även i Slovenien pågick en terror av

migranterna under SFRJ. Vi kan bara hoppas på att historien har lärt oss något och att mänskligheten inte upprepar sina omänskliga misstag.

Enligt statistiken finns det idag ca 215 miljoner flyktingar i världen, några flyr från kriget, andra söker sig till ett bättre liv. Den ökande migrationen är ingen tillfällighet, det är ett bestående tillstånd som tilltar. Man är beredd att offra sina liv för att ta sig till en annan värld. De katastrofala tragedierna vid den italienska ön Lampedusa är bara ett av de många exempel på flyktingarnas utsatthet. Våra demokratier hänger inte med i utvecklingen. I Sverige är chanserna väldigt små för en flykting som söker ett bättre liv, att han få stanna på dessa grunder. Man skickas tillbaka till hemlandets inferno eller till det första Schengenlandet man kom ifrån. Hur ska man förbättra situationen för människorna som söker sig till oss? Kära läsare, denna uppgift lämnar jag över till dig att försöka lösa.

Alla har fått sin plats och sina rötter någonstans. Att vara medveten om sina rötter är något av de viktigaste för den lilla människan. Men lika viktig blir med tiden frågan om hur rötterna trivs, vart de tar sig och hur bra de växer där de befinner sig. Man måste kanske planteras om för att kunna växa. Mina rötter har utan tvivel tagit sig bra i Sverige. Mina barn har funnit sin plats här och då finns det plats även för mig. Några av mina "blad" kanske har vissnat på vägen, men det har kommit nya skott och allting har ordnat sig på något sätt.

1991-06-26, Cankarjev Dom i Ljubljana: Delegaterna håller en paus vid Slovenska Kongressens konstitutionsmöte, sjungandes på nationalsången.

Människor förändras i och med tiden, med dessa förändringar förändras även samhället som de lever i. I möten med andra människor, grannar eller andra tillfälliga mötesdeltagande under ens liv, händer alltid något nytt, oftast något positivt. Många i Slovenien lever än idag i någon slags isolering, som om de vore oförmögna att ta egna initiativ, tänka självständigt. De saknar viljan och styrkan till att öppna nya vägar och kunna se en ny horisont. I sviterna efter den ideologiska indoktrineringen sedan kommunismens tid när man var tvungen att anpassa sig och inte tänka självständigt, anser en del av den äldre generationen idag att det var bättre för. Man blir riktigt ledsen över deras viljelöshet.

Den yngre generationen i Slovenien, som blev indoktrinerad redan i barndomen, ser nu spöken i allt som är nytt eftersom de inte fick ha sina egna åsikter om saker och ting när de växte upp. De har inte lärt sig att tänka kritiskt och anser att det blir enklare att se världen genom sina enkelslipade glasögon, bara för att slippa ta itu med något nytt som kräver deras engagemang. Det blir enklare att leva konfliktfritt om än i de gamla föreställningarna som inte leder till utveckling. Men frågan är om konflikterna ändå inte blir förödande, då det gamla ledande skiktet håller på att köra landets ekonomi i botten. Jag känner stor oro inför det.

EN SVALAS DRÖMMAR

En gång blir vi bara ett minne kvar för någon... Med berättelsen i boken Bilder ur mitt liv har jag försökt återskapa mig, mina nära och kära innan vi försvinner i glömskan. Om än inget annat så har jag hittills lärt mig att kunna sakta ner på takten, att stanna upp och även lyssna inåt. Idag kan jag njuta av att lyssna på vindens sus och lövsångarnas melodier och att bara vara. Detta ser jag som mina främsta framsteg. En svala gör ingen sommar... I Sverige blev jag känd bland slovenerna under namnet »lastovka«, i översättning betyder det »en svala«. Min syster Olga var också en svala. Vi framförde mycket glädje bland våra landsmän i Sverige under de 25 åren som vi var verksamma (1972-1997).

Som medlem i orkestern SVALORNA (Lastovke) förverkligade jag en del av mina drömmar om att musicera, både som textförfattare, komponist och som artist. Barnen har också fått vara med i sångkören. Jag skulle önska att man fortsatte med föreningslivet ett tag till, men det blev inte så eftersom en mängd konfliktsituationer satte stopp för vår aktivitet. Delad glädje är dubbel glädje och delad sorg är en halv sorg. Vi behöver varandra! Det är många av mina landsmän som saknar föreningslivet men ingen tar sig i kragen för att återuppta det. Formellt är jag ordförande i sångföreningen ORFEUM (1999) men föreningen är vilande, det händer inget särskilt. Kärnan i föreningen är våra familjemedlemmar och vi möts numera mest vid familjära högtider. Medlemmarna utifrån är passiva, s.k. stödmedlemmar.

Nja, jag har varit med ett tag men lever gärna ett tag till. Jag hoppas på många friska år till, begär inga konstigheter, bara att förbli frisk i kropp och själ och så att mina nära och kära mår bra. Jag uppskattar det som rör sig i livet, gillar människorna omkring mig, umgås med familjen, jag reser till det gamla hemlandet Slovenien. Dock gillar jag inte riktigt båtresa när vi ska dit, men de är ett måste för att kunna komma härifrån och tillbaka. Båtresa kostar en extra slant, tar extra tid och ibland, när det blåser, gungar båtarna extra mycket. De som bor på kontinenten slipper allt detta. Men nu är det så att jag en gång i tiden hamnade i Sverige och då måste jag ta det för vad det är. Jag vill också att

mitt inre förbli rörligt till livets ände. Jag diktade redan i tonåren samt att jag älskade att läsa andras dikter och att vara med i sångkören samt i olika pjässammanhang. Efter krigshärjandet i Europa bodde jag en stor del av tiden på landsbygden, där jag fick hjälpa till med arbeten på bondgården och där jag fick utveckla min fantasi. Fantasin behövdes bl.a. för att kunna kämpa till sig lite fritid för mig själv för att få läsa böcker och annat. Det var stor åldersskillnad mellan mina två äldre syskon och mig, Gabrijela född 1936, Janez 1938 och jag 1945. Min lekkamrat blev min lillasyster Olga, född 1950. Jag undrar ibland, hur våra och andras barn och barnbarn skulle finna sig till rätta om någon större global kris dök upp nu. De är duktiga inom sina yrken men de kan varken odla eller tillverka nödvändiga redskap för överlevnad. Allting har de fått serverat, även deklarationen för mänskliga rättigheter!

Någon radio eller TV fanns inte hos oss under min uppväxt. Jag läste alla tillgängliga böcker i stället, bl.a. Karl May:s Winetouserie, Fran Saleški Finžgars roman Pod svobodnim soncem (Under den fria solen), Karel Mauser:s trilogi Ljudje pod bičem, och många fler. Dessa lämnade starka intryck på mig för resten av livet. Efter mina många upplevelser i det nya landet och som en aktiv föreningsmedlem i slovenska föreningen i Landskrona (TRIGLAV, LIPA och nu senast ORFEUM) tog jag upp skrivandet här i Sverige igen. Min tid som lärare, först i hemspråket slovenska (från 1976) och senare som SV2-lärare på

Komvux för nyanlända invandrare, främst från länder i Asien och som speciallärare för bl.a. bosniskt talande barn (1990-2001) gav mig också rikligt med inspiration.

Som sekreterare i Slovenska riksförbundet i Sverige (1991-2000) blev jag vald till invandrarrådet, Arbetsdepartementet vid den svenska regeringen, (1995-2001). Jag klottrade ned många av mina intryck, allt vad jag såg, hörde och kände under tiden, på små papperslappar som jag alltid har med mig i fickan eller i min midjeväska. Ofta försvann dessa alster men några sparades till eftervärlden och figurerar i mina böcker. Den stora skrivarlusten kom tillbaka när jag och min sambo Zvonko blev förtidspensionärer och plötsligt fick en massa tid över. Zvonko löser korsord och sudoku och jag skriver. Jag tror det var saknaden av ett intressant och stimulerande jobb som återfödde lusten hos mig att författa. Inget påhittat, det har aldrig lockat mig, men infall och tankar dyker ofta upp under mina sömnlösa nätter. Att klottra ner reflektionerna håller intellektet rörligt och känns värdefullt på flera sätt.

Människan kämpar sig genom livet, särskilt i unga år försöker man hitta sig själv och sin plats i tillvaron. Åren går och snart blir man medelålders och sedan gammal, om man lever tillräckligt länge. Oftast inser man att det inte var värt att

sträva och kämpa så hårt om något ouppnåeligt som man gjorde. Men då har man redan förbrukat en del av sin styrka som kunde användas till något bättre. En del av mina drömmar har gått i uppfyllelse, en del väntar fortfarande på att förverkligas. Utan drömmar blir livet långtråkigt.

BILDER UR MITT LIV

Våra rötter sprids genom barnen: Dora gifte sig med Hannu 1992, Lenka med Peter 2006, Anne-Marie med Niklas 2008, Matej blev sambo med Mia 2010. Tre av mina barnbarn har fått barn, våra rötter förs vidare.

Med steget, då jag lämnade Slovenien, lämnade jag min barndom för gott. Människan är som en sluten mussla, först när den öppnas, syns dess pärla på riktigt. Ingen kan förstå vad en utvandrare känner när han lämnat sitt hemland. Sverige hör till ett av de länder där det är tryggast att leva i. Norge anses kanske vara ännu säkrare. Dock händer även där vissa oförrätter och hemska gärningar t.ex. sprängde den 22 juli 2011 norrmannen Anders Behring Breivik en bomb i regeringskvarteret i Oslo vilket resulterade i åtta dödsfall. Han sköt därefter ihjäl 69 personer på Arbeidernes Ungdomsfylkings sommarläger på ön Utøya. Den 10 november 2013 gav norska journalisten Åsne Seierstad ut en ny bok om den aktuella händelsen med titeln ”En av oss”. Hon skänker intäkterna från sin nya bok till dem som överlevde Utøya. Det är svårt att föreställa sig att något sådant kan hända i vårt grannland Norge, men det hände.

Det kom som en ännu större chock för min del när vår svenske statsminister mördades. Palmemordet kallas mordet på Sveriges statsminister Olof Palme, den 28 februari 1986, då han sköts till döds i korsningen Sveavägen–Tunnelgatan i centrala Stockholm. Efter mordet följdes ett flertal spår i Palmeutredningen. Sedan 1988 har inga större genomslag i spaningsarbetet skett och ingen misstänkt har åtalats; detta trots att 130 personer har erkänt mordet och att utredningen kring det är ett av världens mest omfattande. Det omöjliga har hänt i verkligheten, här i fridfulla Sverige! Det är fruktansvärt frustrerande att man inte funnit varken motivet till mordet eller gärningsmannen.

Efter att jag under större delen av mitt yrkesliv som lärare varit någons vikarie, blev jag, vid 65 års ålder under 2010 äntligen en ordinarie pensionär. Vilken lättnad det blev! Denna bok handlar precis som min föregående självbiografi på slovenska, Družinske podobe (Bilder ur mitt liv, 2011) om mig och det är ur mina synvinklar på min samtid som jag beskriver. Jag väntade i mer än sextioåttio år innan jag skrev den. När jag väl började skriva förvånades jag över hur luckorna i minnet fylldes vartefter jag skrev. Jag befann mig på nytt i min barndomsmiljö, hur jag ställdes inför vissa beslut jag för länge sedan glömt men som jag nu kan reflektera över och ifrågasätta valen på nytt. Min fotosamling hjälpte mig i mångt och mycket med att minnas. Under de år jag slog mig fram och gjorde karriär, studerade, undervisade och gjorde en social resa, var jag omedveten om hur betydande det skulle vara senare i livet.

Min livslust väcktes utan tvivel genom sång, teater, både i hemmet och i skolan. Min barndomstid stärkte mig i självförtroendet. Genom allt som vi i familjen har åstadkommit, spelat in skivor, en efter en, sex stycken under sex år, jag tror att det är svårt att hitta något liknande någon annanstans. Mina böcker kom också ut, en efter en, under ca tio år blev det minst lika många böcker som skrivits och publicerats av mig. Skilsmässan och min sjukdom hör till de svåraste delarna i mitt liv. En slags rotlöshet och mitt sätt att kämpa för att komma till rätta med den är vad den här boken egentligen handlar om. Även om det är mitt liv som

passerar i revy, hoppas jag att det kommer att beröra dem som läser boken. I grunden är vi människor lika, det är uppväxten och vad vi fått med oss hemifrån som gör oss till enskilda individer. Det jag fick med mig i mitt bagage hade säkert kunnat leda till andra livsbanor, men nu var det så här det blev. Det är förstås att sticka ut hakan genom att blotta så mycket av sitt innersta. Men hur skriver man om sitt eget liv utan att ta dessa risker?

Flera av mina ungdomsvänner, grannar och bekanta, vars barndomsvärld liksom min inte sträckte sig längre än till byn Grabšinci, Sveti Jurij ob Ščavnici och Mala Nedelja med omnejd, har rest och levt en stor del av sitt liv någonstans utomlands. Vi har skingrat oss över en hel värld, jag till Sverige, andra till länder i Västeuropa, Australien eller USA. Jag vet inte hur det har gått för dem. Själv drabbades jag av flera personliga kriser, först den ideologiska spärren för mina möjligheter till en utbildning i Slovenien, flytten till Sverige, senare början av en svår skilsmässa 1971. 1985 drabbades jag av cancer och nu, 2013, drabbades min äldsta dotter av samma sjukdom. Flera av släktingarna har periodvis drabbats av olika sjukdomar och andra åkommor men hittills har det gått över med tiden.

Under min utbildning i Sverige fick jag uppleva en institutionell diskriminering av min handledare på Malmö högskola. Där fick jag lära mig att även Sverige i vissa sammanhang fortfarande lever med sina gamla, diskriminerande principer i frågor om religion, demokrati och rasbiologi. Särbehandlingen utövas godtyckligt mot icke svenskfödda. Men tur för mig att jag är en av de invandrare som har tagit med sig en inre styrka i bagaget, så jag klarade mig bra ändå.

OLIKA KRISER

Ibland hamnar man i situationer där det inte verkar finnas någon utväg. Man sitter liksom fast i något som man inte har orsakat själv. Jag minns tiden under skilsmässan från Tinko. Processen pågick i två år (1971-1973) innan vi blev

skilda. Han tog barnen och stack med dem någonstans, jag kunde inte hitta dem under en längre tid. Det gjorde så ont, så ont, jag trodde att livet var slut för min del. Detta slutade mycket olyckligt; barnen kom till mig först när de råkade illa ut hos sin plågoande som deras far tillsatte som barnvakt, medan han var borta.

Vila i frid! 1987 dog vår pappa Avgust Budja. I och med hans bortgång hade familjen förlorat en del av sina rötter, mist en älskad make, pappa, samt en mor- och farförälder.

Själv tycker jag att brott inom familjen är det svåraste och svartaste som finns. Men som tur är, finns det goda överallt. Den andra svåra smällen för mig kom 1984, när jag fick cancerdiagnosen. I årtal levde jag med ett ovist öde om hur det kommer att gå och nästa stora prövning kom, när min äldsta dotter drabbades av cancer. Det fanns en del andra kriser under tiden också, bl.a. förlusten av min älskade far och min bror. Även vissa omvälvningar inom politiken skapade kriser. Jag grät ohejdat när Socialdemokraterna förlorade valet 1976. Och senare, 2013, när Janez Janša anklades för korruption av oppositionen och när hans koalitionsregering (SDS-parti m.fl.) förlorade regeringsmakten i Slovenien!

Just nu berör en annan kris vår familj. Det gäller en vårdnadsfråga som skapar problem, vårdnaden om en liten flicka som föddes med DS, Johanna. Fadern sätter käppar i hjulen bara för att hämnas på flickans mor, utan att tänka på barnets bästa. Jag anser att myndigheterna inte har genomskådat Johannas far och hans riktiga motiv ännu. Man känner sig maktlös inför en rättshaverist. Det drabbar hela familjen, inte bara barnet och hennes mor. Ibland ser det ut som att myndigheterna behandlar Dominika på hennes etniska grunder. Inte sällan att människor särbehandlas på grund av sin etniska tillhörighet. Det finns inga tvivel om att det fortfarande förekommer etnisk och institutionell diskriminering i Sverige. Jag har själv upplevt den, vid flera tillfällen.

I boken skildras en verklighet som en medelsvensson med ett utbyggt socialt nätverk, ett stadigt jobb, sin Volvo och nedärvda åsikter inte fattat ett dyft av. Det finns skillnader i status att vara en invandrare eller att vara infödd. Man blir mer sårbar som invandrare, varken man vill det eller inte. Varje dödsfall i familjen och runtom blev också ett hårt slag för mig; 1966 dog min morfar Vincenc Bohanec i Mala Nedelja, 1986 dog Zvonkos pappa Matija Bencek i Zagreb, 1987 dog vår älskade pappa, Avgust Budja. 1988 förolyckades min f.d. man Martin Prevolnik i en bilolycka, han dog två månader senare i Landskrona utan att ha pratat ut med våra döttrar om varför det gick som det gick. Vi har aldrig fått någon klarhet i varför han valde att försumma sina barn, vilket han gjorde i många avseenden.

Alla dessa dödsfall drabbade oss hårt. Några dagar senare gick Zvonkos mor Irma Kumin bort i cancer. 1989 gick min svåger Leopold Karlin bort efter en längre, oidentifierad sjukdom. Min bror Janez dog 2010 i Slovenien efter en längre tids sjukdom. Under åren har flera slovenier i Landskrona med omnejd dött, och detta bara fortsätter. I augusti 2013 dog min f.d. svärson Tommy Westerlund, inte ännu 49 år fyllda och i början av november dog min före detta granne, Štefan Majdek, som jag har känt från allra första början sedan min ankomst till Sverige. Nyss kom beskedet om att Peter Karlin i Škofja loka har gått bort. Han var bror till min avlidne svåger Leopold Karlin (1937-1989). Man brukar säga: att skiljas är att dö litegrann, men man kan också vända på det och säga: att dö är att skiljas för gott.

Varje liten bild bär på sin egen historia. Därför publicerar jag ett urval fotografier, både gamla och nya, tagna av olika fotografer. Bilderna förvarar jag i mitt privata arkiv. Tiden sätter sina förödande spår på bildkvalitén. Som författare av flera böcker väntar jag på ett erkännande i Sverige, trots att jag för det mesta skriver på slovenska. Mina böcker handlar om slovener för slovener. I Slovenien stöder man mitt författarskap från Urad za Slovence po svetu vid SR UD med olika finansiella projektstöd som även moraliskt betyder mycket. Jag väntar mig inte något internationellt genombrott här eller där men mitt författarskap borde ändå även erkännas i Sverige, där jag bor och verkar. Eller har jag fel? De flesta stora bibliotek i Sverige äger minst en av varje bok som jag har skrivit. Att skriva är för mig ett sätt att leva.

Religionsfrågor kan både hjälpa och skrämna en. När man hör om människornas olika levnadsstilar och öden blir frågorna enorma. T.ex. Kinas befolkningspolitik, där födelsetalet begränsas till ett barn i familjen. Ofta väljer man pojkar och flickorna aborteras bort. Kommer dessa kineser att hamna i helvetet för sina gärningar? Och vi kvinnor som av någon anledning avbyter sin graviditet, var hamnar vi? För att inte tala om män som våldtar och förorsakar lidanden i fall de oönskade barnen föddes. Kristendomen inger människor hopp om ett bättre liv efter döden. Men vilka kommer bli förtjänta av ett bättre, evigt liv, hur avgörs frågan? Ibland blir det väldigt svårt att förstå hur allt hänger samman. Alla kan vi vara ateister, tills det händer något oförutsett, något som gör att vi hamnar i en personlig kris. Då får vår GUD ett namn, ett ansikte och vi söker tröst hos honom.

Man väljer inte sina föräldrar eller den plats man är född på. Jag känner mig privilegierad som har haft förmånen att födas av föräldrar som älskat mig och tagit hand om mig på bästa sätt. De har kombinerat kärlek med stränghet och omdöme. Uppmuntrat mig, litat på mig och inte bromsat mig i min ungdom. Denna övervakning med omdöme, som i den moderna nutiden blivit allt svårare har hjälpt mig att självständigt forma mitt liv. Det visade sig vara svårt att praktisera detta på mina egna barn. De har ofta fått som de ville, kanske var jag för slapp och själv omogen som förälder. Utan erfarenhet, även av felaktiga och egna misstag har man svårt att gå framåt. Ibland frågar jag mig över mina barnbarns val. De har inte upplevt mycket, de känner inte till många av livets aviga sidor och jag unnar dem allt gott. Men ibland förvånas jag över deras okunnighet i vissa existentiella frågor, som var mycket viktiga för oss »gamlingar« när vi var yngre.

I min bok får man följa mig som en ung kvinna genom ungdomens alla stadier, från de första stegen ut ur barndomen och fram till klivet in i ett självständigt vuxenliv så som det gestaltat sig i Sverige. Det är mina visuella bilder jag beskriver, hur andra har sett dem kan inte jag veta. Mina kriser behöver inte bli deras kriser. Mitt liv har trots många svårigheter varit ett bra liv hittills.

VAD HAR LIVET LÄRT MIG?

Under korrekturfasen av min bok BILDER UR MITT LIV fick jag en trevlig kommentar från min korrekturläsare Suzana Macuh, som mitt i arbetets gång skrev följande: *”Det är mycket intressant att få ta del av din livshistoria Gusti, tack! Jag går och lägger mig klockan 01 om nätterna, eftersom jag inte kan släppa din historia och i natt till och med drömde jag om er, så när jag vaknade kände jag att jag varit delaktig i din berättelse! I min dröm kunde jag sjunga, vilket jag också gjorde med er, Lastovke!”* En fantastisk fin och spontan tanke, nästan som en recension av min bok. Tack för det, Suzana.

Mina barn hade flyttat hemifrån en efter en redan innan de fyllt tjugo år. Först då började jag förstå hur svårt det varit för mina föräldrar när vi fyra – Jelka, Janez, jag och till sist Olga flyttade hemifrån, en efter en. Föräldrarna lämnades ensamma kvar i Mala Nedelja fram till det att de också flyttade till Sverige. Och plötsligt befinner jag mig bland de äldres skara! Vid mina snart 69 år fylla ser jag tillbaka på mitt liv. Kära läsare, följ så långt som möjligt den gyllene regeln som anses vara hela mänsklighetens etikregel nummer ett: ”Behandla andra så som du själv vill bli behandlad”. När du gör ditt bästa behöver du inte ha dåligt samvete om du misslyckats, du gjorde vad du kunde. Det du inte bär skuld för eller som du inte kan påverka ska du heller inte behöva bära på ditt samvete. Själv har jag fått ett relativt bra liv, men ibland också misslyckats. Dock hade jag förmågan att gå vidare och jag försökte rätta till det som var fel. Och det kändes bra. Man bör alltid följa sitt hjärta och ta till vara på varje stund i livet.

Ingenting är omöjligt om man vill något tillräckligt mycket. Det är aldrig försent, så länge det finns liv, finns det hopp. Vänta inte till imorgon med det som du kan göra idag, imorgon kan det vara försent. Det är viktigt att engagera sig intellektuellt för att hålla igång hjärnverksamheten. Undvik att umgås med negativa människor som aldrig förlåter. Det är nedbrytande och leder tankarna i fel banor. Lär dig trivas med dig själv, försök att ha roligt så långt det går för att behålla en positiv anda. Är du själv nöjd kan du göra andra nöjda och lyckliga. Ett lyckligt liv är vad alla vill uppleva under det enda liv som vi har fått.

Då jag bestämde mig att fånga mina drömmar fick jag vara beredd att betala ett pris för det. Varje dröm som jag ville förverkliga krävde nya investeringar - av tid, talang, ansträngning, anpassning, tålamod och andra uppoffringar. Ju större uppoffring, desto större belöning, brukar man säga, utan risk - ingen vinst. När jag lämnade mitt hemland tog jag risken då jag bytte min invanda miljö mot den okända. Jag förväntade att uppnå vissa emotionella, kreativa och ekonomiska fördelar när jag tog ansvar för min egen framtid. I våra samhällen ogillas när någon hittat en väg ur systemet, t.ex. från ett arbete från åtta på morgonen till fyra på eftermiddagen. I stället för beröm får man kritik. För de som är annorlunda, kanske handikappade eller framgångsrika, saknas utrymme i dagliga system, både i Slovenien och i Sverige. Folk i Europa gillar inte framgångsrika

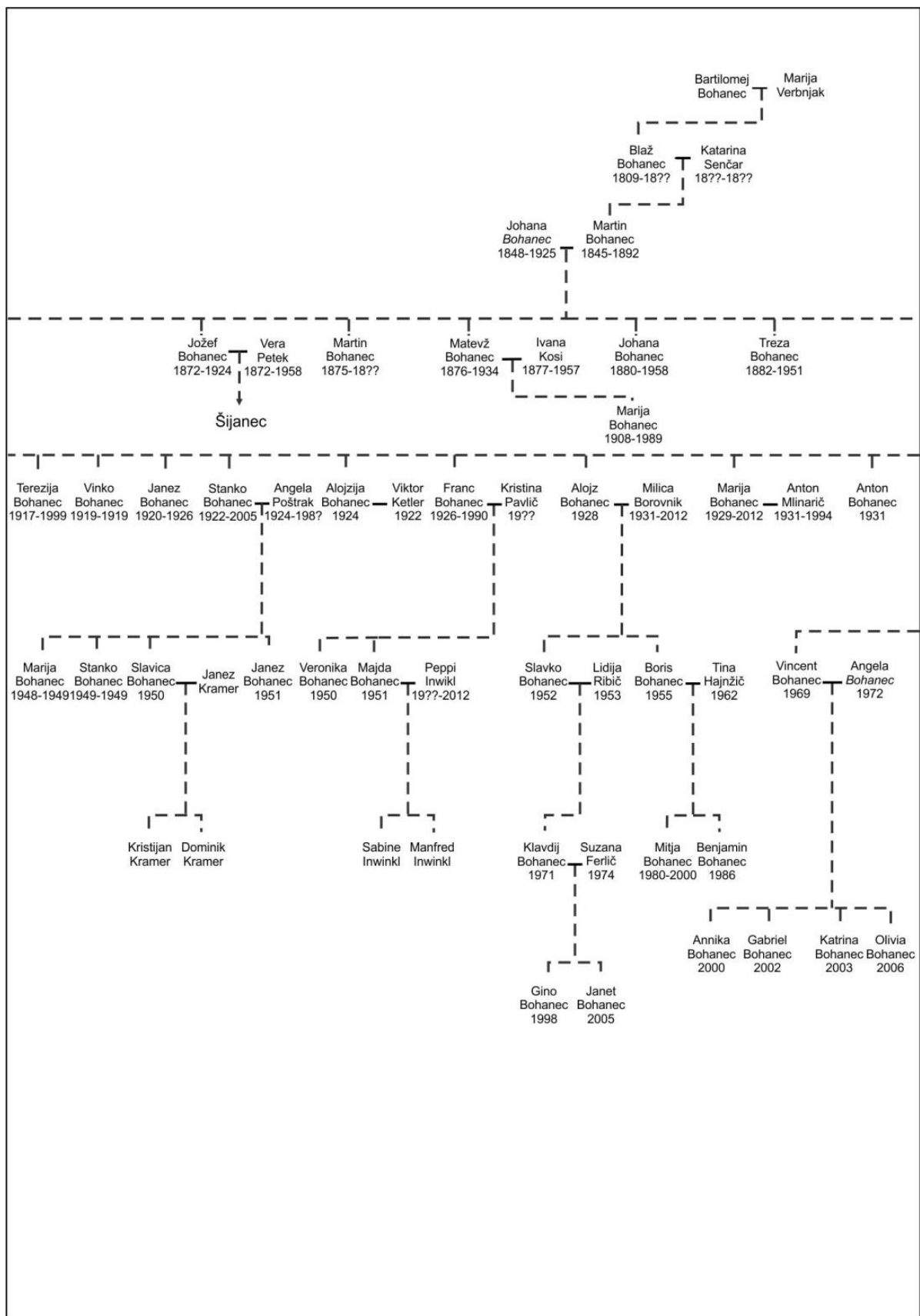
människor. Min nästkusin Vesna Tišler säger att när man lyckas i Amerika främjas du, du får beröm och stöd, framgången ger andra människor hopp att de genom hårt arbete också kan lyckas. I Europa vill man eliminera de framgångsrika. Det kan också vara svaret på mina svårigheter med att lyckas fullt ut på min yrkesväg i Sverige. Jag hoppas på att de som kämpar och har talang ska kunna uppnå sina mål.

Ett annat problem är vår nationella stolthet och nationalism. Det är bra att vårda sin identitet, men samtidigt ska man inte neka andra människors lika värde. Mina barn är födda av slovenska föräldrar i Sverige, kan ni föreställa er deras uppväxt?! Vi har bott grannar med svenskar i femtio år, dock ses vi fortfarande som främlingar, sydstatsbor. Problemet med alla nationer i Europa är att varje land har sina sydlänningar, slovener har f.d. jugoslaver, österrikare har slovener, tyskar har österrikare, etc. i USA får alla plats, alla existerande nationaliteter bor ihop och främjar en tyst koexistens. Vi i Europa brottas fortfarande med olika ismer - fascism, nazism, nationalism, kommunism - trots att vi alla är vita, varifrån har vi vår uppfattning om att vi är bättre än andra? En idiotiskt tankesätt som inte har plats i de moderna samhällen. Detta är ett universellt problem. Amerika har ett problem med rasism och Europa med nationalism. Hela världen är långt från den punkt där vi blir som en enad mänsklighet.

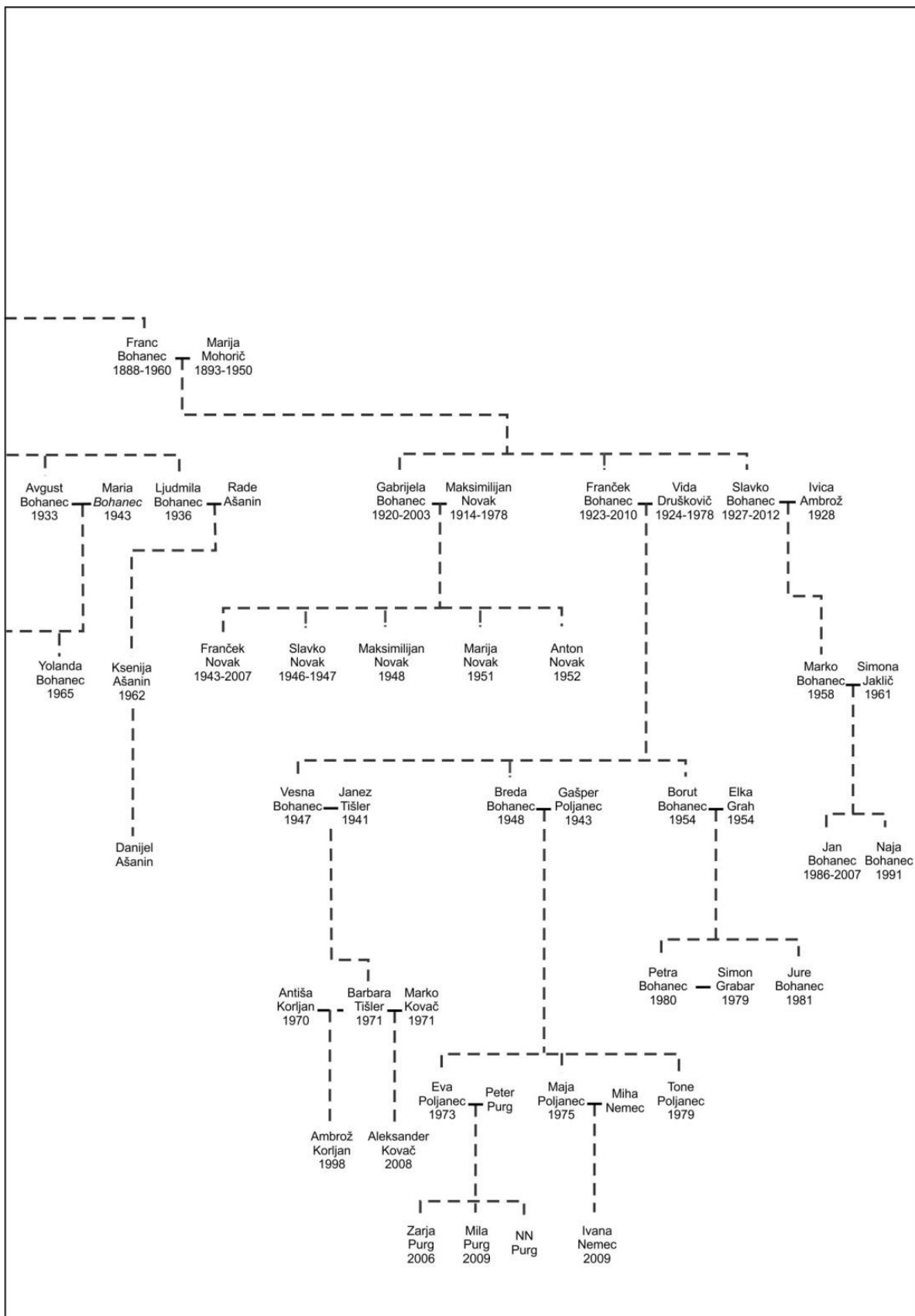
Både svenskar och slovener hyser en gnutta avund och föredrar att tala om misslyckanden mer än om framgång. Radionyheter och tv:n har samma tendens. Misslyckanden gör oss likvärdiga dem som har misslyckats. Vi gillar när någon annan (också) misslyckas. För närvarande vill jag tro att händelserna i världen utvecklas till mer kreativa, och att kulturen och sociala ställningar flätas samman oavsett ras, nation, osv. Vi kan uttrycka våra tankar genom musik och litteratur, ge våra lyssnare och läsare en tankeställare. Alla har en plikt att upplysa andra. Världen vore tråkig utan ett fritt flöde av information.

Livet har lärt mig bl.a. att demokrati inte är en självklarhet, människor måste medverka för att lyckas. En hel generation av unga i Europas länder försummas på grund av de äldres strävan att bevara sina privilegier. Skandalöst! En 6-timmars arbetsdag skulle gynna alla åldrar. Ingen vill fly utomlands, det är regeringarna som måste se till att de unga kan bli framgångsrika i hemlandet. Det räcker inte bara med idrottare som representerar olika länder utomlands, även andra förmågor så som arbetare, företagare, konstnärer, författare, forskare och andra är viktiga. Jag lärde mig mycket under mitt långa liv. Dock vet jag att det finns mycket kvar att lära, främst om hur jag kan bli en bättre människa. Tack mina nära och kära för att ni finns! Utan er skulle mitt liv vara tomt. Förlåt för att jag röjde delar av era liv i min berättelse! Det är omöjligt att ta ut livet i förskott, därför skrev jag om hur det varit. Vi kan inte veta hur vårt liv kommer att bli vid 50, 60, 70, 80, 90 eller 100 år. Men en sak är säker: Hur länge man än lever, kommer man alltid att bära sitt hemland i djupet av sitt hjärta.

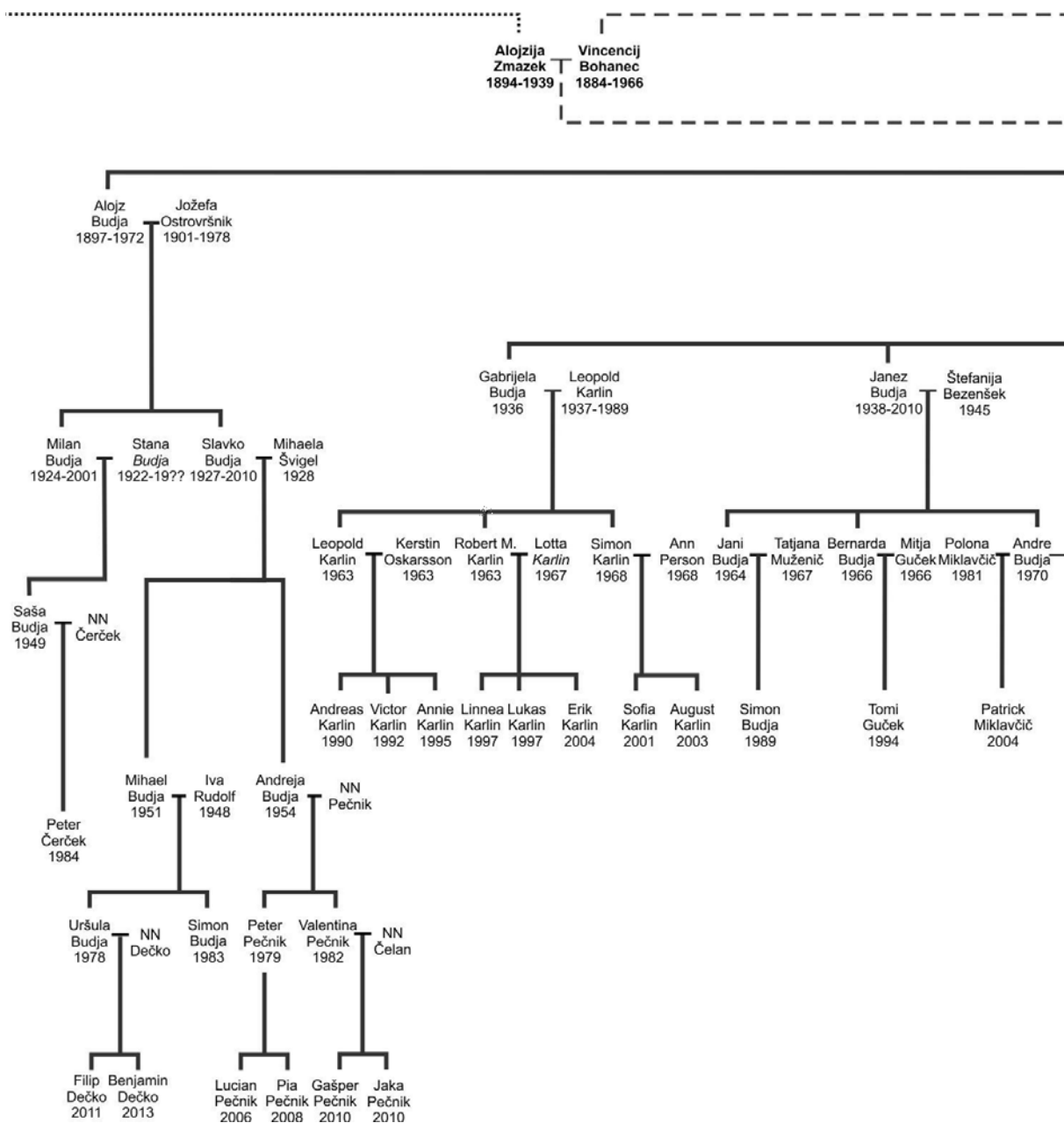
ÄTTLINGAR BOHANEĆ, från 1700-talet

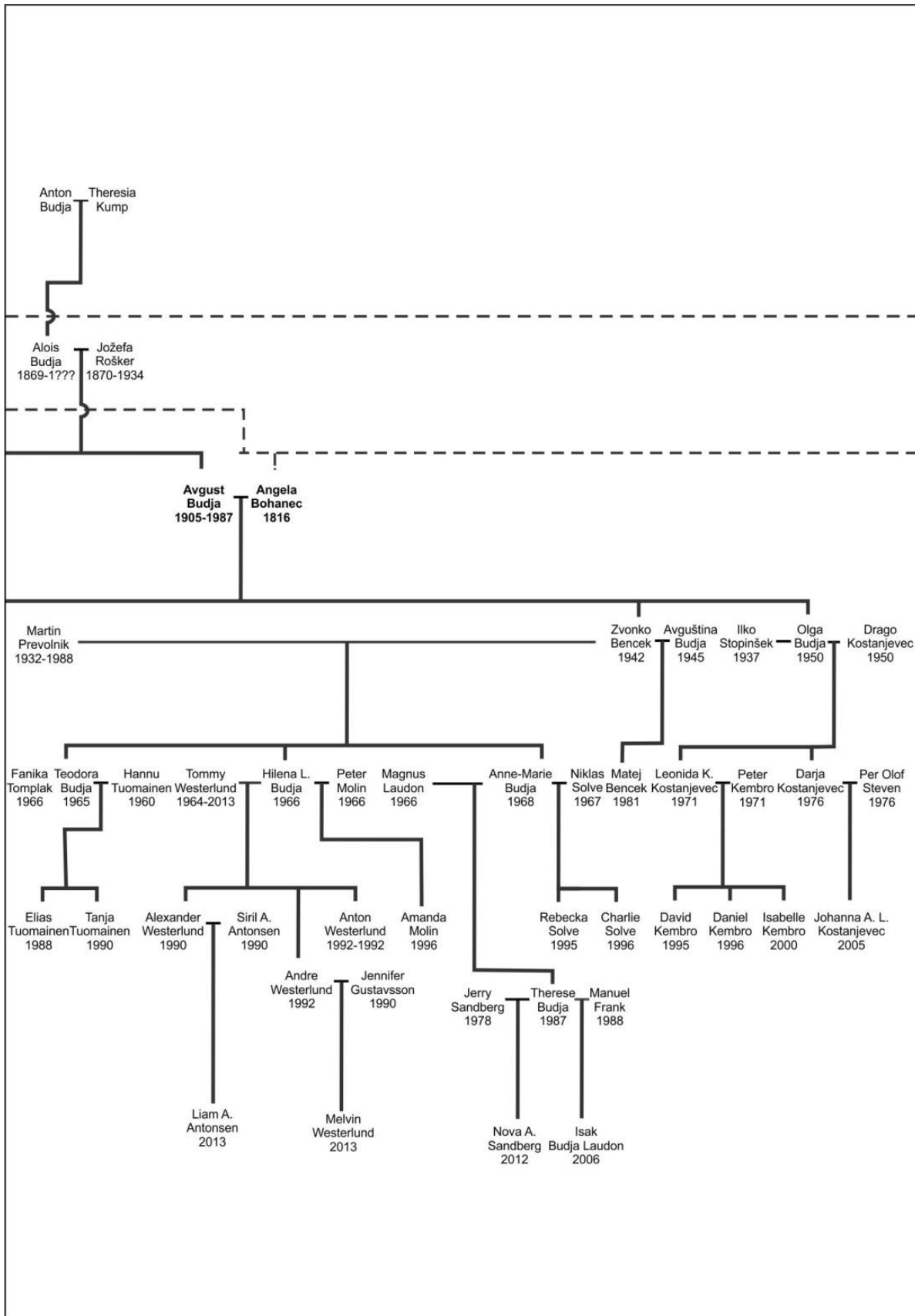
BARTILOMEJ & MARIJA

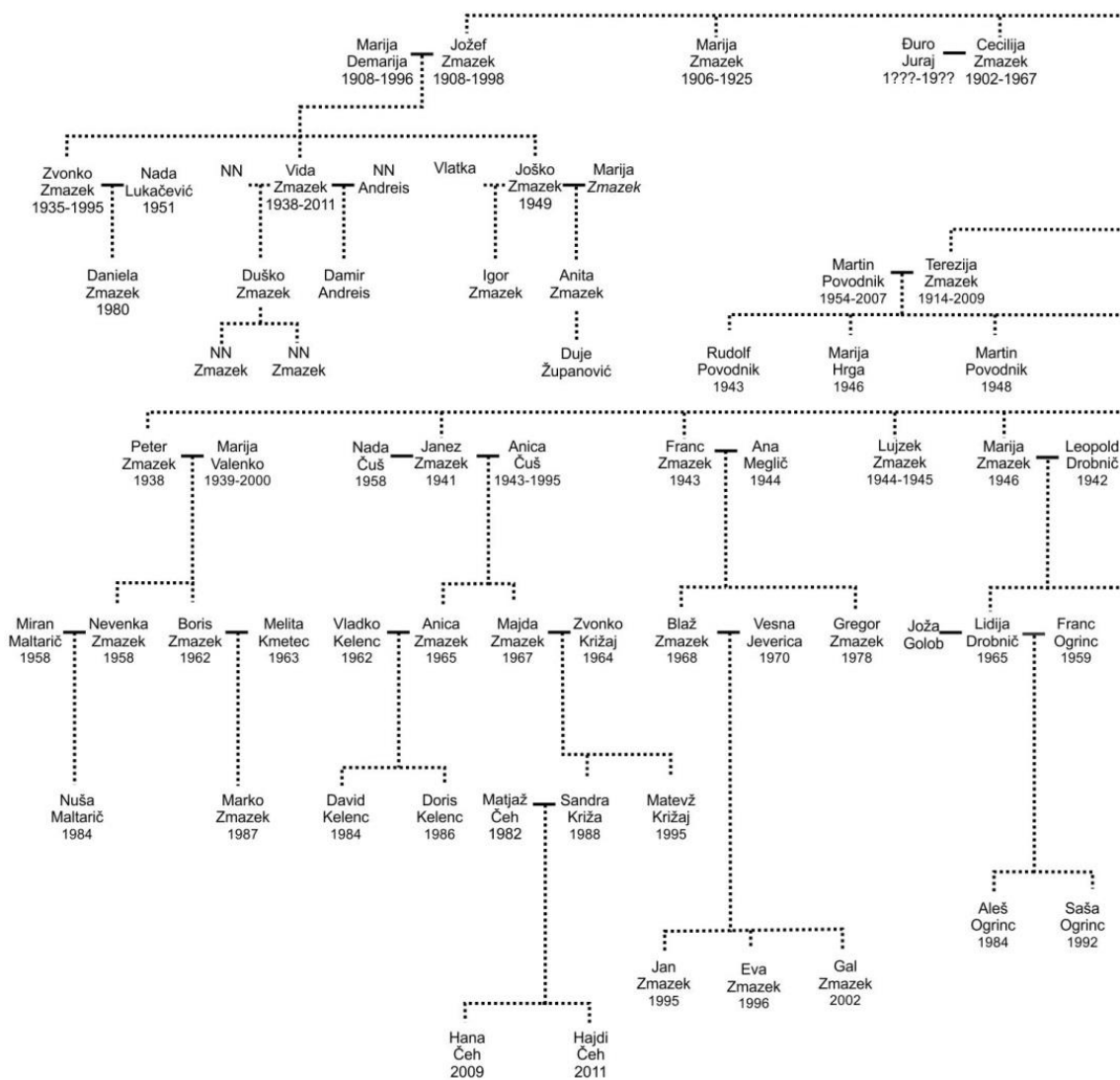
ÄTTLINGAR BUDJA, från 1800-talet

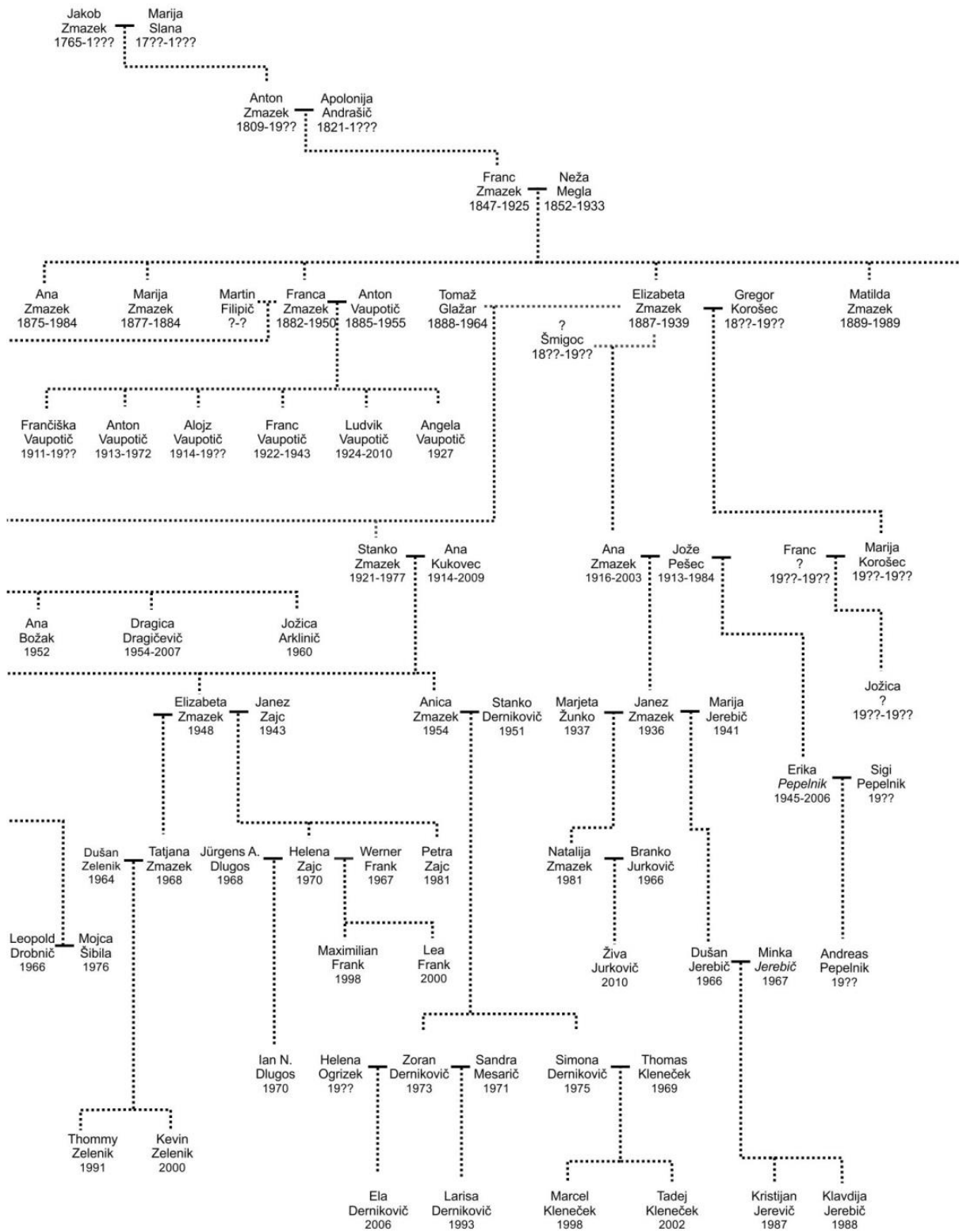
ANTON & THERESIA

ÄTTLINGAR ZMAZEK, från 1700-talet

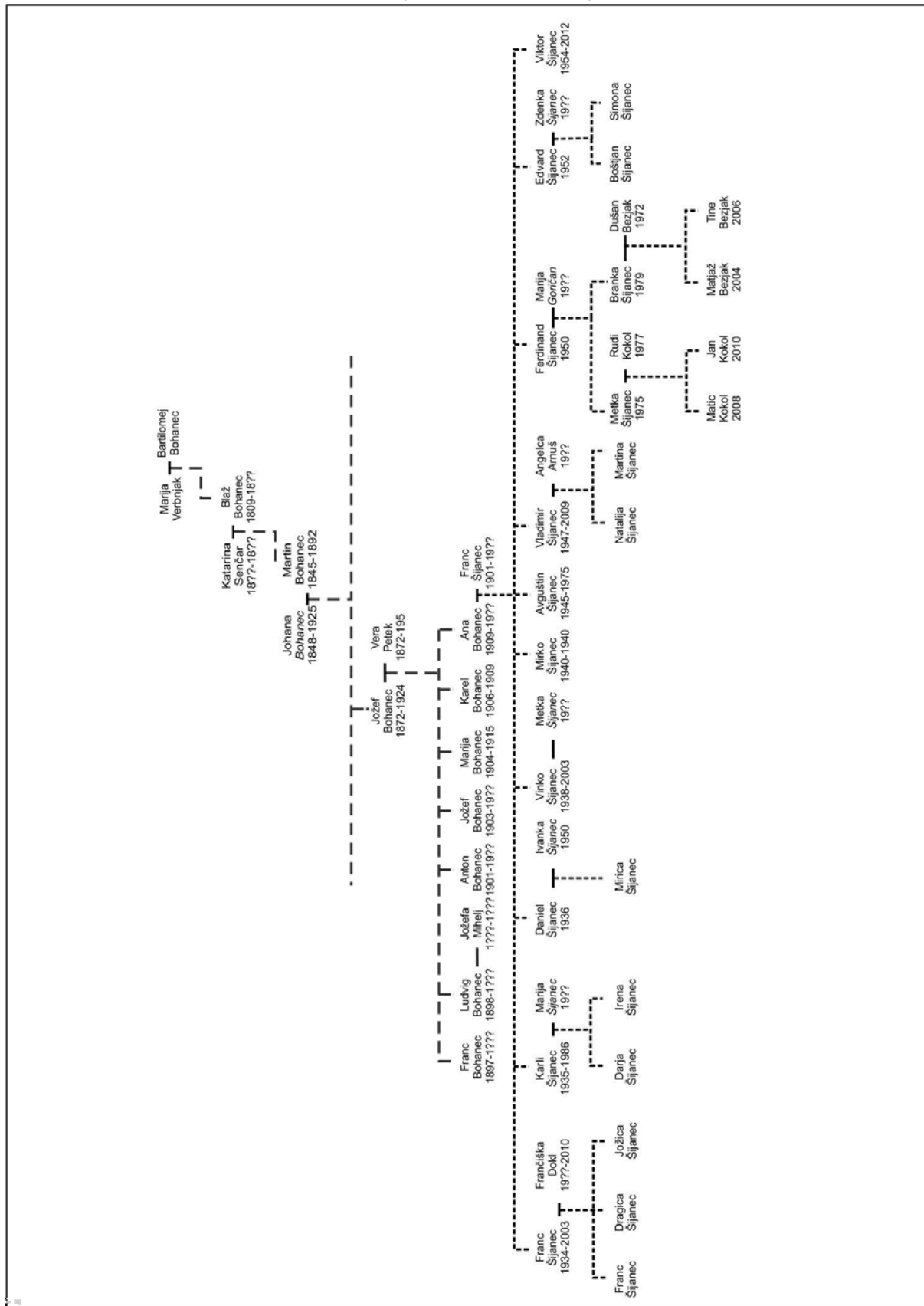

JAKOB & MARIJA

ÄTTLINGAR BOHANEČ & ŠIJANEČ, från 1700-talet

Marija & Bartilomej

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

BILDER UR MITT LIV DEL 1 SLOVENIEN	3
<i>BILDER UR MITT LIV</i>	4
FÖRORD	4
BARNDOMEN	6
MINA FÖRFÄDER	7
DE FÖRSTA MINNENA I MITT LIV	10
EFTER KRIGSTIDEN	11
MARIBOR	12
ORMOŽ	16
GOSSEN OCH BIET = Ciciban in čebela	17
RINKO OCH SLOTTSGÅRDEN	19
MIN LILLASYSTER OLGA	20
<i>VÅRA SYSSLOR</i>	22
ALLA HJÄLPTE TILL	22
VÅREN	23
SOMMAREN	26
HÖSTEN	27
VINTERN	28
ALLVARET OCH SKOLAN	32
MALA NEDELJA I KORTHET	37
SLOVENIEN I MITT HJÄRTA	38
SVITERNA AV ANDRA VÄRLDSKRIGET.....	40
TONÅREN	42
VÄNSKAP OCH KÄRLEK.....	43
EFTER SKOLTIDEN	44
MINA STEG IN I VUXENVÄRLDEN.....	45
MIN FÖRSTA ANSTÄLLNING	48
<i>MINA SLÄKTINGAR</i>	49
FAMILJEN BUDJA.....	49
FAMILJEN BOHANEČ.....	49
MIN EGEN FAMILJ, FÖRÄLDRAR OCH SYSKON	53
<i>AVGÖRANDE STEG</i>	54
TINKO, MARTIN PREVOLNIK.....	54
ALLTING HÄNDE SÅ FORT	54
VI GIFTE OSS.....	57
BILDER UR MITT LIV DEL 2 SVERIGE	60
<i>MÖTET MED DET OKÄNDA</i>	61
ANKOMSTEN TILL SVERIGE	61
STANNA ELLER ÅTERVÄNDA	62
TEODORA, DORA	64
ETT OVÄNTAT BESÖK	65
FAMILJERNA VÄXTE.....	69
HILENA, LENKA	70
INGEN TID TILL FUNDERINGAR	73
<i>EXISTENSIELLA FRÅGOR</i>	74
FRÅGOR OM RELIGION OCH POLITIK	74
RELIGION OCH MORAL	76
SPRÅK OCH ROTLÖSHET	77

KRISTENDOM	78
IDENTITETSFRÅGA.....	80
<i>VI HAR BLIVIT FLER</i>	82
FÖRÄLDRARNAS ANKOMST.....	82
GABRIJELAS FAMILJS ANKOMST.....	83
BERNARDKA OCH ROBERT FÖDDES	84
SMÅBARNSÅREN.....	85
MIN NYA YRKESVÄG.....	87
OLGAS FÖRSTA BESÖK.....	88
HÖSTEN 1967	89
FLYT TEN	91
ANNE-MARIE	92
SIMON KARLIN FÖDDES.....	95
OLGAS ANKOMST TILL SVERIGE.....	95
MARJETA BENKOS ANKOMST	97
<i>VI BÖRjade TA FOTFÄSTE I SVERIGE</i>	98
SLOVENSKA FÖRENINGEN TRIGLAV BILDAS.....	98
OLGA OCH DRAGO KOSTANJEVEC GIFTE SIG	101
BÖRJAN TILL SLUT	102
OLGA VÄNTADE BARN.....	103
ANDRÉ OCH LEONIDA FÖDDES	104
<i>KRISER</i>	106
SKILSMÄSSA	106
VAR FANNS BARNEN?	107
VÅRDNADSFRÅGAN	108
LIVET RULLAR VIDARE	109
TVÅ SLOVENSKA FÖRENINGAR I LANDSKRONA	111
<i>LJUSARE TILLVARO</i>	113
ORKESTER LASTOVKE, SVALORNA	113
POLITIKENS PÅVERKAN	115
HISTORIA I KORT	117
OM SLOVENSKA DIALEKTER	120
STANDARDSPRÅKET	121
SLOVENSKAN – ETT SÄREGET SPRÅK	123
FLER HÄNDELSER JAG MINNS	125
MUSIKEN FRODADES.....	126
DOMINIKA FÖDDES.....	128
<i>EN NY BÖRJAN</i>	131
ZVONKO	131
ZVONKOS FÖRSTA BESÖK I LANDSKRONA.....	133
SOMMARLOVET 1977.....	135
ÄVENTYRRERRESAN TILLBAKA TILL SVERIGE	136
VAR BÖRJAR ELLER SLUTAR KÄRLEKEN?	137
VÅR FÖRSTA RESA HEM	138
PREKMURJE.....	139
ZAGREB	140
ANSTÄLLNING SOM HEMSPRÅKSLÄRARE	142
FÖRENINGARNAS SAMMANSLAGNING	143
ORKESTERN LEVER VIDARE.....	148
FAMILJPROBLEM	150
MATEJ	153
ATT FÅ BARN – ETT UNDER	157
TIDEN GICK.....	159

<i>EN NY VÄNDNING</i>	160
STUDIerna	160
INGER OCH MATEJ.....	160
SJUKDOM, STUDIER OCH POLITIK.....	162
EN REFLEKTION ÖVER MIN SJUKDOMSHISTORIA	165
REHABILITERINGEN	167
LIVET VÄNDER OCH VRIDER	169
MINA DAGBOKSANTECKNINGAR.....	170
<i>INNAN BILDERNA BLEKNAR</i>	186
<i>EN BILD SÄGER MER ÄN TUSEN ORD</i>	190
<i>FÖRÄLDRARNAS PERSONUPPGIFTER</i>	206
<i>NYA STEG</i>	207
MIN VISTELSETID I SLOVENIEN	207
ÅTER I LANDSKRONA.....	209
MIN SVÅGER AVLIDER	209
STUDIER OCH SV2-LÄRARTJÄNST	209
SKOLKOMMUNALISERINGENS EFFEKTER, 1990-TAL	211
SKOLAN I SVERIGE FÖRSÄMRAS	213
SLOVENSJ SJÄLVSTÄNDIGHET	213
BROTT UTAN STRAFF.....	214
BARNEN GÅR VIDARE.....	216
<i>DISKRIMINERING</i>	219
ATT VARA OBEHÖRIG	219
STRUKTURELL DISKRIMINERING	220
SJUK OCH FÖRTIDSPENSIONERAD	222
<i>SVERIGE, MITT NYA HEMLAND</i>	224
ETT UTVANDRINGS- OCH INVANDRINGSLAND	224
MÅNGKULTUR ELLER INTEGRATION	225
EFTERKRIGSTIDENS MIGRATION	226
ALLA INVANDRARGRUPPER HAR INTE MINORITETSSTATUS	228
<i>VÅRA BARN</i>	230
ANNORLUNDA FÖRUTSÄTTNINGAR	230
TISSEL OCH TASSEL KRING SEXUALITET	233
LIKA MEN ÄNDÅ OLIKA	234
EN GÅNG FÖRÄLDER, ALLTID FÖRÄLDER	236
VÅRA BARN, LIVETS KRYDDA.....	237
ETT LIVSLÅNGT FÖRÄLDRASKAP	239
<i>VÅRA MÖTEN</i>	241
JORDENS BARN	241
EN VY FRÅN LANDSKRONA	242
LANDSKRONA, STADEN I VINDEN (CD:n Jordens barn, 2000).....	242
EN HYLLNING TILL LANDSKRONA.....	243
VADSTENA, EN MÖTESPLATS	244
ÅTERKOMMANDE SLOVENER I VADSTENA	247
<i>NYA OROSMOLN</i>	249
MIN DOTTER BLEV SJUK	249
SJUKFÖRSÄKRINGSREFORMEN.....	250
FÖRENINGSLIVETS BETYDELSE	252
NÅGRA ANDRA HÄNDELSER	256
<i>INTERVJUER OCH ANNAT</i>	261

AUGUSTINA BUDJA, 60 år den 28 maj	261
EN INTERVJU I SAMBAND MED BOKUTGIVNING	263
PRÄGLAD AV MUSIK SEDAN BARNSBEN	266
MINA BÖCKER OCH ANNAT	268
MUSIKEN, DEN RÖDA TRÅDEN	269
SLÄKTFRÅGA	273
SLÄKTEN ÄR BÄST	273
ATT VÅRDA MAMMA.....	274
VÅRA RÖTTER	279
EN SVALAS DRÖMMAR.....	281
BILDER UR MITT LIV.....	283
ÄTTLINGAR BOHANEĆ, från 1700-talet.....	290
BARTILOMEJ & MARIJA	291
ÄTTLINGAR BUDJA, från 1800-talet	292
ANTON & THERESIA	293
ÄTTLINGAR ZMAZEK, från 1700-talet	294
JAKOB & MARIJA.....	295
ÄTTLINGAR BOHANEĆ & ŠIJANEĆ, från 1700-talet, Marija & Bartilomej.....	296

